

โครงการ สภาวะของปริมณฑลสาธารณะในกรุงเทพมหานคร

The Condition of Public Sphere in Bangkok

หัวหน้าโครงการ

นางสิริพร สมบูรณ์บุรณะ

สำนักวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์

คณะนักวิจัย

นายวิริยะ สว่างโชติ

นางสาวอริตา สุนทรโรทก

นางสาววิภารัตน์ พันธุ์ฤทธิดำ

โครงการนี้ได้รับทุนอุดหนุนจากสถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข (สวรส.)

“ความเห็นและข้อเสนอแนะที่ปรากฏในเอกสารนี้เป็นของผู้วิจัย มิใช่ความเห็น
ของสถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข”

มกราคม ๒๕๔๕

กิตติกรรมประกาศ

โครงการวิจัย “สภาวะของปริณิพาสธรรมในกรุงเทพมหานคร เป็นโครงการภายใต้ชุดโครงการศึกษาประชาสังคมและปริณิพาสธรรมในสังคมไทย นับว่าเป็นโครงการที่คณะวิจัยได้มีโอกาสได้เรียนรู้เรื่องราวต่าง ๆ อย่างมากมายจากกลุ่มกรณีศึกษา แม้ว่าจะเป็นโครงการที่ใช้ระยะเวลานาน ทำให้งานไม่สามารถเสร็จลงได้ตามระยะเวลาที่กำหนดไว้

อย่างไรก็ตามบุคคลสำคัญที่ให้โอกาสคณะวิจัยที่มีอาจจะที่จะกล่าวได้ คือ อ.ธีรยุทธ บุญมี ผู้มีคำถามและประเด็นมาให้พวกเราซึ่งเป็นศิษย์ มาให้ขบคิดอยู่ตลอดเวลา รวมทั้งผู้ที่ต้องอดทนอ่านและให้ความคิดต่าง ๆ ตั้งแต่ยังไม่เข้ร่องเข้รอยคือ รศ.ดร. จีวีวรรณ ประจวบเหมาะ และ ดร.ฉลาดชาย รมิตานนท์ ท่านเหล่านี้ช่วยคลี่คลายความเข้าใจในประเด็นเรื่องปริณิพาสธรรมในสังคมไทยและในตะวันตก รวมทั้งช่วยตั้งคำถามเกี่ยวกับกรณีศึกษาที่ถูกเลือกว่าจะทำอะไรทำไมจึงเลือก และคิดว่ากลุ่มเหล่านี้มีลักษณะเป็นปริณิพาสธรรมอย่างไร ? ซึ่งคำถามเหล่านี้เป็นการบ้านที่แสนหนักอึ้งที่ทำให้พวกเราสนุกสนานกับการขบคิดและทบทวน

นอกจากนี้บุคคลในกลุ่มต่าง ๆ ที่เป็นตัวอย่างของการศึกษา ทำให้พวกเราได้มีโอกาสเรียนรู้ในเรื่องต่าง ๆ ที่ค่อนข้างแปลกใหม่ และตั้งคำถามต่อว่า พวกเขาเหล่านั้นสนุกกับการใช้ชีวิตและสนุกกับการรวมกลุ่มเพื่อสร้างสรรค์สิ่งดี ๆ ให้กับสังคม แล้วพวกเขาล่ะ ! ทำอะไรอยู่ จึงมีอาจล้มที่จะขอแสดงความขอบคุณอย่างเต็มใจ

และงานวิจัยนี้มิอาจสำเร็จได้ด้วย ถ้าขาดสมาชิกคณะวิจัย ที่มีความอดทนและพยายามซอกแซกและซักไซ้ กับคำถามต่าง ๆ ในการเข้าเก็บข้อมูล เพื่อให้ได้ข้อมูลที่จะนำมาใช้ในการวิเคราะห์และค้นหาความเป็นปริณิพาสที่เกิดขึ้นในสังคมไทย

สุดท้ายพวกเราต้องขอขอบคุณ สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข (สวรส) ที่ให้โอกาสคณะวิจัยได้เปิดโลกทัศน์ และมุมมองใหม่ในสังคม

สิริพร สมบูรณ์บุรณะและคณะ

มกราคม 2549

บทคัดย่อ

โครงการวิจัยเรื่อง “สถานะของปริณิณทสาธารณะในกรุงเทพมหานคร” เป็นโครงการภายใต้ชุดโครงการศึกษาประชาสังคมและปริณิณทสาธารณะในสังคมไทย มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาคุณลักษณะของปริณิณทสาธารณะในสังคมไทย ศึกษาเงื่อนไขและสถานะปัจจุบันของปริณิณทในกรุงเทพ ฯ และศึกษาปฏิสัมพันธ์และกลไกของสังคม ตลาดและรัฐ ต่อการดำรงอยู่ของปริณิณทสาธารณะ โดยศึกษากรณีศึกษา 4 กลุ่ม คือ ศูนย์พัฒนาชุมชนกรุงเทพมหานคร ภาคประชาชน , ศูนย์ส่งเสริมโอกาสผู้หญิง , กลุ่มกรุงเทพเรนโบว์ และ กลุ่มเครือข่ายแมสเซ็นเตอร์

ผลของการศึกษา พบว่า กรณีศึกษาทั้ง 4 กลุ่มที่ความแตกต่างในการเปิดพื้นที่สาธารณะและสร้างความชอบธรรมของกลุ่มโดยเฉพาะรูปแบบและลักษณะความสัมพันธ์ที่มีต่อชุมชน รัฐ และตลาดที่แตกต่างกัน ทำให้แต่ละกลุ่มมีเทคนิควิธีการของการสร้างอัตลักษณ์และนำจุดเด่นของแต่้อัตลักษณ์มาใช้เป็นภาพตัวแทน ในการนำเสนอและต่อรองกับอำนาจต่าง ๆ ในสังคม โดยเฉพาะ“การแสดงออกอย่างมีเหตุมีผล” ที่แต่ละกลุ่มต้องการสื่อให้เห็นถึงความสำคัญและความชอบธรรมที่กลุ่มของตนควรจะได้รับโอกาสและสิทธิที่เท่าเทียมกันในสังคม

อย่างไรก็ตามพบว่า กรณีศึกษาทั้ง 4 มีลักษณะที่เหมือนกันที่บ่งบอกถึง คุณลักษณะของปริณิณทสาธารณะในสังคมไทยอย่างชัดเจนจากกรณีศึกษา คือ วิธีการสมาคม (Mode of Association) ที่อิงความสัมพันธ์แบบเครือญาติ ครอบครัว พี่น้อง รุ่นพี่รุ่นน้องและเพื่อนฝูง ซึ่งความสัมพันธ์เหล่านี้ทั้งดึงและสร้างส่วนที่เป็นชีวิตส่วนตัวออกมา ทำให้ปริณิณทสาธารณะเหล่านี้สามารถขับเคลื่อนและสร้างพลังเคลื่อนสู่สาธารณะได้ จึงอาจกล่าวได้ว่า สถานะปริณิณทสาธารณะเกิดขึ้นได้นั้น มีอาจแบ่งแยกระหว่างมิติของความเป็นส่วนตัวและความเป็นสาธารณะออกจากกันได้ เพราะความเป็นส่วนตัวในชีวิตประจำวัน เกี่ยวพันกับความสัมพันธ์แบบเครือญาติ การพูดคุยหรือการถกเถียงปรับทุกข์กัน และอื่น ๆ ดูเหมือนเป็นเรื่องธรรมดา แต่เป็นเรื่องราวเหล่านี้มีพลังและมีความหมายต่อการสร้างอำนาจของผู้คนในสังคม และรวมความหมายถึง “การเมืองในชีวิตประจำวัน” ด้วย

ขณะเดียวกันการเปิดพื้นที่สาธารณะของกลุ่มเหล่านี้ไม่มีกิจกรรมที่มีย่นะทางการเมืองที่เด่นชัด แต่ปรากฏเบื้องหลังการขับเคลื่อนหรืออำนาจที่แฝงและครอบงำกลุ่มต่าง ๆ เหล่านี้รูปแบบของตลาด รัฐและบริบทของสังคม เพียงแต่รูปแบบและกลวิธี (tactics) ของการสร้างปฏิสัมพันธ์กับอำนาจต่าง ๆ ต้องอาศัยกลวิธีที่แตกต่างกัน ทั้งนี้เพื่อสามารถขับเคลื่อนและสร้างพลังอำนาจในการต่อสู้บนพื้นที่สาธารณะได้ จึงทำให้สิ่งที่มีอาจเปลี่ยนได้คือ การเกิดปฏิสัมพันธ์ของขบวนการเคลื่อนไหวแบบใหม่กับอำนาจรัฐ ตลาดและสังคมมีผลต่อการสร้างวัฒนธรรมการเมืองที่ดำรงอยู่ในชีวิตประจำวัน (ปริณิณทส่วนตัว) ไม่ว่าจะเป็นการแลกเปลี่ยน การต่อรอง รวมถึงความขัดแย้ง มีความสำคัญต่อการที่เราจะเข้าใจการเปลี่ยนแปลงของการเมืองทางวัฒนธรรมกับโครงสร้างทางสังคมในปัจจุบัน

ด้วยเหตุนี้ ปริณิพทลสาธณะที่ปรากฏเหล่านี้สืบเนื่องจากขบวนการการเคลื่อนไหวใหม่ทางสังคมของกลุ่มเหล่านี้มีมิติอันหลากหลายซับซ้อนมากขึ้น ที่เรียกว่า “ขบวนการเคลื่อนไหวทางด้านการเมืองวัฒนธรรม” ที่ให้ความสำคัญกับอัตวิสัยใหม่ๆ แต่เน้นที่การสร้างและแสวงหาพื้นที่ทางสังคมใหม่ให้กับกลุ่มของตนเอง โดยการสร้างหรือการต่อรองในเชิงการสร้างภาพตัวแทน (representation) ซึ่งมีชุดของความหมายที่ล้นไหลมากขึ้น แต่การสร้างภาพตัวแทนนี้ก็ไม่ได้ปลอดจากอำนาจที่ครอบงำเสียทีเดียว การเคลื่อนไหวแบบดังกล่าวก็จะสร้างหลักประกันต่อการเมืองทางวัฒนธรรมของกลุ่มอัตลักษณ์ใหม่ได้นี้ ความจำเป็นต่อการเข้าไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางนโยบายก็ยังคงมีความสำคัญ เพื่อเป็นหลักประกันต่อสิทธิในการดำเนินชีวิตของพวกเขา

Abstract

The condition of public sphere in Bangkok is one of research in the project of “Civil society and Public Sphere in Thai Society”. Indeed, the public sphere is an artifact of modernity’s social dynamics. This is why its ‘Structural transformations’ can be studied from a variety of socio-cultural perspective. Moreover, the notion of the public sphere keeps an essential resemblance to the notion of the political pluralisation of the public sphere in spaces of particular cultural life-forms.

To study the kinds of public sphere in Thai society, especially about condition of construct the public spheres in Bangkok, there are four case studies in the research.

1. to study the contesting of mechanisms of solving of landless policy by the center of Bangkok’s community development for poor people.
2. to study of the role of NGOs for the emancipation of women public sphere of sex worker by the center for women empowerment.
3. to study the independence of the rise of the public sphere upon the sexual differentiation by Krungthep rainbow group.
4. to study of the roots of democratic politics in the private and public sphere of the middle class by Mass center of direct sale.

In these four cases studies, the research find that the condition of constructions of the ‘public sphere’ in Bangkok are not only compatible with, but rather require an understanding of different mode of associations of human existence. By the same token, having a sphere of public sphere in which each case both loses itself and creates itself is depending on a condition of many cultural-historical phenomena.

สารบัญ

เรื่อง	หน้าที่
กิตติกรรมประกาศ	a
บทคัดย่อ	b
Abstract	c
สารบัญ	d
สารบัญแผนภาพ	h
 บทที่ 1 บทนำ	 1 - 8
หลักการและเหตุผล	1
วัตถุประสงค์	3
ขอบเขตการศึกษา	3
กรอบในการศึกษา	5
วิธีการศึกษา	6
ผลที่คาดว่าจะได้รับ	8
 บทที่ 2 “ปริณทลสาธารณะ” ความจำเป็นของการศึกษา	 9 - 20
ปริณทลสาธารณะ : แนวคิดและทฤษฎี	9
ข้อถกเถียงต่อแนวคิดของฮาเบอร์มาส	12
รัฐ ประชาสังคมและปริณทลสาธารณะ	13
ปริณทลสาธารณะกับบริบทสังคมไทย	15
 บทที่ 3 กรณีศึกษาศูนย์พัฒนาชุมชนกรุงเทพมหานคร ภาคประชาชน	 21 - 33
พัฒนาและการก่อรูปของศูนย์ฯ	21
การสร้างกลไกและปฏิสัมพันธ์กับสังคมบนพื้นที่สาธารณะ	25
• การนำเสนอต่อสาธารณะและการเรียกร้องต่อสาธารณะ	25
สถานะความเป็นปริณทลสาธารณะกับเงื่อนไขการดำรงอยู่ของศูนย์	28
• เครือข่ายของศูนย์	28
• การสร้างประเด็นต่อสาธารณะ	29
• อุดมการณ์เบื้องหลัง : ประเด็นการต่อสู้	31

เรื่อง	หน้าที่
บทที่ 4 กรณีศึกษาศูนย์ส่งเสริมโอกาสผู้หญิง	34 - 47
พัฒนาและการก่อรูปของศูนย์ ฯ	34
การสร้างกลไกและปฏิสัมพันธ์กับสังคมบนพื้นที่สาธารณะ	38
• การนำเสนอต่อสาธารณะและการเรียกร้องต่อสาธารณะ	38
สถานะความเป็นพันธมิตรสาธารณะกับเงื่อนไขการดำรงอยู่ของศูนย์	43
• เครือข่ายของศูนย์	43
• การสร้างประเด็นต่อสาธารณะ	44
• อุดมการณ์เบื้องหลัง : ประเด็นการต่อสู้	46
บทที่ 5 กรณีศึกษากลุ่มแมสเซ็นเตอร์	48 - 69
พัฒนาและการก่อรูปของกลุ่ม	48
การสร้างกลไกและปฏิสัมพันธ์กับสังคมบนพื้นที่สาธารณะ	61
• การนำเสนอต่อสาธารณะและการเรียกร้องต่อสาธารณะ	61
สถานะความเป็นพันธมิตรสาธารณะกับเงื่อนไขการดำรงอยู่ของกลุ่ม	64
• เครือข่ายของกลุ่ม	64
• การสร้างประเด็นต่อสาธารณะ	66
• อุดมการณ์เบื้องหลัง : ประเด็นการต่อสู้	68
บทที่ 6 กรณีศึกษากลุ่มบางกอกเกย์	70 - 81
พัฒนาและการก่อรูปของกลุ่ม	70
การสร้างกลไกและปฏิสัมพันธ์กับสังคมบนพื้นที่สาธารณะ	77
• การนำเสนอต่อสาธารณะและการเรียกร้องต่อสาธารณะ	77
สถานะความเป็นพันธมิตรสาธารณะกับเงื่อนไขการดำรงอยู่ของกลุ่ม	79
• เครือข่ายของกลุ่ม	79
• การสร้างประเด็นต่อสาธารณะ	80
• อุดมการณ์เบื้องหลัง : ประเด็นการต่อสู้	81

เรื่อง	หน้าที่
บทที่ 7 สภาวะของปริณิเทศสาธารณะในกรุงเทพมหานคร	82 - 98
คุณลักษณะและเงื่อนไขของปริณิเทศสาธารณะในสังคมไทย	85
การเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่ของปริณิเทศสาธารณะในกรุงเทพ ฯ	90
● “ออมทรัพย์” ขยายฐานเพื่อเคลื่อนไหว :	
การสนับสนุนให้เกิดนโยบาย	92
● ออกจากมุมมืดต่อสู้ด้วยความรู้ : การสร้างอำนาจต่อรอง	94
● วาทะ “คุณทำได้” จากปัจเจกชนสู่สาธารณะ :	
การรู้จักเล่นกับอำนาจ	95
● ปมเรื่องเพศกับการสร้างตัวตนของสีรุ้ง :	
การสนับสนุนโอกาสเข้าถึงทรัพยากรของรัฐ	97
บทที่ 8 บทสรุปและข้อเสนอแนะ	99 - 106
บทสรุป	99
ข้อเสนอแนะ	105
บรรณานุกรม	107 - 111

สารบัญแผนภาพ

เรื่อง	หน้าที่
แผนภาพที่ 1 แสดง กรอบการศึกษาปริณิธตสาธารณะในสังคมไทย	6
แผนผังที่ 2 แสดง ความสัมพันธ์ภายนอกศูนย์พัฒนาชุมชนกรุงเทพ ฯ	28
แผนผังที่ 3 แสดง เครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์ของพอช.	29
แผนภาพที่ 4 แสดง โครงสร้างความสัมพันธ์ของสมาชิกแบบดาวน้ไลน์-ออฟไลน์	50
แผนภาพที่ 5 แสดง โครงสร้างเครือข่ายของสมาชิกบนฐานการดำเนินธุรกิจ	51
แผนภาพที่ 6 แสดง การสร้างเครือข่ายขององค์กรแมสเซ็นเตอร์	54

บทที่ 1

บทนำ

หลักการและเหตุผล

หลังจากเกิดพฤษภาทมิฬ ปี 2535 จนกระทั่งนำไปสู่การผลักดันให้เกิดรัฐธรรมนูญฉบับปี 2540 กระแสสังคมได้ให้ความสำคัญกับ สิทธิในการจัดการปัญหาหรือการแก้ปัญหาต่าง ๆ ใน สังคมบนพื้นที่สาธารณะ โดยผู้คนกลุ่มต่าง ๆ ควรมีโอกาสเข้ามาร่วมแสดงวิสัยทัศน์ และ ความ คิดเห็น การรวมกลุ่มเริ่มมีความหลากหลายมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มอาชีพ กลุ่มชาติพันธุ์ กลุ่มคน จน กลุ่มผู้ที่มีความสนใจร่วมกัน กลุ่มที่ได้รับผลกระทบจากนโยบายรัฐ กลุ่มทางเลือกต่าง ๆ ฯลฯ การเกิดกลุ่มเหล่านี้ถูกอธิบายภายใต้ความสัมพันธ์ที่เป็นพวกเดียวกัน รู้สึกเอื้ออาทรต่อกัน การมี เป้าหมายร่วมกัน และต้องการสร้างอำนาจการต่อรองบางอย่างกับรัฐ กลุ่มเหล่านี้ถูกเรียกว่า “ประชาสังคม”

แต่ที่ผ่านมาระยะหนึ่งแล้ว หลังจากมีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับใหม่ แม้จะมีกลุ่มต่าง ๆ เกิดขึ้นมากมายแต่การทำงานของกลุ่มบางครั้งกลายเป็นเครื่องมือและเสริมสร้างอำนาจของรัฐเพิ่ม มากขึ้น รวมถึงองค์กรอิสระแบบใหม่ที่เกิดขึ้นนั้น บางองค์กรเองก็ยังไม่ได้ทำหน้าที่อย่างชัดเจน หรือบางองค์กรทำหน้าที่ได้ชัดเจนและขาดปัจจัยสนับสนุนการทำงาน ดังนั้นจึงไม่แปลกใจว่า ใน การเคลื่อนไหวของประชาสังคมที่ปรากฏอยู่นั้น ยังปรากฏเฉพาะการเคลื่อนไหวของประชาชน ที่เดือดร้อนในรูปแบบของการการประท้วง เดินขบวน การเรียกร้องผ่านสื่อ หรือฟ้องร้องทาง กฎหมาย ซึ่งเรื่องเดือดร้อนเหล่านี้มีทั้งที่ได้รับความสนใจนำไปแก้ไข, มีทั้งไม่ได้รับความสนใจ เลย, มีที่เรียกร้องแล้วล้มเหลว และมีที่ยังไม่สามารถแก้ไขได้ ฯลฯ

แม้ว่าในช่วง 10 กว่าปีที่ผ่านมา เมืองไทยมีประเด็นเรื่อง “ประชาสังคม”(civil society) ได้ ถูกการกล่าวถึงกันอย่างกว้างขวาง โดยนิยามในแง่ของ “กระบวนการในการสร้างพื้นที่การเมือง สาธารณะ” อันเกิดมาจากกลุ่มพลังทางสังคมต่างๆ เช่น นักธุรกิจ นักวิชาชีพ นักศึกษา ปัญญาชน ชาวบ้าน ตลอดจนองค์กรพัฒนาเอกชน อีกทั้งได้มีนักวิชาการไทยหลายสาขา ตลอดจนนักคิดทาง สังคม ได้วิเคราะห์ถึงกระบวนการเหล่านี้เอาไว้ ในหลายแนวทาง ตั้งแต่ช่วงหลังเหตุการณ์พฤษภา ทมิฬ 2535 เป็นต้นมา อย่างเช่น “สังคมเข้มแข็ง”¹ สังคมอารยะที่มีความสำนึกแบบพลเมือง/ ประชาสังคม² สังคมสมานุภาพและวิชา / ธรรมิกสังคม³ และไตรลักษณ์ / ประชารัฐ⁴ เป็นต้น

¹ ชีรยุทธ บุญมี, 2536

² อนุก เหล่าธรรมทัศน์, 2536 / 2543

³ ประเวศ วะสี, 2536 / 2538

⁴ ชัยอนันต์ สมุทรวณิช, 2533 / 2541

แต่ว่าในการวิเคราะห์เรื่องประชาสังคมจากทั้งนักวิชาการและนักคิดดังกล่าวยังขาดการตั้งคำถามว่า ประชาสังคมจะอยู่ได้อย่างไรหากขาดปริมณฑลสาธารณะ? ซึ่งหมายถึงประชาสังคมต่าง ๆ ยังขาดการปฏิบัติการทางสังคมร่วมกันบนพื้นที่สาธารณะอย่างชัดเจน ประเด็นต่างๆ ที่กลุ่มประชาสังคมได้ยกขึ้นมานั้น เป็นเพียงการหาข้อยุติหาเสียงสนับสนุนจากเสียงข้างมากเท่านั้น อันจะก่อให้เกิดฉันทานุมัติ (consensus) และเป็นช่องทางที่แสดงความเป็นเหตุเป็นผล(rationality) ที่จะทำให้เกิดบรรยากาศของการถกเถียง ขณะเดียวกันขาดการตั้งคำถามการก่อรูปของอุดมการณ์ร่วมของกลุ่มคนที่หลากหลายในสังคมต่างดำรงอยู่ด้วยรูปแบบความสัมพันธ์ที่ยังคลุมเครือ ไม่ชัดเจน ด้วยเหตุนี้การศึกษาที่ผ่านมาจึงขาดการเจาะลึกถึงเรื่องการก่อรูปของปริมณฑลสาธารณะและการขีดเหนี่ยวให้สังคมเป็นสังคมที่เข้มแข็ง และบูรณาการอย่างยั่งยืน

อย่างไรก็ตามปัญหาที่ยังคงอยู่ในสังคมไทยจะพบว่า การขาดการมีส่วนร่วมทางการเมืองและการขาดมีสถาบันการเมืองที่เข้มแข็ง รวมถึงการกำหนดนโยบายของรัฐที่ไม่สอดคล้องกับสภาพสังคม เศรษฐกิจและวัฒนธรรม ส่งผลต่อวิกฤตความชอบธรรมของระบอบประชาธิปไตยแบบเสรีนิยม (Liberal Democracy) ที่ได้พัฒนาอย่างต่อเนื่องหลังจากเหตุการณ์สี่สีตุลา แต่การให้ความสนใจต่อแนวคิดเรื่อง “ปริมณฑลสาธารณะ” (Public Sphere) ยังน้อย แต่ในช่วงหลังเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ เริ่มเห็นความสำคัญของ “ปริมณฑลสาธารณะ” มากขึ้นในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของการวางฐานให้กับ “ประชาสังคม” ที่ก่อตัวขึ้นมา และช่วยธำรงการมีส่วนร่วมทางการเมืองเพื่อ “ต่อรอง” กับอำนาจในเชิงโครงสร้างของรัฐ ดังนั้น ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการปฏิรูปโครงสร้างการเมือง ระบบกฎหมาย การศึกษา การพัฒนา สิทธิพลเมือง ล้วนแล้วแต่พยายามสนับสนุนให้เกิด “ปริมณฑลสาธารณะ” อันนำมาสู่การสร้างข้อถกเถียงที่มี “ความเป็นเหตุเป็นผล” (rationality) เพื่อให้กลุ่มคนต่างๆ ในสังคมยอมรับในหลักการเดียวกัน

ในการกล่าวถึง “ปริมณฑลสาธารณะ” ก็ยังคงเป็นประเด็นในการถกเถียง ที่มักจะอ้างอิงจากแนวความคิดของฮาเบอร์มาส (Jurgen Habermas) แต่ขณะเดียวกันสิ่งที่ฮาเบอร์มาสกล่าวถึงปริมณฑลสาธารณะนั้น ไม่ได้สนใจหรือให้ความสำคัญกับส่วนเศรษฐกิจ หรือการตลาด และชีวิตส่วนตัวหรือส่วนครอบครัว ซึ่งในงานวิจัยนี้เราให้ความสำคัญกับภาคส่วนเศรษฐกิจหรือการตลาด และส่วนชีวิตส่วนตัวหรือครอบครัว เนื่องจากปริมณฑลสาธารณะเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับอีกสองส่วน อันจะนำไปสู่การถกเถียงและการต่อรองอำนาจกับภาคส่วนอื่น ๆ ให้เกิดความสมดุลย์ได้ ซึ่งนั่นหมายถึง “ประชาสังคม” จะสามารถทำงานได้อย่างสมบูรณ์มากขึ้น

ขณะเดียวกันกลุ่มต่าง ๆ ที่ปรากฏในสังคมไทย โดยเฉพาะในกรุงเทพ ฯ มีการปฏิบัติการทางสังคมที่หลากหลายและเกิดขึ้นจำนวนมาก แต่พบว่าปริมณฑลสาธารณะในสังคมไทยมิได้เกิดขึ้นหรือเป็นไปตามแนวทางแบบตะวันตกหรือแนวความคิดของฮาเบอร์มาส การเกิดปริมณฑลสาธารณะในสังคมมีที่มาจากความหลากหลายของกลุ่มต่าง ๆ และมีการเคลื่อนตัวของกลุ่มผู้พื้นที่สาธารณะที่แตกต่างกัน ส่วนใหญ่จะเริ่มต้นจากการสร้างพื้นที่ส่วนตัวและปฏิบัติการทางสังคมบนพื้นที่ส่วนตัวก่อน เช่น การอาศัยความสัมพันธ์แบบเครือญาติ พี่น้อง เพื่อน เป็นต้น ซึ่ง

ความสัมพันธ์เหล่านี้กลายเป็นจุดร่วมของการค้นหาหนทางและแนวทางในการจัดการปัญหาหรือแก้ไขปัญหาที่กลุ่มได้รับผลกระทบ รวมถึงเรียกร้องความเท่าเทียมและโอกาสในสังคม จากนั้นจึงเคลื่อนตัวสู่พื้นที่สาธารณะอย่างค่อยเป็นค่อยไป ไม่ขยายตัวใหญ่เกินไปหรือได้ตอบอำนาจรัฐอย่างรุนแรง แต่สิ่งที่เกิดขึ้นในการก้าวสู่พลังอำนาจที่สามารถจะต่อรองหรือสร้างประเด็นถกเถียงกับสาธารณะได้ จึงจำเป็นต้องอาศัยกลยุทธ์และกลวิธีในการขับเคลื่อนอย่างมีเหตุมีผล แต่ไม่ใช่การสร้างฉันทามติ เพื่อให้เกิดเสียงข้างมากยอมรับแบบระบบพรรคการเมือง ดังนั้นในการขับเคลื่อนของกลุ่มหลาย ๆ กลุ่มพบว่า ต้องอาศัยพลังของภาคส่วนต่าง ๆ ที่เป็นแรงผลักดันให้สามารถขับเคลื่อนได้ โดยเฉพาะเจาะจงส่วนใดส่วนหนึ่ง ซึ่งส่วนที่เป็นแรงผลักดันเหล่านี้ ได้แก่ ส่วนรัฐ ส่วนตลาด และส่วนประชาชน โดยมีเครื่องมือสนับสนุน นั่นคือ “สื่อ”

ด้วยเหตุนี้งานวิจัยนี้จึงสนใจศึกษาการเกิดของปริมณฑลสาธารณะในสังคมไทย และคุณลักษณะเฉพาะของปริมณฑลสาธารณะในสังคมไทยเป็นอย่างไร มีอะไรเป็นเงื่อนไข และกลไกให้ปริมณฑลสาธารณะเหล่านั้นดำรงอยู่ได้หรือจางหายไป โดยเฉพาะปริมณฑลสาธารณะต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในกรุงเทพฯ จากประเด็นความสนใจและการตั้งถามเหล่านี้ ทำให้งานวิจัยเลือกกรณีศึกษาสี่กรณี ซึ่งแต่ละกรณีมีที่มา วัตถุประสงค์ กระบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม และกลุ่มเป้าหมายที่ต่างกัน เพื่อเปรียบเทียบให้เห็นลักษณะสำคัญของปริมณฑลสาธารณะที่หลากหลายเหล่านั้นบนสังคมไทย อีกทั้งแนวโน้มของการเกิดและการดำรงอยู่เหล่านี้จะทำให้สังคมไทยสามารถเกิดสภาวะปริมณฑลสาธารณะได้หรือไม่?

วัตถุประสงค์

1. ศึกษาคุณลักษณะของปริมณฑลสาธารณะในสังคมไทย
2. ศึกษาถึงเงื่อนไขและสภาวะปัจจุบันของปริมณฑลสาธารณะในกรุงเทพฯ
3. ศึกษาปฏิสัมพันธ์และกลไกของสังคม ตลาดและรัฐ ต่อการดำรงอยู่ของปริมณฑลสาธารณะ

ขอบเขตการศึกษา

พื้นที่ที่ศึกษา เนื่องจากกรุงเทพฯ เป็นพื้นที่ที่มีกลุ่มองค์กรทางสังคมที่มีกิจกรรมการเคลื่อนไหวที่หลากหลาย ในที่นี้คณะวิจัยได้เลือกกลุ่มกรณีศึกษา 4 ลักษณะ⁵ ดังนี้

- **กลุ่มเชิงพื้นที่ (Location groups)** หมายถึง กลุ่ม / องค์กรที่มีฐานการเคลื่อนไหวกิจกรรมในรูปแบบต่าง ๆ ที่อิงกับพื้นที่ เช่น ชุมชน ต่าง ๆ ในเขตเมืองและชานเมืองของกรุงเทพฯ ในที่นี้คือ ศูนย์พัฒนาชุมชนกรุงเทพมหานคร ภาคประชาชน สาเหตุของการเลือกกลุ่มนี้เนื่องจากเป็นชุมชนที่มีความเดือดร้อนจากการถูกเวนคืนที่ดินและถูกไล่รื้อที่อยู่อาศัย และ

⁵ กรณีศึกษาทั้งสี่ คณะผู้วิจัยใช้นามสมมุติ ทั้งนี้เพื่อไม่ก่อให้เกิดผลกระทบในบางประเด็นต่อกลุ่มกรณีศึกษา

มีการเคลื่อนไหวในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อการดำรงอยู่ในชุมชนเดิมของตน จึงพบว่าชุมชนและผู้นำชุมชนได้พยายามหาวิธีการและกลยุทธ์ต่าง ๆ เพื่อเรียกร้องความชอบธรรมให้กับตนเอง ไม่ว่าจะเป็นความเป็นคนดั้งเดิมของพื้นที่ ความเป็นคนเมืองที่แท้จริง ความยากจน รวมถึงการทำมาหากิน เป็นต้น จึงทำให้คนเหล่านี้ต้องสร้างเงื่อนไขบางอย่างเพื่อต่อรองกับคณะกรรมการ ฯ เกาะรัตนโกสินทร์ และสำนักงานเขตพระนคร กรุงเทพฯ ฯ

- **กลุ่มเชิงกิจกรรม (Activity groups)** หมายถึง กลุ่มที่มีการเคลื่อนไหว โดยใช้กิจกรรมเป็นเครื่องมือในการสร้างความเป็นกลุ่ม / องค์กรของตน ในที่นี้คือ **ศูนย์ส่งเสริมโอกาสผู้หญิง** สาเหตุของการเลือกกลุ่มนี้ เนื่องจากการเคลื่อนไหวของแกนนำร่วมกับศูนย์ส่งเสริมโอกาสผู้หญิงที่มักจะถูกสังคัมปิดกั้น และหลบซ่อนตัวไม่กล้าเปิดเผยตนกับสังคัม ขณะที่กลุ่มนี้เกิดขึ้นทำให้มีโอกาสเปิดเผยตัวตนต่อสาธารณะมากขึ้นในฐานะเป็นอาชีพหนึ่งในสังคัม
- **กลุ่มทางเลือกของสังคัม (Alternative groups)** หมายถึง กลุ่มที่สร้างอัตลักษณ์เฉพาะของกลุ่มตนขึ้นมา เพื่อเป็นทางเลือกและสร้างโอกาสใหม่ๆของตนเองต่อสังคัม ในที่นี้ **กลุ่มกรุงเทพเรนโบว์** ซึ่งเป็นการรวมตัวของเกย์ในกรุงเทพฯ ฯ ที่ต้องการเปิดพื้นที่ทางสังคัมให้กับกลุ่มตนเอง เช่น การทำกิจกรรมรณรงค์การสวมถุงยางอนามัยให้กับคนกลุ่มต่าง ๆ การแสดงละครประกอบการรณรงค์ให้กับวัยรุ่น ผู้ต้องขังในเรือนจำ เป็นต้น
- **กลุ่มเชิงการตลาด (Marketing groups)** หมายถึง กลุ่มที่มีการรวมตัวกันโดยใช้กิจกรรมการตลาดเป็นตัวเคลื่อนไหวและสร้างความสัมพันธ์ภายในกลุ่ม ในที่นี้หมายถึง **กลุ่มเครือข่ายแมสเซ็นเตอร์** ซึ่งเป็นกลุ่มที่เกิดขึ้นจากธุรกิจและการตลาด ของบริษัทข้ามชาติ ซึ่งพบว่าการสร้างสายสัมพันธ์ของธุรกิจนี้เกิดจากการสร้างเงื่อนไขของความสัมพันธ์แบบครอบครัว เครือญาติ พี่น้อง รุ่นพี่รุ่นน้องร่วมสถาบัน เป็นต้น จากจุดเริ่มต้นนี้นำไปสู่การสร้างธุรกิจร่วมกันอย่างเป็นเครือข่ายและเป็นองค์กรในที่สุด

ทั้งสี่กรณีศึกษานี้ในเบื้องต้นพบว่า ต่างก็เปิดพื้นที่สาธารณะและสร้างความชอบธรรมให้กลุ่มของตนเอง โดยแต่ละกลุ่มจะมีพัฒนาการ เงื่อนไข และอุดมการณ์ที่แตกต่างกัน รวมทั้งความพยายามสร้างการรับรู้ต่อสาธารณะและบุคคลภายนอกกลุ่ม นอกจากนี้ในแต่ละกรณีศึกษาพบว่า มีรูปแบบและลักษณะความสัมพันธ์ที่มีต่อชุมชน รัฐ และตลาดที่แตกต่างกัน

กรอบในการวิจัย “สถานะปริณทลสาธณะในสังคมไทย”

บนเงื่อนไขของการเกิดสภาวะปริณทลสาธณะ จำเป็นต้องทำความเข้าใจถึงการเกิดกลุ่ม / องค์กรต่าง ๆ ซึ่งภายใต้กลไกของการเคลื่อนไหวของกลุ่ม / องค์กรเหล่านั้น ต้องพิจารณาถึงการปฏิสัมพันธ์ของกลุ่ม / องค์กรกับสังคมมีความหลากหลายอย่างไร ไม่ว่าโดยวิธีการการเข้าสู่สังคมคือการปฏิสัมพันธ์ โดยเฉพาะมีการสร้างกลไกด้วยเทคนิค หรือกลยุทธ์อย่างไร เช่น โดยการแทรกซึมอำนาจรัฐ / ตลาด / ประชาชน , การถูกแทรกซึมจากอำนาจรัฐ / ตลาด / ประชาชน , การสร้างสัญญา / สัญลักษณ์ , การสร้างวาทกรรม , การปรับตัว รวมถึงการสร้างเงื่อนไขตอบรับ / ได้ตอบกับสังคมอย่างไร ? ทั้งนี้เชื่อว่าปฏิสัมพันธ์ดังกล่าวนำไปสู่ผลของที่มีต่อกลุ่ม / องค์กรของภาคประชาชน เช่น การเกิดช่องทางให้คนมีโอกาสในสังคม การเกิดความชอบธรรม เกิดการกุมอำนาจ และสามารถจัดความขัดแย้งในสังคม เป็นต้น จากกระบวนการขับเคลื่อนที่เกิดขึ้นนี้เชื่อว่าจะนำไปสู่ การเกิดความหลากหลายของปริณทลสาธณะในสังคม การได้รับการสนับสนุนเชิงนโยบายสาธารณะ การมีอำนาจในการต่อรอง หรือการรู้จักเล่นกับอำนาจของภาคประชาชน และการมีโอกาสเข้าถึงทรัพยากรของภาคส่วนต่าง ๆ ได้

ดังกรอบการศึกษาต่อไปนี้

แผนภาพที่ 1 แสดง กรอบการศึกษาปริมณฑลสาธารณะในสังคมไทย

วิธีการศึกษา

จากโจทย์การวิจัยเป็นเสมือนเครื่องมือที่เป็นตัวกำหนดกรอบความคิดและการเชื่อมกับกรณีตัวอย่างที่กำหนดไว้ โดยเฉพาะการทำความเข้าใจเกี่ยวกับกลุ่มต่าง ๆ จำเป็นต้องอาศัยการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ

การวิจัยนี้เริ่มวางแผนการดำเนินงาน การทำความเข้าใจกรอบความคิด การค้นหาตัวอย่างกรณีศึกษา และเก็บรวบรวมข้อมูล ตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน 2545 – พฤษภาคม 2547 โดยมีเก็บข้อมูลในลักษณะของการติดตามกลุ่มและสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วม (Participant Observation) ในกลุ่มที่ทำการศึกษาทั้ง 4 กลุ่ม รวมทั้งการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ของผู้นำ ตลอดจนผู้ที่เข้าร่วมกลุ่มและทำกิจกรรมในกลุ่มที่ทำการศึกษาทั้ง 4 กลุ่ม

ในการเก็บข้อมูลนี้คณะผู้วิจัยจำเป็นต้องใช้นามสมมุติ ของชื่อบุคคลผู้ให้สัมภาษณ์ ผู้เกี่ยวข้องและองค์กรที่ถูกศึกษาและวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยเองต้องเก็บรวบรวมกับกลุ่มต่าง ๆ เหล่านี้ทั้งที่เปิดเผยและไม่สามารถเปิดเผยต่อสาธารณะได้ ทั้งนี้เนื่องจากแต่ละกลุ่มมีความเป็นตัวตนที่ต้องอาศัยภาพลักษณ์ในการเคลื่อนไหวทางสังคม และกิจกรรมบางกิจกรรมยังเป็นกิจกรรมเฉพาะกลุ่มที่มีลักษณะอ่อนไหวค่อนข้างมาก รวมถึงการรวมกลุ่มเองต้องมีกลวิธีหรือกลยุทธ์ที่มิอาจเปิดเผยต่อสาธารณะได้อย่างเต็มที่

ด้วยเหตุนี้การเก็บข้อมูลของคณะผู้วิจัยเอง ต้องอาศัยจรรยาบรรณในการนำข้อมูลเหล่านี้มาใช้ในการวิเคราะห์ประเด็นที่ศึกษา และจำเป็นต้องใช้นามสมมุติทั้งองค์กรและบุคคลผู้ให้สัมภาษณ์ สำหรับกลุ่มที่คณะผู้วิจัยสามารถเปิดเผยตัวตนของการทำวิจัยนี้ได้ คือ ศูนย์พัฒนา ฯ ภาคประชาชน ทั้งนี้เนื่องจากผู้นำและสมาชิกของกลุ่มส่วนใหญ่ได้มีโอกาสร่วมงานกิจกรรมขององค์กรสนับสนุนทุนในการทำกิจกรรมของชาวชุมชนในเขตกรุงเทพ ฯ มาก่อน ทำให้การเก็บข้อมูลครั้งนี้ค่อนข้างเป็นไปได้อย่างราบรื่น และทั้งผู้นำและสมาชิกให้ข้อมูลค่อนข้างดี อีกทั้งสามารถเข้าถึงข้อมูลสำคัญ ๆ ของการเคลื่อนไหวของกลุ่มได้

ส่วนกลุ่มกรุงเทพเรนโบว์ จุดเริ่มต้นที่คณะผู้วิจัยเข้าร่วมเก็บข้อมูลนี้ เริ่มจากผู้วิจัยเข้าร่วมกิจกรรมของทางกลุ่มในฐานะผู้ติดตามและประเมินผลโครงการ ฯ ขององค์กรสนับสนุนทุนเพื่อกิจกรรมทางด้านส่งเสริมสุขภาพ ในการเข้าร่วมช่วงแรกจะพบว่าทั้งสมาชิกและผู้วิจัยเองค่อนข้างมีความอึดอัด ทั้งนี้เนื่องจากกิจกรรมของกลุ่มเป็นกิจกรรมเฉพาะสำหรับชายรักชาย และเป็นกลุ่มที่ค่อนข้างปิด เพราะสมาชิกบางคนเข้าร่วมกิจกรรมไม่สามารถเปิดเผยตัวตนของตัวเองต่อครอบครัว เพื่อนร่วมงานและสาธารณะได้ ทำให้การเก็บข้อมูลหรือการซักถามของผู้วิจัยเองต้องมีความระมัดระวังมากขึ้น แม้ว่าการเก็บข้อมูลในช่วงแรกจะมีความรู้สึกเคอะ ๆ เหมินระหว่างการวางตัวของคณะผู้วิจัย (ชายจริง หญิงแท้) กับสมาชิกของกลุ่ม (ชายรักชาย หรือเกย์) แต่นั่นมิได้กลายเป็นอุปสรรค เพราะหลังจากเริ่มมีการร่วมทำกิจกรรมต่าง ๆ มากขึ้น และเกิดความคุ้นหน้าคุ้นตา ทำให้การพูดคุยและการเข้าร่วมกิจกรรมเป็นไปด้วยความราบรื่น

สำหรับกรณีการเก็บข้อมูลศูนย์ส่งเสริมโอกาสผู้หญิง เริ่มจากการแนะนำตัวของผู้วิจัยต่อสมาชิกในกลุ่มที่มีลักษณะคลุมเครือ อาจเป็นเพราะเป็นกลุ่มที่อ่อนไหวและต้องระมัดระวังในเรื่องของประเด็นศึกษา ทำอย่างไรไม่ทำให้ผู้ถูกศึกษารู้สึกว่าพวกเขาได้รับความรังเกียจจากสังคม ดังนั้นผู้วิจัยจะทำการแนะนำตัวอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการต่อหัวหน้าศูนย์ที่รับผิดชอบ ส่วนการแนะนำตัวกับสมาชิกคนอื่น ๆ จะเข้าใจว่าผู้วิจัยเป็นครูอาสาสมัครที่เข้ามาสอนหนังสือ

อนึ่งในการเป็นอาสาสมัครของผู้วิจัยนี้มักจะได้รับการตรวจสอบและทดสอบจากหัวหน้าศูนย์ ฯ และสมาชิกอยู่เสมอ ๆ จนเกิดความไว้วางใจและยอมรับมากขึ้น

กรณีการศึกษากลุ่มสุดท้ายคือ กลุ่มเมสเซ็นเตอร์ เป็นกลุ่มที่ผู้วิจัยเป็นสมาชิกของกลุ่มก่อนอยู่แล้ว ประมาณ 3 เดือน การเข้าร่วมกลุ่มนี้ในฐานะสมาชิกคนหนึ่งต้องเข้าร่วมกิจกรรมเกือบทุกกิจกรรมตามที่ออฟไลน์แนะนำและจัดให้ รวมทั้งการเข้าร่วมกิจกรรมทั้งกระบวนการ ไม่ว่าจะเป็นการซื้อสินค้า การขายสินค้า การแนะนำสินค้า การหาสมาชิกใหม่ (ดาวน้ำไลน์) เป็นต้น ทำให้ในแต่ละกระบวนการเป็นข้อมูลที่ผู้วิจัยสามารถรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี (ในฐานะคนใน) โดยที่สมาชิกคนอื่น ๆ ในกลุ่มไม่ทราบว่านี่คือส่วนหนึ่งของงานวิจัย ทั้งนี้เพราะการเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับกลุ่มนี้ มักจะต้องผ่านขั้นตอนอย่างเป็นทางการหลายขั้นตอนจากบริษัทศิเวีย เพราะเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับระบบธุรกิจและการตลาด ที่ไม่ต้องการการถูกแทรกแซงจากภายนอก จึงทำให้ผู้วิจัยเองไม่สามารถเปิดเผยตัวตนในการเก็บรวบรวมข้อมูลได้

จากการเก็บรวบรวมข้อมูลกรณีศึกษาทั้งสี่ จะพบว่า คณะผู้วิจัยเองพยายามสร้าง ความสัมพันธ์ ความคุ้นเคยและการเข้าถึงพฤติกรรมและวิถีคิดของสมาชิกในกลุ่มกรณีศึกษา เพื่อจะได้เข้าใจกระบวนการต่าง ๆ ของการทำงานของกลุ่มในการขับเคลื่อนกิจกรรมต่าง ๆ ผู้สาธิตซึ่ง บทบาทของคณะผู้วิจัยถูกสร้างขึ้นและการเข้าร่วมนั้นก็ยังเป็นเรื่องของความคลุมเครือและความชัดเจนในตัวตนเช่นกัน ทั้งนี้เนื่องจากบางครั้งในการเก็บข้อมูลผู้วิจัยมักจะสับสนว่า ตัวเองอยู่ในฐานะใด ? ผู้วิจัยหรือสมาชิกของกลุ่ม” หรือแม้แต่การแสดงบทบาทภายในกลุ่มในฐานะเป็นผู้กระทำ (actor) มีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็น รวมทั้งการติดตามและประเมินผลการทำงานของกลุ่ม ร่วมทำกิจกรรมกับกลุ่มในฐานะอาสาสมัคร หรือในฐานะสมาชิกของกลุ่ม (member) ที่จะต้องร่วมกิจกรรมที่ถูกกำหนดไว้ตามขั้นตอน ไม่ได้มีส่วนในการแสดงความคิดเห็น เพราะทุกขั้นตอนได้ถูกกำหนดจากบริษัท (ตลาด) จากวิธีการเก็บข้อมูลที่แตกต่าง ๆ หลากหลายเหล่านั้น จึงขึ้นอยู่กับกลุ่มเป้าหมายที่ศึกษาที่ให้การยอมรับและยอมให้ผู้วิจัยเข้าถึงตัวตนพวกเขาได้มากน้อยเพียงใด ซึ่งการเข้าถึงหรือเข้าใจเหล่านี้ ผู้วิจัยต้องอาศัยวิธีการ/เทคนิคที่แตกต่างกันไป ตามบทบาทและสถานะของตัวตนนักวิจัย

ดังนั้นการได้มาซึ่งข้อมูลสำคัญ ๆ จำเป็นต้องทำความเข้าใจอย่างชัดเจนเกี่ยวกับกรอบการศึกษา ซึ่งจะนำไปสู่การนำข้อมูลเหล่านั้นมาตีความ วิเคราะห์ และนำเสนอข้อมูลภายใต้กรอบแนวคิดทฤษฎีที่นำมาใช้และปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจริงในสังคมที่มีความสัมพันธ์กัน และด้วยเหตุนี้เองจึงจำเป็นต้องอาศัยการตรวจสอบจากผู้อ่านท่านอื่น รวมถึงภายในทีมผู้วิจัยด้วยกันเองเป็นสำคัญ

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้ทราบถึงพัฒนาการและการดำรงอยู่ของปริณิณทลสาธิตในบริบทของสังคมไทย
2. สามารถนำผลที่ได้ไปใช้ในการพัฒนาการก่อตัวของประชาสังคมปฎิรูประบบสุขภาพในช่วงเวลาต่อไป

บทที่ 2

“ปริณิเทศสาธารณะ” ความสำคัญของการศึกษา

ปริณิเทศสาธารณะ : แนวคิดและทฤษฎี

หากพิจารณาในทางทฤษฎีแล้ว ประเด็นเรื่อง“ปริณิเทศสาธารณะ” (public sphere) เริ่มมีการกล่าวถึงอย่างจริงจังในช่วงปลายของทศวรรษ 1980 กล่าวคือหนังสือเล่มสำคัญที่ชื่อว่า “The Structural Transformation of Public Sphere” (1962/1989)¹ ของ เจอร์เกน ฮาเบอร์มาส (Jürgen Habermas) นักปรัชญาร่วมสมัยชาวเยอรมัน ได้รับการแปลและตีพิมพ์เป็นภาษาอังกฤษเป็นครั้งแรกงานชิ้นนี้ ฮาเบอร์มาสได้กล่าวถึงการกำเนิดขึ้นของปริณิเทศของกระฎุมพี (Bourgeois Public Sphere) และยังถกเถียงถึงแนวความคิดที่แตกต่างกันในเรื่องปริณิเทศกับนักคิดในสกุลเสรีนิยม ฮาเบอร์มาสได้ยกเอาตัวอย่างประวัติศาสตร์ของบทบาทของกระฎุมพี (Bourgeois) ในอังกฤษ ฝรั่งเศส เยอรมันช่วงศตวรรษที่15-17 มาอธิบายถึงการที่ปริณิเทศสาธารณะแบบเสรีนิยม (Liberal public sphere) ที่มีบทบาทชัดเจนต่อการพัฒนาประชาธิปไตยในช่วงนั้น² และสามารถครอบครองส่วนของพื้นที่ที่อยู่ระหว่างประชาสังคม(civil society)และรัฐ (political society)³ โดยเกิดมีสถาบันทางสังคม สถาบันทางกฎหมาย สถาบันสื่อ สมาคมหรือคลับต่างๆ ที่เกิดขึ้นมาในช่วงดังกล่าว และได้กลายเป็นสถาบันหลักต่อการคุ้มครองสิทธิของพลเมือง⁴ และทรัพย์สินส่วนบุคคล

นอกจากมิติทางประวัติศาสตร์แล้ว ฮาเบอร์มาสยังได้กล่าวถึงสังคมปัจจุบัน(ในยุคนั้น) โดยเขาได้ยกกรณีของรัฐสวัสดิการเยอรมันยุคทศวรรษที่ 1950 ต่อการทำให้ปริณิเทศสาธารณะถูกลดทอดลงบางส่วน (partial degeneration) และอภิปรายถึงแนวโน้มที่รัฐในสังคมทุนนิยมจะเป็นรัฐสวัสดิการที่อยู่บนระบบทุนนิยมของรัฐ (state capitalism) ทำให้อาณาเขตสาธารณะกลายเป็นส่วนหนึ่งของรัฐ⁵ เขายังได้วิพากษ์ต่อบทบาทของตลาดและการสื่อสารในยุคนั้นที่ทำให้ “การเมือง” เป็นเพียงเรื่องของการบริโภคและเรื่องของการประชามติ(public opinion) ซึ่งไม่ได้เป็นการก่อให้เกิดการถกเถียงด้วยความเป็นเหตุเป็นผลเช่นที่ควรจะเป็น

ฮาเบอร์มาสเห็นว่าปริณิเทศสาธารณะเกิดขึ้นในสังคมตะวันตก แต่ด้วยกลไกของตลาดในระบบเศรษฐกิจแบบเสรีนิยม ระบบทุนนิยม และรัฐล้วนแล้วแต่เข้ามามีส่วนต่อการเปลี่ยนแปลง

¹ ตีพิมพ์ครั้งแรกเป็นภาษาเยอรมันปีค.ศ.1962 และภาษาอังกฤษปี1989

² Habermas 1992a:14-22

³ Habermas 1992a:30

⁴ Habermas 1992a: 31-35

⁵ Habermas 1992a : 220-224

หน้าที่ของปริณิเทศสาธารณะค่อนข้างมาก ไม่ว่าจะเป็นเรื่องประชาคมติ การบริโภคสื่อและความสำคัญของเลือกตั้ง⁶

สำหรับความสนใจที่มีต่อทฤษฎีเรื่องปริณิเทศสาธารณะช่วงปลายปีทศวรรษที่ 1980 ต่อเนื่องต้นทศวรรษที่ 1990 นั้น เห็นว่างานของฮาเบอร์มาสมุ่งที่จะอธิบายถึง “กำเนิดและจุดตกต่ำของปริณิเทศสาธารณะ” จากความสนใจในงานของฮาเบอร์มาสในช่วงหลังนี้ มีสาเหตุประกอบมากกับการล่มสลายของระบบอำนาจนิยมคอมมิวนิสต์ในสหภาพโซเวียตและยุโรปตะวันออก ประกอบกับการเกิดวิกฤติของระบบเสรีประชาธิปไตยแบบตะวันตกที่ประชาชนมีความเป็นปัจเจกชนอย่างสุดโต่ง ดังนั้นความสนใจในงานของฮาเบอร์มาสในโลกตะวันตก จึงเหมือนเป็นทฤษฎีทางสังคมที่ว่าด้วยการฟื้นฟูของการพัฒนาระบบประชาธิปไตย⁷ ซึ่งเท่ากับว่าความสนใจต่องานของเขาในยุคนี้จึงเปรียบเสมือนเป็นยุคของ “การฟื้นฟูของประชาสังคม (rediscovery of civil society)” ในสังคมตะวันตกมากกว่าการให้ความสำคัญต่อเรื่องของปริณิเทศสาธารณะ⁸ อย่างไรก็ตามหลังจากงานเล่มนี้ถูกตีพิมพ์และมีข้อถกเถียงตามมามากมาย(ดูเพิ่มเติมใน Calhoun 1992) แต่ฮาเบอร์มาสเองกลับไม่ได้ทำการศึกษาเรื่องราวหรือพัฒนาแนวคิดนี้เพิ่มเติม⁹

สำหรับงานวิจัยนี้ให้ความสนใจต่อการอธิบายเรื่อง “ปริณิเทศสาธารณะ” ช่วงหลังจากที่งานภาษาอังกฤษตีพิมพ์ในปี ค.ศ.1989 โดยในช่วงหลังนี้มีการอธิบายว่าปริณิเทศสาธารณะนี้เป็นส่วนหนึ่งของการวางฐานให้กับประชาสังคมที่กำลังก่อตัวขึ้น ช่วยทำให้ประชาสังคมเข้มแข็งขึ้น และช่วยฟื้นฟูการมีส่วนร่วมทางการเมืองเพื่อ “ต่อรอง” กับอำนาจในเชิงโครงสร้างของรัฐ ดังนั้นไม่ว่าจะเป็นเรื่องการปฏิรูปโครงสร้างการเมือง ระบบกฎหมาย การศึกษา ทางเลือกการพัฒนา สิทธิพลเมือง ล้วนแล้วแต่ถูกอธิบายว่าเป็น“ความเป็นเหตุเป็นผล”(rationality) อันเป็นผลของการมี “ปริณิเทศสาธารณะ” ที่ให้กลุ่มคนต่างๆ ในสังคมยอมรับในหลักการเดียวกัน

ความสำคัญประการหนึ่งของการที่ปริณิเทศสาธารณะเข้ามามีบทบาทสำคัญในการทำ ความเข้าใจสังคมที่ดำรงอยู่ในปัจจุบัน ก็เพราะว่าความคิดที่ว่าสังคมปัจจุบันเป็นสังคมแบบหลังสมัยใหม่(postmodernity) เป็นสังคมที่มีความเป็นปัจเจกชนสูง เป็นสังคมของการบริโภค (consumer society) และผู้คนหันไปสนใจเพียงแค่การเมืองของชีวิตประจำวัน (politic of everydaylife) นั้นไม่อาจอธิบายถึงปรากฏการณ์ของปริณิเทศสาธารณะที่ดำรงอยู่จริง(existing public sphere)จริงที่เกิดขึ้นในสังคมได้

⁶ Habermas 1992a : 159-161, 175-180, 211-218

⁷ Ibid:453

⁸ Habermas 1992b :442

⁹ Calhoun อ้างว่า Habermas ไม่ได้พอใจกับงานนี้เท่าไร โดย Habermas ตระหนักถึงข้อจำกัดเรื่องข้อมูลที่เขาใช้ในช่วงเขียนงาน ซึ่งทำให้เขาต้องการที่จะปรับปรุงมัน และนี่เป็นเหตุผลส่วนหนึ่งที่ทำให้งานฉบับภาษาอังกฤษชะลอการแปลและตีพิมพ์ (Calhoun 1992:5)

เราจะเห็นว่าในสังคมหลังสมัยใหม่ที่เป็นสังคมทุนนิยมมีความเจริญด้านอุตสาหกรรมหรือพาณิชยกรรมนั้น ผู้คนล้วนอาศัยอยู่ในสังคมเมืองเป็นส่วนใหญ่ และการที่คนแปลกหน้าสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ในรูปแบบสังคมประเพณีหรือในรูปแบบของชนเผ่าใหม่(neo-tribe)¹⁰ ได้ทำให้ “ส่วนที่เป็นสาธารณะ” (Public Realm) ถูกเปลี่ยนไปสู่การสร้างความสัมพันธ์กับ “ส่วนที่เป็นส่วนตัว” (Private Realm)¹¹ นั่นคือ แม้ว่าผู้คนไม่ได้มีความสนิทสนมใกล้ชิดกันเหมือนในสังคมประเพณี แต่ความเป็นสังคมก็ยังจำเป็นต้องมีการผูกพันซ้อนทับอยู่กับความเป็นชุมชน เครือญาติ ท้องถิ่น หรืออาจกล่าวได้ว่า“ความเป็นสังคมกับส่วนตัวคือส่วนที่อยู่ร่วมกัน”¹²

ดังนั้น แม้ว่าพื้นที่เครือข่ายความสัมพันธ์ที่นอกเหนือจากส่วนสาธารณะก็สามารถทำให้พลเมืองสามารถพัฒนาศักยภาพของตนได้มากขึ้น ทำให้สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคได้รับการพัฒนาด้วยเช่นกันภายใต้กระบวนการประชาธิปไตย รวมทั้งเป็นการยืนยันว่าการมีวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตยนั้น ความสำคัญไม่ได้ขึ้นอยู่กับ “ส่วนสาธารณะ” เท่านั้น ส่วนที่เป็น “ชีวิตส่วนตัว” (private life) ก็มีความสำคัญต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองเช่นเดียวกัน

แม้ว่าฮาเบอร์มาสจะให้ความสำคัญกับการศึกษา ถึงความเป็นเหตุเป็นผลในส่วนสาธารณะ อาจจะไม่ใช่การชี้แจงเรื่องสิทธิ เสรีภาพ ความยุติธรรมและความเสมอภาคเสมอไป เพราะว่าเหตุผลเหล่านั้นกลับถูกใช้เป็นเครื่องมือที่กลับมาบงการเงื่อนไขของการดำเนินชีวิต แต่เขากลับไม่ได้ตระหนักว่าการทำให้ความแตกต่างกันได้กลายเป็น “ความเหมือนกันทางนามธรรม” ด้วยการให้สถานะของการเป็นพลเมืองที่มีความเสมอภาคของรัฐ¹³ ก็เป็นการครอบงำโดยหลักการของความเป็นเหตุเป็นผลแบบเครื่องมือ

เราอาจจะตั้งข้อสังเกตได้ว่าการศึกษาของฮาเบอร์มัสยังขาดความสนใจในประเด็นทางวัฒนธรรม นอกจากนี้ยังไม่ให้ความสนใจเรื่องส่วนตัว ครอบครัวยุคใหม่วัฒนธรรมยังไม่สนใจ

¹⁰ Meffesoli 1992

¹¹ Arendt ,1958

¹² แนวคิดฮาเบอร์มาสในส่วนนี้เห็นแย้งกับเอมมานูเอล คานต์ (Immanuel Kant)นักปรัชญาชาวเยอรมันที่ยึดมั่นในเรื่อง “เหตุผล”(Rationality) อันถือว่าเป็นรากฐานอารยธรรมตะวันตกในยุคภูมิธรรม(Enlightenment) คานต์ได้แบ่งการใช้เหตุผลเป็น 2 แบบคือการใช้เหตุผลส่วนตัว และการใช้เหตุผลสาธารณะ โดยคานต์เห็นว่าการใช้เหตุผลในส่วนสาธารณะนี้เป็นเงื่อนไขสำคัญของการพัฒนาความเป็นมนุษย์

¹³ ที่จริงในการที่ฮาเบอร์มาสให้ความสำคัญต่อเรื่องของเหตุผลนี้ แฉกกับงาน Dialectic of Enlightenment ของแม็ก ฮอร์ไคเมอร์ (Max Horkeimer) และธีโอดอร์ อาดอร์โน (Theodor Adorno) ดังนั้นในส่วนสาธารณะนั้นฮาเบอร์มาสให้ความสำคัญในแง่ของการวิพากษ์เหตุผลมากกว่า เพราะในท้ายที่สุดปริมณฑลสาธารณะแบบกระฎุมพีนั้น ส่วนที่เป็นเหตุเป็นผลนั้นก็ได้อำนาจให้มีความสำคัญทางการเมืองมากขึ้น หรือการใช้เหตุผลเป็นสิ่งที่แสดงส่วนข้างมากช่วยกลบเกลื่อนปัญหาความคิดเห็นที่แตกต่างกัน เช่นในเรื่องของ ประชาพิจารณ์

เรื่องความหลากหลายในเรื่องอัตลักษณ์อันไม่ใช่พื้นฐานหรือสถานะที่ได้มาแต่กำเนิด หากแต่เป็นสิ่งที่ถูกก่อรูปขึ้นมาจากสังคม เช่นจากชนชั้น ชาติพันธุ์ ชุมชน ความเป็นเครือญาติ ฯลฯ ดังนั้นเราอาจกล่าวได้เช่นกันว่าในปริบททาสาธารณะ “ความแตกต่างทางอัตลักษณ์” ก็ถูกทำเหมือนกันในทางนามธรรม ด้วยการแสดงสิทธิของความเป็นพลเมืองที่สามารถมีสิทธิเสรีภาพได้อย่างเสรีในฐานะส่วนหนึ่งของประชาสังคม

เราอาจกล่าวได้อีกนัยยะหนึ่งว่าความเหมือนกัน ในที่นี้คือ การแสดงออกซึ่งความเป็นเหตุเป็นผล(rationality)ของเรื่องที่ถูกนำมาสนทนา ถกเถียง วิพากษ์วิจารณ์กัน ขณะที่ในส่วนองปริบททาสาธารณะแบบกระฎุมพีนั้นก็จะมีความที่ต่างออกไปจากชนชั้นอื่นๆ ผู้ชายก็จะต่างจากผู้หญิง แต่ประเด็นเหล่านี้ไม่ได้เป็นที่สนใจมากนักในงานเขียนของฮาเบอร์มาส ฉะนั้น ปริบททาสาธารณะของเขานอกจากจะมีความเหมือนที่เป็นนามธรรมแล้ว ยังคงมีรูปแบบเฉพาะตัวและมีความเป็นอิสระอยู่ค่อนข้างมาก

ข้อถกเถียงต่อแนวคิดของฮาเบอร์มาส

ฮิลล์และมอนเตจ (Hill & Montage, 2000) ได้กล่าวว่า พลังการอธิบายเรื่องปริบททาสาธารณะของฮาเบอร์มาสอยู่ที่ปริบททาสาธารณะนั้น สามารถอธิบายถึงอำนาจทางการเมืองอันจอมปลอมของชนชั้นกระฎุมพีและชนชั้นปกครองที่ดำรงอยู่ในระบบเสรีนิยมประชาธิปไตยได้

ในส่วนข้อถกเถียงเชิงวิชาการนั้น งานหนังสือเล่มนี้ได้รับการวิพากษ์วิจารณ์จากนักวิชาการในสกุลวิพากษ์ค่อนข้างมาก เนิร์ก และคลุก (Nergt & Kluge) ตั้งคำถามสำคัญว่า “ปริบททาสาธารณะของกระฎุมพี” เท่านั้นที่มียุทธศาสตร์ของการพัฒนาประชาธิปไตยในโลกตะวันตก? เนิร์กและคลุก ยังได้อ้างว่า บทบาทของปริบททาสาธารณะของชนชั้นแรงงาน (working-class public sphere) ก็มีความสำคัญอย่างมากเช่นกันต่อการเปลี่ยนแปลงสังคมในช่วงหลังปลายศตวรรษที่ 18 จนถึงกลางศตวรรษที่ 19 โดยเฉพาะการเรียกร้องเรื่องสิทธิต่างๆ ตลอดจนต่อต้านการครอบงำของกลไกระบบทุนนิยม ปริบททาสาธารณะแบบต่อต้าน (counter-public sphere)¹⁴ จึงเป็นบทบาทสำคัญเช่นกัน ประเด็นเหล่านี้ฮาเบอร์มาสกลับไม่ได้สนใจกล่าวไว้ในหนังสือเลย

ส่วนแนนซี เฟรเซอร์ (Nancy Fraser 1990) เฟมินิสต์ผู้มีชื่อเสียงวิจารณ์ว่าฮาเบอร์มาสให้ความสำคัญเฉพาะวิเคราะห์ในเรื่องปริบททาสาธารณะของกระฎุมพีที่เป็นปริบททาสาธารณะที่เป็นเขตของผู้ชายเท่านั้น การเกิดขึ้นของปริบททาสาธารณะแบบนี้กลับทำให้ผู้หญิงถูกกั้นให้อยู่ในส่วนองพื้นที่ส่วนตัวมากขึ้น หรือแม้ว่าที่สังคมยอมรับเปิดกว้างมากขึ้นในเรื่องของการถกเถียงเรื่องสิทธิต่างๆ แต่ในเรื่องของผู้หญิงกลับไม่ได้ถูกพูดถึง ผู้หญิงจึงกลายเป็นส่วนที่ถูกครอบงำไปด้วย ส่วนไรอัน(Ryan) นั้นได้กล่าวย้าว่าในช่วงที่ปริบททาสาธารณะของกระฎุมพีเริ่มตกต่ำลง

¹⁴ Nergt & Kluge อ้างใน Kellner ,2003:9

นั้นผู้หญิงได้เริ่มก้าวเข้ามามีบทบาทมากขึ้นและเป็นผู้เข้ามาเรียกร้องเรื่องสิทธิต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องสิทธิสตรี การศึกษา ที่พักอาศัย และสุขภาพฯ ดังนั้น ผู้หญิงจึงเป็นกลุ่มที่มีขบวนการเคลื่อนไหวอย่างชัดเจนและเข้มแข็งในช่วงที่ปริมณฑลสาธารณะ (ในแบบผู้ชาย) ตกต่ำ แต่ประเด็นนี้ไม่ได้ถูกวิเคราะห์ไว้ในงานของฮาเบอร์มาส¹⁵

นอกจากนี้ทฤษฎีของฮาเบอร์มาสนั้น เป็นการศึกษาที่อาศัยข้อมูลทางประวัติศาสตร์ที่เกิดขึ้นในสังคมตะวันตก แม้อาจกล่าวได้ว่าเขายอมรับถึงความหลากหลาย แต่การให้ความสำคัญกับปริมณฑลสาธารณะที่มีเพียงหนึ่งเดียว เขาไม่ได้เห็นถึงความแตกต่างของทางสังคม วัฒนธรรม การเมือง ในเรื่องของชนชั้น เชื้อชาติ ชาติพันธุ์ เพศ ซึ่งล้วนแล้วแต่ทำให้ปริมณฑลสาธารณะไม่ได้นำไปสู่การสร้างความสำเร็จต่อปรากฏการณ์ของสังคมปัจจุบัน นอกจากนี้การนำแนวคิดทฤษฎีไปใช้ศึกษายังสังคมนอกตะวันตกที่มีการพัฒนาประชาธิปไตยมีรูปแบบ และขั้นตอนที่ต่างออกไปดูจะเป็นสิ่งที่แนวคิดของเขาต้องมีการพิจารณากันมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งลักษณะที่ซับซ้อนของปริมณฑลสาธารณะในแบบต่างๆ (a multiplicity of public spheres) ที่ทั้งบางครั้งซ้อนทับและขัดแย้งกัน¹⁶

เราอาจจะกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่า ความไม่เท่าเทียมกันของอำนาจของกลุ่มคนในสังคมคือสิ่งที่ทำให้ปริมณฑลสาธารณะดำรงอยู่ แต่ในที่นี้ไม่ได้หมายความว่าปริมณฑลสาธารณะช่วยผลิตซ้ำความไม่เท่าเทียมกันในสังคม ความหมายสำคัญอยู่ที่ว่าปริมณฑลสาธารณะต้องเป็นพื้นที่ของการต่อสู้ช่วงชิง (contested space) ของส่วนที่เรียกว่า “ปริมณฑลสาธารณะ” จากกลุ่มคนที่หลากหลาย เห็นร่วมกันจากหลักการของความเป็นเหตุเป็นผลได้ ฉะนั้นงานของฮาเบอร์มาสจึงไม่ได้สะท้อนความเป็นจริงของการเมืองที่ดำรงอยู่ในปริมณฑลสาธารณะ¹⁷

รัฐ ประชาสังคมและปริมณฑลสาธารณะ

บทบาทที่สำคัญของกระฎุมพีที่ฮาเบอร์มาสวิเคราะห์ไว้ในงานของเขาก็คือ การที่ประชาสังคม (Civil Society) ได้เข้าไปมีส่วนต่อการทำให้ปริมณฑลสาธารณะแสดงออกซึ่งหน้าที่ทางการเมือง (political function) หรือได้กลายเป็นส่วนที่สามารถตรวจสอบส่วนของภาครัฐ (Political society) ได้ด้วยความแข็งขัน โดยในการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของประชาสังคมและภาครัฐนี้ “ปริมณฑลสาธารณะของกระฎุมพี” ที่เปรียบเสมือนภาคปฏิบัติต่างๆ ได้ถูกทำให้กลายเป็นสถาบันสังคม ที่มีหน้าที่ของมันที่จะปกป้องสิทธิและผลประโยชน์ของสังคม ซึ่งจะนำมาสู่การคุ้มครองและปกป้องผลประโยชน์ของส่วนตัวในการดำเนินชีวิตด้วย

¹⁵ Ryan อ้างใน Kellner, 03:09

¹⁶ Ibid ,03:9

¹⁷ Hill & Montag ,2000:6

ฮาเบอร์มาสกล่าวสรุปไว้ว่า

“**ปริมณฑลสาธารณะคือ ที่ๆ ซึ่งทำหน้าที่เปิดกว้างของการถกเถียงด้วยเหตุผล (rationality) ที่ให้ท่าพลเมืองสามารถใช้สิทธิในส่วนบุคคลเป็นประชาธิปไตยในการตรวจสอบภาครัฐ โดยมีการยอมรับหลักการของการมีส่วนร่วมในระบบประชาธิปไตย (democratic participation) มีเสรีภาพในการพูด (freedom of speech) และให้หลักประกันต่อสิทธิทางการเมืองของกลุ่มคนต่างๆ**”¹⁸

เรื่องความเป็นเหตุเป็นผลที่เกิดขึ้นในเรื่องที่ปริมณฑลสาธารณะ คือสิ่งที่ฮาเบอร์มาสให้ความสำคัญเป็นอย่างมาก เพราะว่าไม่ใช่เพียงใครคนใดคนหนึ่งจะแสดงตนเพื่อตรวจสอบรัฐ หากแต่ต้องเป็นสิ่งที่มาจากการเห็นร่วมกันของประชาสังคมที่จะเข้ามาตรวจสอบรัฐ ซึ่งในที่นี้คือ ความเป็นเหตุเป็นผลที่เกิดขึ้นของสถาบันต่าง ๆ ภายใต้โครงสร้างสังคมประชาธิปไตย

ปัญหาสำคัญคือ เราจะหาความพอดีระหว่างความเป็นเหตุเป็นผลของกลุ่มคนที่หลากหลาย และแตกต่างกันได้อย่างไร การไม่ยอมรับให้มีความแตกต่างมากมายจนเกินขอบเขตกับการทำลายความแตกต่างหลากหลายนั้นให้หมดสิ้นเป็นส่วนที่ทำให้ประชาสังคมและรัฐเข้ามามีบทบาทสำคัญในสังคมสมัยใหม่ ที่จริงแล้วประเด็นนี้เป็นประเด็นปัญหาที่ตั้งแต่สมัยของเฮเกล (William Hegel) ซึ่งเขาเองเห็นว่าประชาสังคมเป็นช่วงหนึ่งในการพัฒนาสำนึกในการรวมกลุ่มซึ่งเป็นสิ่งตรงกันข้ามกับเรื่องของครอบครัว (domestic) แต่เฮเกลไม่ได้แยกความเป็นประชาสังคมออกจากรัฐ เพราะเขาเห็นว่าในที่สุดแล้ว ส่วนที่ทำหน้าที่เหมือนเป็นส่วนกลางแล้ว คือ “รัฐ” เป็นผลผลิตของการรวมกันของประชาสังคม โดยขณะที่มีรัฐส่วนของประชาสังคมก็ไม่ได้สูญหายไป แต่เป็นส่วนที่คุ้มครองดูแลโดยรัฐและยังมีความหลากหลายอยู่¹⁹

จากการที่ฮาเบอร์มาสได้วิพากษ์วิจารณ์ระบบทุนนิยม โดยเฉพาะรัฐสวัสดิการของเยอรมัน ในช่วงปลายคริสต์ศตวรรษ 1950 ได้เข้ามาใช้ระบบสวัสดิการสร้างความมั่นคงให้กับระบบทุนนิยม กล่าวคือการใช้สวัสดิการในด้านต่างๆของรัฐทำให้ ประชาชนรู้สึกว่ามีชีวิตที่ดีขึ้น แต่ผลในด้านกลับนั้น เท่ากับมีการต่อรอง เรียกร้องลดน้อยลง เพราะประชาชนหวังเพียงแต่ที่จะรองรับสวัสดิการ ดังนั้นเท่ากับว่าบทบาทของรัฐสวัสดิการได้ทำให้ปริมณฑลสาธารณะถูกลดทอนลงบางส่วน (partial degeneration) นอกจากนี้ฮาเบอร์มาสยังได้วิพากษ์บทบาทของสื่อในระบบทุนนิยม โดยเฉพาะสิ่งพิมพ์ที่แม้ในยุคเริ่มแรกได้ทำให้เกิด “ปริมณฑลสาธารณะ” แต่ในยุคถัดมาสื่อสิ่งพิมพ์แทนที่จะสร้างพื้นที่ที่จะก่อให้เกิดความคิดที่วิพากษ์วิจารณ์ต่อสังคม แต่กลับทำเรื่องสาธารณะเป็นเพียงเรื่องของวาทกรรมหนึ่ง (public discourse) ซึ่งเป็นเพียงการให้ความสำคัญกับความคิดที่ “เป็นเหตุเป็นผล” ในแง่ที่เป็นสนองตอบต่อความต้องการแบบมวลชนมากกว่าที่จะ

¹⁸ Ibid, 2003 : 5

¹⁹ ดู Habermas 1992a:117-129

สนใจต่อเนื้อหาที่ถูกต้องหรือปัญหาที่มีความต้องการมีกระบวนการแก้ไข ไม่ใช่แค่เป็นเรื่องแคร์รับ ฟังกันเท่านั้น

เนื่องจากในงานฮาเบอร์มานั้นเขาให้ความสำคัญกับมิติของประวัติศาสตร์และสังคมวิทยา การเมืองค่อนข้างมาก การเกิดขึ้นของปริณิณทสาธาณะที่เขาพูดถึงจึงเปรียบเสมือน โครงสร้างที่มี ส่วนกระทบกับคนทุกคนในสังคม แต่เขากับไม่ได้อธิบายมิติของความสัมพันธ์ที่เป็นเรื่องส่วนตัว (personal real) ในกลุ่มคน ชนชั้น หรือในแง่ของปัจเจกชนอย่างละเอียดมากนัก ดังนั้นกระบวนการ พัฒนาประชาธิปไตยในมุมมองของฮาเบอร์มาจึงมักถูกตีความไปในการศึกษาเรื่องประชาสังคม (civil society) ที่ให้น้ำหนักกับการเปลี่ยนแปลงในระดับของการพัฒนาประชาธิปไตย ในส่วน มหภาคของกระบวนการสร้างความเป็นประชาธิปไตยในความสัมพันธ์ระดับบุคคล (democratization of personal relation) ซึ่งไม่ใช่เรื่องของปริณิณทส่วนตัว (private sphere) จึง เป็นเรื่องที่จะต้องศึกษา ทั้งนี้เพราะเรื่องความสัมพันธ์ส่วนบุคคลที่มีความเป็นประชาธิปไตย น่าจะเป็นสิ่งที่บ่งบอกได้ดีถึง การเปลี่ยนแปลงที่มีความเชื่อมโยงกันของประชาสังคม ปริณิณทสาธาณะในส่วนของภาครัฐ เพราะหากมีความเป็นประชาธิปไตยในเชิงโครงสร้าง แต่ใน ส่วนย่อยกลับยังใช้ระบบอำนาจนิยมอยู่ การเกิดขึ้นของปริณิณทสาธาณะก็จะเป็นเพียงแค่ ลักษณะเป็นอุดมคติ(ideal type)²⁰

ปริณิณทสาธาณะกับบริบทสังคมไทย

ที่ผ่านมาเราจะเห็นว่า ในประเทศไทยหลังจากมีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับใหม่ปี 2540 จนถึงปัจจุบัน ได้มีการปฏิรูปแบบของระบบรัฐสภาจากการเปลี่ยนแปลงวิธีการเลือกตั้งมี ระบบองค์การอิสระแบบใหม่ที่เกิดขึ้น แต่เราก็คงเห็นการเคลื่อนไหวของประชาชนที่เดือดร้อนใน รูปแบบของการการประท้วง เดินขบวน การเรียกร้องผ่านสื่อ หรือฟ้องร้องทางกฎหมาย ซึ่งเรื่อง เดือดร้อนเหล่านี้มีทั้งที่ได้รับความสนใจนำไปแก้ไข, มีทั้งที่ไม่ได้รับความสนใจเลย, มีที่เรียกร้อง แล้วล้มเหลว และมีที่ยังไม่สามารถแก้ไขได้ ฯลฯ

อย่างไรก็ตามสิ่งที่เกิดขึ้นเหล่านี้เป็นภาพสะท้อนให้เราเห็นว่า “พื้นที่” ของการแสดง อำนาจในการประท้วง เรียกร้อง ต่อรอง ขัดแย้ง นั้นล้วนแล้วแต่เป็น “พื้นที่ที่เกิดขึ้นจากการต่อสู้”(contested space) เพื่อให้เกิด “ประเด็นสาธารณะ”(public issues) ทั้งนี้ ที่สำคัญคือเท่าที่ผ่านมา เรามักจะเห็นว่าเรื่องที่เรื่องเหล่านี้จำเป็นต้องเป็นการถูกสร้างให้เป็นเรื่องสาธารณะขึ้นก่อน แล้วจึง จะส่งผลไปสู่การร่วมถกเถียงกันอย่างเป็นเหตุเป็นผล เพื่อหาฉันทานุมัติร่วมกันด้วยกลไกของ ระบอบประชาธิปไตย

²⁰ Kellner, 2003:4

แนวคิดทฤษฎีประชาสังคมกับทฤษฎีขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่ในสังคมไทยมีจุดอ่อนสำคัญในเรื่องเกี่ยวกับอำนาจรัฐ เพราะสองแนวคิดนี้เสนอว่ากลุ่มประโยชน์หลากหลายหรือขบวนการเคลื่อนไหวที่มีความเป็นอิสระจากกันและกัน แล้วมีการเคลื่อนไหวของแบบที่ปฏิเสธการเมืองหรือภายนอกกระบวนการเมืองแบบรัฐสภาจะทำให้เกิด “ปริณทลสาธารณะ” ที่มีพื้นที่ของความเป็นกลาง ไม่มีใครเข้าข้างใดข้างหนึ่ง และส่วนนี้ปลอดจากอำนาจแต่การตรวจสอบหรือคานอำนาจในเรื่องการเมืองกลับมาจากด้านเดียว คือมุ่งที่ตรวจสอบผู้อื่น แต่ไม่มีกลไกที่ตรวจสอบตนเอง²¹

ดังนั้น ปริณทลสาธารณะในส่วนของการเมืองภาคประชาชนจึงเป็นสิ่งเหมือน “สูญญากาศ” ที่ปลอดการเมือง นักวิชาการในกลุ่มนี้อย่างกฤษฎา บุญชัย²² นี้ให้ความจำกัดความว่าในบทความของเขาที่ชื่อว่า “ประชาสังคม: พื้นที่สาธารณะของฉันท(ประชาชน)ที่จะจัดการเอง” โดยเขาได้ขยายความว่า “พื้นที่หรือปริณทลสาธารณะนี้ไม่ใช่พื้นที่การเมืองของรัฐ (political society) หรือพื้นที่ทางเศรษฐกิจภาคทุน (economic society) หากแต่เป็นพื้นที่ทางการเมือง สังคม และวัฒนธรรมของภาคประชาชนโดยตรง หรือที่เรียกว่า “ประชาสังคม”(Civil Society) ซึ่งประชาชนคนชั้นกลางได้เข้ามามีบทบาทนำในการกำหนดนโยบายของสังคม เปรียบเทียบเคียงกับรัฐ ทำให้บทบาทของรัฐลดลงไปมาก ในมุมมองของกฤษฎาแล้วเขาเห็นว่าประชาสังคมกับปริณทลสาธารณะนั้นสามารถเป็นสิ่งเดียวกันได้ เพราะการเคลื่อนไหวต่างๆของกลุ่มประชาสังคมที่เปิดกว้างและมีความหลากหลาย พร้อมกันกับปฏิเสธการครอบงำของรัฐและทุนนั้นจะนำไปสู่การเปิดกว้างของพื้นที่ทางการเมืองสาธารณะที่ประชาชนนั้นมีบทบาทจัดการในการเปลี่ยนแปลงสังคมอันเป็นเป้าหมายของประชาสังคม²³

ตัวอย่างของกลุ่มประชาสังคมที่จัดว่าเป็นกลุ่มขบวนการเคลื่อนไหวในสังคมไทยที่มุ่งสร้างพื้นที่ทางการเมืองสาธารณะ เช่น เครือข่ายป่าชุมชนในภาคเหนือ, สมัชชาคนจน, เครือข่ายเกษตรกรรมภาคเหนือ, สมาพันธ์ประมงพื้นบ้านภาคใต้ ที่กลุ่มเหล่านี้ไม่ได้มุ่งเข้าไปที่รัฐเพียงอย่างเดียว โดยกฤษฎาได้เน้นว่ากลุ่มเหล่านี้เป็นการก่อตัวในรูปขบวนการทางสังคมรูปแบบใหม่ที่ได้เปิดพื้นที่ประชาสังคมให้กว้างขวางออกไป²⁴

เราจะเห็นว่านักวิชาการไทยและนักพัฒนานั้นมักมองว่าปริณทลสาธารณะคือ ผลผลิตที่สำคัญของประชาสังคม หรือหากปริณทลสาธารณะเป็นกลไกที่สมบูรณ์แบบที่เปิดกว้างต่อการแสดงความคิดเห็นที่มีเสรีของการวิพากษ์วิจารณ์นั้น ก็จะแสดงว่าประชาสังคมแสดงตัวตนได้

²¹ ใจ อึ๊งภากรณ์, 2547

²² กฤษฎา บุญชัย, 2540

²³ กฤษฎา บุญชัย, 2540 : น.46-51

²⁴ อ้างแล้ว : น.48

เดิมที ดังนั้น การให้นิยามของคำว่า “ประชาสังคม” และ “ปริณทลสาธารณะ” จึงเป็นสิ่งเดียวกันได้หรือเป็นสิ่งที่เทียบเท่ากันได้

นอกจากนี้การให้ความหมายของคำนิยามมักจะกล่าวว่า “ปริณทลสาธารณะ” กับ “พื้นที่สาธารณะ” เป็นสิ่งเดียวกัน และไม่มีการกล่าวถึงการแบ่งแยกปริณทลระหว่าง “สาธารณะ” กับ “ส่วนตัว” และดูเหมือนว่าจะให้ความสำคัญของกลุ่มตรงข้าม “ประชาสังคม” คือส่วนหนึ่ง ในขณะที่รัฐคืออีกส่วนหนึ่ง ส่วน “ปริณทลสาธารณะ” ส่วนตรงกลางที่ค่อนข้างไปทางส่วนของชุมชน

อีกกระแสหนึ่งคือแนวทางของการพัฒนาที่เกิดจากองค์กรพัฒนาเอกชนกลุ่มหนึ่งที่มีการเรียกกันว่าแนวความคิด “วัฒนธรรมชุมชน” โดยแนวคิดนี้เห็นถึงความสำคัญของการพัฒนาที่เป็นทั้งภูมิปัญญาและแบบแผนวิถีชีวิตในการเกื้อกูลกันของคนในชุมชน และเห็นว่า การพัฒนาจึงควรให้ชุมชนท้องถิ่นในฐานะเป็นเป้าหมาย โดยให้จัดการในส่วนของการทรัพยากรในท้องถิ่น การเคลื่อนไหวของกลุ่มองค์กรพัฒนาดังกล่าวประสานกับนักวิชาการ ปัญญาชน ทำให้เกิดวาทกรรมใหม่ของการพัฒนาที่เรียกกันว่า “ชุมชนเข้มแข็ง” ซึ่งได้กลายเป็นการเรียกร้องต่อการพัฒนาในระดับโครงสร้าง ที่ให้มีการกระจายอำนาจ การยอมรับสิทธิชุมชน การมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการพัฒนา²⁵ โดยแนวคิดนี้เห็นสภาพการพัฒนาโดยรัฐเป็นผู้ผลักดัน โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมในภาคชนบทหลังจากเริ่มมีแผนพัฒนาเศรษฐกิจฉบับที่ 1 เมื่อปี พ.ศ. 2501 นั้นได้ก่อให้เกิดสภาพความขัดแย้งระหว่างรัฐกับชุมชนขึ้นมา โดยเฉพาะการพัฒนาได้ทำให้มีแรงงานอพยพเข้าสู่เมือง และระบบเศรษฐกิจเป็นระบบเศรษฐกิจการตลาด ช่วงปี พ.ศ. 2528²⁶ จึงเกิดกลุ่มองค์กรพัฒนาเอกชนส่วนหนึ่งได้เห็นว่า การพัฒนาเหล่านี้ไม่ได้ตอบสนองต่อความต้องการของชาวบ้าน และการพัฒนาถูกผูกขาดโดยรัฐ แต่การเคลื่อนไหวด้วยมิติทางวัฒนธรรมนี้มักจะเห็นว่า “ชุมชน” เป็นพื้นที่ที่ไม่เกี่ยวข้องกับการเมือง แต่ถูกกระทำจากโครงสร้างของระบบเศรษฐกิจการเมือง

จากการเคลื่อนไหวตามแนวทั้งสองที่กล่าวมานี้เรียกว่า “การเมืองภาคประชาชน” (people politic) ซึ่งในช่วงเกือบ 10 ปีที่ผ่านมา เป็นภาพส่วนหนึ่งของ “ภาคประชาสังคม” ในสังคมไทย และนับว่าองค์กรพัฒนาเอกชน (เอ็น.จี.โอ) ของไทยมีบทบาทสำคัญต่อการเคลื่อนไหวในส่วนของการเมืองภาคประชาชน โดยเฉพาะในประเด็นเรื่องความไม่เท่าเทียมกัน โครงสร้างและเรียกร้องต่อการสร้างนโยบายด้านสังคม เศรษฐกิจ ที่คำนึงถึงความเป็นธรรมที่มากขึ้นตลอดช่วง 20 ปีอย่างต่อเนื่อง

อย่างไรก็ตามแนวคิดเรื่องการเมืองภาคประชาชนก็ถูกวิจารณ์จากนักวิชาการใจ อึ้งภากรณ์ (2546) เห็นว่า เอ็นจีโอ.ไทยได้ยึดหลักของการปฏิเสธการเมือง แม้ว่าในยุคหนึ่งการปฏิเสธ

²⁵ กฤษฎา บุญชัย , 2542 : 42-27

²⁶ ยุติ มุกดาวิจิต , 2538

การเมืองแบบในระบอบเผด็จการจะเป็นสิ่งที่จำเป็น แต่ปัจจุบันการที่เอ็นจีโอ,ไทย เน้นการเคลื่อนไหวต่อส่วนประชาสังคมและในขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ แต่กลับปฏิเสธการเมืองโดยหันไปสร้างแนวร่วมที่จะสร้างความเป็นธรรมขึ้นในสังคมไทยผ่าน รัฐ เอ็นจีโอ, ประชาสังคม และองค์กรธุรกิจ นั้นกลับกลายเป็นสิ่งที่สร้างความเหลื่อมล้ำให้ดำรงอยู่เหมือนเดิม และยังเป็นการเสริมสร้างการดำรงอยู่ของทั้งอำนาจรัฐในระบอบประชาธิปไตยเสรีนิยมและตลาดทุนนิยมเสรีของไทย²⁷

เราอาจกล่าวได้ว่าการเมืองภาคประชาชนของไทยได้ให้ความสนใจต่อการเคลื่อนไหวของภาคประชาสังคม (Civil Society) โดยมุ่งไปที่แนวความคิดเรื่องขบวนการเคลื่อนไหวแบบใหม่ (new social movement) แบบจำกัดหน้าที่ตนเอง ขบวนการเคลื่อนไหวแบบนี้เติบโตอย่างมากในโลกตะวันตกช่วงทศวรรษที่ 1970 อย่างเช่น ขบวนการเฟมินิสต์, ขบวนการด้านนิเวศน์และสิ่งแวดล้อม, ขบวนการของคนรักเพศเดียวกัน, ขบวนการส่งเสริมอัตลักษณ์ชาติพันธุ์เป็นต้น แต่ในสังคมไทยถูกนิยามว่าต่างจากขบวนการแบบเก่า เพราะเป็นขบวนการเคลื่อนไหว ที่ได้ละทิ้งแนวคิดเดิมในการปฏิบัติยึดอำนาจรัฐแบบเหมาอัสต์ และหันมาสู่แนวทางการปฏิรูปที่อาศัยการพึ่งพาจากขบวนการเคลื่อนไหวต่างๆจากภาคประชาสังคม

ดังนั้น หลังจากผ่านเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ เราจะเห็นว่าขบวนการเคลื่อนไหวของการเมืองภาคประชาชนนับว่ามีบทบาทสำคัญต่อการผลักดันการเกิดขึ้นของรัฐธรรมนูญฉบับปี 2540 ซึ่งเป็นรัฐธรรมนูญที่สร้างความหวังให้กับทั้งชนชั้นกลางในเมือง พ่อค้า นักธุรกิจและ ข้าราชการชนบทยาวไร้อานาว่า กติกาการเมืองใหม่ที่มีเนื้อหาที่สนับสนุนให้เกิดประชาธิปไตยในทุกๆระดับมากขึ้น รัฐธรรมนูญฉบับนี้ยังกำหนดให้มีสถาบันการปกครองที่เป็นอิสระซึ่งจะทำหน้าที่ในการตรวจสอบและควบคุมอำนาจในทางการเมืองมากขึ้น องค์กรอิสระเหล่านี้ที่ทยอยเกิดขึ้นมากก็มี ศาลรัฐธรรมนูญ ศาลปกครอง และคณะกรรมการสิทธิมนุษยชน ฯลฯ อาจกล่าวได้ว่าองค์กรใหม่ทางการปกครองเหล่านี้ คือสถาบันปฏิรูปที่เป็นส่วนหนึ่งของปริมณฑลสาธารณะที่เป็นทางการของระบอบประชาธิปไตยโดยรัฐสภาของไทยก็ได้

ในส่วนของระบบรัฐสภารัฐธรรมนูญยังให้อำนาจของพลเมืองไทยในการเลือกตั้งสมาชิกและยังให้สิทธิในเข้าชื้อกันถอดถอนสมาชิกสภาผู้แทน ตลอดจนนักการเมืองในฝ่ายบริหารด้วย ในรัฐธรรมนูญฉบับนี้ยังมีการให้สิทธิแก่พลเมืองชาวไทยชนิดที่ไม่เคยมีการเขียนไว้ในรัฐธรรมนูญฉบับก่อนๆ คือ เรื่องของประชานิยาม ซึ่งได้กลายเป็นประเด็นที่ร้อนแรงอย่างมากเมื่อมีการจัดเวทีประชาพิจารณ์ในเรื่องท่อก๊าซที่จะนะ จังหวัดสงขลา ในปี พ.ศ.2545 เมื่อเวทีการประชาพิจารณ์ครั้งนั้นต้องล้มลงกลางคันเมื่อผู้ที่ได้รับความเดือดร้อนจากบริเวณที่ท่อก๊าซจะขึ้นฝั่งกลับไม่ได้เข้าร่วมแสดงความคิดเห็นในเวที การล้มลงของการประชาพิจารณ์ครั้งนั้นนำไปสู่การ

²⁷ ใจ อึ๊งภากรณ์ ,2546:73-82

เผชิญหน้าที่รุนแรงมากขึ้นของรัฐกับประชาชนที่เดือดร้อน โดยไม่มีกลไกทางสังคมใดเข้าไปจัดการเพื่อหาข้อถกเถียงที่มีความเป็นเหตุเป็นผล และนำไปสู่การสร้างฉันทานุมัติร่วมกันได้

แม้จะมีการจัดตั้งองค์กรอิสระแบบใหม่ ตลอดจนมีการรับรองสิทธิของพลเมืองมากขึ้นในรัฐธรรมนูญใหม่ฉบับปี 2540 แต่รูปแบบของระบบรัฐสภาที่เป็น “ปริณทลสาธารณะ” ที่เป็นทางการกลับไม่ได้เป็นพื้นที่ทางการเมืองที่ประชาชนสามารถสร้างเสริมอำนาจในการใช้สิทธิดังกล่าวได้จริงๆ

ประเด็นที่เราอาจย้อนไปในสิ่งที่เฮเกล กล่าวถึงก็คือ การที่รัฐเป็นส่วนกลางที่หลอมรวมเป็นหนึ่งในนั้นจะทำให้ความหลากหลายดำรงอยู่ได้อย่างไร เพราะที่ผ่านมาในยุคของความเป็นสมัยใหม่การทำลายความแตกต่างหลากหลายให้หมดสิ้นถือว่า “โครงการ”(project)สำคัญของยุค²⁸ โดยรัฐในแง่ของการเป็นรัฐชาติสมัยใหม่ได้พยายามสร้างความเป็นแบบแผนอุดมการณ์ของความ เป็นชาติที่ไม่สามารถแบ่งแยกได้ ทั้งในแง่ภูมิศาสตร์อาณาบริเวณหรือพลเมืองของรัฐ เราจะเห็น ว่า ระบบรัฐสภาที่เป็นองค์ประกอบสำคัญของประชาธิปไตยของไทยที่ผ่านมาในตั้งแต่อดีตจนถึง ปัจจุบันได้ที่เน้นความเป็นเอกภาพเป็นหลัก ซึ่งนั่นเป็นสิ่งหนึ่งที่เป็นตัวปิดกั้นส่วนของการสร้าง เสริมปริณทลสาธารณะที่จะมีความหลากหลาย และไม่ได้ส่งเสริมต่อการพัฒนาประชาธิปไตยที่ เป็นส่วนหนึ่งของการดำรงชีวิตประจำวัน เช่น การสร้างเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชาติได้ไม่ ยอมรับวัฒนธรรมของท้องถิ่นอันหลากหลายในชาติ โดยเฉพาะอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์

อีกประเด็นที่เห็นนอกเหนือจากส่วนของการเมืองภาคประชาชน เราจะเห็นว่านัก ปฏิบัติการสายประชาสังคม และนักวิชาการ เช่น อนุชาติ พวงสำลี และ ชัยวัฒน์ ธีระพันธ์ เป็น ต้น คือ มีความคิดว่าแนวคิดประชาสังคมเป็นสิ่งใหม่สำหรับสังคมไทย และในสังคมไทยไม่ เคยมีสิ่งนี้มาก่อน หรือมีก็พัฒนาช้าและไม่มีความต่อเนื่อง ดังนั้น การส่งเสริมและสนับสนุน แนวคิดนี้ต่อพลเมืองจึงมีความจำเป็นอย่างมาก ที่จริงในกลุ่มนี้ค่อนข้างที่จะเห็นว่าการพัฒนา ประชาสังคมในไทยน่าจะเป็นไปในแบบสังคมตะวันตกซึ่งเท่ากับว่าปฏิเสธรากฐานทางวัฒนธรรม ไทยที่มีผลต่อการพัฒนาประชาสังคม หรือเท่ากับปฏิเสธว่ามีประชาสังคมในแง่ทางวัฒนธรรม มา ก่อนหน้าในไทย อย่างไรก็ตามการรณรงค์ส่งเสริมแนวคิดดังกล่าวได้รับการสนับสนุน(หรืออย่างน้อยก็ไม่ถูกขัดขวาง)จากรัฐ ทั้งนี้ เพราะการยอมรับเอารัฐ กลุ่มธุรกิจ และภาคประชาชนคือส่วน ร่วมทั้งหมดต่อการพัฒนาประชาสังคม และประชาธิปไตยไทย นั้นเป็นแนวคิดที่สอดคล้องกับรัฐ เสรีนิยมของไทยอยู่ด้วย²⁹

อย่างไรก็ตามแม้ขบวนการเคลื่อนไหวเหล่านี้เน้นที่ความหลากหลายของขบวนการ เคลื่อนไหว ความเห็นต่อเรื่องการเมือง “ปริณทลสาธารณะ” อันหลากหลายดูเหมือนจึงเป็นสิ่งที่

²⁸ Habermas, 1983

²⁹ ใจ, อ่างแล้ว

ไม่ได้ถูกยอมรับในขบวนการเคลื่อนไหวเหล่านี้เท่าไร แม้พวกเขาได้ปฏิเสธถึงการมีระบบรัฐสภา หรือการเมืองในรูปแบบโครงสร้างเดิมๆ แต่สิ่งที่พวกเขาต้องการก็คือการเคลื่อนไหวในเรื่องต่างๆ เหล่านี้เป็นการกดดันอันจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงแก้ไขด้วยระบบกฎหมายได้ เช่น การให้สิทธิพลเมืองแก่กลุ่มชาติพันธุ์ การให้สวัสดิการสังคมแก่คนชายขอบ หรือการที่ยอมรับในเรื่องของคนรักเพศเดียวกัน เป็นต้น ดังนั้นเราจะเห็นว่าขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของไทยยังคงมุ่งไปสู่การปฏิรูปผ่าน “ปริณฑลสาธารณะที่เป็นทางการ”(official public sphere) เป็นสำคัญ

บทที่ 3

กรณีศึกษาศูนย์พัฒนาชุมชนกรุงเทพมหานคร ภาคประชาชน

พัฒนาการและการก่อรูปของศูนย์พัฒนาชุมชนกรุงเทพมหานคร ภาคประชาชน

สำหรับศูนย์พัฒนาชุมชน กรุงเทพฯ นั้น เป็นองค์กรน้องใหม่ซึ่งอาจจะกล่าวได้ว่า ตั้งขึ้นมาเพื่อเก็บตกชุมชนที่เพิ่งจะประสบปัญหาหรือมีแนวโน้มที่จะถูกไล่อื้อ ชุมชนใดๆ ในเขตกรุงเทพฯ ที่มีปัญหาการไล่อื้อหรือมีแนวโน้มว่าจะมีปัญหาก็สามารถเข้าเป็นสมาชิกศูนย์ฯ ได้ โดยสมัครได้ทั้งทำการศูนย์ฯ ซึ่งอยู่ที่ชุมชนศิริ เขตพระนคร กรุงเทพฯ

การจัดตั้งศูนย์ฯ นี้เริ่มประมาณปีพ.ศ. 2542 ต่อมาในปีพ.ศ. 2543 คณะแกนนำก็ได้เขียนโครงการทำกิจกรรมเสนอขอเงินสนับสนุนจากกองทุนเพื่อสังคม(SIF) ได้เงินมาจำนวนหนึ่งจึงได้จัดกิจกรรมและทำพิธีเปิดศูนย์ฯอย่างเป็นทางการเมื่อเดือนตุลาคม 2543 ที่ชุมชน ศิริ เหตุผลของการเกิดศูนย์ฯ ที่สำคัญคือ การพัฒนาความเป็นอยู่ของชุมชนแต่ละชุมชนให้ดีขึ้น เอื้ออาทรต่อกันระหว่างชุมชนต่อชุมชน ร่วมกันพัฒนาเครือข่าย และประเด็นสำคัญคือ จะต้องดูแลและช่วยเหลือชุมชนที่มีปัญหาการถูกไล่อื้อหรือแนวโน้มที่จะถูกไล่อื้อ ในเขตกรุงเทพมหานครเท่านั้น แกนนำคนหนึ่งกล่าวว่า

“เราตั้งศูนย์ฯนี้ก็เพื่อดูแลช่วยเหลือกัน ถึงจะมีองค์กรอื่นที่ทำเรื่องชุมชนแออัดอยู่ แต่เขาก็ต้องดูแลของเขา ก่อน อย่างคลองเตยเขาก็ต้องเอาคนของเขา ก่อน แต่ศูนย์ฯ นี้จะดูแลทั่วกรุงเทพฯ”

(สัมภาษณ์ คุณลอย 30 เมษายน 2546)

หากย้อนกลับไปถึงการก่อตั้งศูนย์ฯ มิได้เกิดขึ้นภายในระยะเวลาเพียงปีหรือสองปี แต่มีพัฒนาการและการก่อรูปที่ยาวนาน รวมทั้งการสร้างพลังจากกลุ่มเครือข่ายที่ประสบปัญหาเดียวกันคือ “ปัญหาการถูกไล่อื้อ” โดยเฉพาะในช่วงปีพ.ศ. 2521-2530 มีการไล่อื้อสลับอย่างเข้มข้นมากขึ้น ทั้งจำนวนชุมชนที่ถูกไล่และความขัดแย้งระหว่างเจ้าของที่ดินกับชุมชน ชุมชนที่ถูกไล่อื้อมีทั้งที่อยู่ในย่านธุรกิจที่เหมาะสมกับการสร้างอาคารธุรกิจ และอยู่ในแนวเวนคืนที่ดินเพื่อตัดถนนซึ่งมีทั้งที่ดินของรัฐและเอกชน ในทศวรรษนี้นักพัฒนาชุมชนขององค์กรเอกชน (NGOs) จึงมีบทบาทมากต่อการพัฒนากระบวนการการเคลื่อนไหวของชุมชน นักพัฒนาชุมชนเหล่านี้ได้นำแนวคิดวัฒนธรรมชุมชนมาใช้พัฒนาชุมชนแออัด ซึ่งแนวคิดนี้มุ่งเน้นงานพัฒนาโดยการสร้างองค์กรชุมชน ให้ความสำคัญกับ “พลังชุมชน”¹

¹ จานง จิตรนิรัตน์, 2540:74

โดยมีเป้าหมายและอุดมการณ์ของศูนย์ฯ มุ่งเน้นให้ชาวชุมชนที่ประสบปัญหาการถูกไล่รื้อ มี ความรู้ในเรื่องต่าง ๆ เช่น การรวมกลุ่มเครือข่าย การสร้างพลังกลุ่มภายในชุมชน เทคนิควิธีการ เรียกร้องหรือต่อรองกับองค์กรหรือหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งนี้ทั้งนั้นเพื่อเรียกร้องและเคลื่อนไหวเรื่องเกี่ยวกับ “สิทธิเรื่องที่อยู่อาศัย” เป็นสำคัญ

“สิทธิเรื่องที่อยู่อาศัย” ซึ่งถือว่าเป็นสิทธิที่จะได้รับมาตรฐานขั้นพื้นฐานในการดำรงชีพ ทุกคนต้องการมีชีวิตอยู่ได้อย่างมีความสุขตามควร โดยไม่ขาดแคลนอาหาร เสื้อผ้า ยารักษาโรค และ ที่อยู่อาศัย ควรมีสภาพความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นอย่างต่อเนื่อง และเป็นหน้าที่ของรัฐที่จะต้องทำให้หลักประกันนี้เป็นจริง² ดังนั้นชาวบ้านในชุมชนแออัดที่มีสถานะเป็นผู้ถูกไล่รื้อไม่มีความมั่นคง สามารถปรับปรุงที่อยู่อาศัยในที่ดินเดิมและมีความมั่นคงโดยการทำสัญญาเช่าระยะยาวหรือผ่อนซื้อ ที่ดินจากเจ้าของที่ดิน

ศูนย์พัฒนาชุมชน กทม.ภาคประชาชน ได้พยายามจัดโครงสร้างองค์กร โดยมีประธาน เลขานุการ และกรรมการ กระบวนการทำงานจะเป็นลักษณะปรึกษาหารือช่วยกันคิดมากกว่าการสั่ง มี ลักษณะแนวราบมากกว่าแนวดิ่ง ซึ่งเป็นรูปแบบความสัมพันธ์ขององค์กรชุมชนตั้งแต่เริ่มแรกและ ถ่ายทอดประสบการณ์กันมา กระนั้นก็ตาม ในด้านส่วนตัวก็ยังมีการเคารพอาวุธ เป็นพี่เป็นน้อง เพื่อนฝูงกัน ในการทำงาน ศูนย์ฯ มีคณะทำงานหรือคณะกรรมการ 13 คน พิจารณาเฉพาะ โครงสร้างแล้ว พบว่ามีประธานและเลขานุการ ทำหน้าที่วาระละ 2 ปี การประชุมจะกระทำทุกเดือน แต่ในทางปฏิบัติมีความยืดหยุ่น กรรมการคนหนึ่งซึ่งมีหน้าที่เป็นผู้แทนการเจรจาเล่าว่า

“ในช่วงแรกๆ จะประชุมกันบ่อยทุกเดือน แต่ตอนนี้ไม่ค่อยได้ประชุมกัน เพราะ ต่างคนก็มีงานมาก อย่างตัวพี่นี่ก็ไม่ได้เข้าประชุม เพราะป่วย ไปผ่าตัดหัวเข่า ก็ ไม่เป็นไร แต่เราก็ถึงกัน มีอะไรก็โทร. ถึงกัน...ที่ประชุมบางทีก็ประชุมกันที่ วัดมเหยงคณ์ พี่น้อยเขารู้จักพระในวัด บางทีก็ประชุมกันที่ชุมชนพี่น้อย”
(สัมภาษณ์ คุณลอย 24 มิถุนายน 2546)

หรืออย่างตำแหน่งผู้แทนการเจรจากันนี้ ก็เป็นเพียงการตั้งขึ้นมาเท่านั้น กรรมการเจ้า ตัวเองกล่าวว่า ไม่ได้ทำหน้าที่ถึงระดับนั้น แต่จะช่วยเหลือหลายคน โดยแบ่งหน้าที่ตามความถนัด ลักษณะที่ยืดหยุ่นได้เช่นนี้ ดูเหมือนจะเป็นลักษณะขององค์กรชุมชน ซึ่งทำให้การทำงานคล่องตัว ไม่ยึดติดระบบแบบหน่วยงานราชการ ซึ่งเจ้าหน้าที่อาสาสมัครที่ช่วยเหลือดูแลการย้ายชุมชนไป บางแวกและให้คำปรึกษาแนะนำในการทำกิจกรรมกล่าวว่า

“ศูนย์ฯนี้เป็นของประชาชนจริงๆ ไม่มีหน่วยงานอะไรเข้ามา...อย่างเราเป็นคน นอก ไม่มีหน้าที่โดยตรงก็เข้ามาช่วยได้”
(สัมภาษณ์คุณน้อม 23 เมษายน 2546)

² สรรพวุฒิ ประทุมราช, 2546 : 52

สำหรับบทบาทการทำงานของแกนนำหรือกรรมการศูนย์ฯ ค่อนข้างสับสน แต่ก็เป็นการดีที่ทำให้ได้ข้อมูลที่หลากหลายและหลายเรื่อง เนื่องจากแกนนำแต่ละคนสวมหมวกหลายใบ เป็นทั้งผู้นำชุมชน เป็นตัวแทนกลุ่มออมทรัพย์ เป็นตัวแทนเครือข่าย เช่น แกนนำคนหนึ่งเล่าถึงการทำงานของตัวเองว่า

“พี่เป็นตัวแทนเครือข่าย(เครือข่ายออมทรัพย์คู่ชีวิต-พระนคร-ราชเทวี-ผู้ศึกษา)
เข้าไปทำงานในโซน ทำเรื่องที่อยู่อาศัย อะไรที่เกี่ยวกับที่อยู่อาศัยที่จะเข้าไป...
อย่างที่บ้านนี้ พี่ก็ไปช่วย ...ไปในนามโซนเหนือ...เครือข่ายคู่นี้อยู่ในเขต
โซนเหนือ”
(สัมภาษณ์คุณจรรยา 24 มิถุนายน 2546)

จากการทำงานของแกนนำคนนี้จะเห็นว่า เขาสวมหมวกใบต่างๆ ดังนี้ ใบแรกเป็น
กรรมการกลุ่มออมทรัพย์ชุมชน ใบที่สองเป็นกรรมการเครือข่ายออมทรัพย์เขต ใบที่สามเป็น
กรรมการเครือข่ายระดับโซน และใบที่สี่เป็นกรรมการศูนย์พัฒนาชุมชน กทม.ฯ การสวมหมวก
หลายใบเช่นนี้ (บางครั้งก็ทำให้เจ้าตัวสับสนเช่นกันที่กำลังทำหน้าที่อะไร สวมบทบาทไหน
อย่างไรก็ตามข้อดีประการหนึ่งของการสวมหมวกหลายใบก็คือ “การทราบข่าวความเคลื่อนไหว
ของชุมชนและการมีเครือข่ายความร่วมมือ” (สัมภาษณ์คุณลอย 26 มิถุนายน 2546)

สำหรับการเข้าเป็นสมาชิกของศูนย์ฯ เริ่มจากชุมชนในเขตกรุงเทพ ฯ ได้รับผลกระทบจาก
การถูกไล่รื้อ และต้องการเรียกร้องความชอบธรรมเกี่ยวกับ “ที่อยู่อาศัย” การเข้าเป็นสมาชิกส่วน
หนึ่งมีฐานมาจากการเป็น สมาชิกเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์ ที่ได้รับการสนับสนุนจากสถาบัน
พัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.)

ภาพของสมาชิกของศูนย์ฯ รุ่นแรกเป็น “ชุมชน” มีประมาณ 30 – 40 ชุมชน ในกรุงเทพ ฯ
แต่ต่อมาได้มีการปรับภาพของสมาชิกเป็น “รายบุคคล” ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับผู้ที่ได้รับผลกระทบการ
ปัญหาที่อยู่อาศัย ประธานศูนย์ฯ ได้เล่าว่า...

“สมาชิกรุ่นแรกของเราทำกันมาก่อนแล้ว เราใช้สมาชิกที่เป็นภาพของชุมชน
ตอนนั้นสมาชิกของเรามีประมาณ 30 – 40 ชุมชนในกรุงเทพ ฯ
จากที่เราจะปรับกระบวนการครั้งนี้เราจะใช้สมาชิกรายบุคคล
แต่กิจกรรมเราจะมีอย่างต่อเนื่อง...”
(สัมภาษณ์ คุณลอย 2 กรกฎาคม 2546)

ดังนั้นความสัมพันธ์ภายในศูนย์ฯ ที่เกิดขึ้นเป็นผลจากต่างฝ่ายต่างก็รู้จักกันมาก่อนแล้ว เนื่องด้วยงานเครือข่ายออมทรัพย์ของ พอช. หรือจากความรู้สึกร่วมในการเผชิญหน้าต่อสู้ เคลื่อนไหวร่วมกันมาหลายปี

อย่างไรก็ตาม เครือข่ายออมทรัพย์ของ พอช. ก็ถือได้ว่าเป็นพื้นฐานเริ่มต้นความสัมพันธ์ของแกนนำศูนย์ฯ ดังที่กรรมการคนหนึ่งบอกว่า รู้จักประธานศูนย์ฯ ก็จากกลุ่มออมทรัพย์นี้ ซึ่งจะต้องมีการประชุมกันเป็นประจำ เวทีการประชุมเครือข่ายออมทรัพย์จึงเป็นที่สร้างความรู้จักคุ้นเคย และเป็นพื้นฐานความสัมพันธ์ต่อมา

ลักษณะความสัมพันธ์ภายในเช่นนี้ เป็นบรรยากาศที่เอื้อต่อการมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นเสนอแนะ และจากการสังเกตการประชุมองค์กรชุมชน ในกรณีที่ต้องการข้อคิดเห็นก็จะมีการกระตุ้นให้แสดงความคิดเห็นออกมา จะเป็นข้อซักถามข้อสงสัยก็ได้

ขณะเดียวกันกิจกรรมของศูนย์ฯ ที่ผ่านมาในช่วงเริ่มแรกของการก่อตั้ง ประมาณ 3-4 ปี พอจะสรุปลักษณะกิจกรรมได้ดังนี้

1. กิจกรรมที่ได้รับเงินสนับสนุนจาก SIF ประมาณ 200,000 บาท ซึ่งกล่าวได้ว่าเป็นกิจกรรมเปิดตัวศูนย์พัฒนาชุมชน กทม.ฯ ได้แก่
 - การทำบุญเลี้ยงพระเปิดที่ทำการศูนย์ฯ
 - การประชุมที่วัดเหวราช จังหวัดสระบุรี การจัดอบรมให้ความรู้แก่ชุมชนเรื่องการไถ่กู้ โดยเชิญนักวิชาการเกี่ยวกับที่อยู่อาศัยมาบรรยาย โดยมีเนื้อหาเกี่ยวกับการไถ่กู้ชุมชน เช่น อธิบายว่าปัญหาของชุมชนเป็นอย่างไร เกิดขึ้นอย่างไร ควรเตรียมตัวการไถ่กู้อย่างไร ซึ่งแกนนำศูนย์ฯ คนหนึ่งกล่าวว่า เรื่องไถ่กู้นี้ยังมีชุมชนหลายแห่งที่ไม่รู้ บางชุมชนไม่รู้เรื่องอะไรเลย เขาไล่ให้ไปก็ไป จึงให้ความรู้กับเขา
 2. กิจกรรมเกี่ยวกับการไถ่กู้ชุมชน ตัวแทนศูนย์ฯ จะเข้าร่วมประชุมปรึกษาหารือกับชุมชนที่ถูกไถ่กู้ ช่วยกันวางแผนและหาแนวทางในการต่อสู้ เช่น การไถ่กู้ชุมชนมหาดไทย ที่เขตประเวศ ชุมชนคลองตาปู เขตลาดกระบัง เป็นต้น
 3. กิจกรรมรณรงค์สาธารณะ ศูนย์ฯ เข้าร่วมขบวนรณรงค์ประชาธิปไตยกับองค์กรอื่นๆ ที่ถนนราชดำเนิน เมื่อปี 2545 และในปี 2546 ศูนย์ฯ ก็มีโครงการจะจัดงานมหกรรมชุมชนกับความมั่นคงของที่อยู่อาศัย ประธานศูนย์ฯ กล่าวว่า จะจัดในเดือนสิงหาคม พ.ศ.2546 นี้
- ซึ่งกิจกรรมของศูนย์ฯ จะเป็นเครื่องมือเชื่อมร้อยความสัมพันธ์ของแกนนำและสมาชิกจากหลายชุมชนที่ประสบปัญหาเข้ามาร่วมมือกันต่อสู้และต่อรองกับอำนาจรัฐ โดยอาศัยประเด็นเรื่อง “การถูกไถ่กู้ที่อยู่อาศัย” เป็นประเด็นสำคัญที่เชื่อมต่อกับสาธารณะ

การสร้างกลไกและปฏิสัมพันธ์กับสังคมบนพื้นที่สาธารณะ

การนำเสนอต่อสาธารณะและการเรียกร้องต่อสาธารณะ

เนื่องจากศูนย์พัฒนาชุมชน กทม.๑ เพิ่งก่อตั้งได้ไม่กี่ปี กิจกรรมการเคลื่อนไหวที่ผ่านมาจึงไม่มีแนวทางที่ชัดเจนนัก เนื่องจากเป็นช่วงคาบเกี่ยวกันกับการต่อสู้เพื่อชุมชนของตนเอง และขณะเดียวกันก็มีองค์กรอื่นๆ ที่ช่วยเหลือสนับสนุนการต่อสู้เพื่อที่อยู่อาศัยอยู่แล้ว อย่างไรก็ตาม ก็ยังพอจะศึกษาวิธีการต่อสู้ของศูนย์ ๑ หรือรูปแบบการเคลื่อนไหวในการต่อสู้ได้จากชุมชนศิริ ซึ่งถูกไต่ถามมานาน ในปีพ.ศ. 2546 ชุมชนได้ข้อยุติกับกรุงเทพมหานครแล้ว

ชุมชนศิริ ตั้งอยู่ในกรุงเทพฯ ชั้นใน หลังโรงแรมรัตนโกสินทร์ ถนนบุญศิริ แขวงศาลเจ้าพ่อเสือ เขตพระนคร เป็นชุมชนเก่าแก่แห่งหนึ่งและอยู่ใกล้สนามหลวงมากที่สุด สำหรับสภาพชุมชนเมื่อ 40-50 ปีที่ผ่านมา นั้น ผู้นำที่เกิดในชุมชนแห่งนี้เล่าว่า

“คือ ผมจำความได้ก็ที่นี่แล้ว แล้วก็สมัยก่อนบ้านผมจะอยู่ฝั่งตรงข้ามซึ่งมองไปจะเห็นตึกอาคารนั้นแหละ ซึ่งบริเวณนั้นเป็นที่ของกรมทรัพย์สิน และสมัยก่อนจะเป็นบ้านเรือนประชาชนทั้งหลาย ที่สร้างตึกเป็นบ้านเรือนประชาชนอย่างมาก แต่บริเวณด้านหน้าจะเป็นบ้านของทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ที่ได้ทำเป็นห้องแถวให้พ่อค้าคนจีนที่เข้ามาอยู่ในช่วงยุคแรกๆ เค้าอยู่ เป็นบ้านชั้นครึ่งที่เขาเรียกว่า “เล่าเต็ง” แต่ภายหลัง ในอดีตครอบครัวที่มีฐานะดีพอสมควรเป็นลำดับต้นๆ ของชุมชนในสมัยนั้น แต่ในสมัยนั้นยังไม่มีคำว่า “ชุมชน” พ่อผมรับราชการอยู่ที่กระทรวงมหาดไทย แล้วก็บางทีได้ทำงานเสริมในหลายตำแหน่งในกระทรวงด้วย ก็ทำให้มีฐานะดี แล้วแม่ก็ค้าขายข้าวแกงมาตั้งแต่สมัยงานละ 1 บาท จึงยับจากข้างในมาเช่าช่วงต่อ ห้องของทรัพย์สินจากผู้เช่าเดิมซึ่งเขาอยู่ค้าขายเป็นคนจีน แล้วเขาก็ร่ำรวยขึ้นก็ยับไปซื้อที่ดินด้านโน้น คล้ายๆ ขอย แล้วก็สร้างตึกแถว แล้วก็เอาห้องตรงนี้ให้เราเช่าช่วงต่อ”

(สัมภาษณ์คุณลอย 24 เมษายน 2546)

ต่อมาปี 2511 มีพระราชกฤษฎีกาเวนคืนที่ดินเพื่อขยายเส้นทางสัญจรเลียบริบแนวคลองหลอดราชน้ำครา จากนั้นมาก็มีการไต่ถามชุมชนเป็นระยะๆ

“พวกผมนี้แหละ ก็ถูกหลอกว่า ทางถนนจะเข้ามาชาวบ้านจึงหลบให้ พอหลบให้ตอนนั้นรู้สึกจะเป็นปีต้อนรับการท่องเที่ยว รู้สึกว่าปี 30 ไม่ใช่ปี amazing ที่ผ่านมานะ ก็จากการที่เราขับออกมาโดยที่บางคนได้เงินชดเชยบ้าง ไม่ได้บ้าง พอขับออกมาก็กลายเป็นว่าไม่ใช่ถนน กลายเป็นตึกที่พักของโรงแรมรัตนโกสินทร์ นั่นคือ คนจนถูกหลอกครั้งที่หนึ่ง ครั้งที่สองหลังจากที่ยังพอมิที่เหลือนชาวบ้านก็ยังพออยู่อาศัยกันนิดหน่อย ก็มาบอกอีกว่า มีถนนมาแน่คราวนี้... พอครั้งที่สองก็กลายเป็นอาคารที่จอดรถสีขาวที่เห็น เสร็จแล้วประมาณปี 29 ต้นปีนั้นแหละ ห้อง

แถวด้านหน้าได้ถูกทำการรื้อถอนในส่วนที่เหลือ...พอรื้อหมดในปี 29 ชาวบ้านก็ถูกราวี้อยู่เรื่อยมา แล้วก็ผม...เอาที่ที่เหลือ แพนเขาอยู่ ก็ห้องเล็กๆแคบๆมากเลย อยู่กัน 4 ชีวิต และทางข้างกำแพงนี้ ที่มันเหลือห้องแถวอยู่ 3 ห้อง ตรงข้างกำแพง จะเดินเข้าได้ทีละคน เราก็ต้องทนอยู่ สุดท้ายปี 2537” (คุณลอย 24 เมษายน 2546)

จากคำบอกเล่านี้ จะเห็นกระบวนการขั้นตอนการต่อสู้ของผู้นำชุมชน ดังนี้

วิธีการแรกที่ใช้คือ การดื้อแพ่ง หลังจาก กทม.รื้อบ้านแล้วระยะหนึ่ง ชาวชุมชนก็กลับเข้ามาสร้างที่ที่พักอาศัยใหม่ เริ่มจากเพิงเล็กๆก่อน ผ่านไประยะหนึ่งก็ค่อยๆขยายให้เป็นห้องเป็นบ้าน

“...สำนักงานโยธาจะมารื้อสามห้องที่เหลือด้านหน้า และรื้อด้านหลังด้วย ด้วยความที่ผม...ไม่มีที่จะไป จึงได้พูดคุยกับผู้ที่เข้ามาดำเนินการว่า ถ้าคุณจะรื้อห้องแถวสามห้องด้านหน้าก็รื้อได้ เพราะทั้งสามห้องดังกล่าวมีเลขที่และการจ่ายสินไหมทดแทนในการเวนคืนรื้อถอนแล้ว แต่ในส่วนข้างหลังที่มีการรื้อถอนไปส่วนหนึ่งแล้วครั้งก่อนโน้น นานมาก และชาวบ้านได้กลับมาเหมือนในเชิงบุกรุกแล้วจะมารื้อ”

(คุณลอย 24 เมษายน 2546)

วิธีที่สอง คือ การอ้างคำสั่งในหนังสือราชการ ให้เจ้าหน้าที่แสดงหนังสือคำสั่งก่อนรื้อและอนุญาตให้รื้อเฉพาะส่วนที่ปรากฏในหนังสือคำสั่งเท่านั้น ถ้าจะรื้อมากกว่านั้นต้องกลับไปเอาหนังสือคำสั่งมาแสดง การอ้างเช่นนี้ทำให้เจ้าหน้าที่ไม่กล้าดำเนินการใดๆ เพราะเกรงจะโดนเล่นงานกลับ เนื่องจากผู้รู้ช่องกฎหมาย

“...ผมก็เคยบอกว่า ก็ขอคูหนังสือในการสั่งรื้อ ถ้าหนังสือข้างหน้าที่รื้อข้างหน้า ถ้าหนังสือข้างหลังไม่มีก็ห้ามรื้อ ถ้าจะรื้อก็ต้องกลับไปบอก ให้นายคุณทำหนังสือมาใหม่...พอหยุดตรงนั้นได้ ผมก็เอาที่ข้างหน้าทั้งหมดนี้แบ่งให้ประชาชนอยู่ แล้วผมก็แบ่งให้ญาติๆอยู่ที่ให้เขาอยู่ฟรี แต่เก็บค่าไฟเพื่อจ่ายไฟฟ้านครหลวง”

(คุณลอย 24 เมษายน 2546)

วิธีที่สาม คือ การทำกิจกรรมสังคมทั้งภายในชุมชนและร่วมกับองค์กรนอกชุมชน เพื่อแสดงว่า ชุมชนสามารถอยู่ร่วมกับสังคมภายนอกได้อย่างสงบสุข เช่น

“...อย่างเมื่อวานนี้ เราก็เปิดโครงการอบรมเสริมความรู้สู่ยาเสพติดให้กับเยาวชน ซึ่งเป็น โครงการปีที่ 3 ที่เรามา เมื่อวานก็มีเจ้าหน้าที่ตำรวจชุมชนสัมพันธ์ สน. ตำราญราษฎร์ เจ้าหน้าที่ศูนย์สาธารณสุข 1 สะพานมอญ แล้วก็ตำรวจรถไฟมาเล่น มายากลให้ได้ๆๆ”

(คุณลอย 24 เมษายน 2546)

ทั้งการจัดโครงการอบรมโดยเชิญบุคคลผู้มีความรู้จากหน่วยงานต่างๆมาและการออกไปร่วมขบวนการกับองค์กรอื่นยังเป็นสร้างพันธมิตรและแสดงถึงการเปิดพื้นที่สาธารณะ ให้กับชุมชนของตนอีกด้วย

วิธีที่สี่ คือ การเจรจาต่อรอง แม้ผู้นำชุมชนจะแสดงท่าทีแข็งกร้าว(ออกนักเลง) แต่ก็รู้จักวิธีการสร้างเงื่อนไขต่อรองกับเจ้าหน้าที่รัฐ

“...ก็บอกว่า เขาจะมาทำถนนตามแผนพัฒนาถนนกฤษฏีกาเวนคืน ผมก็บอกว่า ผมก็ไม่ว่าเวนคืน เวน ไม่กิน กฤษฏีกา ไม่กิน แต่ขณะนี้ผมยังไม่มีการไป ผมไม่ยอม คุณต้องหาที่ที่ชาวบ้านสามารถอยู่อาศัยได้ ประกอบอาชีพได้ และเป็นพื้นที่ที่ผมเห็นสมควร และชาวบ้านยินยอมพร้อมใจที่จะรับที่ดินตรงนั้น และเมื่อมีการปลูกสร้างสมบูรณ์แบบพร้อมที่จะอยู่อาศัยแล้วคุณไม่ต้องมาไล่ผม ผมไปเอง สุดท้ายเขาก็ยอมรับเงื่อนไข เขาก็กลับไปเจรจากันใหม่ การก่อสร้างถนนจึงหยุดชะงักไป...”

(คุณลอย 24 เมษายน 2544)

จะเห็นว่า เงื่อนไขที่ผู้นำชุมชนตั้งขึ้นมานั้น เป็นเงื่อนไขที่มีกำหนดไว้ว่าเป็นหน้าที่ของหน่วยงานรัฐ ได้แก่ การเคหะแห่งชาติ และกรุงเทพมหานคร ซึ่งระบุไว้ในประกาศการจัดตั้งสำนักพัฒนาชุมชน เมื่อวันที่ 28 มกราคม 2535 ตามมติคณะกรรมการข้าราชการกรุงเทพมหานคร (ก.ก.) ว่า

“กองพัฒนาชุมชนมีหน้าที่ความรับผิดชอบเกี่ยวกับการส่งเสริมความรู้และกระตุ้นให้ชุมชนทุกกลุ่มเป้าหมายเข้าใจในการดำเนินงานในรูปแบบต่างๆ เป็นศูนย์บริการข้อมูลแก่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องการวางแผนดำเนินงานสนับสนุนการจัดกิจกรรม ทั้งด้านป้องกัน แก้ไข และพัฒนาชุมชนแออัดหมู่บ้านเขตชั้นนอก และชุมชนประเภทอื่นๆ ให้สอดคล้องกับแผนงานพัฒนาชุมชน ทั้งในด้านระเบียบ กฎหมาย ความมั่นคงในสิทธิการอยู่อาศัย ดำเนินงานในเรื่องนโยบาย

เฉพาะกิจของผู้บริหาร ในด้านประสานการรื้อย้ายชุมชนและจัดหาที่อยู่อาศัย
แห่งใหม่ที่เหมาะสมและปฏิบัติหน้าที่อื่นที่เกี่ยวข้อง”³

ปัจจุบัน (ช่วงการเก็บข้อมูลปีพ.ศ. 2546) สถานการณ์ของชุมชนศิริกำลังอยู่ในขั้นการ
จัดทำเอกสารเช่าที่ดินกรรมสิทธิ์และการจัดหาแหล่งเงินกู้สร้างบ้าน

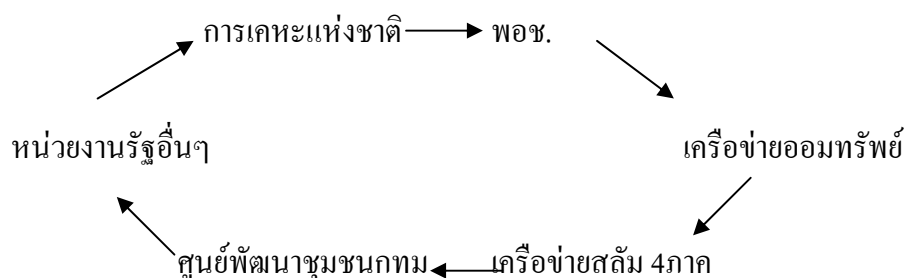
“ผมเป็นผู้ที่ซื้อที่ดินที่สุดในประเทศ ผมได้ที่รัตนานิเบศร์ ลาดหลุมแก้ว
หนองจอก บางที่บางคนเขาก็สายหัวหมด ณ วันนี้พอพาเขาไปดูน้ำลายหก
เดิมที่เป็นที่จอมพลถนอม... ทั้งหมด 28 ไร่ 28 บ้านแบบแปลน เขตภาษีเจริญ
เขาออกแบบบรแล้ว รั้วใครรั้วมัน 19.50 ตารางวา ราคา 200,000 บาทกว่า ค่า
เช่าปลูกสร้างบ้าน ”(สัมภาษณ์คุณลอย 15 กค. 46)

สถานะความเป็นปริมณฑลสาธารณะกับเงื่อนไขการดำรงอยู่ขององค์กร

เครือข่ายขององค์กร : ศูนย์พัฒนาชุมชนกรุงเทพมหานคร ภาคประชาชน

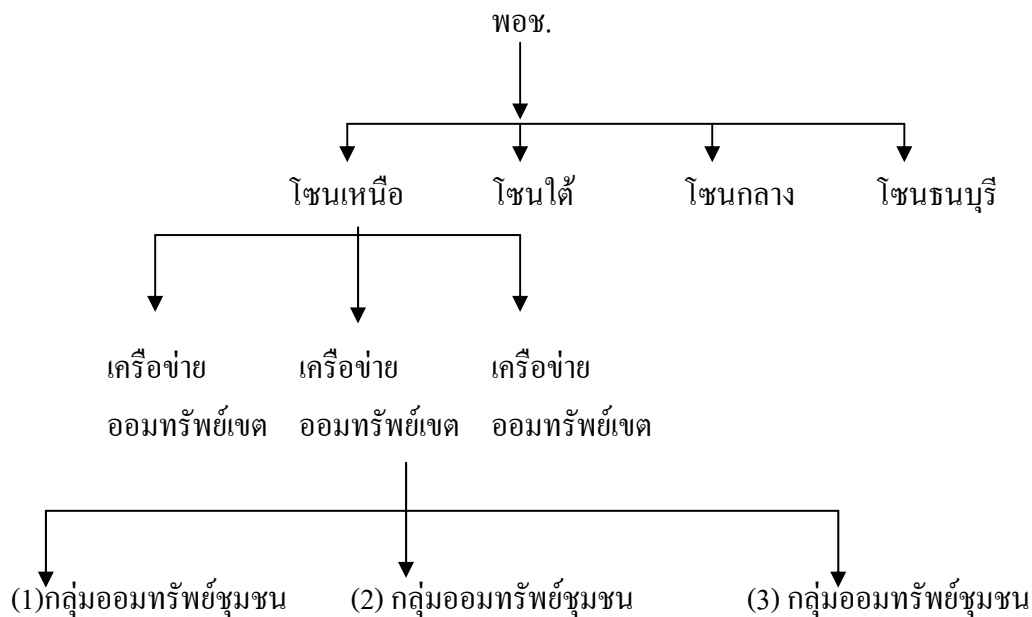
ดังที่ได้กล่าวมาในหัวข้อบทบาทการทำงานของแกนนำและความสัมพันธ์ภายในองค์กร
การที่กรรมการหรือแกนนำสวมหมวกหลายใบ ทำงานให้กับหลายกลุ่มเป็นส่วนหนึ่งที่บ่งบอกถึง
ความสัมพันธ์ของศูนย์พัฒนาชุมชน กทม. กับองค์กรอื่น โดยเฉพาะการเป็นสมาชิกเครือข่ายออม
ทรัพย์ของ พอช. ที่มีเครือข่ายทั่วประเทศ ทำให้ศูนย์ฯ ได้รู้จักองค์กรอื่นผ่าน พอช. ด้วย

แผนผังที่ 2 แสดงความสัมพันธ์ของศูนย์ ฯ กับองค์กรภายนอก

³ กองวิชาการและแผนงาน สำนักพัฒนาชุมชน กรุงเทพมหานคร, 2544:12

แผนผังที่ 3 แสดง เครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์ของ พอช.

เมื่อสำนักงานพัฒนาชุมชนเมือง (พชม.) ปัจจุบันเปลี่ยนเป็น สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) ได้ เริ่มการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อที่อยู่อาศัย ชุมชนป้อม ๆ และชุมชนศิริอำมาตย์ ซึ่งอยู่ในเขตพระนครเข้าสู่เครือข่ายดุสิต – พระนคร – ราชเทวี มีกลุ่มฐาน 7 ชุมชน จากกลุ่มฐานไปสู่เครือข่าย และขยายเป็นโซน ซึ่งแต่ละโซนจะรวมกลุ่มฐานจากเขตต่าง ๆ เป็นชุมชน แบ่งเป็น โซนเหนือ โซนใต้ โซนกลาง และโซนฝั่งธนบุรี ทำให้โซนต่าง ๆ ในกรุงเทพฯ ได้มีโอกาสในการขยาย เครือข่ายไปสู่ปริมณฑล

“...เพราะผมทำงานปกป้องชุมชนนี้มาระยะเวลาพอสมควร แล้วก็ยังออกไปร่วมขบวนการกับองค์กรต่างๆ เครือข่ายต่างๆ ที่ได้รับการประสานมา หรือรู้ว่ามีการรวมตัวที่ไหน ผมก็เกณฑ์ไปอยู่เรื่อยๆ บางทีก็เกณฑ์ชาวบ้านไป...”

(คุณลอย 24 เมษายน 2546)

การสร้างประเด็นต่อสาธารณะ

ถ้าเราย้อนกลับไปดูการก่อตั้งองค์กรชุมชน ทั้งในระดับภายในชุมชนและระดับท้องถิ่น ในช่วงทศวรรษ 2520-2530 จะเห็นว่า ต้องใช้เวลาและความพยายามในการกระตุ้นให้คนในชุมชนตื่นตัวเห็นประโยชน์ของการรวมพลังชุมชน และในช่วงนั้นองค์กรชุมชนก็เป็นเรื่องใหม่ทั้งสำหรับนักพัฒนาและชาวบ้าน ต้องใช้เวลาในการหารูปแบบที่เหมาะสม ลองผิดลองถูก แต่ปัจจุบันชาวบ้านคุ้นเคยกับองค์กรชุมชนแล้ว และมีองค์กรชุมชนเกิดขึ้นทั่วไป ทั้งโดยการสนับสนุนจากหน่วยงานเอกชนและหน่วยงานรัฐ รวมไปถึงคนในชุมชนจัดตั้งขึ้นมาเอง

สำหรับการก่อตั้งศูนย์พัฒนาชุมชน กทม.๗ นั้นเป็นการต่อขบวนจากการเคลื่อนไหวในทศวรรษก่อนๆ โดยอาศัยประสบการณ์การได้รู้ชุมชนของตนและอาศัยประสบการณ์การเข้าร่วมกระบวนการองค์กรชุมชนเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์ ซึ่งในที่นี้สามารถสรุปปัจจัยที่ส่งเสริมต่อการตั้งศูนย์ฯ ได้ดังนี้

- 1.) สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน หรือ พอช. ซึ่งเป็นองค์กรรัฐรูปแบบใหม่ อยู่ในกำกับการดูแลของกระทรวงการคลัง มีบทบาทหน้าที่ ดังนี้
 - พัฒนาองค์กรชุมชน โดยสนับสนุนการพัฒนาและสร้างความเข้มแข็งองค์กรชุมชนและเครือข่ายขององค์กรชุมชน ส่งเสริมระบบการออมทรัพย์และสวัสดิการภาคประชาชน
 - สร้างการยอมรับและการรับรองสถานภาพองค์กรชุมชน โดยสร้างการยอมรับการเป็นองค์กรชุมชนทั้งระดับชุมชนและเครือข่ายที่ถึงลักษณะความหลากหลาย สร้างและพัฒนาระบบข้อมูลองค์กรชุมชนที่สามารถเชื่อมโยงและใช้ประโยชน์ร่วมกัน สนับสนุนให้เกิดกลไกเครือข่ายที่เกื้อหนุนและควบคุมทางสังคมกันเองขององค์กรชุมชนในท้องถิ่น ศึกษาวิจัยสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับองค์กรชุมชนและการพัฒนาองค์กรชุมชนและเผยแพร่ขบวนการพัฒนาองค์กรชุมชนสู่สาธารณะ
 - การเงินสินเชื่อและเศรษฐกิจชุมชน โดยสนับสนุนสินเชื่อเพื่อการพัฒนาแบบผสมผสานสำหรับองค์กรชุมชนและเครือข่ายขององค์กรชุมชนเพื่อนำไปใช้ในการสนับสนุนคุณภาพชีวิตสมาชิก พัฒนาระบบการออมและระบบการเงินชุมชนให้เป็นฐานทรัพยากรที่หนุนเสริมความเข้มแข็งของชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ในระยะยาว พัฒนาระบบการใช้สินเชื่อเพื่อการพัฒนากระจายการตัดสินใจเพื่อสร้างความสามารถในการจัดการการเงินเชื่อร่วมกัน ส่งเสริมการสร้างระบบเศรษฐกิจของชุมชนให้เชื่อมโยงกันอย่างกว้างขวางทั้งในส่วนของการผลิตการแปรรูปและการตลาด
 - พัฒนาประชาสังคมและความร่วมมือพหุภาคี โดยสนับสนุนการทำงานพัฒนาร่วมกันแบบพหุภาคี ประสาน/สนับสนุนให้เกิดกลไกความร่วมมือในการทำงานพัฒนาของภาคีต่างๆ ที่เกี่ยวข้องในระดับพื้นที่/ท้องถิ่น เสริมความเข้มแข็งของประชาสังคมในลักษณะ/ระดับต่างๆ ให้มีบทบาท/พลังในการพัฒนาสังคม/ท้องถิ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งบทบาทในการเสริมสร้างความเข้มแข็งขององค์กรชุมชน

2.) สถานการณ์การเมืองในปัจจุบัน บรรยากาศทางการเมืองและรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมืองมากขึ้น ดังความใน หมวด 5 ว่าด้วยแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ

มาตรา 76 รัฐต้องส่งเสริมและสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการกำหนดนโยบาย การตัดสินใจทางการเมือง การวางแผนพัฒนา เศรษฐกิจ สังคม และการเมือง รวมทั้งการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐทุกระดับ

และในหมวด 3 ว่าด้วย สิทธิและเสรีภาพของชนชาวไทย รัฐธรรมนูญก็ยังรับรองสิทธิในการทำกิจกรรมด้วย

มาตรา 44 บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการชุมนุมโดยสงบและปราศจากอาวุธ การจำกัดเสรีภาพตามวรรคหนึ่งจะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายเฉพาะในกรณีการชุมนุมสาธารณะ และเพื่อคุ้มครองความสงบของประชาชนที่จะใช้ที่สาธารณะ หรือเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อย ในระหว่างเวลาที่ประเทศอยู่ในภาวะการสงคราม หรือในระหว่างเวลาที่มีประกาศสถานการณ์ฉุกเฉินหรือประกาศใช้กฎอัยการศึก

มาตรา 45 บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการรวมกันเป็นสมาคม สหภาพ สหพันธ์ สหกรณ์ กลุ่มเกษตรกร องค์การเอกชน หรือหมู่คณะอื่น การจำกัดเสรีภาพตามวรรคหนึ่งจะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายเฉพาะเพื่อคุ้มครองประโยชน์ส่วนรวมของประชาชน เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน หรือเพื่อป้องกันมิให้มีการผูกขาดตัดตอนในทางเศรษฐกิจ

3.) ผลจากกระบวนการเคลื่อนไหวในทศวรรษก่อนๆ การต่อสู้ในช่วงก่อนได้สร้าง/ผลิต คนทำงานชุมชน สร้างโอกาส/เปิดพื้นที่ให้กับขบวนการเคลื่อนไหวใหม่ๆ ในปัจจุบัน รวมไปถึง การสร้างกลยุทธ์ในการต่อสู้

อุดมการณ์เบื้องหลัง : ประเด็นการต่อสู้

แม้ว่าการต่อสู้ของชาวชุมชนจะดำเนินมานานเป็นสิบๆปี มีรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ที่ประชาชนมีส่วนในการร่าง ชุมชนมีองค์กรของตนเองเป็นที่พึ่ง แต่ประเด็นในการต่อสู้ของชุมชนก็ยังคงเป็นเรื่อง “ที่อยู่อาศัย” อยู่เช่นเดิม แม้รัฐบาลจัดตั้งหน่วยงานขึ้นมาหลายแห่งขึ้นมาทำงานเกี่ยวกับที่อยู่อาศัย แต่ปัญหาเรื่องที่อยู่อาศัยก็มิได้ลดลง การตั้งศูนย์พัฒนาชุมชนทบทวน.ภาคประชาชนขึ้นมาอีกองค์กรหนึ่งเพื่อช่วยเหลือชาวชุมชนในเรื่องนี้ ยิ่งแสดงถึงความขัดแย้งและการเผชิญหน้าระหว่างชาวชุมชนกับเจ้าของที่ดินมากยิ่งขึ้น การเรียกร้องสิทธิเรื่องที่อยู่อาศัยเป็นการเรียกร้องปัจจัยขั้นพื้นฐานของชีวิต ซึ่งได้แก่ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัยและยารักษาโรค

ฉะนั้น นอกจากการต่อต้านการไล่รื้อชุมชนแล้ว กระบวนการเคลื่อนไหวก็ยังคงดำเนินการต่อสู้ในระดับนโยบายต่อเนื่องจากที่ได้ดำเนินมาแล้ว คือ การผลักดันร่าง พ.ร.บ. ชุมชนแออัด ซึ่งศูนย์ ฯ ได้ถือว่าเป็นเป้าหมายสำคัญของการเคลื่อนไหว มีประเด็นดังนี้

- 1.ผลักดันร่างพระราชบัญญัติชุมชนแออัด เพื่อเป็นเครื่องมือในการแก้ไข ปัญหา ให้คนจนได้มีสิทธิที่จะมีที่อยู่อาศัยอย่างมั่นคงในเมือง
- 2.ผลักดันให้รัฐมีนโยบายนำที่ดินของรัฐออกใช้เพื่อแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยของคนจนอย่างเป็นรูปธรรม ได้แก่ ที่ดินของการรถไฟฯ ที่ดินริมคลอง และกำลังขยายไปสู่หน่วยงานราชการอื่น
- 3.ผลักดันให้รัฐมีมาตรการเพื่อกระจายการถือครองที่ดินเอกชน ด้วยการ เก็บภาษีที่ดินในอัตราก้าวหน้าแก่ผู้มีที่ดินมาก หรือมีที่ดินแต่ไม่ได้ใช้ประโยชน์⁴

อย่างไรก็ตามแม้ว่าเท่าที่ผ่านมา ศูนย์จะมีการเคลื่อนไหวในลักษณะร่วมภาคีกับองค์กรอื่น แต่ก็ยังมิได้มีการมีการเคลื่อนไหวมากนัก แต่ในอนาคต ก็คาดได้ว่า ศูนย์จะมีการเคลื่อนไหวมากขึ้น ทั้งนี้เนื่องจากแผนแม่บทเพื่อการอนุรักษ์และพัฒนากรุงรัตนโกสินทร์ ซึ่งเริ่มดำเนินการมาตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2520-2524) แล้ว แผนนี้ไม่เพียงแต่จะอนุรักษ์โบราณสถานและสถานที่ที่มีคุณค่าเท่านั้น แต่ยังควบคุมการใช้ที่ดินและสิ่งแวดล้อม ซึ่งรวมไปถึงคุณภาพอากาศ น้ำและเสียงด้วย ขอบเขตพื้นที่ในการจัดทำแผนแม่บทเพื่อการอนุรักษ์และพัฒนากรุงรัตนโกสินทร์แบ่งเป็น 3 ส่วน ประกอบด้วย

- บริเวณกรุงรัตนโกสินทร์ชั้นใน ได้แก่ บริเวณที่อยู่ภายในบริเวณริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา ด้านพระบรมมหาราชวังไปจนถึงคลองคูเมือง(คลองหลอดเดิม) มีเนื้อที่ 1.8 ตารางกิโลเมตรหรือ 1,125 ไร่ ตั้งอยู่ในท้องที่แขวงพระบรมมหาราชวัง เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร
- บริเวณกรุงรัตนโกสินทร์ชั้นนอก ได้แก่ อาณาเขตจากริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา ด้านเหนือและด้านใต้คลองคูเมืองเดิมไปจรดคลองรอบกรุง(คลองบางลำพู คลองโอรังอ่างเดิม) มีเนื้อที่ประมาณ 2.3 ตารางกิโลเมตร หรือ 1,413 ไร่ ตั้งอยู่ในท้องที่แขวงชนะสงคราม แขวงตลาดยอด แขวงบวรนิเวศ แขวงศาลเจ้าพ่อเสือและแขวงบูรพาภิรมย์ เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร
- บริเวณฝั่งธนบุรีตรงข้ามบริเวณกรุงรัตนโกสินทร์ มีเนื้อที่ประมาณ 1.74 ตารางกิโลเมตร หรือ 1,088.8 ไร่ ตั้งอยู่ในท้องที่แขวงบางยี่ขัน เขตบางพลัด แขวงศิริราช เขตบางกอกน้อย แขวงวัดอรุณ เขตบางกอกใหญ่ แขวงวัดกัลยาณ์ เขตธนบุรี และแขวงสมเด็จพระเจ้าพระยา เขตคลองสาน กรุงเทพมหานคร

⁴ อนุสรณ์ ไชยพาน, 2545:388

ตามแผนการอนุรักษ์และพัฒนาฯนี้ จะทำให้มีการไล่อื้อชุมชนอีกหลายแห่ง ซึ่งกรณีชุมชนป้อมมหากาฬก็เป็นชุมชนแห่งหนึ่งที่อยู่การดำเนินการโครงการตามแผนนี้ ชุมชนริมคลองในเขตกรุงเทพฯก็จะต้องถูกไล่อื้อด้วยเช่นกัน ปัจจุบันชุมชนริมคลองบางแห่งได้มีการเตรียมตัวรับสถานการณ์กันบ้างแล้ว เช่น ชุมชนริมคลองเปรมประชากร คลองบางบัวและคลองลาดพร้าว ชุมชนที่อยู่ริมคลองเหล่านี้บางแห่งเป็นสมาชิกเครือข่ายออมทรัพย์จุจักร-พญาไท จึงได้ใช้เวทีเครือข่ายออมทรัพย์เป็นที่ประชุมร่วมปรึกษาหาแนวทางแก้ปัญหาที่อยู่อาศัย โดยมีสมาชิกที่มีประสบการณ์ให้คำแนะนำอธิบายและช่วยกันจัดหาที่อยู่แห่งใหม่ ซึ่งในที่ประชุมตกลงที่ใช้สหกรณ์ออมทรัพย์เป็นกลไกในการจัดหาที่ดินและแหล่งเงินกู้ ขณะนี้กำลังดำเนินการจัดตั้งสหกรณ์เคหสถานอยู่

บทที่ 4

กรณีศึกษา ศูนย์ส่งเสริมโอกาสผู้หญิง¹

พัฒนาการและการก่อรูปของศูนย์ส่งเสริมโอกาสผู้หญิง

ศูนย์ส่งเสริมโอกาสผู้หญิง เป็นองค์กรพัฒนาเอกชนที่ทำงานเกี่ยวกับเรื่องปัญหาการค้าประเวณี เดิมชื่อองค์กรว่า กลุ่มพิทักษ์สิทธิหญิงบริการ เกิดขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2528 โดยการริเริ่มของคุณแม็กซ์ และ คุณจัน เริ่มจากการที่คุณแม็กซ์ และคุณจันทำวิจัยที่ย่านพัฒน์พงษ์อันเป็นพื้นที่ที่ประกอบไปด้วยสถานบันเทิงเรณูมากมาย ช่วงที่คุณจันเข้าไปทำวิจัยเก็บข้อมูลเกี่ยวกับผู้หญิงบริการในพื้นที่กับเพื่อนชาวต่างชาตินี้ ก็เข้าไปเจอกับน้องๆพนักงานบริการ ซึ่งต่างก็มาล้อมหน้าล้อมหลังให้คุณจันช่วยอ่านจดหมาย และเขียนจดหมายให้ เพราะน้องๆเหล่านั้นรู้ว่าคุณจันพูดภาษาอังกฤษได้ บางคนก็มาปรึกษาปัญหา และบ้างก็ขอร้องให้ช่วยพาไปโปรยเงินเพื่อจะส่งเงินกลับบ้าน มาปรึกษาให้ช่วยพาลูกเข้าโรงเรียน เมื่อคุณจันเห็นว่าคนที่มาขอร้องให้ช่วยนั้น มีคนจำนวนไม่ใช่น้อย แต่เป็นจำนวนที่เริ่มมากขึ้น ก็เห็นว่าเป็นปัญหาร่วมกัน จึงเกิดความคิดว่าน่าจะจัดตั้งศูนย์ให้ความช่วยเหลือ ศูนย์แห่งนี้จึงได้เกิดขึ้น

ดังนั้นการจัดตั้งศูนย์ส่งเสริมโอกาสผู้หญิง จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อให้คำปรึกษา ข่าวดสารที่เป็นประโยชน์แก่พนักงานบริการในปัญหาเรื่องสุขภาพ , เปิดโอกาสให้พนักงานที่ไม่มีโอกาสทางการศึกษา เพื่อเป็นช่องทางในการเลือกประกอบอาชีพอื่นได้ และส่งเสริมให้มีกิจกรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันในสังคม เป็นผลให้การเกิดขึ้นของศูนย์ส่งเสริมโอกาสผู้หญิง อยู่ภายใต้อุดมการณ์ที่ว่า

“มนุษย์ทุกคนพึงมีสิทธิในการดำรงชีวิตอยู่อย่างเท่าเทียมกัน

“คนเราเกิดมามีพรสวรรค์ที่จะเลือกชีวิตที่มีความสุขและอยู่ในสภาพที่สังคมยอมรับ”

อย่างไรก็ตาม ถือว่าศูนย์ส่งเสริมโอกาสผู้หญิงเป็นองค์กรพัฒนาเอกชน หรือ NGOs ที่ทำงานอยู่กับกลุ่มผู้หญิงที่มีอาชีพเป็นพนักงานบริการ โดยแบ่งกลุ่มการทำงานเป็น 2 กลุ่มหลักๆ คือ เจ้าหน้าที่ประจำ กับ อาสาสมัคร และแบ่งที่ทำการหลักเป็นสองที่ทำการเช่นกัน โดยเรียกที่ทำการว่า ศูนย์ คือ ศูนย์นันทบุรี กับศูนย์พัฒน์พงษ์

ศูนย์นันทบุรี เป็นที่ทำการของผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ประจำ รวมทั้งอาสาสมัครบางส่วน ศูนย์นันทบุรีใช้เป็นสถานที่ประชุม วางแผนการทำงาน รวมทั้งเป็นสำนักพิมพ์ ผลิตงานเอกสาร และสื่อต่างๆ

ศูนย์พัฒน์พงษ์ เป็นสำนักงานสำหรับใช้ทำกิจกรรมกับสมาชิกเป็นหลัก ที่สำคัญได้แก่เป็นสโมสรให้สมาชิกร่วมปาร์ตี้สังสรรค์ และประชุมแลกเปลี่ยนความคิดเห็น

¹ ศูนย์ส่งเสริมโอกาสผู้หญิง เป็นชื่อสมมุติของกลุ่ม / องค์กรที่ทำงานเพื่อเรียกร้องสิทธิให้แก่หญิงบริการ

ผู้อำนวยการคนปัจจุบัน เป็นทั้งผู้อำนวยการและผู้ร่วมในการก่อตั้งองค์กร โดยปกติจะประจำอยู่ที่ศูนย์นนทบุรี และเป็นผู้ที่มีบทบาทมากที่สุดในองค์กร นอกจากนี้ยังเป็นหัวหน้าผู้บริหารขององค์กร เป็นบรรณาธิการหนังสือพิมพ์แบด เกิร์ล ซึ่งพิมพ์โดยสำนักพิมพ์ของศูนย์ ฯ เป็นตัวแทนองค์กรในการร่วมประชุม สัมมนา หรือร่วมกิจกรรมต่างๆกับสาธารณะ การกิจส่วนใหญ่จะเป็นการตัดสินใจ หรือแสดงทัศนะต่อสังคม เป็นกระบอกเสียงให้ผู้หญิง โดยการกระทำของสังคมต่อผู้หญิง ทั้งเรื่องสิทธิผู้หญิงพนักงานบริการ เรื่องสุขภาพผู้หญิงพนักงานบริการ สิทธิในการประกอบอาชีพของพนักงานบริการ รวมถึงการมีส่วนร่วมในการเสนอความคิดเห็นในการร่างพระราชบัญญัติต่างๆเกี่ยวกับผู้หญิง

หัวหน้าศูนย์ฯ พัฒน์พงษ์ เป็นผู้ประสานงานกับผู้อำนวยการและเจ้าหน้าที่รวมทั้งอาสาสมัครของศูนย์นนทบุรี เนื่องจากศูนย์พัฒน์พงษ์เป็นศูนย์กลางในการมาพบปะ สังสรรค์ และประชุมของสมาชิกที่เป็นพนักงานบริการ ดังนั้น หัวหน้าศูนย์ของสำนักงานพัฒน์พงษ์จึงเป็นคนทำงานหลักที่มีโอกาสทำงานร่วมกับบุคคลทั้งสองสำนักงานและทุกตำแหน่ง หัวหน้าคนเดียวทำทุกหน้าที่ในศูนย์ การตัดสินใจทุกอย่างในสำนักงานต้องมาจากหัวหน้าศูนย์ ตั้งแต่การพูดคุยและตอบคำถามทางโทรศัพท์

“เนีย! พี่ก็ทำงานอยู่อย่างนี้ คนเดียวเป็นทุกอย่าง เป็นตั้งแต่หัวหน้าศูนย์ยันภารโรง เป็นคนรับโทรศัพท์ ติดต่องานกับองค์กรข้างนอก ทำเอกสาร ธุรการ หรือว่าเป็นเพื่อนกับพนักงานบริการทุกคน”

(สุระ, 2546)

โดยเฉพาะวันพบปะสังสรรค์แลกเปลี่ยนความคิดเห็นและประชุมของพนักงานบริการ และนักเรียน กสน. (การศึกษานอกโรงเรียน) ทุกคน เรียกวันนี้ว่า “วันพบกลุ่ม” หัวหน้าศูนย์ก็มักจะอยู่ร่วมด้วยเสมอ และลักษณะการปฏิบัติตัวของหัวหน้าศูนย์ก็จะเป็นกันเองกับทุกคน หัวหน้าศูนย์บอกว่าต้องเข้าใจเขา และไม่ดูถูกเหยียดหยามเขา

“พียู่กับพวกเขา ค่อย เล่นกับพวกเขาอย่างนี้หลายปีมาแล้ว บางคนก็พูดกันว่าพี่ก็เป็นผู้หญิงแบบนี้ เราก็ต้องเข้าใจ แต่ตอนนี้ก็ทำงานด้วยใจรักแล้ว อยากให้โอกาสและเรียกร้องสิทธิให้พวกเขาจริงๆ ที่จริงไม่ได้เรียนมาทางนี้ พี่เรียนนาฏศิลป์ แต่มิญาติที่ทำงาน NGOs อยู่ชวนมาทำ พอมาทำแล้วก็ชอบ”

(สุระ, 2546)

เจ้าหน้าที่ประจำของศูนย์ฯ มีจำนวนไม่มาก ส่วนใหญ่จะอยู่ที่ศูนย์นันทบุรี งานส่วนใหญ่จะเป็นประสานงานกับองค์กรอื่นๆ เป็นงานการวางแผน ประชุม ระดมสมอง แต่จะไม่ค่อยได้สัมผัสและคุ้นเคยกับสมาชิกที่เป็นพนักงานบริการ ส่วนเจ้าหน้าที่ที่พัฒน์พงษ์ มีเพียงคนเดียวทำหน้าที่เสมือนเลขานุการของหัวหน้าศูนย์ งานธุรการ และเอกสาร เรียกได้ว่า ทำงานเกือบทุกอย่างเหมือนหัวหน้าศูนย์ ยกเว้นการตัดสินใจ และการเป็นตัวแทนองค์กรไปประชุม เจ้าหน้าที่คนนี้ทำหน้าที่จัดตารางสอนให้นักเรียน กศน. นักเรียนที่มาเรียนภาษาอังกฤษ ทำหน้าที่รับลงทะเบียน และจัดหาหนังสือให้นักเรียน

สำหรับการเข้ามาเป็นสมาชิกมีอยู่หลายวิธีด้วยกัน แตกต่างกันไปแต่สถานภาพของสมาชิก คือ

- เจ้าหน้าที่ประจำ จะต้องเป็นคนที่ได้รับความสะดวกใจจากหัวหน้าศูนย์ ดังนั้น จึงมักเข้ามาด้วยวิธีการชักชวน อาจเป็นคนรู้จัก เป็นเพื่อน หรือเป็นญาติ หรือไม่เช่นนั้นก็เป็นคนที่ใกล้ชิดหรือเพื่อนแนะนำให้ เจ้าหน้าที่ประจำไม่จำกัดว่าต้องจบสาขาใด หากจบปริญญาตรีและเป็นคนที่ไว้วางใจได้ก็เป็นคนทำงานประจำในองค์กรได้ เป็นงานที่สามารถฝึกฝนกันได้ แต่คนที่ฝึกงานให้ต้องอยู่ในความดูแลของหัวหน้าศูนย์ด้วย

- ครูอาสาสมัครส่วนใหญ่จะเป็นคนที่มียานประจำทำอยู่แล้ว ส่วนใหญ่จะเป็นผู้ที่สนใจงานด้านสิทธิมนุษยชนและผู้หญิง เมื่อทราบข้อมูลและการทำงานขององค์กรก็จะเข้ามาสมัครกับศูนย์เอง ส่วนใหญ่เริ่มจากการโทรศัพท์เข้ามาก่อน บอกถึงความประสงค์ว่าต้องการสอนหนังสือแก่ผู้หญิงเหล่านี้ จากนั้นมีการนัดสัมภาษณ์ คนที่สมัครเป็นครูอาสาสมัคร หลายคนที่ไม่ผ่านการสอบสัมภาษณ์ เนื่องจากในการพิจารณาครั้งนั้น หัวหน้าศูนย์จะดูที่ทำทางเวลาพูดคุย ความคิดเห็น มีท่าทีที่จะเข้ากันได้กับนักเรียนหรือไม่ จะต้องเป็นคนที่ไม่ถูกเหยียดหยามนักเรียน โดยเฉพาะอาชีพที่นักเรียนประกอบอยู่ในปัจจุบัน การผ่านการสัมภาษณ์เข้าเป็นครูอาสาสมัครแล้วไม่ได้หมายความว่าคนนั้นจะเป็นครูได้จนตลอดเทอม บางคนสอนได้แค่ครั้งหรือสองครั้งก็ออกไปเนื่องจากอาจจะรับกับสภาพห้องเรียนหรือนักเรียนไม่ได้

“ครูฝรั่งบางคน มีนะมาสอนได้แค่สองวัน ออกไปเลย ไม่บอกใครด้วย
ทั้งห้องเรียนไว้เฉยเลย ปล่อยนักเรียนให้รอเก้าอี้ ไม่รู้ว่าเพราะอะไร
รับไม่ได้หรือว่าเพราะอะไร”

- สมาชิกส่วนใหญ่เป็นพนักงานบริการ จะรู้จักศูนย์ฯ จากเพื่อนร่วมอาชีพที่บอกต่อกันไป โดยส่วนมากที่เข้ามาร่วมกลุ่มจะหวังเพื่อมาเรียนหนังสือเป็นอันดับแรก อยากพูดภาษาอังกฤษได้ เขียนได้ เพราะจะได้เป็นประโยชน์ในการไปประกอบอาชีพ อยากเรียนจบ ม.3 ม.6 เพื่อมีโอกาสเรียนต่อในระดับที่สูงขึ้น ฐานะความเป็นอยู่อาจจะดีขึ้น แต่วัตถุประสงค์เบื้องต้นไม่

ได้มาเพื่อต้องการเรียกร้องสิทธิตั้งแต่ต้น เพิ่งมาเรียนรู้เรื่องสิทธิในการเรียกร้องความเป็นธรรม
 ตอนหลังจากที่ได้เรียนรู้ที่ ศูนย์ส่งเสริมโอกาสผู้หญิงแล้ว ทางศูนย์ ฯ จะรับพนักงานบริการทุกคน
 รวมทั้งคนที่ทำงานที่พัฒนพงษ์ทุกคนที่มาสมัคร โดยไม่ต้องมีการสัมภาษณ์ เพราะทุกคนคือ
 กลุ่มเป้าหมายที่ต้องการช่วยเหลืออยู่แล้ว

ดังนั้นจะทำให้เห็นถึงความสัมพันธ์ภายในศูนย์ ฯ ว่า สมาชิกทุกคนใน ศูนย์ส่งเสริม
 โอกาสผู้หญิงจะอยู่ร่วมกันอย่างเป็นครอบครัวเดียวกัน ทุกคนเป็นเพื่อน เป็นพี่น้องกัน สังเกตได้
 เบื้องต้นจากการเรียกสรรพนามหน้าชื่อเป็น พี่ น้อง ไม่ว่าจะเรียกผู้บริหาร หรือสมาชิกคนใด หาก
 สมาชิกคนใดคนหนึ่งมีปัญหา หรือคิดอะไร ไม่ออก แก้ปัญหาใดๆ ไม่ตกก็มาคุยกัน โดยเฉพาะการ
 มาคุยกับเจ้าหน้าที่ประจำ หรืออาสาสมัครที่มาช่วยทำงานเป็นการชั่วคราว หรืออาจจะมานั่งคุ
 ยกันเองคุยกันทุกเรื่อง เช่น ปัญหาเรื่องการตกงาน ต้องการเปลี่ยนงาน เบื่องาน เบื่อแขก เบื่อเจ้านาย
 คิดมาก มีปัญหาทางจิต อยากฆ่าตัวตาย หรือมาปรึกษาเรื่องกฎหมาย เรื่องการศึกษา ต่างๆเป็นต้น
 นอกจากนี้เวลาว่างงานอะไรก็จะชวนกันไป ทำงานบุญ งานขึ้นบ้านใหม่ หรืองานใดๆที่บ้าน บางทีก็
 จะเหมารถกันไป การเห็นชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไปของเพื่อนร่วมอาชีพแบบนี้ เป็นแรงกระตุ้นในการ
 ทำงานของเพื่อนๆที่เห็น พวกเขาจะนั่งคุยกันถึงเรื่องราวชีวิตในอดีต เล่าว่าแร้นแค้นอย่างไรถึง
 ไม่ได้เรียนหนังสือ และทำไมถึงต้องเลือกทำงานนี้ บางคนกลับจากต่างประเทศซึ่งเป็นบ้านของ
 แพนฝรั่งก็จะเล่าให้ฟัง มีบางคนที่ไม่มีความรอบรู้และย้ายไปอยู่ต่างประเทศเลย พอกลับมาบ้านที่
 เมืองไทย ทุกครั้งก็ต้องมาแวะเยี่ยมที่ศูนย์ส่งเสริมโอกาสผู้หญิง

“ที่นี่เป็นเหมือนบ้านของพวกเขา บางทีกลางวันแบบนี้ ก็เข้ามานอน (ขึ้นไปที่นั่ง
 นั่งเล่นที่มีเตียงให้นั่งเล่นหรือนอนได้) ซื่อซื่อเหนียว สัมผัส มานั่งกินกัน บางคนไม่
 เรียนแล้ว หรือบางคนโชคดีมีครอบครัวไปอยู่ต่างประเทศ กลับมาที่ไรก็ต้องมาแวะ
 เยี่ยมที่นี่ พวกเขาจะส่งจดหมาย โทรศัพท์ หรือส่งอีเมลล์กันมาประจำ บางคนบอก
 อยู่ที่โน่นเหงา บินกลับมาเยี่ยมเฉยๆก็มี” (สุระ, 2546)

อีกทั้งกิจกรรมหลายๆกิจกรรมที่สมาชิกในองค์กรกระทำร่วมกัน ซึ่งแต่ละกิจกรรมที่ทำ
 ล้วนแต่สัมพันธ์กับวัตถุประสงค์ที่จัดตั้งองค์กร โดยแบ่งประเภทสาระของกิจกรรมออกได้เป็น

1. กิจกรรมการให้ความรู้แก่สมาชิกในกลุ่ม
2. กิจกรรมการแลกเปลี่ยนประสบการณ์และความคิดเห็น

แต่รูปแบบของกิจกรรมที่เกิดขึ้นก็จะมีในหลายลักษณะสอดคล้องกับเนื้อหาที่ต้องการจะ
 ใส่เข้าไปนั่นเอง ได้แก่ การสอนหนังสือ และการพบกลุ่ม ทั้งนี้เพื่อมีการประชุมและแลกเปลี่ยน
 ข้อมูลและประสบการณ์ต่าง ๆ อันนำไปสู่การทำความเข้าใจเกี่ยวกับข้อมูลข่าวสารด้านต่าง ๆ เช่น
 โรคที่อันตราย ความปลอดภัยในการทำงาน และความปลอดภัยในการมีเพศสัมพันธ์ เป็นต้น

การสร้างกลไกและปฏิสัมพันธ์กับสังคมบนพื้นที่สาธารณะ

การนำเสนอต่อสาธารณะและการเรียกร้องต่อสาธารณะ

ในการนำเสนอต่อสาธารณะและเรียกร้องต่อสาธารณะ อาจแบ่งได้เป็น 2 ลักษณะ ดังนี้

1. สารที่ทำเสนอ
2. รูปแบบการนำเสนอ

1. สารเพื่อสร้างการรับรู้ของประชาชน

หลายเรื่องราวที่ ศูนย์ฯ สร้างการรับรู้ผ่านสื่อในประเด็นทั้งที่เกี่ยวกับอาชีพบริการ สุขภาพอนามัยที่เกี่ยวข้องกับอาชีพบริการ เช่น เอดส์ หรือโรคติดต่อทางการมีเพศสัมพันธ์ เรื่องสิทธิมนุษยชน โดยเฉพาะสิทธิในการยอมรับศักดิ์ศรีในการประกอบอาชีพ

1.1 การสร้างความเข้าใจในอาชีพบริการ

การบอกเล่าแง่คิด ทศนคติ ความรู้ ความรู้สึกต่ออาชีพบริการ ศูนย์ส่งเสริมโอกาสผู้หญิงจัดทำผ่านสื่อหลายช่องทาง ทั้งหนังสือ วารสาร หนังสือพิมพ์ เสื่อยึด แผ่นผ้า โปสเตอร์ เว็บไซต์ ดังนี้

“งานบริการ คือการมีรายได้ งานบริการพบเห็นได้ในทุกสังคม แม้ว่าจะแตกต่างกันในเรื่องเชื้อชาติ ศาสนา ภาษา ความเชื่อ ศาสนา ชีวิตความเป็นอยู่ งานที่มีรายได้จากการให้บริการเรียกว่า “อาชีพบริการ” และคนที่ทำงานให้บริการเรียกว่า “พนักงานบริการ”” (คุณจัน, 2545)

อีกทั้งยังมีการบอกเล่าอีกว่า พนักงานบริการ หรือ คนทำงานบริการ ส่วนใหญ่ทำงานบริการด้วยความพึงพอใจเลือกที่จะยึดอาชีพด้วยความมั่นใจ เห็นความมั่นคงและความก้าวหน้าในชีวิต แม้ว่ามีบ้างที่เลือกทำงานนั้นด้วยเหตุผลอื่นแต่ก็เลือกเพราะมีความหวังว่าอาจเป็นโอกาสดีของชีวิตได้ ค่าบริการ หรือ ค่าตอบแทน คือรายได้ที่ได้รับ หรือเงินที่ได้จากการให้บริการ เงินทั้งหมดนำไปใช้เพื่อ การกิน การอยู่ ค่าใช้จ่ายสำหรับสิ่งจำเป็นในชีวิต ค่าเจ็บป่วย การเดินทาง เสื้อผ้า ค่าเช่าบ้าน การศึกษาหาความรู้ ค่าเลี้ยงลูก และรายได้จากงานบริการก็ได้จาก การลงทุน ที่ต้องเดินทาง และแต่งตัวไปทำงานทุกวัน ความเหน็ดเหนื่อยจากการใช้แรงงานให้บริการ

1.2 การสร้างความเข้าใจต่อสถานบริการ

สถานประกอบอาชีพของพนักงานบริการ คือ สถานบริการ ศูนย์ส่งเสริมโอกาสผู้หญิงก็ได้เขียนบอกเล่าถึงลักษณะของสถานที่นี้ในสื่อต่างๆเช่นเดียวกับการเล่าถึงอาชีพบริการ ทั้งหนังสือ แผ่นผ้า โปสเตอร์ เว็บไซต์ เป็นต้น คือ

“สถานบริการ (Entertainment Place) คือสถานประกอบการ ที่ทำธุรกิจขายบริการ แตกต่างจากสถานประกอบการที่เป็นบริษัท ห้างร้านทั่วไป ที่มีสินค้าที่เป็นสิ่งของ เครื่องใช้ แต่สินค้าของสถานบริการคือ “การให้บริการ” อันหมายถึง ความบันเทิง ความรื่นรมย์ ความสุขและความพึงพอใจ รวมถึงการแสดงต่างๆ และ บริการอาหาร/เครื่องดื่ม” (คุณจัน, 2545)

นอกจากนี้ก็ยังมียุทธศาสตร์อื่นๆเกี่ยวกับสถานบริการ ว่า สถานบริการมีพนักงานในหน้าที่ต่างๆแบ่งความรับผิดชอบออกเป็น “ผู้บริหาร” “พนักงาน” ฝ่ายบริหาร มีชื่อเรียกเป็นที่เข้าใจกันว่า กัปตัน มาม่าซัง หรือ แม่ เสี้ย เสี้ย ฝ่ายพนักงาน เช่น พนักงานเสิร์ฟ พนักงานเดิน ดิเจอ แคชเชียร์ พนักงานนวด ทำความสะอาด กู้ทำอาหาร และ คอรัแมน/เกิร์ล ที่ยืนอยู่หน้าประตูเป็นต้น

สถานบริการอาจเป็น ร้านอาหาร ค็อกเทลเล้าจ์ อาบอบนวด บาร์ ไนต์คลับ ดิสโก้เธค คาราโอเกะ นวดแผนโบราณ บ้านสาว สำนัก ฯลฯ หรือ อาจมาในรูปสถานบริการเพื่อสุขภาพและการกีฬา เช่น ร้านเสริมสวย คลินิก สถานที่ออกกำลังกาย ฟิตเนส รวมถึงโต๊ะสนุก หรือ อาจเป็นอาคารใหญ่คล้ายศูนย์การค้า ที่มีบริการแบบเบ็ดเสร็จรวมอาหารเครื่องดื่ม บันเทิง และพักผ่อนหลับนอนได้ด้วย

2.รูปแบบที่นำเสนอต่อสาธารณชน

สื่อที่นำเสนอสาระอันมาจากอุดมการณ์ขององค์กรมีในหลากหลายรูปแบบ ที่เด่นชัดได้แก่ หนังสือ วารสาร แผ่นพับ หนังสือพิมพ์แบด เกิร์ล เสือยัด ป้ายผ้าเขียนคำขวัญ อินเทอร์เน็ต

2.1. หนังสือ

ตัวอย่างหนังสือที่ ศูนย์ส่งเสริมโอกาสผู้หญิง ได้มีการจัดทำแล้ว ได้แก่ โครงการจัดทำหนังสือคู่มือ 3 เล่ม คือ

- ฉันสบายดี เป็นคู่มือสุขภาพ
- ฉันทำงาน เป็นคู่มือเกี่ยวกับกฎหมายแรงงาน
- ฉันมีสิทธิ เป็นเรื่องเกี่ยวกับสิทธิและความเสมอภาคทางสังคม

ซึ่งหนังสือคู่มือทั้งสามเล่มได้เกิดจากการรวบรวมข้อมูลของกลุ่มปฏิบัติการ (Focus Group) พนักงานบริการ เพื่อส่งเสริมให้เกิดการรวมกลุ่ม เพื่อปรึกษากันเกี่ยวกับปัญหา

ชีวิตประจำวัน และช่วยกันคิดค้นแนวทางการแก้ไข ซึ่งก็อาจเป็นวิธีที่แก้ด้วยตนเอง ปรัชญาเพื่อน
ปรัชญาผู้รู้ หรือ ผู้เชี่ยวชาญ หรือ การศึกษาค้นคว้าจากเอกสารและการวิจัยทางวิชาการ นอกจากนั้น
หนังสือเกี่ยวกับสุขภาพก็มี เช่น เพราะรู้ว่าเราอยู่ด้วยกันได้ อันเป็นหนังสือที่รวบรวมบทความที่
เลือกสรรจากวารสารนามชีวิต

2.2. วารสาร

วารสารนามชีวิต เป็นวารสารเฉพาะสำหรับกลุ่มคนที่สนใจในเรื่องเอชไอวี/เอดส์ โดย
ฉบับแรกออกเมื่อเดือนตุลาคม 2535 จนถึงตอนนี้ยอดการเผยแพร่มากกว่า 10,000 เล่ม² โดยได้
ส่งไปยังศูนย์อ่านหนังสือในโรงพยาบาลและชุมชน องค์กรชุมชนและศูนย์ประสานงานเครือข่ายผู้
ติดเชื้อเอชไอวีทุกภาค และยังส่งไปถึงต่างประเทศ เช่น ห้องสมุดมหาวิทยาลัยที่มีการศึกษาไทยคดี
ในยุโรป อเมริกา และออสเตรเลีย เพื่อสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับโรคเอดส์ ให้กับคนทั่วไปและ
สมาชิกทุกคน โดยในวารสารจะกล่าวถึงสถานการณ์ความเคลื่อนไหวต่อการรับรู้เรื่องโรคเอดส์
ในพื้นที่ต่างๆทั้งในและต่างประเทศ การแนะนำต่างๆที่มีการใช้บรรเทา และรักษาโรคเอดส์
ตลอดถึงการแบ่งปันประสบการณ์ ความคิดเห็นของผู้ติดเชื้อเอดส์ด้วยกัน กล่าวถึงวิธีการดำเนิน
ชีวิตในสังคมอย่างมั่นคงทั้งร่างกายและจิตใจ สร้างความเข้าใจในโรคนี้ต่อคนทั่วไป ให้ดำเนินชีวิต
อยู่ร่วมกันเหมือนเพื่อนคนหนึ่ง ในสังคม ให้กำลังใจเพื่อนที่เป็นโรคเอดส์ เหมือนกับเขาก็ป่วยเป็น
โรคอื่นๆโรคหนึ่ง โดยข้อมูลในวารสารได้โดยตรงจากเพื่อนสมาชิกเพื่อให้ได้แลกเปลี่ยนกันกับ
เพื่อนผู้อ่านคนอื่น ข้อมูลเกี่ยวกับยาและการทดลองได้จากรายงานทางการแพทย์ทั้งในและ
ต่างประเทศ เครือข่ายองค์กรที่ทำงานด้านเอดส์และผู้ติดเชื้อฯ จากหลายประเทศ รวมทั้งการ
รวบรวมข่าวจากหน้าหนังสือพิมพ์ต่างๆ

2.3. แผ่นพับ

การจัดทำแผ่นพับส่วนใหญ่จะเป็นการจัดทำเกร็ดความรู้สั้นๆ กระชับรัด เป็นคำขวัญ วิธีการ
ป้องกันภัยต่างๆในการประกอบอาชีพ ความรู้เรื่องยาคุมกำเนิด ความรู้เบื้องต้นเรื่องกฎหมาย
แรงงาน การประกันสังคม ความรู้เกี่ยวกับโรคเอดส์ หรือแนะนำให้รู้จักศูนย์ส่งเสริมโอกาสผู้หญิง
แบบสังเขป เช่น ก่อตั้งเมื่อไร มีวัตถุประสงค์ใด ทำงานอย่างไรบ้าง บอกที่อยู่และเบอร์โทรศัพท์ที่
จะติดต่อได้ แผ่นพับมีทั้งที่เป็นภาษาไทยและภาษาอังกฤษ มีภาพประกอบเป็นการดูน่าตาม
ลักษณะของเนื้อหา

2.4. หนังสือพิมพ์แบด เกิร์ล

หนังสือพิมพ์แบด เกิร์ล เป็นหนังสือที่จัดพิมพ์ขึ้นเพื่อชุมชนชาวพนักงานบริการ
โดยเฉพาะ ไม่ว่าจะเป็นพนักงานบริการแบบไหน อาบอบนวด บาร์ คาราโอเกะ ดิสโก้เธค
ร้านอาหาร ผับ คาเฟ่ คอกเทลลานจ์ ในบ้าน คอนโด หรือ อีตาระ ตามสวนสาธารณะ ลีแซก ป้าย

² จุมพล, 2541

รถเมล์ ในประเทศหรือต่างประเทศ หนังสือพิมพ์จะเป็นพื้นที่ให้พนักงานบริการ ไม่ว่าจะอยู่ที่ไหน ตำบลใด ประเทศอะไร พูดภาษาใด ถ้ามีความต้องการติดต่อเพื่อนฝูง สามารถพูด หรือร้องเพลงใส่ เทป หรือว่าจะโทรศัพท์ ส่งแฟกซ์ ส่งอีเมลล์ หรือ เขียนจดหมาย ส่งมาได้ ข้อความ คำพูด หรือ เสียงเพลงนั้น ศูนย์ฯ จะเอามาถ่ายทอดเป็นกำลังใจให้แก่นักเรียน โดยเนื้อหาในฉบับจะประกอบด้วย

- การบอกเล่าเหตุการณ์ความเป็นไปในวงการผู้หญิงอาชีพบริการ โดยมีทั้งข่าวคราวในประเทศและต่างประเทศ กิจกรรมต่างที่กลุ่มอาชีพร่วมกันจัด เช่น การสัมมนา การพบปะ แลกเปลี่ยนความคิดเห็น หรือแม้แต่ความเป็นไปที่เกิดขึ้นกับคนประกอบอาชีพนี้บอกเล่าเป็น ประสบการณ์ให้ได้เรียนรู้ บางครั้งการนำเสนอข่าวในหนังสือพิมพ์ของศูนย์ส่งเสริมโอกาสผู้หญิง เพื่อต้องการสร้างความภาคภูมิใจในอาชีพพนักงานบริการด้วยการ ชูตัวอย่างของผู้หญิงบริการคนเก่ง เช่นใน แบ็ค เกิร์ล ปีที่ 2 ฉบับที่ 8 พ.ศ. 2545 ได้นำเสนอข่าวความกล้าหาญและมั่นใจในตนเองของพนักงานบริการหญิงที่ประเทศฝรั่งเศส คือ คามิล ที่กล้าลงสมัครชิงตำแหน่ง ประธานาธิบดีแห่งฝรั่งเศส

- การ์ตูน เนื้อหาสาระของการ์ตูนจะเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับบุคคลที่ประกอบอาชีพบริการด้วยเช่นเดียวกัน ตัวหนังสือที่เขียนบรรยายภาพในการ์ตูนมักจะมีทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ พร้อมทั้งเขียนคำอ่านที่ภาษาอังกฤษให้ด้วย เช่น การ์ตูนเรื่องราวของอันนี่บี หรือผึ้ง เพื่อนผู้น่ารัก มักมีคำถามแปลกๆชวนให้คิด ผึ้งเป็นพนักงานบาร์และจบ ก.ศ.น. ที่ ศูนย์ส่งเสริมโอกาสผู้หญิง ตอนนี้เข้ามหาวิทยาลัยแล้ว เนื้อความในการ์ตูนมีว่า³

ฮัลโล! พวกเรา แบ็ค เกิร์ลเป็นยังไงบ้าง?

Hey! Bad Girls, what's up?

เฮ แบ็ค เกิร์ล ว้อท อัฟ

ผึ้งเก็นมา ทักเพื่อนที่มีอาชีพพนักงานบริการ เพื่อนๆก็คุยตอบกับผึ้ง

ผึ้ง แก้วเรื่อง เขาห้าม นักศึกษาขายตัว หรือยังวะ?

Honey, Bee. Do you know about they forbid students do sex work?

อันนี่ บี ดู ยู โนว อะเบ้าท์ เดย์ ฟอ์บีด สติวเด็นส์ ดู เซ็กส์เวิร์ค

ผึ้งตอบอีกครั้ง

ฮือ.. แต่ว่า เขาไม่ห้ามคนขายตัวเป็นนักศึกษาไม่ใช่หรอ?

Well, but they don't forbid SEX WORKERS do student, do they?

³ แบ็ค เกิร์ล, ฉ.1 2544.

- การสอนคำศัพท์ภาษาอังกฤษ โดยใช้ชื่อคอลัมน์ว่า Bad Girls' Dictionary ในแต่ละฉบับก็จะสอนศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับการทำงานและศัพท์ที่มีโอกาสใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันเป็นหลัก การสอนศัพท์แต่ละครั้งก็จะไม่สอนแค่คำเดียวแต่จะสอนศัพท์ที่เกี่ยวข้องด้วย เช่น คำว่า Health ⁴

Health เฮลท์	สุขภาพ. การอนามัย
Healthy (เฮลท์ตี้)	คนสุขภาพดี มีอนามัย กินดี อยู่ดี
Healthy Relationship (เฮลธ์ ดี รีเลชันชิพ)	คู่รัก ที่เข้าใจกันดี เปิดเผย เกื้อหนุนกันดี
Unhealthy (อันเฮลธ์ตี้)	สุขภาพไม่ดี ไปไม่ไหวแล้ว

อย่างนี้เป็นต้น นอกจากนั้นก็ยังมี Health อื่นๆอีกหลายคำ

2.5. เลื่อยยึด

การทำเลื่อยยึด ส่วนใหญ่จะทำแจกจ่ายกันเองในกลุ่มพนักงานบริการ รวมถึงกลุ่มที่เกี่ยวข้อง นอกจากนั้นถ้าคนทั่วไปสนใจก็สามารถสั่งซื้อได้ ในการทำเลื่อยยึดแต่ละครั้งจะต้องมีการสอดแทรกเนื้อหาสาระของงานที่ ศูนย์ส่งเสริมโอกาสผู้หญิง สนใจทำอยู่ด้วย โดยเน้นเนื้อหาเกี่ยวกับงานบริการ และเอดส์ อย่างเช่น หลังการไปประชุม Sex Workers นานาชาติที่ประเทศอังกฤษ และในการประชุมครั้งนั้นทางกลุ่ม AIDS Alliance ที่ประเทศอังกฤษ ได้นำหนังสือที่เคยพิมพ์เป็นคู่มือเล่มหนึ่งชื่อว่า Making Sex Worker Safe หรือแปลเป็นภาษาไทยคือ พนักงานบริการทางเพศอย่างปลอดภัยมาในงานประชุมด้วย ทางศูนย์ส่งเสริมโอกาสผู้หญิงได้เอารูปที่หน้าปกของหนังสือเล่มนี้มาสกรีนลงบนเลื่อยยึด

2.6. ป้ายผ้าเขียนคำขวัญ

ป้ายผ้าเป็นเครื่องมือประกอบการประกาศตัวตนและประกาศอุดมการณ์ที่ใช้ได้ทุกที่ หลายเหตุการณ์ ไม่ว่าในงานสัมมนา ที่จะติดตามบอร์ด ตามผนัง การชูป้ายขณะเดินขบวนต่างๆ หรือแม้แต่การใช้ตกแต่งฝาผนังในสำนักงานของศูนย์ส่งเสริมโอกาสผู้หญิง เอง ตัวอย่างคำขวัญบนแผ่นผ้า เช่น “SEX WORK IS ART” “Good Girls go to Heaven, Bad Girls go Everywhere”

2.7. อินเทอร์เน็ต

อินเทอร์เน็ตเป็นช่องทางหนึ่งที่ใช้สื่อสารและเล่าเรื่องราวของศูนย์ฯ ให้คนทั่วไปที่สนใจได้รู้จัก โดยเว็บไซต์ของ ศูนย์ส่งเสริมโอกาสผู้หญิงจะมีตั้งแต่ประวัติโดยสังเขปของการเกิดกลุ่มกิจกรรมต่างๆที่กลุ่มทำ รวมถึงข่าวสารที่เป็นประโยชน์โดยเฉพาะต่อพนักงานบริการ เรื่องราวเกี่ยวกับสุขภาพ เรื่องโรคเอดส์ มีเว็บไซต์ของโครงการนามชีวิตที่เน้นเรื่องโรคเอดส์ มีเว็บไซต์ของหนังสือพิมพ์แบด เกิร์ล ซึ่งเริ่มจัดทำลงอินเทอร์เน็ตครั้งแรกตั้งแต่ฉบับที่ 3 พ.ศ. 2544

⁴ แบด เกิร์ล, 2545

นอกจากที่กล่าวมาทั้งหมด ศูนย์ส่งเสริมโอกาสผู้หญิงก็ยังมีการทำ เหรียญกัณฐกรรงค์ (Badges) บัตรอวยพร และอื่นๆอีกตามโอกาสและเทศกาล

การสร้างเครื่องมือในการเผยแพร่ให้สังคมได้รับรู้ เป็นเสมือนหนึ่งความพยายามสร้างการเรียกร้องต่อสาธารณะหรือสังคม บนพื้นที่สาธารณะได้เข้าใจและรับรู้ถึงกลุ่มอาชีพหนึ่งที่เป็นส่วนหนึ่งของสังคม และต้องการการยอมรับของผู้คนในสังคม โดยตนเองไม่ต้องปกปิดหรือซุกซ่อนตามหลืบที่สังคมปิดกั้น ไม่ให้พวกเขาเหล่านั้นออกมาปรากฏกาย ทั้ง ๆ ที่เป็นพื้นที่สาธารณะทุกคนย่อมมีสิทธิในการใช้พื้นที่เหล่านี้อย่างเท่าเทียมกัน โดยมีกิจกรรมสร้างการรับรู้ต่อสาธารณะในรูปแบบที่แตกต่างกันออกไป เช่น การประชุม สัมมนา และการสร้างเครือข่ายกับองค์กรอื่น ๆ ทั้งในและต่างประเทศ

สถานะความเป็นพันธมิตรสาธารณะกับเงื่อนไขการดำรงอยู่ขององค์กร

เครือข่ายขององค์กร

ศูนย์ส่งเสริมโอกาสผู้หญิงเป็นองค์กรพัฒนาเอกชนที่ไม่ได้ทำงานอยู่โดดเดี่ยว แต่ทุกครั้งของการทำงาน ศูนย์ส่งเสริมโอกาสผู้หญิงได้แสวงหาความร่วมมือได้รับความร่วมมือจากองค์กรพัฒนาเอกชนอื่นๆเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะองค์กรที่ทำงานเกี่ยวกับผู้หญิง สิทธิมนุษยชน องค์กรที่ทำงานเกี่ยวกับแรงงาน สุขภาพหรือองค์กรที่ทำงานเกี่ยวกับความยากจน การศึกษาโดยเฉพาะการศึกษานอกโรงเรียน หรือ NGOs ต่างประเทศที่สนใจการทำงานของ ศูนย์ส่งเสริมโอกาสผู้หญิง จนช่วงหลังก็จะได้รับความร่วมมือกับสมาชิกรัฐสภาที่ทำงานด้านเด็ก สตรี และผู้สูงอายุด้วย ที่อยากจะเห็นคนทุกคนในสังคมอยู่กันอย่างเท่าเทียมและได้รับความเป็นธรรม หรือนักวิชาการที่สนใจประเด็นผู้หญิง กฎหมาย และศักดิ์ของความเป็นมนุษย์ ร่วมกันระดมความคิดในการแก้ไขพระราชบัญญัติต่างๆเกี่ยวกับสถานบริการ และจะเห็นว่าทุกครั้งที่มีการจัดงานสัมมนา องค์กรเหล่านี้อาจจะให้ความร่วมมือ เข้าร่วมแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ร่วมระดมกำลังความคิดกำลังสมอง ช่วยสนับสนุนการดำเนินงาน

สิ่งสำคัญของการดำเนินงานในยุคปัจจุบันนี้นอกจากจะใช้กำลังปัญญา สมอง และกำลังใจ นั่นคือ เงินทุน ศูนย์ฯ มักจะได้รับการสนับสนุนด้านการเงินจากองค์กรระหว่างประเทศหลายๆ องค์กร ขึ้นอยู่กับวาระว่างานที่ปฏิบัติแต่ละครั้งเกี่ยวข้องกับสัมพันธกับองค์กรใดบ้าง หรือต้องเดินทางไปไหนบ้าง อย่างเช่น องค์กรแรงงานระหว่างประเทศ (ILO) International Labour Organization Area Office, Bangkok, Thailand ,คณะที่ปรึกษาสหวิทยาการ ประจำภาคพื้นเอเชียตะวันออก (BAO/EASMAT) เป็นองค์กรที่ได้ให้การสนับสนุนงานหลายๆงานของ ศูนย์ส่งเสริมโอกาสผู้หญิงที่สำคัญๆ เช่น โครงการจัดทำหนังสือคู่มือ 3 เล่ม คือ ฉันทบยาศิ ฉันทางาน และ ฉันทมีสิทธิ รวมทั้งสมาคมโรคเอดส์นานาชาติ เป็นต้น ,GAATW ให้การสนับสนุนค่าใช้จ่ายในการเดินทางไปร่วมใน

งาน Venice Biennale (เวนิส เบียนนาเล่) หรือมหกรรมศิลปนานาชาติของนครเวนิส ประเทศอิตาลี รัฐบาลญี่ปุ่นได้ให้ความช่วยเหลือในการสร้างการสำนักงานที่นันทบุรี ซึ่งเป็นงบประมาณในโครงการ ความช่วยเหลือขั้นพื้นฐาน (จีจีพี) (Grant Assistance for Grassroots Projects - GGP) ซึ่งได้ลงนามไปเมื่อวันที่ 30 พฤศจิกายน 2541 , หน่วยงานต่างๆของรัฐบาลที่เกี่ยวข้อง เช่น เมื่อมีโครงการเกี่ยวกับโรคเอดส์ก็จะได้รับเงินสนับสนุนจากกระทรวงสาธารณสุข เป็นต้น และมีอีกหลายองค์กรที่ยังไม่สามารถระบุได้

นอกจากนี้ยัง “เกิดเครือข่ายทางสังคม” ซึ่งกลุ่มคนที่มีความเข้าใจกันและกัน เกื้อกูลกัน เริ่มมองเห็นในหมู่คนที่ห่วงใยสิทธิความเป็นอยู่ของผู้หญิง องค์กรเอกชน และกลุ่มทำงานหลายๆ องค์กรที่ทำงานเกี่ยวกับผู้หญิงเริ่มหันหน้ามาเป็นพันธมิตรกับมูลนิธิส่งเสริมโอกาสผู้หญิง ดังรายชื่อองค์กรที่ ศูนย์ส่งเสริมโอกาสผู้หญิงจัดรวบรวมกลุ่มเครือข่ายไว้เช่น สถานีดารวต่างๆที่มีพนักงานสอบสวนหญิง โรงพยาบาลที่มีศูนย์ให้ความช่วยเหลือครอบครัว เช่น โรงพยาบาลกลาง โรงพยาบาลตากสิน โรงพยาบาลที่มีศูนย์ช่วยเหลือผู้หญิงในภาวะวิกฤติ เช่น โรงพยาบาลขอนแก่น โรงพยาบาลชุมพร องค์กรพัฒนาเอกชนให้คำปรึกษาแก่ผู้หญิงและทำงานด้านหญิง เช่น มูลนิธิผู้หญิง, มูลนิธิเพื่อนหญิง , บ้านสายสัมพันธ์ เสด็จบรรพตสถาน , เครือข่ายผู้หญิงกับรัฐธรรมนูญ หรือว่าจะเป็นหน่วยงานของรัฐ เช่น สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานสตรีแห่งชาติ กองแรงงานหญิงและเด็ก กรม สวัสดิการและคุ้มครองแรงงาน เป็นต้น การมีเครือข่ายของกลุ่มที่เข้าใจมีอุดมการณ์ไปในทิศทางเดียวกันลักษณะนี้ นับเป็นทุนทางสังคม (Social Capital) อย่างหนึ่งที่มารวมพลังงานกันได้ โดยไม่ต้องอาศัยทุนทางเศรษฐกิจเป็นตัวนำ แต่พลังเหล่านี้จะเป็นจุดเริ่มต้นให้เกิดการรับรู้ เข้าใจ และนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงกฎเกณฑ์การอยู่ร่วมกันในสังคมภายใต้ระบบเสรีประชาธิปไตยได้

การสร้างประเด็นต่อสาธารณะ

สิ่งที่ ศูนย์ส่งเสริมโอกาสผู้หญิงต้องการเรียกร้อง คือ เรื่องของ สิทธิ **“สิทธิในการประกอบอาชีพ”** ดังนั้นสาระของสิทธิในการประกอบอาชีพที่ศูนย์ ฯ พยายามเรียกร้องมาแต่ต้น คือ

1. ให้ยอมรับการมีอยู่ของโสเภณี และอย่าเอาคุณค่าใดๆมาตัดสินว่าควรมีหรือไม่มี เพราะวันนี้นั้นมีแล้ว และอย่าดูถูกคนเป็นโสเภณี ให้มองว่า โสเภณี ก็เป็นอาชีพหนึ่ง และไม่ต้องสงสาร แต่อยากให้เข้าใจ สิ่งที่ ศูนย์ส่งเสริมโอกาสผู้หญิงพยายามเสนอคือ เมื่อมันมีแล้วต้องหาช่องทางหรือกระบวนการในการแก้ไขปัญหา คุณจันทวิภาได้เคยพูดไว้ในงานสัมมนา พนักงานบริการคือแรงงาน ที่จัดโดยวุฒิสภา ณ อาคารรัฐสภา 2 เมื่อวันที่ 9 ตุลาคม 2545 ว่า

“ตลอด 40 ปีที่ผ่านมา ตั้งแต่กฎหมายปรามการค้าประเวณี พ.ศ. 2503 ที่มี อนุญาติหรือไม่อนุญาติการค้าประเวณี แต่ว่ามีคนประกอบอาชีพนี้อยู่นานแล้ว สังคมต้องยอมรับความจริง ว่าตลอด 40 กว่าปีนี้มีหลายแสนครอบครัวดำรง อาชีพนี้ ตลอด 40 กว่าปีมีหลายล้านได้ทำงานเพื่อเลี้ยงครอบครัว และมีเยาวชน ที่เติบโตจากหยาดเหงื่อและแรงงานของคนทำงานอาชีพนี้โดยตรง”
(คุณจัน, 2545.)

2. ให้มีการคุ้มครองพนักงานบริการตามกฎหมายแรงงานโดยถือว่าพนักงานบริการเป็น “ลูกจ้าง” เมื่อยอมรับในอาชีพการเป็นพนักงานบริการแล้ว ควรให้มีการแยกให้ชัดเจนระหว่างผู้หญิง ที่สมัครใจกับผู้หญิงที่ถูกล่อลวงมาทำงาน หากเป็นกลุ่มที่สมัครใจก็ควรได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายแรงงานเพื่อให้ได้สิทธิเช่นเดียวกับลูกจ้างแขนงอื่นๆ และควรมีสวัสดิการต่างๆ ทั้งการ รักษาพยาบาล การศึกษา และอื่นๆ ให้ครบตามกฎหมายแรงงาน และจะต้องมี “การระบุสถานะ ของพนักงานบริการเป็น “ลูกจ้าง” ใน พ.ร.บ. สถานบริการ”

และที่สำคัญอีกประการเกี่ยวกับเรื่องกฎหมาย คือ ไม่ต้องการให้มีการตีทะเบียนการเป็น โสเภณี เพราะถ้าตีทะเบียนแล้วเวลาจะออกไปประกอบอาชีพอื่นๆ เมื่อตอนที่เลิกทำงานกลางคืน แล้วสังคมจะไม่ยอมรับ การตีทะเบียนไม่ได้ทำให้ปัญหาโสเภณีลด เพราะเป็นอาชีพที่ไม่ต้อง ลงทุน และเป็นการแก้ปัญหาที่ปลายเหตุ แต่ก็ต้องการให้มีการประกันสังคมเหมือนกับคนทำงาน อาชีพอื่นๆ

รวมทั้งการแก้ปัญหาต้องแก้ทั้งกฎหมาย และทัศนคติ เมื่อองค์กรเริ่มเข้มแข็ง และมีสมาชิก พอสมควร การรับฟังเสียงและพูดคุยกันของสมาชิก ทำให้เกิดประเด็นที่จะเรียกร้องสิทธิและความ เท่าเทียมในสังคมจากอำนาจของรัฐ โดยประเด็นที่เลือกขึ้นมาเพื่อเรียกร้องความมีสิทธินั้น เป็น ประเด็นที่ตอกย้ำและซ้ำเติมความไม่เท่าเทียมของผู้หญิงอาชีพพนักงานบริการ นั้น สถานภาพใน การประกอบอาชีพ ชื่อที่ใช้เรียกสถานภาพของผู้ประกอบอาชีพฯ และแยกประเภทของคนอย่าง พวกเขาจากคนอาชีพอื่นอย่างโหดร้าย ด้อยค่าใจ ดังนั้นองค์กรต้องการสื่อให้ภาคส่วนรัฐ และ สาธารณะทั่วไปทราบ และขอสิทธิแห่งความเท่าเทียมนั้น

การปรากฏตัวต่อสาธารณะเสมอ ๆ ที่มีการพูดคุยกันเรื่องสิทธิ และเมื่อพูดถึงสิทธิ มนุษยชน ก็จะเข้าไปยกประเด็นสิทธิของการประกอบอาชีพที่คนทุกอาชีพควรจะได้รับ ความ คุ้มครองอย่างเท่าเทียมกัน ไม่เพียงแต่การเข้าไปปรากฏตัวเท่านั้น องค์กรยังมีการเปิดตัวอยู่เสมอ เช่นกัน กิจกรรมหลักของการเปิดตัวคือ การจัดสัมมนา ประเด็นหลักที่จัดสัมมนาอยู่เสมอ คือ ผู้หญิง กับ สิทธิ และสร้างความเข้าใจและเปลี่ยนทัศนคติที่มีต่อหญิงบริการ โดยเฉพาะการขู ะประเด็น เอดส์ ที่คนยังเข้าใจอยู่เสมอว่าสาเหตุหลักมาจากผู้หญิงบริการ การปรากฏตัวและนำเสนอ ประเด็นที่ต้องการ พลังเริ่มขยายขอบเขตกว้างขึ้น เกิดเป็นเครือข่าย

อุดมคติเบื้องหลัง ; ประเด็นการต่อสู้

ในประเทศไทย สังคมของผู้หญิงที่มีอาชีพเป็นพนักงานบริการ นับว่าเป็นอาชีพที่ยังไม่เป็นที่ยอมรับมากนัก ซ้ำยังถูกดูถูกเหยียดหยามจากคนอาชีพอื่นๆ ไม่ว่าคนที่ประกอบอาชีพอื่นจะเป็นคนชนชั้นทางเศรษฐกิจที่สูงหรือต่ำก็ตาม ตามคำให้สัมภาษณ์ของคุณ สุระ ห้วนน้ำศูนย์ ศูนย์ส่งเสริมโอกาสผู้หญิงพัฒนาพงษ์กล่าวว่า

“ผู้คนมักมีทัศนคติต่อโสเภณีไปในทิศทางเดียวกัน คือ ผู้หญิงเลวคนหนึ่ง
ที่โง่ ซี้เถียง และชอบทำงานสบายได้เงินเยอะๆ โดยไม่ต้องทำอะไรมาก
หรือ พวกที่ชอบนอนทำงาน ดังมีคำเรียกขานหญิงดังกล่าวว่า “หญิงหญาณา”
หรือ “อีสำเพ็ง” ” (คุณสุระ, 2546)

รวมถึงการปฏิบัติต่อผู้หญิงที่ประกอบอาชีพนี้ก็สะท้อนให้พวกเธอรู้สึกไม่มีคุณค่าในสังคม อย่างที่มีพนักงานบริการบางคนเคยกล่าวไว้ว่า

“เวลาไปธนาคาร เขาจะถามว่าทำอาชีพอะไร ก็จะอายมาก
อายที่จะตอบว่าเราทำอะไร” (สมาชิกศูนย์ ฯ , 2546)

การที่ได้รับรู้และมีโอกาสไปเห็นสภาพความไม่เท่าเทียมทางโอกาสในสังคมของผู้ริเริ่มก่อตั้ง (คุณแมกซ์ และคุณจัน) เห็นว่าปัญหาการดำเนินชีวิตอยู่ร่วมในสังคมของผู้หญิงกลุ่มนี้ เป็นปัญหาที่ยังไม่มีภาคส่วนใดของสังคมคิดที่จะทำความเข้าใจอย่างจริงจัง และพยายามส่งเสริมให้พวกเขามีโอกาสที่จะเท่าเทียมกับกลุ่มผู้ประกอบอาชีพอื่นๆ ในสังคม แม้แต่ในภาคส่วนของรัฐผู้มีอำนาจที่จะออกกฎหมายคุ้มครองสิทธิความเป็นอยู่ หรือให้อำนาจเพิ่มโอกาสหรือทางเลือกทางสังคมได้ แต่รัฐก็ยังไม่เริ่มแม้จะทำความเข้าใจ

ดังนั้นอุดมการณ์ที่เกิดขึ้นจากประสบการณ์ที่ได้พบเห็นในพื้นที่สถานบันเทิงเจริญริมพัฒนาพงษ์ คุณจันทวิภา และคุณเอดิเกอร์เห็นว่า น่าจะมีช่องทางที่ช่วยคลี่คลายปัญหานี้ได้ ในเมื่อภาครัฐยังมองไม่เห็น หรือยังไม่เริ่มมองทางที่จะช่วยเหลือผู้หญิงกลุ่มนี้ ในฐานะของกลุ่มบุคคลธรรมดาผู้มีสิทธิที่จะก่อตั้งองค์กรใดๆ ขึ้นมาก็ได้ที่จะรวมกลุ่มคนผู้ประสบปัญหาเดียวกัน พุดคุยกันถึงปัญหาและหาทางแก้ไขด้วยกันจากกลุ่มที่เห็นใจและจะเป็นที่พึ่งพากันได้ กลุ่มจึงเกิดขึ้นเป็นองค์กรเล็กๆ ยังไม่ได้แม้แต่การจดทะเบียนอย่างถูกต้องเป็นมูลนิธิตามกฎหมาย ในเบื้องต้นก็เพียงเพื่อช่วยแก้ปัญหาให้กลุ่มเพื่อนที่จำเป็นต้องใช้ในชีวิตประจำวันก่อน นั่นคือ สอนให้มีความรู้ ให้อ่านหนังสือออก เขียนหนังสือเป็น เพื่อให้ได้ไปดำเนินการหรือติดต่อกับองค์กรอื่นๆ ของรัฐหรือเอกชนที่ทำได้ การสอนให้รู้ภาษาอังกฤษเพื่อประกอบการทำธุรกิจกับลูกค้าที่เป็นชาวต่างประเทศได้อย่างมั่นใจ จากนั้นกลุ่มก็เริ่มขยายตัวใหญ่ขึ้นได้เพื่อนร่วมอุดมการณ์ที่ตกอยู่ใน

ความทุกข์ที่ต้องการ แก้ไขรวมจำนวนมากขึ้น อำนาจที่จะส่งเสียงให้คนข้างนอกกลุ่มได้ยินเริ่มมีพลังมากขึ้น จึงคิด ยุทธศาสตร์ในการแสวงหาความเป็นธรรมหรือความเข้มแข็งให้เกิดขึ้นกับกลุ่ม

ซึ่งนั่นหมายถึง **การเกิดปริมณฑลสาธารณะในประชาสังคม** เมื่อเสียงของกลุ่มคนกลุ่มหนึ่งที่ตั้งขึ้นมาโดยอิสระจากพื้นฐานทางสังคมที่ประสบปัญหา โดยการตั้งขึ้นมาของเสียงปราศจากการควบคุมและกฎเกณฑ์ภายใต้อำนาจของรัฐ กฎหมายไม่สามารถบังคับหรือกีดกันการคิด การแสดงออกซึ่งความเห็นและสิทธิในการเลือกที่จะประกอบอาชีพของคนกลุ่มหนึ่ง ลักษณะของการรวมพลังอิสระของกลุ่มคนในสังคมประชาธิปไตย เช่น การเกิดกลุ่ม ศูนย์ส่งเสริมโอกาส ผู้หญิงนี้ เป็นตัวอย่างหนึ่งที่จะกล่าวได้ว่า **การเมืองสาธารณะได้เกิดขึ้นในสังคมนี้แล้ว**

การเมืองที่คนกลุ่มหนึ่งมีสิทธิในการเลือกเป็นส่วนหนึ่งของสังคมจากเสียงของคนกลุ่มหนึ่งที่มีความต้องการและอยู่ในสถานะเดียวกัน การรวบรวมเสียงส่งผ่านสื่อต่างๆ ในยุคของเทคโนโลยีปัจจุบัน ทั้ง ตัวอักษรที่ผ่านหนังสือ วารสาร แผ่นพับ แผ่นผ้า หน้าอกเสื้อ หรือ ผ่านเครือข่ายอิเล็กทรอนิกส์อย่างอินเทอร์เน็ต หรือจะเป็นพลังจากเสียง ผ่านการพูดคุย สัมมนา กิจกรรมต่างๆ เหล่านี้ได้สร้างปริมณฑลสาธารณะให้ปรากฏขึ้นในสังคมไทยแล้ว ผู้คนเกิดการรู้จัก ศูนย์ ฯ รู้อุดมการณ์และทิศทางที่ต้องการให้สังคมขับเคลื่อนเปลี่ยนแปลงหรือปรับเปลี่ยน แต่เมื่อเกิดการรับรู้และเข้าใจแล้ว ประชาสังคมจะประสบเป้าหมายแค่ไหนก็ต้องอาศัยความร่วมมือ ความเห็นใจจากกลุ่มคนหลายๆ ฝ่าย ที่สำคัญที่สุดฝ่ายของภาครัฐควรจะมองเห็นและเข้าใจ เพื่อความร่วมมือ การรับฟังเสียง และการเกิดความสมานฉันท์ในสังคม

บทที่ 5

กรณีศึกษา กลุ่มแมสเซ็นเตอร์¹

พัฒนาการและการก่อรูปของกลุ่ม

กลุ่มแมสเซ็นเตอร์ เกิดขึ้นจากผลของการเป็นสมาชิกของบริษัทขายตรง จากอเมริกา คือ บริษัทดิสเวย์² เมื่อประมาณ 15 ปีที่แล้ว โดยการก่อตั้งของคุณอร์ ซึ่งขณะเป็นผู้บริหารบริษัทระดับยักษ์ของเมืองไทยแห่งหนึ่ง ได้รับฟังและรู้จักธุรกิจนี้อย่างไม่ตั้งใจ จากชาวมาเลเซีย ชื่อ นายลี ไส เกา ในที่สุดคุณอร์ได้สมัครเป็นสมาชิกและค้นหาดาวน์ไลน์ (Down Line)³ สร้างองค์กรของตนเองขึ้น และตั้งชื่อว่า "แมสเซ็นเตอร์ (Mass Center)" โดยถูกพัฒนาจากการสร้างและค้นหาสมาชิกใหม่ ๆ สมาชิกกลุ่มแรก ๆ จะเป็นน้องชาย ญาติสนิท และเพื่อนร่วมรุ่น-เพื่อนรุ่นน้องจากมหาวิทยาลัย การรวมตัวในครั้งแรก ๆ นั้นใช้สถานที่บริเวณบ้าน เป็นศูนย์รวมสมาชิกในการให้ความรู้เกี่ยวกับธุรกิจ วิธีการดำเนินธุรกิจ และสินค้า

จวบจนกระทั่งปัจจุบัน กลุ่มแมสเซ็นเตอร์ องค์กรหนึ่งที่เติบโตมีสมาชิกเป็นจำนวนมาก มียอดธุรกิจ ประมาณร้อยละ 25 ของยอดธุรกิจบริษัทดิสเวย์ในเมืองไทย "แมสเซ็นเตอร์ (Mass Center)" ได้ขยายตัวอย่างรวดเร็ว และหนึ่งใน กลุ่มแมสเซ็นเตอร์ คือ คุณตักในฐานะดาวน์ไลน์ของคุณอร์ ได้จัดตั้งกลุ่มแมสเซ็นเตอร์ สาขาแรกค่าแห่งขึ้น ซึ่งเป็นการแยกตัวจากกลุ่มลาดพร้าว เนื่องจากที่ลาดพร้าวองค์กรขยายใหญ่ขึ้น มีผู้คนและสมาชิกใหม่เข้ามามากขึ้น สถานที่ไม่สามารถรองรับผู้คนได้ คุณตักในฐานะอัฟไลน์ (Upline)⁴ ที่มีองค์กรของตนเอง และเป็นผู้นำที่ประสบความสำเร็จแล้วจึงแยกตัวองค์กรของตนเองออกมาดำเนินการเอง และยังมีพันธมิตรอื่น ๆ เข้ามาร่วมด้วยแม้ว่าไม่ได้เกี่ยวข้องกัน

¹ การตั้งชื่อในงานวิจัยนี้เป็นนามสมมติทั้งสิ้น

² บริษัทดิสเวย์ มีคณะกรรมการที่ปรึกษาเป็นกลุ่มคนที่ประสบความสำเร็จในธุรกิจ ตั้งแต่ระดับเพชรขึ้นไป จากการเลือกตั้งของนักธุรกิจอิสระระดับเพชรและระดับสูงขึ้นไป เป็นตัวแทนของนักธุรกิจอิสระ...ทั่วประเทศ อยู่ในตำแหน่งวาระละ 1 ปี เริ่ม 1 มกราคม - 31 ธันวาคม จำนวน 12 คน ประกอบด้วยประธาน รองประธาน เลขาธิการ คณะกรรมการด้านธุรการเจริญเติบโตของธุรกิจ คณะกรรมการด้านการสื่อสาร และคณะกรรมการด้านการส่งเสริมภาพลักษณ์และจรรยาบรรณ ภูมิฐาน --จะปฏิบัติหน้าที่เป็นสื่อกลางในการส่งเสริมความร่วมมืออย่างใกล้ชิดกับบริษัท... เพื่อความสำเร็จที่ยั่งยืนของธุรกิจ... ในไทย

³ นักธุรกิจอิสระที่อยู่ได้ลงมาในสายการสปอนเซอร์

⁴ นักธุรกิจอิสระที่อยู่เหนือขึ้นไปในสายการสปอนเซอร์ และผู้จำหน่ายอิสระ ผู้ที่ชักชวนผู้อื่นเข้ามาในสาย/องค์กรของตน ซึ่งได้มีการบอกถึงหน้าที่ของอัฟไลน์คือ การฝึกทักษะเพื่อดึงคนเข้าร่วมงาน ต้องมีการฝึกฝน ศึกษาหาเทคนิคจากผู้สำเร็จ รวมทั้งการถ่ายทอดไปสู่ดาวน์ไลน์ โดยการแชร์ประสบการณ์ของตนเอง

จากการก่อร่างสร้างกลุ่มขึ้นมาภายใต้การเป็นสมาชิกของบริษัทดิสเวย์ และผู้สนใจทำธุรกิจ ผู้คนก็มีจำนวนมากขึ้น และเป็นกลุ่มที่ใหญ่ขึ้น เมื่อกลุ่มเติบโตและใหญ่ขึ้นก็จะแตกลูกหลาน ออกไปจัดกลุ่ม หรือสร้างเซ็นเตอร์ใหม่ แต่ก็ยังคงอยู่ภายใต้ชื่อว่า "เมสเซ็นเตอร์" เช่น เมสเซ็นเตอร์ อีสาน เมสเซ็นเตอร์ 2000 เมสเซ็นเตอร์ ลาดพร้าว เมสเซ็นเตอร์ รามคำแหง เป็นต้น ซึ่งเซ็นเตอร์ต่าง ๆ จะช่วยเหลือในกลุ่มเครือข่ายเดียวกัน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ความรู้เกี่ยวกับการดำเนินธุรกิจขายตรง , การสร้างเครือข่ายและเทคนิคการสร้างเครือข่าย , เป็นศูนย์การถ่ายทอดความรู้ หรือ Know How ให้แก่สมาชิกหรือบุคคลที่สนใจ และเป็นศูนย์รวมการสร้างเสริมพลังและศักยภาพ รวมทั้งสร้างแรงจูงใจการเข้าร่วมกลุ่ม

กลุ่มเมสเซ็นเตอร์ เป็นกลุ่มที่เกิดจากความต้องการสร้างธุรกิจและสร้างความมั่นคงของตนเองเป็นหลัก เรียกว่า **นักธุรกิจอิสระ (Independent Business Owner)**⁵ โดยยึดหลักการทำงานเป็นทีม และความเป็นเครือข่าย องค์กรประกอบภายในกลุ่มจึงประกอบไปด้วย อัปไลน์ (Upline) ดาวน์ไลน์ (Downline) และไซด์ไลน์ (Sideline) ดังนั้นเป้าหมายของการเข้าร่วมกลุ่มเมสเซ็นเตอร์ คือ “การมุ่งสู่ความสำเร็จ” นั่นคือ ความมั่นคงของชีวิตด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการเงิน อิศราภาพ มรดกสู่ครอบครัว จากคำกล่าวของผู้จัดการใหญ่บริษัทดิสเวย์ แห่งประเทศไทย

ปณิธาน

*"เราจะมอบโอกาสแห่งความสำเร็จในเป้าหมายของชีวิตให้แก่ปวงชนด้วย
แผนธุรกิจดิสเวย์ ด้วยการเป็นหุ้นส่วนทางธุรกิจร่วมกันระหว่างนักธุรกิจอิสระ
พนักงานและครอบครัวผู้ร่วมสถาปนา โดยให้การสนับสนุนธุรกิจด้วยสินค้า
และบริหารที่มีคุณภาพ"*

*"...เป้าหมายของผมคือการประสบความสำเร็จในธุรกิจของตน
และผมก็เชื่อว่าผมทำได้ด้วย"*

*"ธุรกิจ... ทำสำเร็จแล้วเสร็จมีมรดกตกทอดถึงลูกหลาน นอกจากนี้ธุรกิจนี้
ยังให้อิสราภาพแก่ชีวิตและความมั่นคงกับครอบครัว เราทั้งสองคนจึงมุ่งมั่น
ที่จะเดินบนเส้นทางสายนี้ต่อไป"(คุณมิกและคุณป๊ , 20 ธันวาคม 2545)*

ปรัชญาและอุดมการณ์ของดิสเวย์ จึงยึดประเด็นสำคัญ ที่ว่า “พยายามทุกวิถีทางเพื่อสนองความต้องการของทุกคนที่เกี่ยวข้องกับดิสเวย์ให้ได้มากที่สุด” โดยกำหนดวิสัยทัศน์ด้วยคำจำกัดใน

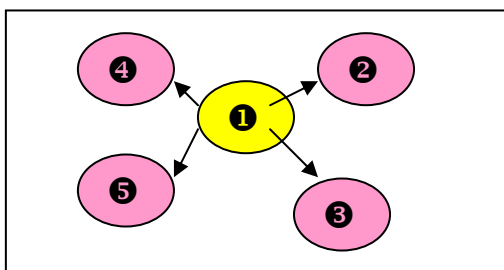
⁵ ผู้ที่สามารถให้การสปอนเซอร์นักธุรกิจอิสระและสมาชิกท่านอื่น ๆ โดยสามารถซื้อและจำหน่ายผลิตภัณฑ์ ตลอดจนได้รับส่วนลดจากการดำเนินธุรกิจและได้รับผลประโยชน์ทั้งหมดจากการเป็นเจ้าของธุรกิจของตนเอง

ประโยคที่ว่า “ดีสเวย์...เพื่อคุณ เพื่อชีวิตที่มีคุณค่า” ดังจะเห็นว่าเป้าหมายและอุดมการณ์ของกลุ่ม ฯ มุ่งเน้นความเป็นเสรีนิยมอย่างสูง และสิทธิส่วนบุคคล โดยมุ่งที่ตัวปัจเจกและความสัมพันธ์ภายในครอบครัวแบบปัจเจกชน การสร้างความสุขสมบูรณ์ภายในครอบครัว รวมทั้งความเชื่อเรื่องความเท่าเทียมกันและความมีศักดิ์ศรีของมนุษย์

โดยมีโครงสร้างของกลุ่มเป็นเครือข่ายที่ขยายต่อเนื่องกันไปเรื่อย ๆ ที่เริ่มจากคนรู้จักญาติพี่น้อง คนสนิท เพื่อน เป็นต้น “กลุ่มแมสเซ็นเตอร์” จึงมีลักษณะโครงสร้างเป็นไปตามแนวทางและรูปแบบที่ทางบริษัทดีสเวย์ได้กำหนดไว้ นั่นคือ การเกิดขึ้นจากความสัมพันธ์ของอัปไลน์และดาวนไลน์ รวมทั้งไซด์ไลน์ จากกรณี แมสเซ็นเตอร์รวมคำแหง มีคุณตักเป็นแกนนำ เป็นผู้มีส่วนอำนาจในการตัดสินใจในการวางแผนและจัดการการทำงานของเซ็นเตอร์ นอกจากนี้ยังมีดาวนไลน์ที่ผ่านระดับแพลตฟอร์ม เป็นผู้ประสานงานและร่วมวางแผนการดำเนินงานขององค์กร ฯ

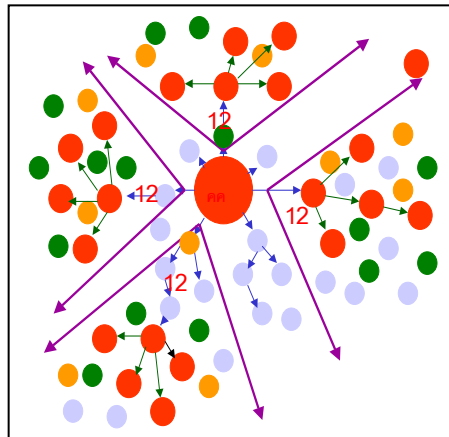
โครงสร้างขององค์กรในรูปแบบนี้จะเหมือนดาวกระจาย ที่ถูกอธิบายว่า ทุกคนเท่าเทียมกันได้รับผลประโยชน์ที่เท่ากัน ไม่มีใครได้รับผลประโยชน์มากกว่าใคร ขึ้นอยู่กับความขยันและความตั้งใจจริงในการทำงาน แม้ว่ารูปแบบจะเป็นแบบดาวนไลน์ (Down Line) และอัปไลน์ (Up Line) ดังภาพต่อไปนี้

แผนภาพที่ 4 แสดง โครงสร้างความสัมพันธ์ของสมาชิกแบบดาวนไลน์และอัปไลน์

จากภาพ ① เป็นสมาชิก “นักธุรกิจอิสระ” เมื่อคุณสามารถหาสมาชิกคนอื่นๆ ได้ คุณจะเลื่อนตำแหน่งในฐานะ “อัปไลน์” ของสมาชิก ② ③ ④ และ ⑤ โดยที่สมาชิกทั้งสี่คนนี้ก็จะต้องทำหน้าที่หาสมาชิกให้เพื่อจะได้เลื่อนฐานะเป็นอัปไลน์ต่อไป ซึ่งหาคุณสามารถหาสมาชิกได้ตามจำนวนที่บริษัทดีสเวย์ กำหนด และมีจำนวนยอดในกลุ่มธุรกิจ (ยอดการซื้อขายสินค้าตรงตามเป้าหมายที่กำหนด) คุณก็จะได้รับรางวัลและผลตอบแทน ซึ่งลักษณะนี้ก็จะมีการขยายวงจำนวนเพิ่มมากขึ้น โครงสร้างขององค์กรไม่ได้ซับซ้อนแต่ขึ้นอยู่กับฐานการดำเนินธุรกิจตามแนวทางที่บริษัทดีสเวย์ กำหนดไว้ ซึ่งในที่สุดก็จะขยายจำนวนเพิ่มมากขึ้นเลย ฯ จากแผนภาพต่อไปนี้

แผนภาพที่ 5 แสดง โครงสร้างเครือข่ายของสมาชิกบนฐานการดำเนินธุรกิจ

“เราทำงานด้วยความเอื้อเฟื้อ โดยไม่คำนึงถึงผลประโยชน์เป็นหลัก ไม่ทำผิดกฎระเบียบ จรรยาบรรณ เราเติบโตมาโดยไม่ทำร้ายใครทั้งต่อหน้าและลับหลัง ทำงานอย่างไม่มี เขี้ยวเล็บ ยึดความเอื้อเฟื้อเอื้ออาทร ของเจ้าของธุรกิจคือ ริชกับเจย์เป็นหลัก สังคม... เป็นสังคมที่ดีอยู่แล้ว เราอยากให้สังคมดี ๆ อย่างนี้ยังคงอยู่ด้วยการช่วยรร โลงสังคมนี้ สืบทอดให้ลูกหลานของเราได้มีความสุขกันไป...”

(อุไร และสุเทพ ,2546)

อย่างไรก็ตามภายใต้โครงสร้างขององค์กร ฯ ซึ่งดูเหมือนว่า ทุกคนมีความเท่าเทียมกัน ไม่ว่าจะออฟไลน์ ดาวน์ไลน์ หรือสมาชิกใหม่ แต่ทุกคนจะต้องเชื่อฟังผู้ที่ประสบความสำเร็จที่เป็น ออฟไลน์ของตนหรือผู้ที่ได้รับรางวัลจากบริษัทศิเวย์ นอกจากนี้ภายใต้โครงสร้างขององค์กรเองจะ ให้ความสำคัญกับ “การเป็นสมาชิก” ของบริษัทศิเวย์ ซึ่งถือว่าการสร้างตราประทับให้กับ ตนเอง และจะต้องดำเนินการตามหลักการที่ถูกกำหนดไว้เบื้องต้น ดังหนึ่งในพันธกิจขององค์กรที่ กล่าวไว้ว่า

“...ให้ความสำคัญต่อคุณค่าของความเป็นคนสูง...ปัจเจกชนมีคุณค่าเท่าเทียมกัน...มีคุณค่า ความเป็นมนุษย์เท่าเทียมกัน...”

ดังนั้นจะเห็นว่าการเป็นสมาชิกของกลุ่มเมสเซ็นเตอร์ เกิดจากการถูกชักชวนจากสมาชิกใน กลุ่มมาร่วมทำธุรกิจ ของบริษัทศิเวย์ การเข้าร่วมกลุ่มนั้นเบื้องต้นสมาชิกภายในกลุ่มต้องเป็นคน พามา และเมื่อเข้าร่วมแล้วสนใจสมัครเป็นสมาชิกของบริษัทศิเวย์ ถือว่าเป็นการเริ่มต้นสนใจ ทำธุรกิจ

ดังนั้นสมาชิกจะต้องเข้าประชุมทุกวันจันทร์ โดยต้องเข้ามาเรียนรู้เรื่องราวต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับบริษัท สินค้า แนวทางและเทคนิคการทำธุรกิจ รวมทั้งแผนการตลาด การเข้าร่วมนี้จะต้องมีพัฒนาการ นั่นคือเมื่อคุณเรียนรู้แล้วคุณต้องลงมือปฏิบัติ ขายสินค้า หาควาออนไลน์ เป็นต้น

วิธีการเข้ามาเป็นสมาชิกของกลุ่มเมสเซ็นเตอร์ จะเริ่มต้นจาก การชักชวนโดยบุคคลในครอบครัวและเครือข่าย เพื่อนสนิท เพื่อนร่วมรุ่น (มหาวิทยาลัย หรือโรงเรียนเดียวกัน) เพื่อนร่วมงาน รวมทั้งเพื่อนบ้าน เป็นต้น การเริ่มต้นโดยการชักชวนผู้อื่นเป็นสมาชิก เพื่อซื้อสินค้าหรือทำธุรกิจขายตรงเป็นเรื่องยากมาก และการจะเริ่มต้นโดยให้คนที่ไม่รู้จักหรือคนที่ไม่เชื่อถือนยอมรับและมาร่วมกิจกรรมกับสมาชิกกลุ่มเมสเซ็นเตอร์ เป็นเรื่องยากและลำบากใจ จึงจำเป็นที่จะต้องเริ่มต้นจากบุคคลที่ติดต่อกันเสมอและสามารถพูดคุยกันได้ง่าย

"ในช่วงเวลานั้นมีคนสนิทกับเราถึง 3 รายมาชวนเราทำคิสเวย์ แต่เราปฏิเสธ เพราะเข้าใจว่าคิสเวย์ เป็นงานขายตรงที่เป็นเพียงงานหารายได้เสริมเท่านั้น ซึ่งเราไม่ถนัดและคิดว่าไม่ช่วยให้เรามีวิถีชีวิตที่ดีขึ้นอย่างที่ต้องการ แต่คุณ....เพื่อนรุ่นน้องในมหาวิทยาลัยที่สนิทและเคยทำกิจกรรมนักศึกษา ร่วมกันได้มาจุดความสนใจของเราว่า คิสเวย์ไม่ใช่งานขายของหารายได้เสริมอย่างที่เรเข้าใจ แต่เป็นงานที่ทำแล้วสนุกเหมือนทำกิจกรรมสมัยเป็นนักศึกษา แล้วยังมีผลตอบแทนที่คุ้มค่ากับชีวิตมากมาย และก็ไม่ได้เอาเปรียบใครเหมือนที่เคยเข้าใจแบบผิด ๆ มา ธุรกิจนี้ไม่มีความเสี่ยง ถ้าทำสำเร็จแล้ว ชีวิตเราจะดีขึ้น อีกทั้งเราเชื่อถือนะและไว้วางใจในตัวเองทั้งสอง เพราะเรารู้จักนิสัยใจคอมานาน เรารู้ว่าทั้งคู่เป็นคนดี เป็นคนเสียสละทำงานเพื่อส่วนร่วม เราจึงเปิดใจ"

(คุณน่าน่า , 2546)

นอกจากนี้การดึงสมาชิกเข้ามานี้ จะต้องมียุทธวิธีหลาย ๆ ด้าน ไม่ว่าเรื่องสินค้า การประสบความสำเร็จในธุรกิจ เป็นต้น การเข้าร่วมเป็นสมาชิก เริ่มจากการถูกสปอนเซอร์ (Sponser) นั้นหมายถึง การที่นักธุรกิจอิสระแนะนำธุรกิจและให้แนวทางในการดำเนินธุรกิจแก่นักธุรกิจอิสระรายใหม่ และมีผู้สนใจ ผู้สนใจจะเป็นนักธุรกิจอิสระหรือสมาชิก... โดยการกรอกใบสมัครที่บริษัทคิสเวย์จัดเตรียมเป็นชุด ๆ และลงทะเบียนเป็นสมาชิก ดังนั้นการที่จะเข้าเป็นสมาชิกหรือเข้าร่วมกลุ่มของเมสเซ็นเตอร์ ได้ก็ต้องมีออฟไลน์เป็นผู้แนะนำเข้าไปประชุม และแนะนำให้รู้จักกับสมาชิกคนอื่น ๆ ในเซ็นเตอร์

สมาชิก เป็นสถานภาพใหม่ในธุรกิจ สมาชิกจะได้รับประโยชน์อันหลากหลาย สมาชิกจะไม่สามารถจำหน่ายผลิตภัณฑ์และให้การสปอนเซอร์สมาชิกท่านอื่น ๆ หรือได้รับส่วนใด ๆ จากการดำเนินธุรกิจ แต่สมาชิกควรได้รับการพัฒนาศักยภาพด้านต่าง ๆ โดยออฟไลน์จะเป็นผู้แนะนำ

หรือเป็นพี่เลี้ยง อย่างไรก็ตามเมื่อทุกคนเป็นสมาชิกก็ต้องอยู่ภายใต้เงื่อนไขและข้อกำหนดของบริษัท Thisway รวมทั้งต้องได้รับการดูแลจากสมาชิกคนอื่น ๆ ในแมสเซ็นเตอร์ โดยมีกิจกรรมต่าง ๆ รองรับ เพื่อพัฒนาศักยภาพในการทำงานและที่สำคัญคือ การให้กำลังใจและสร้างเสริมพลังให้สมาชิก ให้เกิดความรู้สึกอยากทำงาน ภาษาในกลุ่มเรียกว่า “โม” มาจากคำว่า “Motivate” และทุกครั้งที่ทำให้กำลังใจจะต้องมีการจับมือกันให้แน่น (Shake hand) และกล่าวคำว่า “คุณทำได้”

นอกจากนี้ยังมีอีกกลุ่มหนึ่งที่เข้าร่วมโดยอัตโนมัติ คือ **ผู้สมัครร่วม** (สามี/ภรรยาหรือคู่รัก) ซึ่งเป็นคู่สมรสของนักธุรกิจอิสระ หรือสมาชิกที่ต้องการมีสถานภาพและสิทธิในธุรกิจ เช่นเดียวกับคู่สมรสของตนเอง โดยมองว่า คนเหล่านี้มีความเป็นสมาชิกเท่าเทียมกับสมาชิกอื่น ๆ หรือการเป็นคน ๆ เดียวกัน ตามหลักกฎหมาย และเป็นเสมือนการสร้างภาพพจน์ให้กับองค์กร การทำงานร่วมกันของครอบครัว หรือเป็นเรื่องของคนในครอบครัวที่ต้องรับผิดชอบและดูแลครอบครัวร่วมกัน

จากกรณีนี้พบว่า มีทั้งคู่รักและสามีภรรยาที่ดำเนินงานร่วมกัน และร่วมธุรกิจอย่างจริงจัง อย่างเช่นกรณีของ อนุวัชคนหนุ่มไฟแรงเป็นวิศวกร จบปริญญาโทจากอเมริกา ทำธุรกิจของตนเอง เขาเล่าว่า (2546)

“เข้ามาทำธุรกิจนี้เพราะเพื่อนสมัยเรียนวิศวะมข. ชวนเข้ามาลองฟังแผนดู รู้สึกชอบและสนใจอยากเข้าร่วม จะเข้าร่วมฟังแผนและร่วมทำกิจกรรมทุกครั้ง แต่แฟนไม่ชอบแอนตี้ มองว่าเสียเวลา จะโกรธและไม่พูดคุยกับใคร รออยู่แต่ในรถ วันหนึ่งก็ลองให้ไปฟังเรื่องสวย ๆ งาม ๆ ของผู้หญิง เขาชอบมาก...หลังจากนั้นเข้าร่วมกิจกรรมทุกครั้ง และรู้สึกอินมากกว่าผมเสียอีก ...เดี๋ยวนี้เป็นอาจารย์สอนการแต่งหน้าให้กับเซ็นเตอร์ด้วย...”

ขณะเดียวกันก็มีบางครอบครัวที่ คู่รักอีกฝ่ายหนึ่งหรือสามีภรรยาคนใดคนหนึ่งไม่เห็นด้วย เป็นเรื่องที่รบกวนเวลาส่วนตัว และก้าวก่ายชีวิตของครอบครัว ในที่สุดการดำเนินงานก็ยุติลง อย่างเช่นกรณีของแฟนพนักงานบัญชีบริษัทเอกชนแห่งหนึ่ง

“ต้องการรายได้พิเศษ และการเข้าร่วมเป็นสมาชิกของกลุ่ม ๆ เพราะความเกรงใจพี่สะใภ้ ทุกวันจันทร์ พุธและเสาร์ แฟนจะต้องเข้าร่วมประชุม ,ไปบ้านออฟไลน์และไปสาธิตสินค้าให้ลูกค้า ทำให้แฟนต้องกลับบ้านไม่ต่ำกว่าเที่ยงคืน ...บ่อย ๆ ..สามีเริ่มไม่พอใจ...ลูกก็ขอร้องให้แม่กลับบ้านมาเร็ว ๆ เพื่อมาอยู่กับลูก... ทำให้แฟนเองลำบากใจระหว่างรายได้ที่ต้องการ และครอบครัวที่ต้องการตน ...ในที่สุดแฟนค่อย ๆ หาข้ออ้างและไปร่วมกิจกรรมของศูนย์น้อยลง สุดท้ายแฟนก็ไม่ได้เข้าร่วมกิจกรรมของศูนย์ ๆ...” (คุณแฟน , 2546)

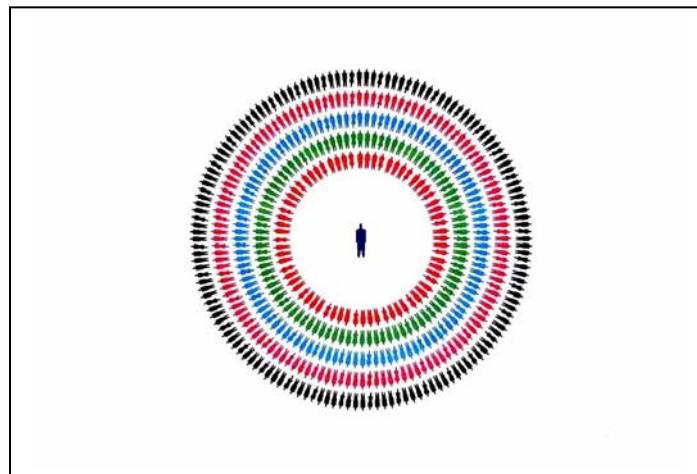
เจียบเข้าร่วมเพียง 2-3 ครั้งก็หายไป เพราะว่า

“ทะเลาะกับสามี เรากลับบ้านดึก เขาไม่ให้ทำ ไม่งั้นต้องเลิกกัน...คิดว่าเราจะเลิกอะไร
ตัดสินใจลำบากเหมือนกัน...” (คุณเจียบ, 2546)

การเป็นสมาชิกดังที่กล่าวไว้ข้างต้นแล้ว ถูkmองว่าการทำงานอย่างเต็มที่ที่ต้องเริ่มที่ตนเอง
แล้วค่อย ๆ ดึงครอบครัวเข้าร่วม แต่กลับถูกมองว่ามีปัจจัยอื่น ๆ แฝงเช่นกัน อย่างเช่น หากมี
การประชุมก็ไม่นำลูกหลานที่อายุต่ำกว่า 10 ขวบเข้าร่วม เพราะจะรบกวนสมาธิของผู้เข้าร่วม
จะพบว่าภายใต้โครงสร้างของศูนย์ฯ จะมีออฟไลน์ นักธุรกิจอิสระที่อยู่เหนือขึ้นไปในสายการ
สปอนเซอร์ และดาวนไลน์ นักธุรกิจอิสระที่อยู่ได้ลงมาในสายการสปอนเซอร์ จะแสดงถึงการ
เป็นสมาชิกที่สมบูรณ์ ซึ่งการดำเนินงานเหล่านี้จะต้องอาศัย สิ่งที่เราเรียกว่า **แผนธุรกิจของ** แผนการ
ขายและการตลาด หรือแผนการจ่ายผลตอบแทนให้แก่ักธุรกิจอิสระตามระดับความพยายามใน
การดำเนินธุรกิจของแต่ละบุคคล

ซึ่งแผนธุรกิจนี้ จะเป็น การสร้างเครือข่าย ขององค์กรให้ขยายเพิ่มจำนวนสมาชิกมากขึ้น
การสร้างเครือข่ายและสมาชิกนี้ จะเป็นเสมือนการขยายวงให้ใหญ่ขึ้น ๆ ดังปรากฏให้รูปภาพ

แผนภาพที่ 6 แสดง การสร้างและขยายเครือข่ายขององค์กร

“เราเป็นวงกลมวงแรกที่ต้องสร้างคุณภาพพื้นฐานการเรียนรู้ ประสบการณ์
แรงบันดาลใจและความสำเร็จ รวมทั้งเป็นแบบอย่างให้ผู้อื่นอยากเลียนแบบ
เราจึงถ่ายทอดแนวความคิด วิธีการทำงาน ดูแลช่วยเหลือ และให้กำลังใจกันจนกว่า
จะประสบความสำเร็จตามเป้าหมายของแต่ละคน” (คุณวรรณ, 2546)

ซึ่งในการทำงานของศูนย์แมสเซ็นเตอร์ ค่อนข้างให้ความสำคัญกับการขยายวงและการสร้างเครือข่ายอย่างมาก เพราะถือว่าการสร้างเครือข่ายและการขยายวงจะเป็นการสร้างความสำเร็จให้กับองค์กรธุรกิจของตน

จากประเด็นนี้ อาจกล่าวได้ว่า “การสร้างเครือข่าย” เป็นเครื่องมือสำคัญในการบริหารจัดการและดำเนินงาน โดยเฉพาะการสร้างฐานการยอมรับให้เกิดขึ้นในสังคมวงกว้างมากขึ้น

ภายใต้ความสัมพันธ์ภายในศูนย์ฯ หรือเซ็นเตอร์ พบว่า ความสัมพันธ์เริ่มจากความเป็นญาติพี่น้อง รุ่นพี่รุ่นน้องโรงเรียนหรือมหาวิทยาลัยเดียวกัน เพื่อนสนิท เพื่อนร่วมรุ่น เพื่อนร่วมงาน เป็นต้น เหล่านี้เป็นเสมือนน้ำหล่อเลี้ยงให้เกิดการกระชับความสัมพันธ์มากขึ้น บนบริบทของการดำเนินงานทั้งเพื่อส่วนตัวและผู้อื่น แม้ว่าการเข้าร่วมที่เกิดจากการชักชวนเข้ามาร่วมกิจกรรมแล้ว แต่กิจกรรมเหล่านี้ก็ต้องการให้ประสบความสำเร็จและความก้าวหน้า ภายใต้โครงสร้างของบริษัทที่กำหนดไว้

นอกจากนี้ความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นไม่เพียงแต่เกิดจากการชักชวนในกลุ่มคนรู้จักกันเองเท่านั้น แต่ภายใน แมสเซ็นเตอร์ ก็เป็นจุดหนึ่งที่ทำให้รู้จักคนอื่น ๆ เพิ่มมากขึ้น ซึ่งจะพบว่า แต่ละคนมาจากพื้นฐานทางครอบครัว สังคมที่แตกต่างกัน ฐานะ อาชีพการงาน รวมทั้งระดับการศึกษาที่มีความแตกต่างกัน

แต่เมื่อเข้าร่วมทำกิจกรรมภายในแมสเซ็นเตอร์ แล้วจะต้องลดภาวะความแตกต่างนี้ เพราะถือว่าทุกคนมีสิทธิและความเท่าเทียมกัน ต้องเคารพซึ่งกันและกัน และยอมรับซึ่งกันและกัน ซึ่งภายใต้ความสัมพันธ์เหล่านี้ก็จะถูกกำหนดด้วยโครงสร้างที่ถูกสร้างขึ้น ไม่ว่า ความสัมพันธ์แบบออฟไลน์-ดาวน์ไลน์ และความสัมพันธ์แบบไฮค์ไลน์

นอกจากนี้ในการยอมรับและการได้รับการยกย่องจากองค์กร ก็ต่อเมื่อสมาชิกคนนั้น ๆ ประสบความสำเร็จในการทำธุรกิจ ตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ ซึ่งนอกจากจะได้รับรางวัล/ผลประโยชน์/ค่าตอบแทนจากบริษัทศิษย์แล้ว ยังได้รับรางวัลและคำยกย่องจากสมาชิกภายใน แมสเซ็นเตอร์ อีกด้วย

การสร้างความสัมพันธ์ภายในกลุ่ม จำเป็นที่จะต้องมีการพูดคุยถึงเรื่องทั่ว ๆ ไป ที่ใกล้ชิดตัว เช่น เรื่องครอบครัว หรือเรื่องราวเกี่ยวกับสถานการณ์ทั่ว ๆ ไป ที่สำคัญคือ การพูดคุยประเด็น “โดนใจ” รวมถึงการให้ความสำคัญกับสมาชิก โดยการเยี่ยมบ้านสมาชิกซึ่งจะเป็นตัวบ่งบอกถึงความสัมพันธ์ที่ดูแลซึ่งกันและกัน ซึ่งสภาพแวดล้อมที่บ้านจะบอกอะไรหลาย ๆ อย่าง เช่น ฐานะทางบ้าน กำลังซื้อ ความต้องการในการพัฒนาตัวเอง การแสวงหาสิ่งที่ดีกว่า ฯลฯ

“เราขอเป็นผู้หยิбыีน โอกาสที่ดีแก่ผู้คนและจะช่วยเหลือให้เขาเหล่านั้น ได้มีชีวิตที่
สวยงามเช่นเรา”(คุณสา,2546)

ทั้งนี้ในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิก ไม่ว่าจะดาวน์โหลด ออฟไลน์ และไฮค์ไลน์จะอยู่บนพื้นฐานความเชื่อและความศรัทธาที่Thiswayได้ตั้งเป็นมาตรฐานของการดำเนินธุรกิจร่วมกับสมาชิก คือ **"แนวความคิดเมตตาทุนนิยม" (Compassionate Capitalism)**

“ความสำเร็จของเราในวันนี้เป็นเพราะเรามีความเชื่อมั่นและศรัทธาอย่างแรงกล้า
ในพลังแห่งความใฝ่ฝันของมนุษย์ ซึ่งศรัทธา ก็คือ ความเชื่อในสิ่งที่แม้ยังมองไม่
เห็นและผลลัพธ์ของความศรัทธาก็คือ การจะได้เห็นในสิ่งที่เชื่อ...”
(คุณศิริ , 2546)

อีกทั้งสิ่งที่องค์กรนี้ให้ความสำคัญคือ "อิสระ" โดยใช้คำว่า "นักธุรกิจอิสระ" แต่ก็เป็นที่ยอมรับว่าการสังกัดของคิสเวย์ มิได้มีอิสระนัก เพราะนักธุรกิจอิสระของคิสเวย์ มีอิสระเพียงว่าจะร่วมทำมาหากินหรือไม่ร่วมก็ได้เท่านั้น ซึ่งอิสระส่วนนี้ก็จะถูกจำกัดด้วย "รายได้" เอาไว้อีก การที่ คิสเวย์หวังว่าหุ้นส่วนธุรกิจของตนจะไม่ประสบความสำเร็จ คิสเวย์จึงได้พยายามกำหนดบทบาทและแนวทางของนักธุรกิจอิสระของตนเอาไว้ค่อนข้างละเอียด มีทั้งการแนะนำขั้นตอนของการขายสินค้า สอนการใช้ประโยชน์เพื่อเปิดและปิดการขาย สอนแม้กระทั่งการเตรียมตัวให้พร้อมที่จะรับคำปฏิเสธจากลูกค้าคิสเวย์ พยายามที่จะปั้นนักธุรกิจอิสระให้เป็นนักขายภายใต้กรอบกำหนดของตนเองค่อนข้างมาก มีการจัดฝึกอบรมอย่างต่อเนื่องอยู่ทุกเดือน โดยส่วนใหญ่จะแยกฝึกอบรมออกไปเป็นรายสินค้าเพื่อให้นักธุรกิจอิสระได้ทำความเข้าใจกับคุณสมบัติของแต่ละสินค้าตลอดจนวิธีการขายสินค้าเหล่านั้นแยกเป็นรายการอย่างถ่องแท้

บริษัทคิสเวย์ได้กำหนดวิถีทางและหลักการทำธุรกิจอย่างรัดกุม ทุกขั้นตอนผ่านการกลั่นกรองอย่างละเอียดก่อนที่จะกำหนดเป็นกรอบแนวเพื่อให้คนร่วมวงธุรกิจได้ยึดเป็นแนวทาง ดังนั้นกรอบธุรกิจสำคัญคือ การสร้างความเชื่อมั่นให้กับทุกคนที่อยู่ในเครือข่ายของตน ไม่ว่าจะเป็นตัวผู้บริหารเอง ผู้ผลิตสินค้า ผู้แทนจำหน่ายอิสระ หรือผู้บริโภค โดยมีเป้าหมายอยู่ที่การทำผลประโยชน์ร่วมกัน ผลประโยชน์ร่วมกันนี้เป็นตัวเชื่อมรากแก้วที่เป็นแกนหลักของคิสเวย์ เข้ากับรากฝอยที่เป็นเครือข่ายนักธุรกิจอิสระนับล้าน จนกลายเป็นตัวยึดเกาะให้ คิสเวย์อยู่ติดกับวงการธุรกิจของโลกอย่างเหนียวแน่น สามารถฝ่าฟันกระแสต้านจากทุกสถานการณ์และทุกพื้นที่จนกลายเป็นที่ยอมรับของคนกว่าครึ่งโลก

คิสเวย์ถูกอธิบายในฐานะของ **"ธุรกิจของประชาชน" P-E-O-P-L-E**

P	People Power	พลังประชาชน
E	Enthusiasm	ความกระตือรือร้น
O	Opinion	ทัศนะ ทัศนคติของคนในกลุ่มของท่าน
P	Patience	ความอดกลั้น

L	Leadership	ความเป็นผู้นำ
E	Extra	ส่วนเพิ่ม

ด้วยเหตุนี้ปัจจัยหนึ่งที่ผลักดันให้กลุ่มประสบความสำเร็จได้คือ **จุดนัดพบของกลุ่ม "เซ็นเตอร์"** ถือว่าเป็นเฟืองจักรสำคัญที่ทำให้เครือข่ายของคิสเวย์แพร่กระจาย ทำให้เกิดการเลียนแบบความสำเร็จจากรุ่นพี่ ๆ คนใหม่ก็อยากรู้ คนเก่าก็อยากถ่ายทอดประสบการณ์ อีกทั้งเป็นศูนย์ฝึกอบรมขนาดย่อมที่กระจายอยู่ทั่วไป โดยผู้จำหน่าย...ที่มีองค์กรหรือมีเครือข่ายจำนวนมากลงทุนตั้งขึ้น นอกจากจะให้เป็นที่ติดต่อประสานงานกันในกลุ่มหรือสาขานั้นแล้ว ยังใช้เป็นสถานที่สำหรับอบรมให้ข้อมูลผู้จำหน่ายใหม่ หรือใช้เป็นสถานที่แลกเปลี่ยนความรู้ แลกเปลี่ยนประสบการณ์หรือทดลอง สาธิตสินค้าใหม่ ๆ ให้ได้รับรู้กันภายในกลุ่ม หรือสาขานั้น ๆ

"แรก ๆ ผู้จำหน่ายอิสระจะมีเซ็นเตอร์เพื่อใช้เป็นศูนย์รวมการอบรมอยู่ไม่กี่แห่งแห่งแรกก็คือ สุขุมวิท เซ็นเตอร์ ในซอยสุขุมวิท 31 บริหารงานโดยคนมาเลเซีย อีกแห่งหนึ่งก็คือ ทีเอส คอร์ต ข้างโรงแรมเมโทร ประตูน้ำ หลังจากนั้น เซ็นเตอร์พวกนี้ก็แตกลูกแตกหลานเต็มไปหมด ผู้จำหน่ายอิสระที่ประสบความสำเร็จจะมีเซ็นเตอร์เป็นของตัวเองทั้งนั้น"

(คุณอร , 2546)

"แค่ไม่กี่ปีบนแผ่นดินผืนนี้ด้วยกลไกของเซ็นเตอร์ "ประชา" เชื่อว่า คิสเวย์แทรกซึมไปแทบทุกอณูของประเทศ "ชาวไร่ ชาวนา ข้าราชการ นักธุรกิจ วิศวกร แพทย์ นักศึกษา ดารา หรือกระทั่งนักการเมืองก็ยังมี"

(คุณตึก , 2546)

"โคลนนิ่ง สกุล" หรือโรงเรียน ไม่แยกแยะว่าจบการศึกษาที่ไหนทุกคนมีจุดเริ่มต้นเหมือนกัน เข้าเรียนชั้นเดียวกัน ไม่มีสอบเทียบ พาสชั่นตลอดทั้งปีเปิดห้องเรียนเคลื่อนย้ายไปตามสถานที่ต่าง ๆ เพื่อถ่ายทอดเรื่องราวถ่ายทอดวิชาความรู้

"ที่นี่ทุกคนพร้อมช่วยเหลือกันตลอด ทุกคนกระตือรือร้นมาก" (คุณประชา , 2546)

"คนที่เข้ามา...เกือบทุกคนไม่เคยรู้จักธุรกิจนี้มาก่อน เขาถึงต้องเรียนรู้มาก ๆ

ได้มีโอกาสศึกษา ทดลองแนะนำสินค้าก่อนออกไปพบปะผู้บริโภค

เราต้องปลูกฝังทุกเรื่อง กระทั่งต้องรู้ว่าเขาคือนักธุรกิจอิสระ

เพราะฉะนั้นต้องรับผิดชอบตัวเองทุกอย่าง"

(ประชา , 2546)

ผู้จำหน่ายระดับบน ๆ ส่วนใหญ่มี "เซ็นเตอร์" เป็นสถานที่อบรมนักขายของตัวเอง บางคนที่ว่างข้างบ้าน ฯลฯ เป็นทั้งสถานที่แนะนำแผนธุรกิจ เพื่อให้ผู้มาใหม่ได้เห็นเส้นทางการเติบโต ได้ฝึกฝนการสาธิตสินค้า เซ็นเตอร์ยังเป็นสถานที่แลกเปลี่ยนความรู้ เทคนิคการขายใหม่ ๆ ของผู้จำหน่ายอีกด้วย

โดยมี เนื้อหาสาระสำคัญ ๆ ที่เกิดจากระบวนการเรียนรู้ภายในของการเข้าเซ็นเตอร์ ดังเช่น เทคนิควิธีการสปอนเซอร์ ,ทัศนคติสู่ความสำเร็จ ,การเจาะลึกแผนการตลาด ,รายได้ 10 ประการ ,แนวคิดการทำธุรกิจให้สำเร็จ ,จะเริ่มต้นอย่างไร ,ข้อโต้แย้ง ,จรรยาบรรณในการทำธุรกิจ ,การทำธุรกิจแบบมืออาชีพ ,เทคนิคการทำรายชื่อ ,การทำงานเป็นทีม ,แนวคิดและปรัชญา ,ฝ่าแค้น , ทำอย่างไรให้สินค้าน่าดู – การจัดชุดสาธิตสินค้า ,การลงทุนธุรกิจอย่างไรให้ประสบความสำเร็จ , โอกาสที่จะเป็นเพชร , ความคุ้มค่าในธุรกิจ – ศักยภาพและความสวยงาม , คุณภาพสินค้า – คุณภาพชีวิต , การค้นหาและสร้างผู้นำ ,สร้างธุรกิจอย่างไรให้มั่นคง , เมตตาทุนนิยม , หลักการติดตามความเคลื่อนไหว... ,...ธุรกิจแห่งอนาคต , เป้าหมายชีวิตสำเร็จได้ด้วยธุรกิจ... ,ความฝันการรู้จักตนเอง ,การเชื่อมโยงฝันกับ... ,ใช้เครื่องมือ...สร้างธุรกิจ : การใช้ที่ประชุม , บทบาทของผู้ตามที่ดี – ผู้นำที่ดี , กิจกรรมภายในองค์กร

เนื้อหาสาระต่าง ๆ เหล่านี้จะถูกพัฒนาให้ทันสมัยและใหม่อยู่เสมอ อีกทั้งถูกมองว่าข้อมูลข่าวสารและเนื้อหาสาระต่าง ๆ เหล่านี้ไม่มีใครเก่งหรือเชี่ยวชาญชำนาญมาก่อน แต่ทุกคนทุกคนชั้นและทุกระดับสามารถเรียนรู้สิ่งเหล่านี้ได้เหมือนกันและเท่ากัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความตั้งใจ ความขยัน ความกระตือรือร้นและการทำตามคำแนะนำของออฟไลน์

นอกจากนี้ ปัจจัยสำคัญอีกประการหนึ่งคือ การประชุม ถือว่าเป็น โลกที่หล่อเลี้ยงธุรกิจของท่าน "ไม่ใช่ขอแก้ตัวที่ไม่ไปร่วมประชุม ยกเว้นการเสียชีวิตของบุคคลในครอบครัว"

"การประชุมเป็นหัวใจของธุรกิจ มันสูบน้ำหล่อเลี้ยงชีวิตหน่วยของท่าน ก่อให้เกิดความตื่นตัวเร้าใจ แรงเคลื่อนไหวและพลังกำลัง ความกระฉับกระเฉงที่ฟื้นฟูขึ้นใหม่"

ในการจัดการประชุมแต่ละครั้ง แบ่งเป็น 3 ลักษณะ ดังนี้

1.ริเริ่มและจัดขึ้นโดยสปอนเซอร์หรือออฟไลน์ในแต่สายเครือข่าย

- การประชุมเพื่อสปอนเซอร์
- การประชุมที่บ้านประจำสัปดาห์
- การพบปะปลายสัปดาห์
- สโมสรผู้จะเป็นตัวแทนจำหน่ายตรง

2.จัดร่วมกับผู้อื่น

- การประชุมศูนย์ประจำสัปดาห์
- การสัมมนาเลื่อนระดับแต่ละระดับ
- การสัมมนานอกสถานที่

- การประชุมมอบวุฒิความสำเร็จ (SRR)
- การรณรงค์ให้ความรู้ด้านผลิตภัณฑ์
- งานเลี้ยงอาหารเย็นและเดินร่ำประจำปี

3. จัดโดยบริษัท คิสเวย์

- การประชุมใหญ่ระดับเขตและระดับชาติ
- การสัมมนานอกสถานที่ในต่างประเทศ
- การสัมมนาตัวแทนจำหน่ายตรง
- งานแสดงสินค้าและสาธิต

ซึ่งสมาชิกเองต้องเข้าร่วมงาน ดังนี้

1. การเข้าเซ็นเตอร์ เป็นการเข้าร่วมประชุมสัปดาห์ละ 1 ครั้ง ทุกวันจันทร์ เวลา 6.30 - 9.00 น. จะเป็นช่วงเวลาหลังเลิกงาน หรือหลังการทำกิจกรรมภาระกิจหลัก ซึ่งถือว่าเป็นช่วงเวลาส่วนตัวของแต่ละคน
2. การจัดเฮาส์มีตติ้ง (House Meeting)
3. กิจกรรมส่งเสริมธุรกิจ Artistry (เครื่องสำอาง) ที่โรงแรม
 - BTC Basic Training Course สำหรับคนใหม่
4. สัมมนานอกสถานที่ เขาใหญ่
5. ประชุมผู้นำระดับต่าง ๆ 9 % 12% 15% 18% 21% เป็นต้น
6. ประกาศเกียรติคุณผู้ได้รับรางวัลระดับต่าง ๆ จัดโดยคิสเวย์
7. การประชุมระดับชาติ

กิจกรรมที่จัดโดยมีเจ้าภาพในแต่ละระดับ ดังนี้ จัดโดยออนไลน์ , จัดโดยทีมเซ็นเตอร์ , จัดโดยพันธมิตร และจัดโดยบริษัท คิสเวย์

ในการประชุมแต่ละครั้งจำเป็นจะต้องมี เรื่องราวที่เล่าสู่กันฟัง (A Story To Talk) ซึ่งเรื่องราวที่ต้องพูดคุยกับลูกค้าหรือสมาชิก (A story to talk) ซึ่งซ่อนอยู่มากมายในแทบจะทุกจุดทุกด้าน ซึ่งถือว่าเป็น **ทริค (trick)** หลักในธุรกิจ เป็นเครื่องมืออันทรงประสิทธิภาพในการดำเนินงาน

สิ่งที่คุยกัน คือ เรื่องเกี่ยวกับ **สินค้า** ที่จำเป็นต้องศึกษา ทดลองใช้ อธิบายความแตกต่าง สาธิต เรื่องของเป้าหมาย หรือ โอกาส ผลตอบแทน รางวัลที่รออยู่เบื้องหน้า แผนการตลาด "ความสวยงามของธุรกิจ.." เรื่องของการต่อสู้กับข้อได้เปรียบ จากกรณีต่าง ๆ เช่น สินค้าแพงเกินไป ดีเกินไปมาตรฐานและคุณภาพชีวิตของคนระดับกลาง - ล่างที่มีรายได้/เดือนไม่มากมายอะไร , เป็นการบริโภคที่ฟุ่มเฟือยเกินไป สร้างความต้องการของผู้บริโภคให้สูงเกินไปปกติ , สินค้านำเข้าจากต่างประเทศเป็นหลัก ทำให้เสียดุลการค้า , งานขายไม่มีความมั่นคง ต้องคอยเข้าไปงอนง้อลูกค้า , เป็นวิถีทางแบบวัตถุนิยม , สร้างความฝันแบบอเมริกัน , บีบคั้นให้ต้องประสบความสำเร็จ , เป็น

ลัทธิลี้ลับมองชักจูงให้คนคิดถึงแต่เป้าหมายความสำเร็จ , ไม่มีเวลา ไม่ชอบงานขาย , พูดไม่เก่ง ไม่ค่อยรู้จักใคร และคนทำเยอะแล้ว เป็นต้น

รวมถึง **ทรัพยากรและผลตอบแทน** ที่สมาชิกพึงจะได้รับจากการดำเนินงาน สิ่งที่สมาชิกต้องการและคาดหวังจากการเข้าร่วมทำธุรกิจกับ **ดิสเวย์** คือ

1. เงิน "ดิสเวย์ ดำเนินงานได้เพราะ ดิสเวย์ช่วยคนให้หาเงินอย่างบริสุทธิ์" ช่วยลดอัตราว่างงานและเป็นรายได้เสริม

2. อิสภาพ "เงินคืออิสภาพ" หมายถึงผลตอบแทนที่ได้นำไปสู่การสร้างอิสภาพในอนาคต อิสภาพจากการอยู่ในระบบโครงสร้างขององค์กรการทำงาน และการเกิดโอกาส

“...เป็นเครื่องมือระยะเวลาความสำเร็จและความมั่นคงในชีวิตให้เราได้

เพื่อจะได้ใช้เวลาที่เหลือกับครอบครัวและคนที่เรารักอย่างไว้กังวล...”

“...ที่ชอบทำแล้วมีอิสภาพค่านเวลา เป็นเจ้านายชีวิตตนเอง หยุคแล้ว แต่รายได้ไม่หยุด...”

(คุณสมจิต , 2547)

3. การประกาศเกียรติคุณ การประกาศเกียรติคุณในความสำเร็จทางธุรกิจของบุคคลเป็นกฎข้อสำคัญของ ดิสเวย์ผู้จำหน่ายเริ่มต้นจากการได้รับชมและโล่ประกาศเกียรติคุณ เมื่อประสบความสำเร็จในระดับต่าง ๆ การได้เกียรติคุณซึ่งใคร ๆ ก็สามารถได้รับได้เสมือนความสามารถของผู้นั้น ๆ เป็นที่ยอมรับผู้คนในศูนย์ ฯ อันเป็นสังคมเล็ก ๆ ที่สร้างกำลังใจให้กับสมาชิกในสังคมนั้น ๆ

4. มิตรภาพ “...เริ่มใส่ใจคนที่เรารักเช่นเดียวกับที่เราต้องการได้รับจากผู้อื่น...”

“...เราต้องเป็นผู้ให้อย่างแท้จริง...ให้ด้วยความรักและจริงใจ ปราศจากการให้ผู้อื่นมีความสุข...พยายามให้กำลังใจตนเอง...ให้กำลังใจผู้อื่น ...” (คุณหน้า , 2546)

5. ความท้าทายในผลสำเร็จ

“ยึดฝันไว้ให้มั่น มิฉะนั้นฝันจะมลาย” “หลายคนเชื่องานประจำ และทำอะไรฝัน โอกาสที่จะเริ่มต้น เพื่อสร้างบางสิ่งบางอย่างที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตนเพียงหนึ่งเดียว และเป็นของตน แต่เพียงผู้เดียวได้กลายเป็นสิ่งที่ผู้คนต้องการไขว่คว้ามาครอบครอง”

(คุณขวัญ , 2546)

“นอกจากรายได้ที่แตกต่างจากงานเดิม การท่องเที่ยวไปในโลกกว้างแล้ว เราประทับใจในมิตรภาพ น้ำใจมากมายจากเพื่อน ๆ ในสังคมดิสเวย์ ซึ่งเสมือนคนในครอบครัวเดียวกัน และสิ่งที่มีค่ามากที่สุดคือ การได้เรียนรู้ที่จะเห็นคุณค่าของตัวเองและคุณค่าของผู้อื่น ทำให้เราได้ใช้ชีวิตอย่างมีความหมาย อยู่อย่างมีความหวัง เชื่อมมั่นในอนาคต เชื่อมมั่นในผู้คน มากยิ่งขึ้นนับเป็นความสุขที่สังคมมนุษย์ใฝ่หามาโดยตลอด...ความสำเร็จที่มีค่าต้องใช้เวลา และความอดทน เราเชื่อว่าถ้าเราประสบความสำเร็จในธุรกิจดิสเวย์ เราจะประสบ ความสำเร็จในชีวิต เพราะรายได้ที่เรากำหนดได้จะทำให้เรามีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ความ

มันคงจะทำให้เรามีอิสรภาพ ลูกหลานของเราไม่ต้องลำบาก รวมทั้งได้ท่องเที่ยวโลกกว้างอย่างมีความสุข เราจึงทำธุรกิจอย่างมุ่งมั่นโดยไม่ย่อท้อ" (คุณอภิสมัย , 2546)

การสร้างกลไกและปฏิสัมพันธ์กับสังคมบนพื้นที่สาธารณะ

การนำเสนอต่อสาธารณะและการเรียกร้องต่อสาธารณะ

ในการดำเนินงานของกลุ่มแมสเซ็นเตอร์ จำเป็นต่อการสร้างความชอบธรรมของกลุ่มขึ้น นั่นคือ การสร้างกฎเกณฑ์และวินัยภายใต้การยึดมั่นอยู่กับจรรยาบรรณ เพื่อการปกป้องสิทธิเสรีภาพของผู้จำหน่ายแต่ละคน เพื่อให้ทุกคนปฏิบัติตามและดำเนินธุรกิจกันอย่างยุติธรรม โดยการพยายามสร้างภาพพจน์ที่เคร่งครัด เพื่อไม่ก่อให้เกิดปัญหาความขัดแย้งทั้งภายในครอบครัว , ธุรกิจ และกลุ่มต่าง ๆ จึงมีการกำหนดหลักเบื้องต้นสำหรับสมาชิก ดังนี้

- การทำธุรกิจด้วยระบบเงินสด
- ห้ามวางสินค้าโชว์ / แสดงสินค้าเพื่อการจำหน่าย
- ห้ามแย่งผู้จำหน่ายจากสายงานอื่น
- ห้ามแย่งลูกค้าจากผู้จำหน่ายคนอื่น

รวมทั้งให้ความสำคัญกับเงื่อนไขเชิงนโยบายจรรยาบรรณ และพระราชบัญญัติเกี่ยวกับการขายตรง อาทิ

"เราทำงานด้วยความเอื้อเฟื้อ โดยไม่คำนึงถึงผลประโยชน์เป็นหลัก ไม่ทำผิดกฎระเบียบจรรยาบรรณ เราเติบโตมาโดยไม่ทำร้ายใครทั้งต่อหน้าและลับหลัง ทำงานอย่างไม่มีเจียว เลี้ยงยึดความเอื้อเฟื้อเอื้ออาทรของเจ้าของธุรกิจ คือ ริชกับเจย์ เป็นหลัก สังคม...เป็นสังคมที่ดีอยู่แล้ว เราอยากให้สังคมดี ๆ อย่างนี้ยังคงอยู่ด้วยการช่วยจรรโลงสังคมนี้สืบทอดให้ลูกหลานของเราได้มีความสุขกันไป"

(คุณตึก , 2546)

นอกจากนี้ในการยึดจรรยาบรรณที่สำคัญในการปฏิบัติตนของสมาชิกและผู้บริโภค อาศัยจรรยาบรรณต่อผู้บริโภค (คู่มือจรรยาบรรณธุรกิจขายตรงโลก) เป็นสำคัญ อาทิ

- ❖ ผู้ขายตรงจะไม่ใช้กลยุทธ์การขายในรูปแบบที่ชวนให้เข้าใจผิด หลงล่อ หรือไม่ยุติธรรม (ข้อ 2.1 น.6)
- ❖ บริษัทและผู้ขายตรงจะไม่กล่าวคำอวดอ้างหรือคำยืนยันที่มีได้รับอนุญาตหรือไม่เป็นความจริง พ้นสมัยหรือไม่ สามารถนำมาใช้ได้อีกต่อไปไม่เกี่ยวข้องกับสินค้าที่นำเสนอหรือนำมาใช้ในลักษณะที่ชี้แนะให้ผู้บริโภคเกิดความเข้าใจผิด (ข้อ 2.10 น.8)

- ❖ การเปรียบเทียบและการให้อภัย บริษัทและผู้ขายตรงจะละเว้นไม่ใช้การเปรียบเทียบอันอาจก่อให้เกิดความเข้าใจผิดและขัดต่อหลักการว่าด้วยการแข่งขันที่ยุติธรรม ประเด็นที่หยิบยกขึ้นมาจะเลือกสรรมาอย่างยุติธรรม โดยตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเป็นจริงที่สามารถพิสูจน์ได้ บริษัทและผู้ขายตรงจะไม่ให้ร้ายป้ายสีบริษัทหรือสินค้าใด ๆ โดยไม่ยุติธรรมไม่ว่าจะโดยทางตรงหรือทางอ้อม...(ข้อ 2.11 น.9)
- ❖ การเคารพสิทธิความเป็นส่วนตัว (ข้อ 2.12 น.9)
- ❖ ผู้ขายตรงจะไม่นำเอาความไว้วางใจที่ผู้บริโภคแต่ละคนมอบให้มาหาผลประโยชน์ในทางมิชอบ จะให้ความเคารพต่อการขาดประสบการณ์ด้านธุรกิจของผู้บริโภค และจะไม่ฉวยโอกาสหาผลประโยชน์จากราย ความเจ็บป่วย การขาดความเข้าใจ หรือความรู้ด้านภาษาของผู้บริโภค (ข้อ 2.13 น.9)
- ❖ การให้สัญญาด้วยวาจา ผู้ขายตรงจะให้คำมั่นสัญญาด้วยวาจาเกี่ยวกับสินค้าตามที่ได้รับความเห็นชอบจากบริษัทเท่านั้น (ข้อ 2.14 น.10)
- ❖ การขายด้วยการขอรายชื่อแนะนำ บริษัทและผู้ขายตรงจะไม่โน้มน้าวให้ผู้บริโภคซื้อสินค้าหรือบริการ โดยอ้างว่าผู้บริโภคจะได้รับส่วนลดบางส่วนหรือเต็มราคา หากสามารถชักชวนให้ผู้บริโภคที่สนใจคนอื่น ๆ สั่งซื้อสินค้าอย่างเดียวกันนั้นกับผู้ขายตรง ในกรณีการลดราคาหรือคืนสินค้าราคาดังกล่าว อาจเป็นเงื่อนไขที่ผูกโยงกับสถานการณ์ที่ไม่อาจทราบได้ในอนาคต (ข้อ 2.14 น.10)

ซึ่งการเน้นย้ำในเรื่องของจรรยาบรรณของผู้ซื้อและผู้บริโภคเป็นประเด็นสำคัญที่ต้องการนำเสนอและเรียกร้องในสาธารณะยอมรับหลักการการทำงานมากขึ้น และในการนำเสนอและสร้างตัวตนของกลุ่ม ๆ ต่อสาธารณะต้องอาศัยกิจกรรมสำคัญ ๆ เพื่อสาธารณะ และสื่อสำหรับการสื่อสารกับสาธารณะ ในที่นี้เช่น นิตยสารอะชีฟ(Achieve) เป็นนิตยสารรายเดือน ที่ประกาศเกียรติคุณให้กับสมาชิกที่ประสบความสำเร็จ แนะนำผลิตภัณฑ์สินค้า ตารางการจัดอบรมสัมมนาเพื่อเพิ่มศักยภาพให้แก่สมาชิก รวมทั้งกิจกรรมที่มีส่งผลต่อสาธารณะ เป็นต้น นอกจากนี้มีหนังสือพ็อกเก็ตบุ๊ก สำหรับเป็นคู่มือให้สมาชิกได้เข้าใจหลักการในการทำงานมากขึ้น รวมทั้งเป็นคู่มือว่าควรทำอย่างไร (Know how) เช่น What you want , เชื่อ ! , สูฝืนอันยิ่งใหญ่ , เมตดาทุนนิยม ฯลฯ รวมทั้งเอกสารประกอบการส่งเสริมการขาย เช่น Productgram รายการส่งเสริมการขาย และโฆษณา

ซึ่งเอกสารเหล่านี้เป็นเครื่องมือที่เชื่อมระหว่างบริษัทศิวิล์ กับกลุ่มสมาชิก รวมทั้งบุคคลทั่วไปที่ยังไม่เป็นสมาชิก ได้มีโอกาสได้รับทราบที่มาที่ไปของการประสบความสำเร็จของบุคคลต่าง ๆ ที่ได้รับการยกย่อง ที่แสดงให้เห็นถึง ความสำเร็จด้านวัตถุ ครอบครัวย การได้ท่องเที่ยว เป็นต้น

“ใครอยากสำเร็จ เราจะสละเวลาให้อย่างเต็มร้อย โดยดูที่ความมุ่งมั่นตั้งใจ และตัดสินใจ ทำอย่างจริงจัง ... เขาต้องพร้อมที่จะเปลี่ยนแปลงตัวเองจริง ๆ เราจะช่วยเต็มที่โดยไม่ดูว่าเขามีพื้นฐานและความพร้อมอื่น ๆ หรือไม่ เพียงใดก็ตาม” (คุณตึก , 2546)

“...เกียรติยศและศักดิ์ศรี การประสบความสำเร็จอย่างมั่นคงมีเกียรติยืนอยู่บนพื้นฐานของการไม่ทำร้ายผู้อื่น...” (คุณขวัญ , 2546)

“รายได้เป็นตัวเลข 5 หลักต่อเดือนไม่ใช่ความเพ้อฝันอีกต่อไป วิศวกร หมอ หรือแม้แต่ตำรวจ นายทหารชั้นสัญญาบัตรตัดสินใจอำลาชีวิตข้าราชการ บ่ายหน้าสู่สังคมใหม่ที่เต็มไปด้วยความเท่าเทียม ไม่มียศ ไม่มีเหล่า ทุกคนนับหนึ่งเหมือนกันหมด” (คุณอร , 2546)

“คนไทยชอบมีหน้ามีตา ชอบได้รับการยกย่องยอมรับ ชอบถูกเชิดชูความสำเร็จ ...ประเทศไทย พิธีต้องเป็นสิ่งที่..ให้ความสำคัญเสมอ..ยุคแห่งการบุกเบิกฝ่าฟัน ไว้กับการประสบความสำเร็จของ “นักธุรกิจอิส...ผู้จำหน่ายซึ่งส่วนใหญ่ กว่า 60-70% คือ ผู้มีอาชีพประจำ หรือเป็นพนักงานบริษัท ข้าราชการที่ใช้เวลาว่างเข้ามาทาคิสเวย์เป็นรายได้เสริม” (คุณตึก , 2546)

“ทว่าวันนี้มีค่าใช้จ่ายแค่หม้อ ครู พยาบาล ข้าราชการ ฯลฯ เท่านั้นที่ก้าวเข้าสู่โลกของ..อย่างต่อเนื่อง “คนรุ่นใหม่” นักศึกษาวัยรุ่น วัยเรียน จำนวนไม่น้อยเหมือนกันกำลังกลายเป็นคลื่นลูกใหม่ที่น่าจับตา” (คุณเทพ ล 2546)

การอบรมอย่างเป็นระบบ การถ่ายทอดเทคนิควิธีการทำธุรกิจ การเลียนแบบความสำเร็จกันอย่างต่อเนื่อง ทำให้ “คนดิสเวย์” มักถูกค่อนข้างอดว่า เหมือนกับ “ปั๊ม” ออกมาจากโรงงานเดียวกัน จึงมีคนส่วนหนึ่งรู้สึกต่อต้านปฏิเสธอยู่ในใจ “ไม่อยากประสบความสำเร็จแบบดิสเวย์” “ไม่เห็นอยากจะรวย” “ไม่ทำ ดิสเวย์ ก็มีกินมีใช้อยู่แล้ว” ฯลฯ

รวมถึงการพูดจาภาษา ดิสเวย์

“ถ้ามาขายหรือจะมาชวนให้สมัครนี้ไม่ต้องเลยนะ ไปไกล ๆ เลย”

การนำเสนอภาพพจน์ของตนเองต่อสาธารณะเหล่านี้เป็นเสมือนการสร้างข้อต่อรองและการเรียกร้องต่อสาธารณะให้เข้าใจมากขึ้น รวมทั้งก่อให้เกิดการยอมรับมากขึ้นบนพื้นที่สาธารณะของสังคม

สถานะความเป็นปริมณฑลสาธารณะกับเงื่อนไขการดำรงอยู่ของกลุ่มแมสเซ็นเตอร์

เครือข่ายของกลุ่มแมสเซ็นเตอร์

การเกิดเครือข่ายทางสังคมภายในกลุ่มแมสเซ็นเตอร์ เชื่อมโยงกับเครือข่ายที่เกิดขึ้น 4 ระดับ ดังนี้ ระดับชุมชน ระดับท้องถิ่น ระดับชาติ และระดับนานาชาติ ซึ่งพบว่าในความสัมพันธ์ในแต่ละระดับนั้นมีความสำคัญ ที่น่าจะเป็นข้อสังเกตและข้อพิจารณาต่อไป โดยเฉพาะวิธีการและกลยุทธ์ของการสร้างเครือข่ายในแต่ละระดับที่เชื่อมโยงกัน แม้ว่าจะถูกตั้งคำถามอยู่เสมอ ๆ เกี่ยวกับผลประโยชน์ในระดับปัจเจกชนและลัทธิบริโภคนิยมของชนชั้นกลาง

อย่างไรก็ตามในการเกิดความสัมพันธ์ในแต่ละระดับ พบว่า มีดังนี้

1. ระดับชุมชน สมาชิกได้สร้างกลุ่มและรวบรวมสมาชิกที่อยู่ในละแวกบ้านใกล้เคียงกัน ร่วมทำกิจกรรมต่าง ๆ เช่น สังสรรค์ การรับประทานอาหารร่วมกัน การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ในการทำงาน การเปิดใจคุยปัญหาชีวิตส่วนตัวและชีวิตการทำงาน และฝึกฝนการทำงานร่วมกัน รวมถึงการชักชวนคนใหม่ ๆ เข้าร่วม หรือที่เรียกว่า เฮ้าส์มีตติ้ง (House Meeting) การร่วมในเฮ้าส์มีตติ้งนี้เป็นการสร้างเครือข่ายในระดับชุมชน ครอบครัว เครือญาติ และเพื่อน ๆ ทั้งนี้เพื่อแสดงถึงความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิด สร้างความสนิทสนมกันภายในกลุ่มย่อย ๆ ของตนเอง ซึ่งในกลุ่มแมสเซ็นเตอร์ จะมีเฮ้าส์มีตติ้งย่อย ๆ จำนวนมาก แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นก็ขึ้นอยู่กับความพร้อมของผู้ที่ต้องการเป็นเจ้าภาพ ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของสถานที่ การติดต่อผู้เข้าร่วม ซึ่งมักจะไม่ควรต่ำกว่า 10 คน เป็นต้น จากกรณีของคุณตัก จะใช้บริเวณบ้าน ซึ่งเป็นบ้านเดี่ยวในหมู่บ้านจัดสรรแห่งหนึ่งย่านชานเมือง (จังหวัดนนทบุรี) มีบริเวณที่เหมาะสมกับการประชุมกลุ่มย่อย การสาธิตสินค้า การฝึกฝนการทำงาน การพุดชักชวนคนใหม่ให้เข้าเป็นสมาชิก หรือ “โม”

2. ระดับท้องถิ่น กลุ่มแมสเซ็นเตอร์ มีจำนวนสมาชิกมากและกระจายไปตามภูมิภาคต่าง ๆ ทั้งกรุงเทพ ฯ ภาคเหนือ และภาคอีสาน ซึ่งในแต่ละภูมิภาคจะมีการจัดประชุมร่วมกันเพื่อให้สมาชิกได้มีโอกาสได้รู้จักและแลกเปลี่ยนการทำงานร่วมกับสมาชิกในภูมิภาคอื่น ๆ การจัดแต่ละครั้งจะใช้เวลา ประมาณ 2 วัน 1 คืน และให้สมาชิกมีกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกัน เรียกว่า “การสัมมนา” เช่น การสัมมนาที่เขาใหญ่ ซึ่งจัดเป็นประจำ ปีละ 4 ครั้ง โดยเป็นการจัดร่วมระหว่างภูมิภาค โดยมีแกนนำคือ แมสเซ็นเตอร์ สายอีสาน มีผู้เข้าร่วมในแต่ละครั้งประมาณ 300 – 400 คน

3. ระดับชาติ ในการจัดระดับนี้ส่วนใหญ่ได้รับการสนับสนุนจากบริษัทศิวิล์ ในการจัดการ เพื่อให้สมาชิกทุกคนได้เข้าร่วม ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นการเชิญฟังปาฐกถาจากผู้นำที่ประสบความสำเร็จทั้งในและต่างประเทศ และงานการประกาศเกียรติคุณของผู้ประสบความสำเร็จในระดับสูง เช่น เพชร เพชรคู่ มงกุฏ และมงกุฏทูต เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อให้สมาชิกได้รับจักสมาชิกคนอื่น ๆ และสร้างเครือข่ายการทำงานร่วมกัน

4. ระดับนานาชาติ ในการจัดระดับนี้ก็จะได้รับการสนับสนุนจากบริษัท ศิวิล์ เหมือนกัน แต่การเข้าร่วมกิจกรรมในระดับนานาชาติ ส่วนใหญ่เป็นเกิดขึ้นเฉพาะผู้นำที่ประสบความสำเร็จ ระดับแพลตินัมเป็นต้นไป ซึ่งรวมทั้งโอกาสที่ได้เข้าร่วมประชุมระดับนานาชาติที่ต่างประเทศ (เป็นเป้าหมายหนึ่งในเรื่องของการท่องเที่ยวต่างประเทศ ฟรี) และมีการประชุมร่วมกับผู้นำจากต่างประเทศ เช่น ไต้หวัน เยอรมันนี มาเลเซีย อเมริกา เกาหลี เป็นต้น

ทุกครั้งที่มีการรวมกลุ่มเครือข่ายในแต่ละระดับ สมาชิกทุกคนจะต้องให้กำลังใจซึ่งกันและกัน พร้อมทั้งเล่าเรื่องประสบการณ์ดี ๆ ที่ตนเองได้ประสบมาในช่วงที่เข้ามาเป็นสมาชิกแล้ว และเล่าความทุกข์ใจในอดีตที่ผ่านมา สิ่งสำคัญทุกคนจะต้องให้กำลังใจและจับมือกัน ไม่ว่าหญิงชาย พร้อมกับกล่าวว่า “คุณทำได้”

นอกจากนี้การเกิดเครือข่ายอื่น ๆ ในสังคม จะเป็นในรูปแบบของการสร้างกิจกรรมเพื่อความช่วยเหลือ รวมทั้งมีการร่วมระดมเงินทุนจากสมาชิกสาขาต่าง ๆ ในต่างประเทศ เช่น ระดมเงินทุนเพื่อช่วยเหลือผู้ประสบภัย จากบริษัท ศิวิล์สาขาต่าง ๆ ทั่วโลก ได้แก่ เขตยุโรป อินโดนีเซีย มาเลเซีย และไต้หวัน เป็นต้น

การสร้างเครือข่ายร่วมกับหน่วยงาน องค์กรและบริษัทต่าง ๆ รวมถึงมูลนิธิต่าง ๆ เช่น มูลนิธิคนรักช้าง ,เครือข่ายธุรกิจชายตรง , กรุงเทพมหานคร , โครงการหลวง ,สถานสงเคราะห์คนพิการ เป็นต้น ทั้งนี้มองว่าเป็นการสร้างและขยายฐานการยอมรับและความน่าเชื่อถือให้เกิดขึ้นระหว่างความสัมพันธ์ระหว่างเครือข่าย

อย่างไรก็ตามเราจะพบว่า การสร้างกลไกและปฏิสัมพันธ์กับสังคมบนพื้นที่สาธารณะที่เกิดขึ้นนี้ ต้องอาศัยการสร้างวาทกรรมและสัญลักษณ์เพื่อดึงความสนใจและความน่าเชื่อถือ ดังปรากฏอยู่ในคำสัมภาษณ์ เอกสารเผยแพร่ต่าง ๆ ทั้งนี้เป็นการสร้างเงื่อนไขเพื่อได้ตอบกับการสร้างความชอบธรรมให้เกิดขึ้นกับองค์กร การปฏิบัติการเหล่านี้กลายเป็นภาวะการแทรกซึมของอำนาจการตลาดที่มีต่อรัฐและภาคประชาชนอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ทั้งนี้เพราะทั้งรัฐและภาคประชาชนเองต้องการเดิมส่วนขาดและตัดส่วนเกินของตนเอง โดยอาศัยอำนาจของตลาดเข้ามาดำเนินการอย่างเลี่ยงไม่พ้น

การสร้างประเด็นต่อสาธารณะ

กรณีศึกษากลุ่มแมสเซ็นเตอร์ ในฐานะที่เป็นกลุ่มที่มีการรวมตัวกันโดยใช้กิจกรรม การตลาดเป็นตัวสร้างความสัมพันธ์และเป็นตัวเคลื่อนไหวภายในกลุ่ม โดยผู้ศึกษาเชื่อว่าเป็นกลุ่ม หนึ่งที่แสดงลักษณะของรูปแบบหนึ่งของปริณทณสาธารณะ (Public Sphere) ในสังคมไทย

ประเด็นหนึ่งที่กลุ่มแมสเซ็นเตอร์ นำมาอ้างคือ **“ธุรกิจของประชาชน” (P-E-O-P-L-E)** นั้นหมายถึง การเสริมสร้างพลังอำนาจของภาคประชาชนในฐานะผู้บริโภคที่ไร้อำนาจ ให้มีอำนาจ ขึ้น โดยการยกระดับให้กลายเป็น “คนกลาง” หรือ “ผู้ขาย-ผู้บริโภค” ในคน ๆ เดียวกัน รวมทั้ง การขยายเป็นเจ้าของธุรกิจได้ ซึ่งประเด็นนี้สร้างอำนาจในการต่อรองกับบริษัท (ตลาด) ที่ควบคุม การบริโภคของสังคม และอำนาจการต่อรองกับรัฐในฐานะที่เป็นผู้กำหนดกฎเกณฑ์ต่าง ๆ เพื่อเอื้อ ประโยชน์สูงสุด อันน่าจะเป็นนัยยะแฝงที่กลุ่มพยายามนำเสนอและสร้างประเด็นต่าง ๆ อย่าง ต่อเนื่อง นั่นคือ “สิทธิของผู้บริโภค” และ “สิทธิความเป็นคนที่มีศักดิ์ศรีและความเท่าเทียมกัน” แม้ว่าสิ่งเหล่านี้จะอยู่ภายใต้ระบบทุนนิยม แต่ก็สามารถสร้างสวัสดิการให้กับสังคมได้เป็นอย่างดี เพื่อนำไปสู่การยอมรับของสังคม การเรียกร้องต่อสาธารณะโดยเฉพาะประเด็นด้านการพัฒนา คุณภาพชีวิตการทำงาน การเปลี่ยนรูปแบบของการเป็นเจ้าของ / การแบ่งกำไรปันผล รวมทั้ง พันธะสัญญากับชุมชนและสภาพแวดล้อมธรรมชาติ

➤ สิทธิของผู้บริโภค

-“สุขภาพ”

-“ความเป็นธรรมในการซื้อสินค้า” “ไม่พอใจสินค้า” “รับประกันความพอใจ”

-“การได้รับส่วนแบ่งของผลกำไร”

-“อำนาจในการตรวจสอบสินค้า”

-“กระบวนการผลิตทางชีวภาพ”

➤ สิทธิความเป็นคนที่มีศักดิ์ศรีและความเท่าเทียมกัน

-“ทุกคนมีสิทธิเรียนรู้ร่วมกัน”

-“ทุกคนมีโอกาสได้รับสิ่งดี ๆ เท่าเทียมกัน”

-“ทุกคนสามารถเลื่อนฐานะและสถานภาพได้”

-“ไม่ว่าคนจน คนรวย คนไม่มีการศึกษา คนมีการศึกษา คนพิการหรืออาชีพใด ๆ ทุก คนเท่าเทียมกัน

ดังนั้นการสร้างประเด็นสาธารณะเหล่านี้ต้องอาศัยการสร้างวาทกรรมของผู้มีประสบการณ์ หรือผู้ที่อยู่ในกลุ่ม ๆ และประสบความสำเร็จ อาศัยสื่อต่าง ๆ เป็นเครื่องมือถ่ายทอดประสบการณ์ และวาทกรรม รวมถึงกิจกรรมต่าง ๆ นอกจากนี้การสร้างเครือข่ายต่าง ๆ เข้ารองรับและยืนยันกับ ประเด็นสำคัญ ๆ เพื่อมีน้ำหนักมากขึ้นในการสร้างความชอบธรรมกับสาธารณะ

สำหรับการสร้างกลไกและปฏิสัมพันธ์สังคมที่สำคัญ คือ การสร้างกิจกรรมเพื่อมุ่งเน้นให้เกิดการรับรู้ของสาธารณะ ซึ่งปรากฏในรูปแบบการช่วยเหลือสาธารณประโยชน์ เช่น

➤ “ฉันมิใช่ขยะ...นะจ๊ะ” เป็นกิจกรรมที่รณรงค์ให้สมาชิกช่วยกันลดจำนวนขยะและแยกประเภทขยะอย่างถูกวิธี

- “ตามหาหัวใจ ให้สหายพิทักษ์โลก” ผู้จัดการขยะออร์แกนิก (ขยะเปียก)
- “ร่วมประกวดสิ่งประดิษฐ์” บรรจุภัณฑ์ของคิสเวย์
- ให้ความร่วมมือกับกรุงเทพมหานครร่วมแก้ไขปัญหาขยะ
- การจัดงานรณรงค์การใช้ขยะทุกวันที่ 5 มิถุนายน วันสิ่งแวดล้อมโลก

➤ One By One :

- หนึ่งเสียงเปิดโลกกว้าง โครงการนี้เริ่มในปี 2547 มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างโอกาสทางความรู้ที่เป็นไปได้แก่เด็กไทยผู้พิการด้านสายตา โดยร่วมอบอรมการอ่านออกเสียง และหลักการอ่านที่ถูกต้อง อบรมทักษะการอ่านหนังสือเสียงเพื่อคนตาบอด
- รอยยิ้มใหม่ ชีวิตใหม่ โครงการนี้ดำเนินการมาตั้งแต่ปี 2540 โดยสนับสนุนกาดำเนินโครงการรักษาเด็กที่มีความพิการบนใบหน้า ปากแหว่ง เพดานโหว่ เพื่อสร้างรอยยิ้มให้กับคนไทยทั่วทุกภาคของประเทศอย่างต่อเนื่อง

“...มิใช่แค่เพียงหนึ่งรอยยิ้มจากปากเล็ก ๆ ของเด็ก ๆ แต่ยังมียิ้มหลายรอยยิ้ม ของครอบครัวนับพันที่ คิสเวย์ เติบโตรอยยิ้มสดใสให้กับพี่น้องชาวไทย...”

- รวมพลังทั่วโลกช่วยเหลือผู้ประสบภัยสึนามิ ปีพ.ศ. 2548

➤ บริจาคเงินสนับสนุนมูลนิธิไทยรัฐ เพื่อพัฒนาและช่วยเหลือเด็กด้อยโอกาสในสังคมไทย โดยเฉพาะด้านการศึกษา

➤ ค่าย “คิสเวย์...เยาวชนไทยหัวใจอนุรักษ์” เพื่อปลูกฝังจิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และตระหนักถึงการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมที่ดีนั้น ควรเริ่มจากวัยเยาว์ จัดขึ้นเป็นประจำทุกปี สำหรับลูกหลานของสมาชิก

“หัวใจของธุรกิจคิสเวย์ คือการช่วยเหลือผู้อื่น...ให้ช่วยเหลือตนเอง...ความสำเร็จที่เราไม่ได้สำเร็จเพียงคนเดียว แต่เป็นความสำเร็จที่เกิดจาก ... การช่วยเหลือผู้อื่นให้ประสบความสำเร็จ แล้วตัวเราจึงจะประสบความสำเร็จ ทำให้เรามีสังคมที่ดี มีความเอื้อเฟื้อ...เอื้ออาทร”

“...โอกาสและความหวังที่ คิสเวย์ สร้างสรรค์ให้เป็นจริง...”

โดยเน้นย้ำถึง “จงทำให้สิ่งที่คุณพูด ควรดูดูแล ...ด้วยการตรวจสอบว่ามีการละเมิดจรรยาบรรณหรือไม่ ... ทำการขายด้วยความซื่อสัตย์ และน่าประทับใจ...คุณก็สามารถพิสูจน์ได้ว่า คุณได้ทำสิ่งที่คุณพูดแล้ว...”

ภาพลักษณ์ที่กลุ่มถูกมองจากสาธารณะ มักจะเป็นภาพของ “ผลประโยชน์” ที่ต้องการ ผลักดันสมาชิกภายในกลุ่มเป็นแพลตฟอร์มนั้น เป็นลักษณะของการถูกเร่งให้โตเร็วเกินไป ซึ่ง กลายเป็นผลเสีย เพราะปัญหาที่พบนี้ เป็นแรงกระตุ้นจากออฟไลน์ที่ต้องการผลักดันให้ดาวน์โหลด สร้างยอดขาย

อุดมการณ์เบื้องหลัง : ประเด็นการต่อสู้

หนทางของกลุ่มแมสเซ็นเตอร์ และ ดิสเวย์ มิได้ไปด้วยพรหมลิขิตหรือดอกกุหลาบ แต่ยังมี งดงามและอุปสรรคมากมายที่ทำให้กลุ่มนี้พยายามหาข้อโต้แย้งและเหตุผลต่าง ๆ มาสนับสนุน การดำเนินงานของตน ดังนั้นในการต่อสู้เพื่อให้เกิดประเด็นต่าง ๆ และสร้างการยอมรับ จึงต้อง สร้างอุดมการณ์ที่มีระบบทุนนิยมซ่อนอยู่เบื้องหลัง นั่นคือ การสร้าง ความซื่อสัตย์ ระหว่าง สมาชิก ระหว่างบริษัท และผู้บริโภค ระหว่างออฟไลน์และดาวน์โหลด ระหว่างกลุ่ม ๆ กับสังคม เป็นต้น

ด้วยเหตุนี้จึงนำแนวความคิดเชิงศีลธรรมผนวกกับระบบทุนนิยม ซึ่งในความเป็นจริง ศีลธรรมและทุนนิยมเป็นเรื่องที่ไปด้วยกันค่อนข้างยาก แต่องค์กรก็พยายามสร้างเป็นแนวความคิด ใหม่ขึ้นมา เพื่อให้สังคมยอมรับและมีผู้เข้าร่วมมากขึ้น จึงกลายเป็นต้นแบบของแนวความคิดที่ เรียกว่า “แนวความคิดเมตตาทุนนิยม” (Compassionate Capitalism) ซึ่งดูเหมือนว่าจะเป็นเรื่องที่ เข้ากันไม่ได้ แต่เบื้องหลังอุดมการณ์นี้คือ “หลักคิดทางด้านศาสนา” ดังนั้นในการนำหลักคิด ทางด้านศาสนามาใช้ร่วมกับทุนนิยมให้เป็นเนื้อเดียวกัน และเพื่อต่อสู้กับโครงสร้างใหญ่ “ทุนนิยม” โดยการสร้างเงื่อนไขของผลประโยชน์สวัสดิการและโอกาสทางสังคมที่เท่าเทียมกัน โดยการสร้าง ความเชื่อที่อยู่บนเหตุและผลที่สนับสนุนซึ่งกันและกัน

ดังนั้นการนำเสนออุดมการณ์การต่อสู้ให้เป็นรูปธรรม โดยการนำเสนอรูปแบบของ **ธุรกิจแห่งอนาคต** โดยอ้างถึงความชอบธรรมที่ว่า ดิสเวย์ ทำการค้าเพื่อสังคม บนฐานความ ยุติธรรมในการบริโภคของมวลมนุษยชาติ โดยการสร้างมาตรฐานให้กับองค์กรของตนเองเพื่อเป็นที่ ยอมรับของสังคม เช่น มาตรฐานเพื่อสิ่งแวดล้อม ISO 14001 และการเป็นโรงเรียนชั้นนำในการ สอนวิชาการบริหารธุรกิจโดยตรง

1. สถานภาพของ "นักธุรกิจอิสระ" สอดคล้องกับการให้ความสำคัญและให้คุณค่าของ "ผู้ประกอบการรายย่อยที่ทำงานด้วยตนเอง" (SMEs)(Small & Medium Enterprises) ซึ่งจะทำให้เศรษฐกิจของชาติยังมั่นคงและแข็งแกร่งขึ้น
2. จำนวนผู้สูงอายุที่มีอายุเกิน 65 ปีขึ้นไปมีแนวโน้มจะมีจำนวนสูงขึ้น เป็นผลจากการ พัฒนาและจัดการระบบสาธารณสุขที่ดีขึ้น ปัจเจกชนตระหนักและดูแลสุขภาพของ ตนเองมากขึ้น ผลิตภัณฑ์เสริมอาหารจึงเป็นตลาดที่มีแนวโน้มสดใสและเจริญเติบโต

อย่างมาก เช่นเดียวกับผลิตภัณฑ์เครื่องสำอางและผลิตภัณฑ์ที่ระงับกลิ่นกาย
 เพราะผู้คนที่หันมาดูแลทั้งสุขภาพและรูปลักษณ์ของตนเองให้แข็งแรงและดูดีสมวัย
 และมีความสุขตลอดไปทุกช่วงชีวิต

3. ผู้คนมีแนวคิดและความต้องการที่จะใช้ชีวิตอยู่โดยไม่ต้องพึ่งรายได้จากการทำงาน
 ตลอดไป และมีความต้องการเกษียณอายุการทำงานก่อนกำหนด

อาจกล่าวได้ว่า กลุ่มเมสเซ็นเจอร์ เป็นจุดเชื่อมของชนชั้นกลางให้พยายามก้าวออกจาก
 ปริณทลส่วนตัว หรือความเป็นปัจเจกชน ให้เข้าสู่ปริณทลสาธารณะหรือสังคมมากขึ้น โดย
 จุดเชื่อมนี้เรามีอาจปฏิเสธได้ว่า เป็นสภาวะการดำรงอยู่ของสังคมที่ต้องอาศัยอำนาจและพลังของคน
 กลุ่มนี้ เพื่อสร้างและสนองความต้องการที่จะแสวงหารูปแบบใหม่ ๆ ให้กับชีวิต อีกทั้งการเข้าร่วม
 กิจกรรมในศูนย์ฯ นี้ถือว่ เป็นการฝึกคนโดยเฉพาะ “ชนชั้นกลาง” ให้ออกจากปริณทลของ
 ตนเองให้มากขึ้น

บทที่ 6

กรณีศึกษา กลุ่มกรุงเทพฯเรนโบว์

พัฒนาการและการก่อรูปของกลุ่มกรุงเทพฯเรนโบว์¹

ผู้ประสานงานหลักของกลุ่มให้ข้อมูลว่า จุดเริ่มต้นของชื่อกลุ่มนั้น มาจากช่วงที่มีการจัดประชุมวิชาการระดับภูมิภาคเอเชียเรื่อง “Human right, Sexual orientation and Gender identity” โดยการสนับสนุนของ Egal-Ganda Seafild/Cida² ขึ้นในประเทศไทยช่วงปี 2544 โดยตัวแทนที่เข้าร่วมประชุมทั่วเอเชียและนอกเอเชียนั้น ล้วนแต่มาในนามของกลุ่มที่ใช้นามว่า “Rainbow” ซึ่งเป็นชื่อที่ให้ความหมายถึงกลุ่มเกย์และเลสเบียน สำหรับในประเทศไทยตอนนั้นกลุ่มที่เข้าร่วมประชุมคือกลุ่มเส้นสีขาว(กลุ่มเกย์) และอัญจรี (กลุ่มเลสเบียน) แต่ยังไม่มียุทธศาสตร์ในไทยที่ใช้นามว่า “Rainbow” เพื่อเป็นตัวแทนเข้าร่วมประชุมเช่นเดียวกันกับกลุ่มตัวแทนอื่นที่เข้าร่วม ดังนั้น พวกเขาจึงใช้ชื่อว่ากรุงเทพฯเรนโบว์(ชื่อสมมุติ)เพื่อเป็นตัวแทนในการเข้าร่วม ซึ่งถือว่าเป็นใช้ชื่อที่ในลักษณะขององค์กรเป็นครั้งแรก และหลังจากนั้นก็ใช้ชื่อนี้ในการจัดทำกิจกรรมต่างๆของทางกลุ่ม

การก่อตั้งกลุ่มอย่างเป็นทางการจริงๆมาเกิดเมื่อเดือนมกราคม 2545 ซึ่งประกอบด้วยเพื่อน ๆ ที่ทำงานด้านเอดส์และสิทธิมนุษยชนสำหรับกลุ่มคนรักเพศเดียวกัน โดยหวังจะให้เป็นที่ปรึกษาให้กับพ่อแม่ ครู เพื่อนและคู่สมรสของกลุ่มคนรักเพศเดียวกัน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องพฤติกรรมและความวิตกกังวลเกี่ยวกับพฤติกรรมดังกล่าว จึงได้มีการจัดทำเอกสารแนะนำกลุ่มที่เผยแพร่ทั่วไปได้กล่าวถึงหลักการและวัตถุประสงค์เอาไว้ว่า

“องค์กรนี้เป็นองค์กรที่จัดตั้งขึ้นเพื่อให้ความช่วยเหลือแก่กลุ่มคนรักเพศเดียวกัน ที่ประสบปัญหาหรือผลกระทบจากการเลือกปฏิบัติทางเพศและถูกรีดลอนด้านสิทธิ ให้คำแนะนำปรึกษาสำหรับครอบครัว สถานศึกษาหรือบุคคลทั่วไปที่มีความวิตกกังวลเกี่ยวกับพฤติกรรมรักเพศเดียวกันของบุคคลในความปกครอง รวมทั้งการนำเสนอข้อมูลทางวิชาการ ผลงานวิจัย และข่าวสารความเคลื่อนไหวต่างๆของกลุ่มคนรักเพศเดียวกันต่อสาธารณชน และผู้สนใจ³”

¹ ข้อมูลภาคสนามในส่วนนี้เป็นข้อมูลบางส่วนที่ผู้วิจัยนำมาใช้เพื่อให้เห็นภาพด้านกว้างของการก่อรูปของกลุ่มเกย์กลุ่มนี้ โดยกิจกรรมที่นำมากล่าวถึงก็เป็นเพียงตัวอย่างบางส่วนเท่านั้น

² สัมภาษณ์คุณสมชัย ผู้ประสานงาน.

³ สำหรับเครือข่ายที่ทำงานร่วมกันที่ทางกลุ่มได้ให้ข้อมูลไว้มีดังนี้ Asia Pacific Rainbow (AP-Rainbow), เครือข่ายผู้ติดเชื้อ HIV/AIDs, NGOs ด้านสิทธิ และเรื่อง AIDs International Lesbian and Gay Human Right,

ด้วยความหวังและเป้าหมายสำคัญของกลุ่มกรุงเทพฯเรนโบว์ คือ การลดช่องว่างทางสังคม และเปิดโอกาสให้กลุ่มคนรักเพศเดียวกันได้ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของตนเองในเชิงบวก สามารถร่วมทำงานสร้างสรรค์สังคมกับบุคคลทั่วไปได้อย่างปกติสุข, การช่วยเหลือกลุ่มคนรักเพศเดียวกันที่ไม่ได้รับความเป็นธรรมในสังคมจากการถูกเลือกปฏิบัติ, การถูกแบ่งแยกทางเพศหรือการถูกวิครอนสิทธิ รวมถึงการให้คำปรึกษาแนะนำแก่ครอบครัวกลุ่มรักเพศเดียวกันที่มีปัญหาด้านสุขภาพจิต มีความวิตกกังวลในพฤติกรรมของตนเองได้พัฒนาคุณภาพชีวิตตัวเอง⁴

โครงสร้างของกลุ่มเองเริ่มจากเพื่อน โดยมีผู้ประสานงานเป็นแกนกลาง “คุณสมชัย” และคณะทำงานที่เป็นสมาชิกหลัก (Core Member) อีกประมาณ 5 คน ซึ่งแต่ละคนมีความสามารถในแต่ละด้าน ทำให้ช่วยผลักดันให้เกิดกิจกรรมของกลุ่มขึ้นได้ โดยแบ่งเป็นฝ่ายต่าง ๆ ดังนี้ คุณสมชัย ประธานประสานงาน, ประสานงานฝ่ายวิชาการ และประชาสัมพันธ์, คุณศักดิ์ ผู้ประสานงานด้านต่างประเทศ, คุณเล็ก ผู้ประสานงานด้านกิจกรรมพิเศษ, คุณเฟ ผู้ประสานงานด้านทะเบียนสมาชิก, คุณโป่ง ผู้ประสานงานด้านฝึกอบรม และคุณเจ หัวหน้าฝ่ายบัญชีและการเงิน

เราจะเห็นว่าชื่อของกลุ่มที่แม้ว่าจะมี “ลักษณะขององค์กร”(organization) แต่ก็ตั้งขึ้นมาโดยไม่ได้เป็นตัวแทนให้กับใครที่มีตัวตนและได้มีการเคลื่อนไหวทำกิจกรรมอยู่ก่อนแล้ว การทำกิจกรรมมามีขึ้นในช่วงหลังจากที่ “แกนหลัก” เข้ามาร่วมงานกับสมาชิกหรือผู้ที่สนใจ

ในส่วนที่เป็น “แกนหลัก” นี้เทียบเท่ากับ “อาสาสมัคร” เข้าร่วมทำงานด้วย และเมื่อมีการจัดกิจกรรมแต่ละครั้ง ก็จะมีการรับสมัครสมาชิกใหม่ จะมีทั้งสมาชิกใหม่และสมาชิกเก่าเข้าร่วม โดยแต่ละคนที่เข้าร่วมทำงานเป็นอาสาสมัคร มีความเท่าเทียมกันในฐานะ “ความเป็นเพื่อน” และ “พี่น้อง” เปรียบเสมือนเป็นครอบครัว ๆ หนึ่งที่มีความรู้สึกรักของความเป็นพวกเดียวกันมาอยู่ร่วมกัน ปรึกษาหารือร่วมกัน สามารถพูดคุยได้ทุกเรื่องและระบายความทุกข์ อย่างสนุกสนาน

เพื่อให้เห็นถึงการก่อรูปของขบวนการเคลื่อนไหวของทางกลุ่ม จากตัวอย่างกิจกรรมด้านสุขภาพที่ทางกลุ่มจัดขึ้นมา สำหรับกิจกรรมทั้งหมดมาจากงาน 3 โครงการในช่วงระหว่างพฤศจิกายน 2545- มีนาคม 2547⁵ โดยกิจกรรมทั้งหมดที่นำมาเป็นตัวอย่างนี้ได้รับการสนับสนุนจากแหล่งทุนที่ให้การสนับสนุนงานด้านสุขภาพแห่งนี้

องค์กรต่างๆในกลุ่มประเทศย่านเอเชียแปซิฟิก เช่นญี่ปุ่น ฮองกง, เกาหลี, ฟิลิปปินส์, มาเลเซีย, จีน, อินโดนีเซีย, ปากีสถาน, บังกลาเทศ ฯลฯ, หน่วยงานต่างๆทั้งภาครัฐและเอกชน, สถานประกอบการสำหรับคนรักเพศเดียวกัน

⁴ สัมภาษณ์

⁵ ในแต่ละโครงการจะมีวัตถุประสงค์ที่ต่างกัน ตลอดจนการทำกิจกรรมในโครงการก็จะแตกต่างกันออกไป แต่ประเด็นที่ผู้วิจัย ผู้วิจัยขอเสนอเสนอข้อมูลเพื่อการวิเคราะห์ในส่วนนี้เพียง

สำหรับโครงการแรกนั้นคือโครงการ “การสื่อสารเรื่องเอดส์และการปรับเปลี่ยนทัศนคติและพฤติกรรม” การจัดกิจกรรมนี้ได้รับทุนจากสำนักงานกองทุนด้านสุขภาพแห่งหนึ่ง โดยเป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นทั้งหมด 3 ครั้ง⁷ โดยแต่ละครั้งได้เปิดรับสมัครชายรักชายที่สนใจเข้าร่วมกิจกรรม โดยการอบรมมีวิทยากรจากองค์กรพัฒนาเอกชนแห่งหนึ่งเป็นผู้บรรยาย ในครั้งแรกมีผู้เข้าร่วมอบรมประมาณ 35 คน สำหรับการอบรมเน้นไปที่ก่อให้เกิดความเข้าใจเรื่องเอดส์และรู้จักวิธีการป้องกันตนเอง และของกลุ่มที่มีเพศสัมพันธ์ด้วยกัน กิจกรรมสร้างความเป็นตัวตนให้กับผู้เข้าร่วมเป็นอย่างมาก ทั้งนี้เพราะหลายคนไม่สามารถแสดงตัวตนได้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน เช่นที่ทำงาน สถานศึกษา หรือที่บ้าน

กิจกรรมอบรมกลุ่มนี้เน้นไปในเชิงความรู้และความเข้าใจในสังคมของคนรักเพศเดียวกัน โดยเน้นเป้าหมายที่เรื่องสุขภาพทั้งในส่วนบุคคลเช่น การป้องกันเอดส์ ความเข้าใจตนเอง และเข้าใจเพื่อนที่เป็นเกย์ด้วยกันและด้านสังคม ในเรื่องสิทธิและการอยู่ร่วมกันในสังคม กิจกรรมในส่วนนี้เป็นกิจกรรมที่มีความสำคัญต่อการสร้างความเป็นชุมชน (gay community) ให้กับกลุ่มกรุงเทพเรนโบว์ เพราะหลังจากจัดในครั้งแรกนี้ผู้เข้าร่วมส่วนหนึ่งก็ได้เข้ามาร่วมทำกิจกรรมในส่วนอื่นๆของกลุ่มต่อมา ซึ่งทำให้กลุ่มเองมีสมาชิกชัดเจนมากขึ้น

สำหรับโครงการที่สองคือ “การให้คำปรึกษาแก่คนรักเพศเดียวกัน” ทางกรุงเทพเรนโบว์ได้จัดเป็นงานสัมมนา “การให้คำปรึกษาแก่เพศที่สาม : เข้าใจ...ให้ชีวิต”⁸ โดยการสัมมนาครั้งนี้

⁶ โดยมีหลักการและเหตุผล

“นับตั้งแต่เอดส์ได้แพร่กระจายสู่ประเทศไทย โดยพบผู้ป่วยรายแรกซึ่งเป็นรกร่วมเพศในปี 2527 ทำให้สังคมมีทัศนคติทางลบต่อกลุ่มคนรักเพศเดียวกัน ถือว่าเป็นกลุ่มที่สาบสูญทางเพศและเป็นพาหะเชื้อเอดส์ ปัจจุบันความก้าวหน้าทางการแพทย์และการสื่อความเข้าใจแก่คนทั่วไปให้มีความรู้เกี่ยวกับเอดส์มากขึ้น สังคมเริ่มมองเห็นว่า โรคเอดส์เป็นปัญหาของคนทั่วไป ไม่ใช่กลุ่มคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งที่มีอัตราเสี่ยง แต่กลุ่มคนรกร่วมเพศก็ยังคงถูกจับตามองเป็นพิเศษ และมีอัตราการติดเชื้อที่เพิ่มขึ้นอยู่ตลอดเวลา...แต่ทั้งนี้ความรู้และความเข้าใจในมิติของโรคเพียงอย่างเดียวมันไม่เพียงพอต่อการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเสี่ยงต่อการติดเชื้อ อัตราการติดเชื้อในประเทศไทยจึงยังคงสูงในปัจจุบัน การแก้ไขปัญหาระดับสูงซึ่งเป็นปัญหาสังคมที่มีความสลับซับซ้อนและหยั่งรากลงไปถึงพฤติกรรมปฏิบัติของคนในสังคม จึงต้องอาศัยความลึกซึ้งและเข้าถึงทัศนะที่เป็นวิถีชีวิตของคนในสังคมเพื่อนำไปสู่การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมได้อย่างยั่งยืน”

⁷ ครั้งแรกเมื่อ 1 พ.ค. ครั้งที่ 2 ต.ค. และ ครั้งที่ 3 ปี พ.ศ.2546

⁸ ในเอกสารของการจัดงานได้ออกถึงหลักการและเหตุผลของการจัดงานไว้ดังนี้

“...สำหรับประเทศไทย แม้การเป็นคนรักเพศเดียวกันจะเป็นความสัมพันธ์ที่ไม่ถือว่าผิดกฎหมาย แต่คนรักเพศเดียวกันในสังคมไทยยังต้องเผชิญหน้ากับความรุนแรงในหลายรูปแบบ ทั้งการถูกทำร้ายทางร่างกายและจิตใจจากบุคคลในครอบครัว รวมไปถึงการถูกล้อเลียน ถูกรังเกียจเหยียดหยาม ถูกนิทาว่าร้าย ในพื้นที่สาธารณะอยู่เสมอ ซึ่งเกิดจากอคติหรือการขาดข้อมูลที่ถูกต้องนั่นเอง แม้กระทั่งฝ่ายแนะแนวตามสถาบันการศึกษา โรงพยาบาล และหน่วยงานเรื่องเพศศึกษาต่างๆก็ตาม บุคคลที่คอยแนะนำปรึกษาที่ยังขาดความรู้ความเข้าใจที่

ทางองค์กร ได้กล่าวว่าเป็นการสัมมนาเกียรติยศครั้งแรกของเมืองไทยอย่างเป็นทางการ และถือว่าเป็นงาน Bangkok Rainbow Forum 2003 ซึ่งทางกลุ่มคาดว่าจะจัดขึ้นเป็นประจำทุกปี⁹ คุณสมชัย ประธานองค์กรกรุงเทพฯกล่าวว่า

“งานสัมมนาในหัวข้อนี้ที่จัดอย่างเปิดกว้างและมีผู้เข้าร่วมมากมายเช่นนี้ยังไม่เคยจัดที่ไหนมาก่อน ถือเป็นมิติใหม่ที่จะช่วยสนับสนุนวงการสาธารณสุขของไทย และผู้ที่ทำงานด้านนี้รวมถึงด้านอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะผู้ที่ทำหน้าที่ให้คำปรึกษาได้เข้าใจเรื่องการรักเพศเดียวกันมากขึ้น เป็นการเปิดโอกาสแลกเปลี่ยนทัศนะและประสบการณ์ร่วมกันซึ่งจะทำให้การให้คำปรึกษาเป็นไปอย่างถูกต้อง”¹⁰

โดยครั้งแรกนี้มีผู้เข้าร่วมสัมมนามากกว่า 200 คน จากสถาบันการศึกษา สื่อมวลชน และคอลัมนิสต์ ด้านเพศศึกษาตามสื่อต่าง ๆ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการให้คำปรึกษาภาครัฐและเอกชน ทั้งกรุงเทพฯและต่างจังหวัด กิจกรรมนี้เป็นการจัดสัมมนาที่จัดให้ผู้เข้ารับการอบรมสามารถนำความรู้ไปให้คำปรึกษากับผู้ที่เป็นเกย์ โดยในครั้งแรกผู้ที่เข้ามาฟังการเสวนาที่มาจากทั่วประเทศประมาณ 70 คน ส่วนใหญ่เป็นอาจารย์แนะแนว หรือไม่ก็เป็บบุคลากรที่ทำงานด้านสาธารณสุข การสัมมนานี้มีการเชิญนักวิชาการที่เป็นนักจิตวิทยาที่มีประสบการณ์ด้านการรักษาผู้ที่มีความสับสนทางเพศมาเล่าถึงประสบการณ์มาเรื่องการให้คำแนะนำต่อทั้งเกย์และกระเทย

ประเด็นที่น่าสนใจก็คือในช่วงท้ายของการสัมมนา มีการแบ่งเป็นกลุ่มย่อยในเรื่องที่เกี่ยวกับการให้คำปรึกษาในเรื่องต่างๆ ในวงสนทนาที่เกี่ยวข้องกับเรื่องสัถนนั้น กลับไม่ได้มีการถกเถียงกันมากนัก ผู้ร่วมกลุ่มท่านหนึ่งเห็นว่า “การละเมิดสิทธิเกิดกับบุคคลทั่วไปด้วย ไม่ได้จำกัดเฉพาะเกย์”¹¹ สำหรับในเรื่องสัถนนี้อาจจะไม่ใช่ว่าเรื่องสำคัญที่สามารถโยงมาสู่ประเด็นการสนทนาได้

ถูกต้อง และไม่มีแนวทางการให้คำปรึกษาที่เป็นมาตรฐานในการพัฒนาคุณภาพจิตของกลุ่มคนรักเพศเดียวกัน ทำให้กลุ่มคนรักเพศเดียวกันที่มีปัญหาชีวิตไม่สามารถหาทางออกของพฤติกรรมที่ชัดเจนได้จากคำปรึกษา หรือได้รับข้อมูลไม่ถูกต้อง หรือหาทางออกที่ผิดในการดำเนินชีวิต ซึ่งจะทำให้คนกลุ่มนั้นได้รับความอึดอัดใจหรือเป็นทุกข์มากขึ้น โดยเฉพาะกลุ่มคนรักเพศเดียวกันที่เป็นเด็กหรือเยาวชน เช่น เด็กนักเรียนในนาฏศิลป์ โรงเรียนชายล้วน หรือเด็กในโครงการการศึกษาพิเศษ(เด็กตาบอด, พิการ) เป็นต้น...”

⁹ สำหรับปี 2546 โดยจัดขึ้นในวันเสาร์ที่ 18 ตุลาคม 2546 ที่ผ่านมา ณ โรงแรมบางกอกพาเลส

¹⁰ บันทึกจากการกล่าวในงานเปิดงานวันที่ 18 ตุลาคม 2546

¹¹ มีการแบ่งออกเป็น 6 กลุ่มคือ เพื่อนเกย์, ครู-อาจารย์เกย์, พ่อแม่ของเกย์, กลุ่มแปลงเพศ, ลูกที่เป็นเกย์ และกลุ่มบุคคลที่ทำงานเกี่ยวข้องกับเกย์ เพื่อสนทนาและแลกเปลี่ยนเพื่อหาแนวทางให้คำปรึกษาสำหรับเพศที่ 3 สำหรับกลุ่มที่ผู้วิจัยเข้าสังเกตการณ์ คือ กลุ่มเพื่อนเกย์

หากไม่ได้เป็นเรื่องที่กระทบต่อชีวิตประจำวันหรืออิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตของเกย์ ซึ่งประเด็นเรื่องการถูกกลั่นแกล้งนี้มาถูกกล่าวถึงมากในช่วงที่มีการบุกขวาน่าเกลียดและองค์กรกรุงเทพฯเรนโบว์ได้มีโอกาสไปร่วมเสวนาเรื่องนี้ในรายการโทรทัศน์ช่องหนึ่ง¹² โดยผู้ร่วมสนทนาที่มาจากกลุ่มที่อยู่ในเสื้อผ้าที่ไม่เปิดเผยตัวเอง และประเด็นของการเสวนาในวันนั้นไม่สามารถชี้ชัดของการถูกละเมิดสิทธิของความเป็นเกย์ได้

สำหรับกิจกรรม “ประกวดออกแบบแฟชั่นด้านบูห์ สุราและเอดส์” สำหรับโครงการสุดท้ายเป็นโครงการที่อยู่ระหว่างการเริ่มดำเนินการ(ช่วงตุลาคม 2546 – กุมภาพันธ์ 2547)¹³ ที่น่าสนใจก็คือโครงการนี้เป็นโครงการที่แหล่งทุนเน้นเรื่อง การด้านการสูบบุหรี่ การดื่มสุราเป็นหลัก การส่วนการจัดประกวดการออกแบบแฟชั่นที่เป็นสื่อรณรงค์การ เรื่องเอดส์เป็นส่วนที่ทางกลุ่มเพิ่มขึ้น ซึ่งเราอาจกล่าวได้ว่าเป็นการนำประเด็นทางสาธารณะอื่นๆ (public issues) ที่บุคคลทั่วไปสามารถเข้าร่วมกิจกรรมของกลุ่มได้เป็นครั้งแรก รวมทั้งทางกลุ่มกรุงเทพฯเรนโบว์ก็ได้มีการเตรียมงานโดยขอการสนับสนุนในส่วนอื่นๆ (ที่ไม่ได้ทุนจากแหล่งทุนด้านสุขภาพ) จากเอกชน

นอกจากนี้ยังมีกิจกรรมอื่น ๆ เช่น การจัดสัมมนาทางวิชาการร่วมกับสถาบันการศึกษาต่าง ๆ ที่เน้นประเด็นเกี่ยวกับชายรักชายหรือคนรักเพศเดียวกัน, การจัดภาพยนตร์, การเข้าร่วมกิจกรรมกับงาน Bangkok Pride การร่วมจัดกิจกรรมชุมชนในการประชุมเอดส์โลก 2004 ที่กรุงเทพฯ เป็นต้น¹⁴

¹² รายการถึงลูกถึงคน ช่อง 9 อสมท วันที่

¹³ หลักการและเหตุผล “ปัญหาสำคัญอีกอย่างหนึ่งในสังคมไทยโดยเฉพาะในกลุ่มวัยรุ่น คือการลอกเลียนแบบที่ไม่ถูกต้องโดยการสูบบุหรี่ การดื่มสุรา และการมีเพศสัมพันธ์เพื่อแสดงให้เห็นถึงความเป็นลูกผู้ชายและการสังสรรค์ร่วมในกลุ่มผู้ชายซึ่งเป็นค่านิยมที่ผิด โดยกลุ่มวัยรุ่นมักจะเป็นผู้ที่ไม่สนใจในพิษภัยของพฤติกรรมดังกล่าว เนื่องจากจะเชื่อถือตามคำชักชวนของเพื่อนเป็นหลัก และโดยส่วนใหญ่ของข้อมูลข่าวสาร หรือสื่อการรณรงค์อื่นๆ มักจะออกมาในลักษณะของเอกสาร บทความทางวิชาการ ซึ่งเป็นกลุ่มวัยรุ่นมองว่าน่าเบื่อจำเจและไม่โดนใจ และสื่อต่างๆดังกล่าวไม่ได้เปิดโอกาสให้กลุ่มวัยรุ่นได้มีส่วนร่วมในการคิดหรือมีส่วนร่วมในการรณรงค์ โดยตามความชอบหรือความถนัดของวัยรุ่นได้มีส่วนร่วมการรณรงค์ โดยตามความชอบหรือความถนัดของวัยรุ่นในแต่ละกลุ่ม “

¹⁴ กิจกรรมอื่นๆของกลุ่มกรุงเทพฯเรนโบว์แบ่งได้ดังนี้

1. กิจกรรมทำบุญ เช่น เลี้ยงอาหารเด็กกำพร้า “บ้านครูน้อย”, วัดพระบาทน้ำพุ, จัดงาน “สานใจสายรุ้ง มุ่งสู่ชาวใต้” มอบให้กองทุนผู้ประสบภัยสึนามิ สำนักงานกฐินมนตร์

2. จัดเสวนา เช่น เสวนาภาพยนตร์ และละคร เช่น “ละครรักแปดพันเก้า”, “ภาพยนตร์เรื่องซู้”, “ภาพยนตร์โฆษณาที่นำเสนอภาพพจน์เกย์หรือกระเทย”, เปิดตัวว่าที่ สว.เกย์ “นที ธีระโรจนพงษ์” หัวหน้ากลุ่มเกย์การเมืองและผู้ประสานงานองค์กรเกย์และเลสเบี้ยน, เปิดตัวหนังสือ “เขาและเธอมาจากไหน” “รักถูกรับรับ” “แม่ครับ ผมเป็นเกย์” เสวนาวิชาการเกี่ยวกับประเด็นเกย์ในอังกฤษ เกย์ในไต้หวันและเกย์ในอเมริกา

3. กิจกรรมเข้าค่ายอบรม เช่น ค่ายวัยใส...ห่างไกลเอดส์, ค่าย Love Trip

การดำเนินงานต่าง ๆ เหล่านี้ของกลุ่มกรุงเทพเรนโบว์ เพื่อนำเสนอตัวตนของกลุ่มให้เป็นที่รู้จักและเปิดเผยต่อสาธารณะให้มากขึ้น อีกทั้งให้เกิดการรับรู้ถึงการทำงานและการเคลื่อนไหวของกลุ่ม ซึ่งการสร้างกิจกรรมต่าง ๆ เหล่านี้ร่วมกับหน่วยงานอื่น ๆ เป็นการเสนอภาพ ที่ทำให้เกิดการยอมรับจากสาธารณะ อย่างไรก็ตามการเกิดกิจกรรมเหล่านี้ขึ้นได้จากการเข้าถึงแหล่งทุนและการได้รับทุนขององค์กรกรุงเทพเรนโบว์ด้วย โดยลักษณะของการให้ทุนของกองทุนนี้ รวมทั้งประเภทของทุนที่องค์กรได้รับนี้ไม่ได้มีลักษณะเงื่อนไขเฉพาะของการให้ทุนแก่กิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งหรือให้กับกลุ่มบุคคลและ/หรือกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งในบุคคลหนึ่งโดยเฉพาะ¹⁵ โดยองค์กรผู้ให้ทุนก็ไม่ได้การดำเนินการในลักษณะตามนโยบายสาธารณะ(public policy) ที่รัฐจัดเป็นสวัสดิการให้กับผู้ด้อยโอกาสในสังคมแต่อย่างใด¹⁶ การได้รับการสนับสนุนทุนจากสำนักงานให้ทุนนี้จึงขึ้นอยู่กับพิจารณาเนื้อหาในกิจกรรมของผู้เสนอขอรับทุนที่ทางกลุ่มเสนอเป็นหลัก

นับตั้งแต่เริ่มมีกิจกรรมทำไ้ระหว่างปี พ.ศ. 2545-2547 มีจำนวนสมาชิกที่เข้ามาเป็นอาสาสมัครของกรุงเทพเรนโบว์ มีจำนวนกว่า 200 คน ซึ่งประกอบด้วย บุคคลทั่วไป ทั้งในกลุ่มนักวิชาการ, แพทย์, ครูอาจารย์, นักศึกษา, นักสังคมสงเคราะห์ โดยส่วนใหญ่เป็นชนชั้นกลางที่มีการศึกษาและประมาณแปดสิบเปอร์เซ็นต์อยู่ในกรุงเทพฯ¹⁷

การสมัครเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มและร่วมเป็นอาสาสมัคร เกิดจากเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ที่กรุงเทพเรนโบว์จัดขึ้นเอง (และที่จัดร่วมกับองค์กรอื่น ๆ) และอีกพื้นที่หนึ่งที่สำคัญของการสมัครเป็นสมาชิกคือ “เว็บไซต์” ซึ่งถือว่าเป็นพื้นที่ที่เหมาะสมสำหรับกลุ่มคนรักเพศเดียวกันที่ยังไม่มั่นใจว่าตนเองใช่หรือไม่ หรือกลุ่มที่ยังไม่กล้าเปิดเผยตัวตนต่อสาธารณชน การเข้าร่วมในลักษณะนี้ส่วนมากเพื่อขอคำปรึกษาและหาทางออกให้กับชีวิตของการเป็นคนรักร่วมเพศเดียวกัน นอกจากนี้ยังรวมถึงผู้ที่เห็นความสำคัญในการทำงานนี้เพื่อพัฒนาและส่งเสริมให้กลุ่มคนรักเพศเดียวกันมีความเข้าใจพฤติกรรมของตนเองและรู้จักการแสดงออกที่ถูกต้องและสร้างสรรค์

“...ต้องการอาสาสมัครที่มีจินตนาการบรรเจิด เสียสละทั้งร่างกายและแรงใจ
เพื่อร่วมคิดค้นกิจกรรมสร้างสรรค์สังคมและโครงการใหม่ ๆ สำหรับกลุ่ม
ชายรักชาย โดยไม่จำกัดรูปแบบเพียงแค่ว่ามีความมุ่งมั่นและตั้งใจจริง ๆ
“เราจะทำอะไร” แล้วนำความมุ่งมั่นนั้นมาคุยกัน สร้างให้เป็นจริง มาช่วยกัน

4. กิจกรรมอื่น ๆ เช่น กิจกรรมการท่องเที่ยวสร้างสายสัมพันธ์-น้อง พี่งเพื่อน, การให้คำปรึกษาผ่านเว็บไซต์

¹⁵ ในกรณีนี้ก็คือทุนไม่ได้ให้เฉพาะกลุ่มเกย์ หรือกลุ่มที่เห็นว่ามีความเสี่ยงในเรื่องเอดส์ แต่ทุนนี้ให้กับทุก กลุ่ม/บุคคล/องค์กรที่การทำกิจกรรมที่ด้านสุขภาพทั้งในส่วนของผู้ชม ชุมชน เอกชนและหน่วยงานราชการ

¹⁶ เอกสารการให้ทุนสนับสนุนด้านสุขภาพของสำนักงานกองทุนการสร้างเสริมสุขภาพ

¹⁷ จากการให้ข้อมูลสัมภาษณ์สมาชิกและสมาชิกแกนนำ

สร้างกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อเผยแพร่ผลงานและแสดงศักยภาพของพวกเราออกสู่สังคมกัน...เราเชื่อว่าคุณทำได้ เพียงแต่คุณจะมีมือทำหรือไม่เท่านั้น...”¹⁸

อย่างไรก็ตามพบว่าความสัมพันธ์ภายในองค์กรที่เกิดขึ้นภายในกลุ่มนั้นมาจากจุดเริ่มของความสัมพันธ์ภายในองค์กรเกิดขึ้นภายใต้ความสัมพันธ์ “แบบเพื่อน”(friendship) ที่ร่วมมีอัตลักษณ์เดียวกัน ซึ่งความสัมพันธ์ของสมาชิกเหล่านี้นอกจากจะเริ่มจากการติดต่อโดยตรง มีการชักชวนเข้ามา และอีกจำนวนมากที่เข้ามาเป็นสมาชิกและมีสายสัมพันธ์ผ่านการสื่อสารทาง “อินเทอร์เน็ต”

โดยเฉพาะสายสัมพันธ์ทาง “อินเทอร์เน็ต” เป็นการสร้างสัมพันธ์ที่กลุ่มชายรักชายนิยมอย่างมาก เพราะไม่ต้องการเปิดเผยตัวตนที่แท้จริง แต่เมื่อมีความมั่นใจในกลุ่มและตนเองก็จะกล้าเปิดเผยตัวตนในการทำกิจกรรมกลุ่ม ขณะที่ในการพูดคุยผ่านอินเทอร์เน็ตก็ยังใช้นามแฝงที่อาจรู้จักกันเป็นอย่างดีเฉพาะในกลุ่มเท่านั้น เช่น เจค , ผู้ให้คำปรึกษา , บุ่ม , dara , Ap , เด็กเรียน เป็นต้น จากข้อความเช่น

“เป็นเกย์หรือเปล่าครับ...ช่วยบอกที” จากเจค ¹⁹

“อยากรู้จักพี่ชายอายุ 50 ปีขึ้นไป” จากชายแดน²⁰

ดังนั้นกิจกรรมของกลุ่มกรุงเทพเรนโบว์ จึงเป็นกิจกรรมที่เริ่มจากกลุ่มคนเล็ก ๆ ภายในกลุ่มก่อน จากนั้นเริ่มขยายตัวเพิ่มขึ้นตามจำนวนสมาชิก “ชายรักชาย” ซึ่งถือว่าเป็นกลุ่มหลักที่มักมีกิจกรรมร่วมกันค่อนข้างบ่อย ทั้งเพื่อสร้างความสัมพันธ์ความเป็นพี่น้องและเพื่อนพ้องที่ร่วมวิถีชีวิตเดียวกัน ดังนั้นเมื่อมีการรวมกลุ่มเฉพาะในองค์กร จะเสมือนเป็นงานเฉพาะกลุ่ม และเป็นกิจกรรมที่ปิดเฉพาะกลุ่มชายรักชายเท่านั้น

“...ที่ผ่านมายุคยอดจริง ๆ ...บังเอิญว่าตรงกับวันขึ้นปีใหม่ด้วย ก็เลยถือโอกาสจัดปาร์ตี้ ชื่อว่า Red Party ทุกคนสนุกสุดเหวี่ยง ทั้งที่เลี้ยงก็ไม่น้อยหน้า ขอवादลวดลายในการสมมุติการประกวดนางงาม แหมคำว่า นางงามเนีย ผู้หญิงสินะ แต่พวกพี่เลี้ยงเป็นผู้ชายกันหมดนี่ เอาเหอะ...ไหน ๆ ก็ไหน ๆ ทุกคนยอมที่จะแต่งชุดนางงามแต่ละชาติกันเพื่อน้อง ๆ กันเลยละ”

¹⁸ www.bangkokrainbow.org (2004-06-15 18:23)

¹⁹ www.bangkokrainbow.org (2004-10-30 22 : 24:28)

²⁰ www.bangkokrainbow.org (2004-06-21 18: 05:45)

นอกจากนี้แม้แต่ภาษาศัพท์คำพูดจะเป็นคำศัพท์ที่มีการคัดแปลงตามความสนุกและมีความหมายซ่อนไว้อยู่ เพื่อให้รู้สึกว้า ไม่ใช่คำหยาบคาย อย่างไรก็ตามกิจกรรมภายในกลุ่มที่เกิดขึ้นโดยสมาชิกหลักจะเน้นเพื่อให้เกิดการขยายตัวของสมาชิกและเน้นกิจกรรมที่ทำให้ไม่รู้สึกเบื่อ และสนุก สิ่งที่เกิดขึ้นในกิจกรรมภายในกลุ่ม จึงพบว่า กิจกรรมจะมีความหลากหลาย และให้ความสำคัญในด้านวิชาการด้านสุขภาพพร้อมกัน ทั้งเนื่องจากการต้องการให้เกิดการยอมรับในวงกว้างด้วย รวมทั้งหากมีการกล่าวถึงกิจกรรมของกลุ่มชายรักชายหรือเกย์ส่วนใหญ่ คนในสังคมมักจะนึกถึงภาพของพฤติกรรมทางเพศที่ไม่เหมาะสม วิปริต ผิดธรรมชาติ

การสร้างกลไกและปฏิสัมพันธ์กับสังคมบนพื้นที่สาธารณะ

การนำเสนอต่อสาธารณะและการเรียกร้องต่อสาธารณะ

ในการจัดกิจกรรมครั้งหนึ่งของทางองค์กรได้มีการเชิญนักกิจกรรมเกย์คนแรก ในสังคมไทยที่เปิดเผยตัวตนต่อสาธารณะมาเล่าถึงประสบการณ์ชีวิตของการเปิดเผยตัวเอง การยอมรับของพ่อแม่ เพื่อนฝูง ญาติพี่น้อง และในที่ทำงาน ซึ่งเรื่องเล่าที่บอกมาก็มีทั้งด้านประสบการณ์ที่ดีและไม่ดี ในขณะที่ในอีกช่วงหนึ่งของการสัมมนามีการพูดคุยกันในเรื่องที่ว่า “รักเพศเดียวกัน ธรรมชาติ หรือพระเจ้าลงโทษ” โดยเชิญคนที่เกย์ ผู้ที่มีลูกเป็นเกย์ เลสเบียน และกระเทย มาพูดถึงสถานะของการดำรงตัวเองในปัจจุบัน ซึ่งให้ภาพที่คล้ายกันว่า กระเทยและเกย์บทบาทต่อสาธารณะมากขึ้น มีอาชีพที่ให้ยอมรับมากขึ้น การเปิดเผยตัวเองว่าเป็นเกย์มีมากขึ้น การยอมรับในครอบครัวมีมากขึ้น แต่นั่นไม่ได้หมายความว่าสังคมให้การยอมรับ การตอกย้ำภาพลักษณ์ของเกย์หรือกระเทยในด้านลบยังคงมีให้เห็นได้จากสื่อ

การเรียกร้องต่อสาธารณะ หากเราย้อนไปพิจารณาเรื่องขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่(new social movement) เราจะเห็นว่ากลุ่มกรุงเทพเรนโบว์มีลักษณะของขบวนการเคลื่อนไหวสร้างอัตลักษณ์ ใหม่ (the new identity oriented social movement) หรือกล่าวในอีกลักษณะหนึ่งคือเป็นขบวนการเคลื่อนไหวที่ต้องการสร้างอัตลักษณ์ (social movement creates identity) ในลักษณะเป็น “Progay advocate”.²¹ ซึ่งในที่นี้พบว่า ความเป็นเกย์หรือไม่เป็นเกย์ไม่ได้เป็นปัจจัยพื้นฐานที่มีมาก่อน (priority process) ของการเคลื่อนไหวตามความเข้าใจของพวกเขา (หรือคิดว่าเป็นเกย์ในแง่ของ essentialist identity) สิ่งสำคัญที่เกย์ต้องยอมรับก็คือพวกเขาไม่ได้เกิดมาเป็น (coming) เกย์ หรือที่มักจะกล่าวกันอย่างภาคภูมิใจในหมู่เกย์ว่า “born to be gay”

โดยแต่ละคนก็จะสรรหาที่มาที่ไปเพื่อปรุงแต่งอัตชีวประวัติของตนเองเพื่อบอกถึงความ เป็นเกย์ของตนเอง ซึ่งการอธิบายเรื่องราวดังกล่าวของแต่ละบุคคล เป็นการยึดเอาความแบบ ปังเจกอย่างสุดขั้วเป็นที่ตั้ง แต่หากพวกเขามองตัวเองในแง่ของการกลายเป็น(becoming)เกย์แล้ว

²¹ Smith and Windes 2000:51-57

มิติของการเป็นเกย์ต้องให้ความสัมพันธ์กับบริบททางสังคม ซึ่งในแต่ละยุคสมัยการกลายเป็นเกย์จะต่างกัน และจะทำให้ตระหนักถึงว่าความเป็นเกย์นั้นไม่ใช่เรื่องของปัจเจก หากเป็นเรื่องการรวมตัวกันเป็นชุมชนหรือสมาคมเสมอ ตั้งแต่ที่ขบวนการเกย์ออกมาเริ่มเคลื่อนไหวช่วงปลายทศวรรษที่ 1960 พวกเขาเคลื่อนไหวไปพร้อมกับ²²

จากตัวอย่างกิจกรรมของกลุ่มกรุงเทพเรนโบว์ เราจะเห็นว่าไม่มีกิจกรรมที่มีเป้าหมายทางการเมืองที่เด่นชัด ทั้งนี้เพราะขบวนการเคลื่อนไหวใหม่ทางสังคมมีมิติอันหลากหลาย ซับซ้อนมากขึ้น โดยเฉพาะขบวนการเคลื่อนไหวทางด้านการเมืองวัฒนธรรม(cultural politic)ที่ให้ความสำคัญกับ subject ใหม่ๆ โดยเฉพาะด้านของอัตลักษณ์ ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มเกย์ เลสเบียน รวมทั้งชาติพันธุ์ใหม่ๆ(new ethnicity) รูปแบบของการเคลื่อนไหวในลักษณะนี้เน้นไปที่การสร้างและแสวงหาพื้นที่ทางสังคมใหม่ให้กับกลุ่มของตนเอง โดยที่การสร้างหรือการต่อรองเป็นไปในเชิงการสร้างภาพตัวแทน (representation) ซึ่งมีชุดของความหมาย(set of meanings)ที่ล้นหลามมากขึ้น แต่การสร้างภาพตัวแทนนี้ก็ไม่ได้ปลอดจากอำนาจที่ครอบงำเสียทีเดียว ทั้งนี้เพราะอำนาจในปัจจุบันอำนาจก็เป็นเรื่องของความสัมพันธ์และเป็นอำนาจระดับย่อย(micro power)เช่นกัน

ดังนั้นการต่อรองจึงเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นอยู่เสมอ แต่การเคลื่อนไหวแบบดังกล่าวที่จะสร้างหลักประกันต่อการเมืองทางวัฒนธรรมของกลุ่มอัตลักษณ์ใหม่ได้นี้ ความจำเป็นต่อการเข้าไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางนโยบายก็ยังคงมีความสำคัญ ทั้งนี้เพื่อเป็นหลักประกันต่อสิทธิในการดำเนินชีวิตของพวกเขา²³ ซึ่งในประเด็นท้ายนี้ผู้วิจัยเห็นว่าการศึกษาเรื่องเกี่ยวกับประชาสังคม และปริณิณทศวรรณะยังคงมีความสำคัญต่อการที่เราจะเข้าใจการเปลี่ยนแปลงของการเมืองทางวัฒนธรรมกับโครงสร้างทางสังคมในปัจจุบัน

สถานะความเป็นปริณิณทศวรรณะกับเงื่อนไขการดำรงอยู่ขององค์กร

เครือข่ายองค์กร

การสร้างเครือข่ายนั้นสามารถพิจารณาได้จากความตั้งใจที่ให้องค์กรกรุงเทพเรนโบว์เป็นองค์กรที่หนึ่งในเครือข่ายขององค์กรเพื่อคนรักเพศเดียวกันที่สนับสนุนและส่งเสริมความเข้าใจระหว่างคนรักเพศเดียวกันกับคนในสังคม ดังนั้น เครือข่ายขององค์กรในช่วงแรกจึงเป็นองค์กรที่ทำงานเกี่ยวกับคนรักเพศเดียวกันทั้งหญิงและชาย ซึ่งเราจะเห็นได้อีกว่า จากการที่ที่มาของกลุ่มมาจากกระแสดร้าวเคลื่อนไหวเรื่องสิทธิของคนรักเพศเดียวกันจากต่างประเทศเป็นสำคัญ ที่ว่าเป็นเป้าหมายหนึ่งของทั้งองค์กร คือทำงานในลักษณะเครือข่ายร่วมกับกลุ่ม GLBT (Glay, Lesbien, Bisexual, Transgender) ทั้งในไทยและกลุ่มประเทศในย่านเอเชียแปซิฟิก (Asia Pacific Rainbow:

²² เพิ่มเติมใน Bronski 1998: 183-225 และ Smith and Windes 2000:127-153

²³ Melucci 1985 อ้างใน Smith and Windes 2000:49

AP-Rainbow) โดยจะมีการร่วมมือกันทางด้านการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร ข้อมูลทางวิชาการ และผลงานวิจัย และคาดหวังว่าจะเป็นประโยชน์ต่อการเสริมสร้างภาพลักษณ์ที่ดีและสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องให้เกิดในสังคมไทยและสังคมทั่วโลก

อย่างไรก็ตามประเด็นเรื่องการส่งเสริมสิทธิของเกย์หรืออัตลักษณ์ของความเป็นเกย์ยังคงเป็นเรื่องที่ไม่มีองค์กรใดเคลื่อนไหวในเรื่องนี้มาก่อน ทั้งนี้เราจะเห็นได้ว่าความเข้าใจเรื่องเกย์ในสังคมไทยยังคงทับซ้อนกับความเป็นกระเทย²⁴ รวมทั้งสถานการณ์เรื่องโรคเอดส์ในเมืองไทยที่มีสถานการณ์ผู้ป่วยจำนวนมาก และมีการเข้าใจว่าเป็นโรคที่เกิดจากการมีเพศสัมพันธ์ระหว่างชายกับชาย ซึ่งทำให้มีการมองภาพของเกย์ว่าเป็นผู้ที่มีความเสี่ยงต่อการติดและแพร่เชื้อเอดส์

อย่างไรก็ตามความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนไหวดังกล่าว ก็นับว่าเป็นช่องทางที่ทำให้ทางกลุ่มกรุงเทพฯเรนโบว์ได้มีโอกาสต่อการทำกิจกรรมเพื่อการเคลื่อนไหวของกลุ่มอื่นๆในบริบทของสังคมไทย ซึ่งทำให้เกิดเครือข่ายของการทำงานกับกลุ่มที่ทำงานรณรงค์ในการป้องกันเรื่องเอดส์ เช่นกลุ่ม AIDS ACCESS และ PATH ซึ่งไม่ได้ทำงานเกี่ยวกับเรื่องเกย์เป็นหลัก²⁵

อย่างไรก็ตามมีองค์กรเกย์รวมทั้งหน่วยงานด้านสาธารณสุขของรัฐที่ทำงานรณรงค์ในด้านนี้อยู่เหมือนกัน แต่ก็เป็นงานในลักษณะของสังคมสงเคราะห์มากกว่า ซึ่งทางองค์กรกรุงเทพฯเรนโบว์จึงไม่ค่อยได้ทำกิจกรรมร่วมกัน²⁶ ในขณะที่เรื่องเกี่ยวกับการเรียกร้องของสิทธิต่อเรื่องเพศสภาพของชายรักชายในสังคมไทยนั้น องค์กรที่กลุ่มที่เคลื่อนไหวด้านนี้ก็เน้นไปในส่วนที่เกี่ยวข้องกับปัญหาในเรื่องของการเอารัดเอาเปรียบเรื่องให้บริการทางเพศ(sex worker) ซึ่งก็เป็นแนวทางของการทำงานที่แตกต่างไปจากหลักการทำงานของกรุงเทพฯเรนโบว์²⁷

การที่กรุงเทพฯเรนโบว์ไม่ได้เกิดขึ้นบนพื้นที่ที่ผ่านการต่อสู้ ต่อรอง หรือขัดแย้งกับบริบทของเรื่องเพศในสังคมไทย นัยยะของความหมายทางการเมืองของชื่อกลุ่มจึงเป็นส่วนที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ของการเคลื่อนไหวในทางกระแสโลกในเรื่องของสิทธิมนุษยชน และอัตลักษณ์ทางเพศมากกว่า ดังนั้น เครือข่ายการทำงานในสังคมไทยจึงไม่ได้มีในรูปแบบของพันธมิตร หากแต่เกิดจากความสัมพันธ์ส่วนตัวผ่านแกนนำ, สมาชิก และอาสาสมัคร มากกว่า

สร้างประเด็นต่อสาธารณะ

สำหรับในส่วนนี้ผู้เขียนขอเสนอแนวความคิดเรื่องปริณทลสาธารณะ(public sphere) และข้อถกเถียงที่สำคัญของแนวคิดนี้ ทั้งนี้เพื่อให้เห็นภาพของการที่เราจะเข้าใจถึงการสร้างตัวตน

²⁴ Jackson

²⁵ สัมภาษณ์แกนนำขององค์กร

²⁶ สัมภาษณ์แกนนำขององค์กร

²⁷ สัมภาษณ์แกนนำขององค์กร

ของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของเกย์ต่อปริมณฑลสาธารณะ ซึ่งเหล่านี้ถือว่า “ปริมณฑลสาธารณะ” เป็นพื้นที่ที่มีความสำคัญต่อการเคลื่อนไหวอันจะก่อให้เกิดการรับรู้และยอมรับ ตลอดจนสร้างข้อถกเถียงในวงกว้างของสังคมได้มากที่สุด และยังเป็นพื้นที่ที่สร้างหลักประกันต่อการครอบงำอำนาจของรัฐของกลุ่มประชาสังคมต่างๆ ในสังคม

“ หกโมงเย็นกว่าๆของวันอาทิตย์ที่ 16 พฤษภาคมที่ผ่านมา ภาพของขบวนพาเหรดชาวเกย์ค่อยๆทยอยกันออกมาบนถนนสีลม ท่ามกลางผู้คนมากหน้าหลายตาที่ต่างก็ชะเง้อรอตลอดสองข้าง หลายคนเริ่มเคยชินกับภาพของพาเหรดประจำปี บางคนรู้สึกตื่นเต้นกับการมาชมเป็นปีแรก แต่รถราที่วิ่งสรวจรบนท้องถนนตามปกติเริ่มทำให้รู้สึกว้าวุ่นว่าพาเหรดปีนี้จะมีอะไรที่แปลกออกไป... คล้ายๆกับว่าขบวนพาเหรดไปแทรกกระหว่างรถเมล์ รถแท็กซี่ รถมอเตอร์ไซด์ รถเก๋งทั่วไป สังเกตเห็นมีเจ้าหน้าที่ตำรวจอยู่ 3-4 คอยอำนวยความสะดวกให้... ถ้าหากไม่คิดอะไรมากนักนี่อาจจะเป็นมิติใหม่ของขบวนพาเหรดของ Bangkok Pride ก็ได้ ”

สำหรับงาน Bangkok Pride 2003 ²⁸ปีนี้อัปเดตต่อกันเป็นปีที่ 5 ด้วยคอนเซ็ปต์ที่ว่า “เอกภาพในความแตกต่าง” ซึ่งดูจะไปในกันได้กับกระแส postmodern ที่กำลังถูกพูดถึงอย่างมากในเมืองไทยช่วง 2-3 ปีที่ผ่านมา และถ้าให้ทันสมัยสักหน่อยก็น่าจะสอดคล้องกับเจตนารมณ์ของการประชุม Apec 2003 งานสำคัญอันยิ่งใหญ่ที่คนไทยส่วนน้อยได้มีส่วนร่วม ในขณะที่ส่วนใหญ่เพียงแค่วางชมทางจอทีวี หากเราคิดถึง “ความแตกต่าง” ระหว่างส่วนน้อยกับส่วนใหญ่ ดูๆไปสิ่งนี้น่าจะเป็นที่มาของการเรียกร้องในเรื่อง “เอกภาพ” แต่สิ่งหนึ่งที่เราน่าจะคิดกันสักนิดว่า เรื่องของเอกภาพนี้ใช้ได้ในทุกสถานการณ์หรือเปล่า? และเป็นเอกภาพของใคร? บนความแตกต่างของอะไร? และไครนิยามความแตกต่างนั้น? ที่สำคัญใครยอมรับในความแตกต่างนั้นได้ ”

²⁸ ที่จริงงาน Gay Pride เป็นงานที่จัดมากกว่า 30 ปีโดยเริ่มจากเหตุการณ์ Stonewall เมื่อ ปี 1969 ซึ่งเป็นเหตุการณ์ที่ตำรวจบุกคลับชาวเกย์ และก็เป็นที่มาของการเดินขบวนเรียกร้องสิทธิของชาวเกย์และเลสเบี้ยน ซึ่งประสบความสำเร็จพอสมควรต่อการทำให้ผู้อื่นในสังคมหันมามองเกย์และเลสเบี้ยน 1970's แต่นั่นเป็นเพียงช่วงของการเริ่มต้นของการเรียกร้องสิทธิเกย์ (gay right movement) แต่ขบวนการเรียกร้องในช่วงนั้นเป็นส่วนหนึ่งของกระแส New Left ถึงเรื่องเกย์ “ความแตกต่าง” ที่มักถูกนำมาถกเถียงอยู่เสมอก็คือเรื่อง “เพศ” ซึ่งในสังคมสมัยใหม่มักจะยอมรับเพียงแค่ 2 เพศคือเพศชายและเพศหญิง ในขณะที่เกย์มักจะถูกเรียกว่าเป็นเพศที่ 3 หรืออาจถูกจัดว่ามีพฤติกรรมที่เบี่ยงเบนทางเพศไปเลย(แม้ว่าจะมีหลักทางการแพทย์ที่ยืนยันแล้วว่าไม่ใช่ก็ตาม)

(www.watanasala.net/punya_article14)

ในท้ายที่สุด ทั้งหมดที่กล่าวมาในส่วนหลังนี้ จะพบว่าคือ แนวทางการก้าวของกลุ่มเกย์ บางกอกต้องการการก้าวอย่างและก้าวข้ามไปด้วยเช่นกัน ซึ่งภาพของขบวนพาเรดในงาน Bangkok Pride 2003 ที่เพิ่งจัดช่วงเดือนตุลาคมที่ผ่านมา ได้บอกอะไรบางอย่างเกี่ยวกับขบวนการเคลื่อนไหวใหม่ของเกย์ในสังคมไทย

อุดมการณ์เบื้องหลัง : ประเด็นการต่อสู้

จากที่ได้กล่าวมา กิจกรรมการเคลื่อนไหวของกลุ่มกรุงเทพเรนโบว์ ซึ่งมีการทำกิจกรรม ทั้งในลักษณะของกิจกรรมเฉพาะกลุ่ม กิจกรรมระหว่างกลุ่มเกย์ด้วยกันเองและกิจกรรมกับผู้อื่น โดยกิจกรรมทั้งหมดนี้ได้รับการสนับสนุนรับทุนจากกองทุนหนึ่งที่เป็นหน่วยงานอิสระของรัฐ งานยังได้ใช้แนวทางการวิเคราะห์ถึงรูปแบบขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ (new social movement) ที่เห็นว่ากลุ่มกรุงเทพเรนโบว์นี้เป็นกลุ่มที่มีขบวนการเคลื่อนไหวการทำกิจกรรมใน ลักษณะของการสร้างอัตลักษณ์ (social movement creates identity) ซึ่งพยายามสร้างภาพตัวแทน ให้กับเกย์ในสังคมไทย โดยนิยามถึงความเป็นตัวตน สิทธิและการใช้ชีวิต ผ่านการต่อรอง ความหมายในสังคมและการเข้าถึงทรัพยากรของรัฐ แม้ว่าการเคลื่อนไหวดังกล่าวยังไม่อาจกล่าว ได้ว่าสร้างการยอมรับในสังคมไทยต่อเรื่องปริมณฑลที่มีอัตวิสัยหลากหลาย (multi-subjectivity public sphere) แต่อย่างน้อยก็ทำให้วัฒนธรรมเกย์ถูกอธิบายว่ามีตัวตนจริงในสังคม

บทที่ 7

สถานะของปริณิเทศสาธารณะในกรุงเทพมหานคร

ความเป็นเมืองสมัยใหม่ของกรุงเทพ ฯ คือ ประเด็นสำคัญที่ทำให้เห็นว่า “ปริณิเทศ (Sphere)” มีความสำคัญต่อบริบทของเมือง นักวิชาการหลายๆด้านทั้ง นักประวัติศาสตร์, นักมานุษยวิทยา, นักสังคมวิทยา ได้มีประเด็นที่ถกเถียงถึง “ความเป็นสมัยใหม่ของกรุงเทพ ฯ” โดยเฉพาะ เมืองกรุงเทพมีพัฒนาของความเป็นสมัยใหม่ที่แตกต่างไปจากเมืองในโลกตะวันตก ซึ่งหากเป็นเช่นนั้นแล้ว การใช้พื้นที่ของเมืองย่อมมีความแตกต่างไปด้วย และมีความเกี่ยวข้องกับบริบทในความเป็นเมืองสมัยใหม่ของกรุงเทพ ฯ

กรุงเทพ ฯ ในฐานะพื้นที่เมืองที่เป็นผู้กระทำนั้น (actor) เป็นตัวสร้างเอกลักษณ์หรือความหมายให้กับคนในสังคม พื้นที่ในฐานะนี้จึงเปรียบเสมือนเป็น “สถานะของความเป็นมนุษย์” โดยเป็นทั้งผลผลิตของเทคนิควิทยาการในการถ่ายทอด การนำเสนอ การพูดถึง เขียนถึง การแสดงออกเกี่ยวกับพื้นที่ในรูปแบบต่าง ๆ (representation) และภายใต้ “การปฏิบัติทางสังคม” (social practice) อันเป็นการแสดงการกระทำ กิจกรรมต่าง ๆ รวมทั้งความเข้าใจในกิจกรรมนั้น ๆ บนพื้นฐานของความสัมพันธ์กับพื้นที่ทางสังคม ซึ่งนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงและการปรับตัวของผู้คนในพื้นที่นั้น ๆ

อย่างไรก็ตามการปฏิบัติการทางสังคมที่เกิดขึ้นนี้ ไม่ใช่เป็นเพียงกิจกรรมส่วนใดส่วนหนึ่งเท่านั้น แต่รวมถึงกิจกรรมในชีวิตประจำวันด้วย ซึ่งเป็นการอธิบายการดำเนินชีวิต/ วิถีชีวิตของผู้คนในพื้นที่ / สถานที่นั้น จนกระทั่งสิ่งเหล่านั้นถูกให้ความหมายทางวัฒนธรรม หรือสร้างเอกลักษณ์ต่อผู้คนและพื้นที่นั้น ๆ การทำพื้นที่สาธารณะให้กลายเป็นพื้นที่หรือสถานที่ชนิดพิเศษ เป็นการประดิษฐ์กรรมทางสังคมแบบหนึ่ง (social construct/ artifact) เช่น พื้นที่เมือง ซึ่งมีใช้พื้นที่ที่เป็นไปตามธรรมชาติ หากแต่พื้นที่เป็นส่วนหนึ่งของชีวิตประจำวันของคนในสังคม

จากการศึกษานี้ กลุ่มกรณีศึกษาทั้ง 4 กลุ่มเป็นเสมือนเป็นเจ้าของหรือเป็นผู้ใช้พื้นที่ ที่มีการปฏิบัติการทางสังคมในรูปแบบต่าง ๆ เช่น ลักษณะของกลุ่มที่มีความแตกต่างกัน ไม่ว่าจะเป็นเอกลักษณ์หรือความเป็นตัวตนของกลุ่มคนที่เป็นเจ้าของ กิจกรรม ความเชื่อ อุดมการณ์ เป็นต้น รวมทั้งกระบวนการของการเกิดกลุ่ม ซึ่งมีประวัติศาสตร์ความเป็นมาที่ต่างกัน

แม้ว่าโดยภาพรวมของเมืองแล้ว จะเห็นวิถีชีวิตของผู้คนเป็นแบบคนเมือง มีการแบ่งหน้าที่กันทำ การมีความสามารถเฉพาะด้าน ความสัมพันธ์กับระบบโครงสร้างทางเศรษฐกิจและการเมืองอย่างใกล้ชิด ความสัมพันธ์ของผู้คนเป็นแบบทางการ ต้องอาศัยสัญญาในการติดต่อสัมพันธ์กัน ขาดความเอื้อเฟื้อหรือดูแลซึ่งกันและกัน ชีวิตอยู่กันอย่างกระจัดกระจาย ไม่มีการรวมกลุ่มกัน ต่างคนต่างอยู่ โดยเฉพาะการให้ความสำคัญกับแนวความคิดแบบ “ปัจเจกชนนิยม” ก่อนข้างมาก

หากพิจารณา “ชาวกรุงเทพ ฯ” และความเป็นตัวตนหรือเอกลักษณ์ของความเป็นกลุ่มนี้ยัง
ไม่มีความชัดเจน ไม่มีเอกภาพ เพราะตั้งอยู่บนพื้นฐานของความหลากหลายและซับซ้อน ที่สำคัญ
อยู่บนผลประโยชน์ที่ต่างคนต่างต้องการ ดังนั้นภาพทางวัฒนธรรมยังคงมีลักษณะเหมือนการตัดต่อ
และพยายามเรียงร้อยเข้าด้วยกันเหมือนจิ๊กซอ และไร้เสถียรภาพ

อย่างไรก็ตามการดำเนินการหรือการสร้างพลังที่เกิดขึ้นทั้งภาพรวมและภาพย่อยๆ สิ่งนี้อาจ
ถูกนิยามใหม่ว่า เป็นปรากฏการณ์ใหม่ของการเกิดประชาสังคมในสังคมไทย ซึ่งเป็นภาพที่ผู้คน
ต้องการมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น การดูแลรักษาพื้นที่ของตน การแสดงอำนาจและสิทธิ
ของตนเองให้มากขึ้น รวมทั้งการไม่ชอบให้รัฐเข้ามาครอบงำหรือบงการ แต่ก็ต้องการความ
ช่วยเหลือจากรัฐ พื้นที่นี้กลายเป็นวัฒนธรรมใหม่ที่ถูกผลิตขึ้นหรือสร้างขึ้นบนความหลากหลายและ
ซับซ้อนของเมือง แต่บางครั้งภาพที่เห็นนี้อาจเป็นภาพของ “การเอไหนด เสนั้น” หรือ “การเอโกล
ลาระพา” ก็ได้

นอกจากนี้ในเงื่อนไขของความพยายามสร้างปริมณฑลสาธารณะ ได้แสดงถึงความอยากให้
ผู้คนเข้ามามีส่วนร่วมและให้ความสำคัญกับ “การใช้สัญญาหรือสัญลักษณ์เป็นตัวแทนภาพของการ
นำเสนอ” เพื่อทำให้เกิดความเข้าใจเฉพาะกลุ่มและสร้างปริมณฑลสาธารณะภายในกลุ่มให้เหนียว
แน่น อันเป็นการสร้างกระบวนการการเรียนรู้ กระบวนการตีความหมายก่อน ดังนั้นเอกลักษณ์หรือ
ความเป็นตัวตนที่แท้จริงจึงไม่มี แต่เป็นการสร้างภาพลักษณ์เท่านั้น

ในการศึกษาทำให้เราต้องกลับมาองสภาพความเป็นอยู่และการดำเนินชีวิตของผู้คนในเมือง
ที่มีชีวิตอย่างเร่งรีบและซับซ้อนบนความหลากหลายของสังคมและวัฒนธรรม ซึ่งจะพบว่า แต่ละ
กลุ่มมีการก่อรูป ที่เกิดจากประวัติศาสตร์ของความพยายามสร้างหรือผลิตวัฒนธรรมของตนแตกต่างกัน
ซึ่งผ่านกระบวนการต่อสู้และอุดมการณ์ทางความคิดเพื่อให้กลุ่มของตนกลายเป็นมาตรฐานของ
สังคม อีกทั้งเป็นสิ่งที่ผู้คนแสพหรือบริโภคร่วมกัน มีการกำหนดเป็นกฎเกณฑ์หรือแบบแผน
พฤติกรรมของกลุ่มตนเพื่อแสดงตัวตนหรือเอกลักษณ์ให้สาธารณะได้รับรู้และเข้าใจ ภายใต้นัยยะ
ของการช่วงชิงอัตลักษณ์บนพื้นที่ในปริมณฑลสาธารณะ

ดังนั้นการศึกษานี้จึงพบว่า อัตลักษณ์ที่หลากหลายและแตกต่างกันของกลุ่มต่าง ๆ ใน
กรุงเทพ ฯ ที่พยายามสร้างขอบเขตปริมณฑลเพื่อนำเสนออุดมการณ์ทางความคิดของตนสู่ปริมณฑล
สาธารณะเพื่อสร้างพลังอำนาจของตนให้เข้มแข็งขึ้น ภายใต้นัยยะเรื่อง “ปริมณฑลสาธารณะ”
(Public Sphere) ที่ถูกอธิบายว่า เป็นส่วนหนึ่งของการวางรากฐานให้กับ “ประชาสังคม” ที่กำลัง
ก่อตัวขึ้นมา และช่วยฟื้นฟูการมีส่วนร่วมทางการเมืองเพื่อ “ต่อสู้” กับอำนาจในเชิงโครงสร้างของ
รัฐ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการปฏิรูปโครงสร้างการเมือง ระบบกฎหมาย การศึกษา การพัฒนา สิทธิ
พลเมือง ล้วนแล้วแต่ถูกอธิบายมาในเชิง “เป็นเหตุเป็นผล” (rationality) ที่ผ่านการถกเถียงทาง
สาธารณะจากกลุ่มประชาคมต่างๆ โดยตั้งอยู่บนความเชื่อที่ว่า การเกิดปริมณฑลสาธารณะที่
หลากหลายสามารถจะเข้ามามีบทบาทเพื่อให้เกิดความพยายามสร้างการมีส่วนร่วมทางการเมืองใน

แบบเสรีประชาธิปไตย และบรรยากาศของการถกเถียงที่จะก่อให้เกิดฉันทานุมติ (consensus) ที่กลุ่มคนต่างๆ ในสังคมยอมรับได้ อีกทั้งสามารถนำไปสู่การกำหนดนโยบายสาธารณะที่สำคัญๆ ของรัฐได้อย่างชอบธรรม (legitimation crisis)

ปริณทลสาธารณะ จึงมีความสำคัญและเข้ามามีบทบาทสำคัญในสังคมสมัยใหม่ (Modern Society) เพราะว่าเป็นสังคมทุนนิยมที่มีความเจริญด้านอุตสาหกรรมหรือพาณิชยกรรมนั้น ผู้คนล้วนอาศัยอยู่ในสังคมเมือง ทำให้การสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ในรูปแบบสังคมสมัยใหม่เป็นการสร้างความสัมพันธ์กับส่วนที่เป็นสังคมเป็นหลัก นั่นคือ ส่วนที่เป็นสาธารณะ ฮาเบอร์มาสก็ยืนยันว่าการมีวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตยนั้น ความสำคัญขึ้นอยู่กับ “ส่วนสาธารณะ” ไม่ใช่ส่วนที่เป็น “ชีวิตส่วนตัว” (private life)

แต่ในการศึกษานี้พบว่า “ส่วนสาธารณะ” และ “ส่วนตัว” เป็นเรื่องที่ยากจะแยกจากกันไม่ได้ ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นกับกลุ่มประชาสังคมบนปริณทลสาธารณะต่าง ๆ ในสังคมไทยนั้นต้องอาศัยส่วนที่เป็นสาธารณะและชีวิตส่วนตัวเข้าด้วยกัน ซึ่งทั้งสองส่วนนี้จะมีปฏิสัมพันธ์ร่วมกันหรือปฏิบัติการทางสังคมร่วมกันจนกลายเป็น “วัฒนธรรม”

ด้วยเหตุนี้จึงเป็นที่มาของการเลือกกรณีศึกษาทั้ง 4 กรณี ดังนี้ ศูนย์พัฒนาชุมชน กรุงเทพมหานคร ภาคประชาชน , ศูนย์ส่งเสริมโอกาสผู้หญิง , กลุ่มแมสเซ็นเตอร์ และกลุ่มกรุงเทพเรนโบว์ ทั้งสี่กรณีนี้มีความหลากหลายและแตกต่างกัน ไม่ว่าแนวคิดเบื้องต้น วัตถุประสงค์ กิจกรรมและกระบวนการของแต่ละกลุ่ม

ซึ่งความหลากหลายในที่นี้หมายถึง การกำเนิดขึ้นของกลุ่มที่ต้องการตอบสนองและแก้ปัญหาให้กับกลุ่มสมาชิกในกลุ่ม เนื่องด้วยแต่ละกลุ่มมีวิธีการนำเสนอภาพตัวตนที่แตกต่างกัน โดยเฉพาะกลยุทธ์ที่สร้างความตัวตนและสร้างพลังอำนาจของกลุ่มต่อสาธารณะ อันเป็นความหลากหลายที่ปรากฏขึ้นนี้ ต่างมีเป้าหมายหรืออุดมการณ์ที่นำไปสู่แก่นของการเรียกร้องความเข้าใจและการยอมรับของผู้คนในสังคมบนพื้นฐานความเท่าเทียมกัน รวมถึง “สิทธิอันชอบธรรม” ที่สาธารณะพึงรับรู้และพึงปฏิบัติต่อกลุ่ม

ขณะเดียวกันภายในกลุ่มเองก็มีความพยายามสร้างความเข้าใจและการยอมรับในเรื่องเหล่านี้เช่นกัน นับว่าเป็นการเริ่มต้นตั้งแต่ระดับปัจเจกชนสู่ระดับสาธารณะชนเช่นกัน ภายได้โครงสร้างความสัมพันธ์ภายในกลุ่มสมาชิก (กลุ่มเป้าหมาย) เป็นความสัมพันธ์ที่อิงกับความเป็นส่วนตัว ไม่ว่าความเป็นเครือญาติ พี่น้อง เพื่อน รวมถึงการสร้างความรู้สึกร่วมถึงความผูกพันกันเชิงเครือญาติและครอบครัวเดียวกัน ทั้งนี้เพื่อสร้างความเหมือนและความเป็นเอกภาพของกลุ่ม อันแสดงถึงพลังเข้มแข็งของกลุ่มนั่นเอง

คุณลักษณะและเงื่อนไขของปริมณฑลสาธารณะในสังคมไทย

บนความแตกต่างและหลากหลายของปริมณฑลสาธารณะในกรุงเทพ ฯ ในที่นี้จึงเลือกตัวแทนของปริมณฑลสาธารณะในกรุงเทพ ฯ มาเพียง 4 กลุ่ม ซึ่งจะพบว่าแต่ละกลุ่มมีความแตกต่างกันไม่ว่ารูปแบบกิจกรรม ที่มา รูปแบบองค์กร และกระบวนการ แต่ภายใต้ความแตกต่างเหล่านี้เราก็คพบว่ามีความเหมือนกัน และมีเงื่อนไขของความเป็นปริมณฑลสาธารณะในทิศทางเดียวกัน

จากภาพลักษณะตัวแทนปริมณฑลสาธารณะในสังคมไทย 4 กรณี ได้แก่

1. **ศูนย์พัฒนาชุมชนกรุงเทพมหานคร ภาคประชาชน** เป็นกลุ่มเชิงพื้นที่ (Location Groups) สมาชิกส่วนใหญ่เป็นกลุ่มคนจนเมืองที่มีปัญหาที่อยู่อาศัยในเขตเมือง และถูกไล่รื้อ(กรุงเทพมหานคร) โดยทั่วไปมักจะมีความหมายแฝงที่มึนยะเชิงลบ ทั้งนี้เนื่องจากชุมชนที่ถูกไล่รื้อมักเป็นชุมชนแออัดหรือสลัม ซึ่งคนในชุมชนส่วนใหญ่มีฐานะยากจน สภาพบ้านเรือนหนาแน่นแออัด สาธารณูปโภคไม่ดี ไม่ถูกสุขลักษณะตามมาตรฐานของรัฐ และยังถูกมองว่าเป็นสถานที่อันตราย เป็นแหล่งมั่วสุมการกระทำผิดทางกฎหมาย ประเด็นที่ได้รับผลกระทบคือ “เรื่องที่อยู่อาศัย” จึงนำเสนอตัวตนสู่สาธารณะผ่านแนวความคิดเรื่อง “สิทธิที่อยู่อาศัย”

ความคิดในการตั้งศูนย์ฯ มาจาก ขณะนั้นกรุงเทพมหานครไล่ที่ชุมชนหลายแห่งจากสี่พระยา บ้านปูน วัดอมรศิริ ศิริ แล้วจับให้ไปอยู่รวมกันที่บางแววกี่ต่อสู้อัน ก็เลยคิดที่จะรวมกันเป็นกลุ่มเพื่อช่วยเหลือ มีหลายคนที่ยื่นร่วมกันคิดจากป้อม จากประเวศ คลองตาฟูกก็รวมก่อตั้ง แต่ตอนหลังย้ายไปอยู่ในเครือข่ายสลัม 4 ภาค (ผู้นำชุมชน 24 มิถุนายน 2546)

อย่างไรก็ตามการอ้างเรื่อง “สิทธิ” มิได้ปรากฏให้เห็นอย่างชัดเจน ทั้งนี้เพราะมักจะเกิดการต่อต้านหรือได้ตอบจากผู้คนกลุ่มอื่น ๆ ในสังคมเมือง แต่ประเด็นสำคัญคือ การสร้างอำนาจการต่อสู้โดยใช้ “สัญลักษณ์และความทรงจำ” ซึ่งเป็นเรื่องของ การให้ความสำคัญกับพื้นที่ในเชิงอดีตที่ผ่านมาสร้างอัตลักษณ์ของพื้นที่ และอาศัยอำนาจในการอนุรักษ์ประวัติศาสตร์ของพื้นที่กับชีวิตคนเมืองในอดีต

2. **ศูนย์ส่งเสริมโอกาสผู้หญิง** เป็นกลุ่มเชิงกิจกรรม (Activity Groups) ที่มีเคลื่อนไหวโดยใช้กิจกรรมเป็นเครื่องมือในการสร้างกลุ่มอย่างชัดเจน สมาชิกส่วนใหญ่เป็นกลุ่มพนักงานหญิงบริการทางเพศ ผู้ที่ต้องดิ้นรนต่อสู้กับชีวิตที่ตนเองไม่ปรารถนา และยังคงถูกดูหมิ่นเหยียดหยาม ถูกกีดกันเป็นที่รังเกียจของสังคม ศูนย์ ฯ จึงต้องการปกป้องคุ้มครองและให้ความช่วยเหลือพนักงานบริการเหล่านั้น รวมถึงสถานเริงรมย์อันเป็นที่ทำงานของผู้หญิงกลุ่มนี้ การช่วยเหลือทำขึ้นผ่านการจัดกิจกรรม การให้ความรู้ทั่วไปแก่ผู้หญิงอาชีพบริการเพื่อให้อ่านออกเขียนได้ ให้คำปรึกษาเรื่องสุขภาพอนามัยและสิทธิความเสมอภาคทางสังคม ประเด็นที่ได้รับผลกระทบคือ “เรื่องสวัสดิการการ

ทำงาน” และ “อาชีพที่ไม่ได้รับการยอมรับในสังคม” จึงนำเสนอตัวตนสู่สาธารณะผ่านแนวความคิดเรื่อง “สิทธิการทำงาน” และ “สิทธิความเป็นมนุษย์ที่เหมือนกัน”

“การทำงานอยู่กับกลุ่มผู้หญิงที่เป็นพนักงานบริการอยู่ตลอด ทำให้รับรู้ได้ถึงเสียงจากสังคมรอบข้างที่มองผู้หญิงอาชีพนี้ในแง่มุมต่าง ๆ นานา ประเด็นที่เกิดขึ้นหนาหูมากในช่วงที่โรคเอดส์เริ่มเป็นที่กล่าวถึงกันในสังคม คือ ผู้หญิงบริการเป็นแหล่งแพร่เชื้อเอดส์” (สุ, 2546)

จะเห็นว่าศูนย์ส่งเสริมโอกาสผู้หญิงสร้างความเข้าใจและเปิดโอกาสให้มีการรับรู้ถึงสภาพความไม่เท่าเทียมกันในสังคม จึงต้องเริ่มจากปัจเจกชน นั่นคือ ปัญหาการดำเนินชีวิต ปัญหาการทำงานของผู้หญิงกลุ่มนี้ เพื่อให้เกิดความเข้มแข็งและสร้างความพร้อมที่จะก้าวสู่พื้นที่สาธารณะได้อย่างมั่นใจ ทั้งนี้เนื่องจากการก้าวสู่พื้นที่สาธารณะต้องเผชิญกับกระแสแรงลมรอบทิศที่ตอบโต้ ดังนั้นถ้าสมาชิกแต่ละคน ความสัมพันธ์ภายในกลุ่มไม่แข็งแรงและไม่ชัดเจน ก็จะไม่สามารถต่อสู้กับแรงเหล่านั้นได้ เพื่อสร้างอำนาจและโอกาสที่จะแสดงความเป็นเจ้าของพื้นที่บนสาธารณะได้

3. **กลุ่มเมสเซ็นเตอร์** เป็นกลุ่มเชิงการตลาด (Marketing Groups) ที่มีการรวมตัวกันโดยใช้กิจกรรมการตลาดเป็นตัวขับเคลื่อน และสร้างสัมพันธ์ภายในกลุ่ม สมาชิกส่วนใหญ่เป็นกลุ่มชนชั้นกลาง ปรารถนาสร้างกลุ่ม/องค์กรนี้ อิงอยู่กับปรัชญาของบริษัท ฯ ทั้งนี้เพื่อสร้างความชอบธรรมของการอยู่ร่วมกันระหว่างเสรีนิยม ทุนนิยมกับศีลธรรมหรือเมตตาธรรม ซึ่งหากพิจารณาในความเป็นจริงหรือจากแง่มุมของนักทฤษฎีอีกกระแสหนึ่งจะมองว่าเป็นไปไม่ได้หรือไปด้วยกันไม่ได้ระหว่างทุนนิยมกับศีลธรรม ดังนั้นภาพที่ถูกสร้างขึ้นในการดำเนินงานนี้คือ การสร้างความเชื่อหรือการสร้างความมั่นใจในการทำธุรกิจ โดยเน้นที่ตัวปัจเจกชนและครอบครัวเป็นกลุ่มเป้าหมายสำคัญในการสร้างความเชื่อมั่น โดยเฉพาะการเน้นย้ำ “คุณทำได้” อิงกับการสร้างความเชื่อที่สนับสนุนเสรีนิยม การให้ความสำคัญกับศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และความเท่าเทียมกัน ประเด็นที่เรีกร้องคือ “เรื่องความเท่าเทียมของผู้บริโภค” และ “การพัฒนาคุณภาพชีวิต” จึงนำเสนอตัวตนสู่สาธารณะผ่านแนวความคิดเรื่อง “สิทธิผู้บริโภค” และ “สิทธิความเป็นมนุษย์ที่มีศักดิ์ศรีและความเท่าเทียมกัน”

“...ปรัชญาส่วนตัวที่ว่า “ฉันทำได้” ไม่เพียงแต่จะประยุกต์ใช้ได้กับธุรกิจเท่านั้น หากยังใช้ได้กับการเมือง การศึกษา ศาสนา การกีฬา ศิลปะทุกแขนง แล้วแต่คุณจะได้คิดได้โดยที่เดียวเรียกว่าใช้ได้กับทุกสิ่งในชีวิตคนเรา...” (ริช , 2537)

อาจกล่าวได้ว่าการรวมกลุ่มของเมสเซ็นเตอร์เป็นการเตรียมพร้อมคนให้ก้าวออกสู่สาธารณะมากขึ้น แม้ว่าจะเป็นความต้องการของปัจเจกชนที่ต้องการแสวงหารูปแบบใหม่ วิถีชีวิตใหม่ที่ดูเหมือนว่าไม่เกี่ยวข้องกับการเมือง แต่นัยยะที่แฝงเร้นอยู่นั้น คือ การสร้างอำนาจการมีส่วนร่วมและพลังของผู้บริโภคกับการดูแลสุขภาพและเพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีของตนเองและครอบครัว

4. กลุ่มกรุงเทพเรนโบว์ เป็นกลุ่มทางเลือกของสังคม(Alternative Groups) กลุ่มสร้างอัตลักษณ์เฉพาะทางเพศ สมาชิกส่วนใหญ่เป็นกลุ่มชายรักชาย เกิดขึ้นเพื่อให้ความช่วยเหลือแก่กลุ่มคนรักเพศเดียวกัน ที่ประสบปัญหาหรือผลกระทบจากการเลือกปฏิบัติทางเพศและถูกรีดลอนด้านสิทธิ ให้คำแนะนำปรึกษาสำหรับครอบครัว สถานศึกษาหรือบุคคลทั่วไปที่มีความวิตกกังวลเกี่ยวกับพฤติกรรมรักเพศเดียวกันของบุคคลในความปกครอง รวมทั้งการนำเสนอข้อมูลทางวิชาการ ผลงานวิจัย และข่าวสารความเคลื่อนไหวต่างๆของกลุ่มคนรักเพศเดียวกันต่อสาธารณชนและผู้สนใจ ประเด็นที่ได้รับผลกระทบคือ “ความไม่เข้าใจของคนในสังคมต่อเพศที่สาม” และ “ปัญหาที่ไม่สามารถหาทางออกได้ของเพศที่สาม (ชายรักชาย)” จึงนำเสนอตัวตนสู่สาธารณะผ่านแนวความคิดเรื่อง “สิทธิความเป็นมนุษย์ที่เท่าเทียมกัน”

“...ต้องการอาสาสมัครที่มีจินตนาการบรรเจิด เสียสละ ทั้งร่างกายและแรงใจ เพื่อร่วมคิดค้นกิจกรรมสร้างสรรค์สังคมและโครงการใหม่ ๆ สำหรับกลุ่มชายรักชาย โดยไม่จำกัดรูปแบบเพียงแต่เรามีความมุ่งมั่นและตั้งใจจริง ๆ “เราจะทำอะไร” แล้วนำความมุ่งมั่นนั้นมาคุยกัน สร้างให้เป็นจริงมาช่วยกันสร้างกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อเผยแพร่ผลงานและแสดงศักยภาพของพวกเราออกสู่สังคมกัน ... เราเชื่อว่าคุณทำได้ เพียงแต่คุณจะลงมือทำหรือไม่เท่านั้น...”

(ออ , 2547)

อย่างไรก็ตามเราพบว่า การสร้างอำนาจเพื่อการต่อรองที่เกิดขึ้นของคนกลุ่มนี้เป็นเพียงการสร้างภาพตัวแทนหรือชุดความหมายหนึ่ง ๆ ที่สามารถลื่นไหลได้ ไม่คงที่ ทั้งนี้เพื่อมิให้เกิดอำนาจที่ครอบงำและกดทับพวกเขา จนหาทางออกให้กับกลุ่มไม่ได้ หรือแม้แต่หลักประกันต่อสิทธิในการดำเนินชีวิตของพวกเขา ซึ่งวิธีการตอบโต้เหล่านี้อาจเรียกได้ว่า เป็นการสร้างการเมืองทางวัฒนธรรมที่ผ่านอัตลักษณ์ความเป็นตัวตนของชายรักชาย (เกย์)

ซึ่งจะพบว่าแต่ละกลุ่มมีความแตกต่างอย่างเห็นได้ชัด ไม่ว่า ที่มาของการเกิดกลุ่ม วัตถุประสงค์ของการจัดตั้ง กลุ่มเป้าหมายหรือสมาชิก ประเด็นปัญหาที่ได้รับผลกระทบ และประเด็นหรือการนำเสนอในการขับเคลื่อนตัวตนออกสู่สาธารณะด้วยวิธีการที่แตกต่างกันไป ซึ่งความหลากหลายบนความแตกต่างของอัตลักษณ์ของแต่ละกลุ่มนั้น ได้มีความพยายามสร้างปริมณฑลสาธารณะ บนพื้นที่โดยการเคลื่อนไหวอย่างนุ่มนวล ไม่รุนแรงหรือโต้ตอบกับสังคมในแง่ลบ ทั้งนี้เพื่อให้สังคมหรือสาธารณะยอมรับการเคลื่อนไหวของกลุ่มหรืออัตลักษณ์ของกลุ่ม โดยที่ไม่รู้สึกอึดอัดหรือปฏิเสธการเคลื่อนไหวดังกล่าว หากแต่กลุ่มพยายามทำให้สาธารณะเกิดความรู้สึกว่าเป็นเรื่องหรือประเด็นผลกระทบที่สาธารณะต้องร่วมรับผิดชอบด้วยกัน ทั้งชีวิตส่วนตัวและชีวิต

ในสังคมบนพื้นที่สาธารณะ เพื่อนำไปสู่การเกิดช่องทางให้คนมีโอกาสนในสังคมมากขึ้น สร้างความชอบธรรมในสังคม รวมทั้งการขจัดปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นอีกด้วย

นอกจากฮาเบอร์มาจะไม่ความสนใจเรื่องส่วนตัวแล้ว ปริณทลสาธารณะยังไม่สนใจเรื่องความแตกต่างกันในเรื่องอัตลักษณ์อันมีพื้นฐานสถานะที่ได้มาแต่กำเนิด เช่นจากชนชั้น ชาติพันธุ์ ฯลฯ ฉะนั้นในปริณทลสาธารณะ “ความแตกต่างทางอัตลักษณ์” จึงถูกทำให้กลายเป็น “ความเหมือนกันทางนามธรรม” ด้วยการให้สถานะของการเป็นพลเมืองที่มีความเสมอภาคของรัฐ หรือความสามารถแสดงสิทธิเสรีภาพได้อย่างเสรีในส่วนของประชาคม เราอาจกล่าวได้อีกนัยยะหนึ่งว่าความเหมือนกันในที่นี้คือ การแสดงออกซึ่งความเป็นเหตุเป็นผล (rationality) ของเรื่องที่สนทนา ถกเถียง วิพากษ์วิจารณ์กัน ซึ่งในส่วนของกระแสปั้นนั้นก็จะมีพื้นที่ที่ต่างออกไปจากชนชั้นอื่นๆ ผู้ชายก็จะต่างจากผู้หญิง ปริณทลสาธารณะของเขานอกจากจะมีความเหมือนที่เป็นนามธรรมแล้ว ยังคงมีรูปแบบเฉพาะตัวและมีความเป็นอิสระอยู่ค่อนข้างมาก

สำหรับงานวิจัยนี้ ความแตกต่างทางอัตลักษณ์ของปริณทลสาธารณะแต่ละกรณี พบว่าแต่ละกลุ่มมีเทคนิควิธีการของการสร้างอัตลักษณ์และนำจุดเด่นของแต่ละอัตลักษณ์เหล่านั้นมาใช้เป็นภาพตัวแทนที่สามารถนำเสนอและต่อรองกับอำนาจต่าง ๆ ในสังคม รวมทั้งวัฒนธรรมทางวาตะ (Speech Culture) ที่แตกต่างกัน ที่พยายามสื่อให้เห็นถึงความสำคัญของกลุ่มและความชอบธรรมที่กลุ่มควรจะได้รับโอกาสและสิทธิที่เท่าเทียมกันในสังคม ทั้งนี้ทั้งนั้นก็ขึ้นกับบริบทของปัญหาหรือปรากฏการณ์ที่มีผลต่อปริณทลสาธารณะนั้น ๆ แต่นั่นก็ได้ปฏิเสธความเหมือน ที่แต่ละปริณทลสาธารณะแสดงออก นั่นคือ “การแสดงออกอย่างมีเหตุมีผล” โดยการสร้างสื่อ วาทกรรมต่าง ๆ ในรูปแบบที่แตกต่างกันไป ขึ้นอยู่กับความถนัด และกระแสที่ให้ความสนใจกับปริณทลนั้น ๆ ด้วย

สำหรับคุณลักษณะของปริณทลสาธารณะในสังคมไทยที่เห็นได้ชัดจากทั้งสี่กรณีอีกประการหนึ่งคือ ความสัมพันธ์ที่ถูกสร้างขึ้น มิได้ถูกแยกเป็นส่วนความสัมพันธ์ในรูปแบบการเมืองเดี่ยว ๆ เหมือนเช่นที่ฮาเบอร์มาสกล่าวไว้ หากแต่ “วิถีการสมาคม” (Mode of Association) อยู่ภายใต้ความสัมพันธ์ที่อิงกับความเป็นเครือญาติ ครอบครัว พี่น้อง รุ่นพี่รุ่นน้องและเพื่อนฝูง ซึ่งความสัมพันธ์เหล่านี้ทั้งดึงและสร้างส่วนที่เป็นชีวิตส่วนตัวออกมา เพื่อให้ปริณทลสาธารณะเหล่านี้สามารถขับเคลื่อนและสร้างพลังเคลื่อนสู่สาธารณะได้

ดังนั้นนัยยะสำคัญของ “ปริณทลสาธารณะ” จึงหมายถึง พื้นที่ที่มีความสำคัญต่อการเคลื่อนไหวอันจะก่อให้เกิดการรับรู้และยอมรับ ตลอดจนสร้างข้อถกเถียงในวงกว้างของสังคมได้มากที่สุด และยังเป็นพื้นที่ที่สร้างหลักประกันต่อการครอบงำอำนาจของรัฐของกลุ่มประชาสังคมต่าง ๆ ในสังคม ที่นำไปสู่การสร้างตัวตนของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของกลุ่มต่าง ๆ

หากกล่าวว่า ปริณทลสาธารณะในสังคมไทยที่เกิดขึ้นจะพบว่า เกิดภายใต้เงื่อนไขของผลกระทบหรือปัญหาที่ทำให้กลุ่มเหล่านั้นรู้สึกถึงการถูกระงับ ถูกครอบงำและถูกแทรกซึมอำนาจ

ของรัฐและตลาด ทำให้เกิดปฏิกิริยาโต้ตอบต่อประเด็นปัญหาหรือผลกระทบดังกล่าว ในรูปแบบต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นวาทกรรม หรือสัญลักษณ์ต่าง ๆ ที่ถูกสื่อออกมา

เงื่อนไขที่ทำให้กลุ่มเองสามารถสร้างพลังหรือแรงเสริมให้ก้าวสู่สาธารณะได้นั้น คือ “การทำกิจกรรมกลุ่มร่วมกัน” ซึ่งมีหลากหลายรูปแบบ เช่น “การพบกลุ่ม” ของศูนย์ส่งเสริมโอกาสผู้หญิง “การเข้าเซ็นเตอร์” ของกลุ่มแมสเซ็นเตอร์ “การรวมกลุ่มออมทรัพย์” ของศูนย์พัฒนาชุมชนกรุงเทพ ฯ และ “การพูดคุยผ่านอินเทอร์เน็ต” ของกลุ่มกรุงเทพเรนโบว์ เมื่อมีการรวมกลุ่มด้วยรูปแบบต่าง ๆ จะพบว่า จะเกิดเวทีการแลกเปลี่ยนพูดคุยกัน ซึ่งประเด็นที่มีการพูดคุยแลกเปลี่ยนกันนั้นเริ่มตั้งแต่เรื่องส่วนตัว จนถึงเรื่องสาธารณะ หรือเรื่องระดับจุลภาคจนถึงเรื่องระดับมหภาค

จะเห็นว่า “ความเป็นปริมณฑลสาธารณะ” ที่เกิดขึ้นนี้ไม่สามารถแบ่งแยกเรื่องการพูดคุยแลกเปลี่ยนหรือการถกเถียงอย่างชัดเจนระหว่างเรื่องส่วนตัวและสาธารณะ เพราะเรื่องราวต่าง ๆ เป็นเรื่องที่เชื่อมโยงกันและสัมพันธ์กันอย่างแยกไม่ออก เช่น หากจะพูดคุยเรื่องของปัญหาการไม่ยอมรับความเป็นชายรักรชายของคนในครอบครัว หรืออาชีพหญิงบริการทางเพศ ประเด็นสำคัญของเรื่องก็สามารถโยงถึงเรื่องของ “สิทธิความเป็นมนุษย์” หากจะพูดคุยหรือปรับทุกข์เรื่องสินค้าในชีวิตประจำวันราคาแพง (สบู่ ยาสระผม ฯลฯ) และไม่มีคุณภาพ ก็จะโยงไปถึงปัญหาของการเอาเปรียบผู้บริโภค หรือการไร้อำนาจของผู้บริโภค เป็นต้น

ดังนั้นมิติของการแบ่งแยกความเป็นส่วนตัวและความเป็นสาธารณะเป็นเรื่องที่ตัดไม่ขาดและไม่สามารถแยกออกจากกันได้ ซึ่งนัยยะเหล่านี้สามารถนำไปสู่ภาพของการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างได้ แม้ว่าในปัจจุบันปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นกับปริมณฑลสาธารณะมักจะมุ่งเน้นที่การให้คำตอบกับสาธารณะและผลกระทบต่อโครงสร้าง โดยละทิ้งความสำคัญของความเป็นส่วนตัวในชีวิตประจำวัน แม้ว่าความเป็นส่วนตัวในชีวิตประจำวันไม่ใช่ว่าความสัมพันธ์แบบเครือญาติ การพูดคุยหรือการถกเถียงปรับทุกข์กัน และอื่น ๆ ดูเหมือนเป็นเรื่องธรรมดา แต่เป็นเรื่องราวเหล่านี้มีพลังและความหมายต่อการสร้างอำนาจของผู้คนในสังคม และรวมความหมายถึง “การเมืองในชีวิตประจำวัน” ด้วย

การเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่ของปริมณฑลสาธารณะในกรุงเทพ ฯ

งานวิจัยนี้มุ่งที่จะวิเคราะห์ถึงลักษณะของการรวมตัวและการร่วมทำกิจกรรมกันของกลุ่มกรณีศึกษาทั้ง 4 กลุ่มในกรุงเทพ ฯ โดยการวิเคราะห์นี้เป็นการตั้งคำถามในเชิงทฤษฎีต่อแนวคิดเกี่ยวกับขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่ (new social movement) ที่ให้ความสำคัญกับการแสดง “อัตลักษณ์ร่วม” (collective identity) อันเป็นปัจจัยสำคัญของแสดงออกของกลุ่มและการทำกิจกรรม หรือที่เรียกว่าเป็น “actor” ¹

¹ Melucci 1995:118-119 และ 1992:49

อย่างไรก็ตามในอดีตกฤษฎีทางสังคมที่ทำการศึกษาร่องขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม มักจะศึกษาถึงการรวมกลุ่มและการทำกิจกรรมนี้มักจะมีใจกันในนิยามของการเป็น “การเคลื่อนไหวแบบประจักษ์นิยม” (empirical movement) คือเป็นลักษณะที่รวมกลุ่มประท้วง มีการยื่นข้อเสนอเรียกร้องต่อรัฐ มีองค์กรที่จัดตั้งเพื่อทำการเคลื่อนไหว ฯลฯ และที่สำคัญมีกลุ่มที่มีตัวตนชัดเจน (unity of collective action)² ซึ่งแนวความคิดดังกล่าวได้รับการวิพากษ์วิจารณ์จากแนวคิดหลังโครงสร้างนิยม (post-structuralism) และหลังสมัยใหม่ (postmodernism) ว่าเป็นการให้ความสำคัญกับการกระทำร่วม (collective action) และความสัมพันธ์ของอำนาจในเชิงโครงสร้าง โดยละเลยถึงการอธิบายถึงอัตวิสัย (subject) ของกลุ่มผู้ทำการเคลื่อนไหวที่มีความหลากหลายและปะทะสังสรรค์กับอำนาจที่มีผลต่อการใช้ชีวิตประจำวัน การศึกษาตามแนวทางเดิมดังกล่าวนี้ จึงไม่อาจที่จะอธิบายถึงขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม ที่อัตวิสัยมีความหลากหลายและซับซ้อนมากขึ้นในสังคมปัจจุบันได้

อย่างไรก็ตามการให้ความหมายของคำว่า “ใหม่” ต่อกระบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมนี้ ไม่ได้หมายถึง “ความใหม่” ของอัตวิสัยขบวนการ หากแต่ยังหมายถึงความใหม่ของมโนทัศน์ในการวิเคราะห์ด้วย³ ทั้งนี้แนวทางการวิเคราะห์ถึงรูปแบบขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ (New Social Movement) พิจารณาได้จากการสร้างอัตลักษณ์ ความพยายามสร้างภาพตัวแทนหรือตัวตนของกลุ่ม ความพยายามนิยามสิทธิและความชอบธรรมในการดำเนินชีวิตประจำวัน โดยผ่านการต่อรองความหมายในสังคมและการเข้าถึงทรัพยากรของรัฐ ตลาดและสังคม ภายใต้ปฏิสัมพันธ์และกลไกแบบเสรีนิยม

แม้จะมีการกล่าวถึง ความไม่เท่าเทียมกันของอำนาจของกลุ่มคนในสังคมคือ สิ่งที่ทำให้ปริณิชาตสาธารณะดำรงอยู่ อันหมายถึงการให้ความสำคัญกับ ปริณิชาตสาธารณะในฐานะเป็นพื้นที่ของการต่อสู้ช่วงชิง (contested space) ของส่วนที่เรียกว่า “สาธารณะ” จากกลุ่มคนที่หลากหลายมากกว่าเป็นการใช้ความเป็นเหตุเป็นผลเพื่อหาฉันทานุมัติร่วมกันโดยอาศัยเสียงข้างมากหรือการทำประชานิยาม (public hearing) หาข้อยุติปัญหา

² ดู Habermas 1975, Offe 1995

³ Melucci 1992:48

งานศึกษานี้จึงนำไปสู่การพิจารณาถึง “ปริณทลสาธารณะที่อัตวิสัยมีความหลากหลาย” (multi-subjectivity public sphere) โดยในที่นี้ความหลากหลายที่สำคัญอยู่ที่ “อัตวิสัย” ไม่ใช่อยู่ที่ “ปริณทลสาธารณะ” ด้วยเหตุนี้จำเป็นต้องก้าวพ้นการยอมรับต่อความหลากหลายในเรื่อง “ปริณทลสาธารณะ” ตามแนวคิดแบบพหุนิยม(pluralism)ที่นำไปสู่การแนวคิดแบบต่างคนต่างอยู่ในปริณทลของตัวเอง

ที่กล่าวมาเราจะเห็นได้ว่าภาพของอัตลักษณ์ของกลุ่มต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมไทยไม่ได้ต่างไปจากสังคมตะวันตกนัก ด้วยปัจจัยของการสร้างนิยามประเด็นต่าง ๆ ที่นำมาซึ่งประโยชน์ของกลุ่มตน หรือการเรียกร้องสิทธิชอบธรรมที่สังคมควรให้แก่พวกตน ดังนั้นในสังคมที่ทุนนิยมที่เน้นการบริโภค หรือความแตกต่างและหลากหลายของเอกลักษณ์ของกลุ่มได้พยายามให้เห็นการแสดงออกของอัตลักษณ์ของกลุ่มตน ซึ่งการแสดงออกดังกล่าวไม่ใช่เป็นเพียง “การออกมาเผยตัว”(coming out) ตามเอกสารหรือหนังสือที่นำมาใช้อธิบาย รวมถึงสื่อต่าง ๆ เพราะนั่นเท่ากับเป็นความพยายามบอกว่า พวกเขามีตัวตนอยู่ก่อนแล้ว

แต่พบว่า อัตลักษณ์เป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นผ่านกระบวนการทางสังคม ดังนั้น อัตลักษณ์ของความเป็นกลุ่มอาจไม่ใช่เป็นสิ่งที่ มี “แก่นสาร”(essential)ในตัวของมันเองอย่างตายตัว อัตลักษณ์ไม่ใช่เพียงแค่บอกว่าเรา “เราคือใคร”(Who we are?) มาจากไหน(where we came from) หากแต่อัตลักษณ์ยังต้องเป็นสิ่งที่บอกว่า “เรากำลังที่จะเป็นอะไร”(what we might become) เราถูกนำเสนอมาอย่างไร (how we have been represented?) และเราจะนำเสนอตัวเราเองอย่างไร (how we might represent ourselves) ⁴ และที่สำคัญอัตลักษณ์ต้องเป็นลักษณะของอัตลักษณ์ร่วม(collective identity) จึงจะสามารถสร้างขบวนการที่เคลื่อนไหวได้

ดังนั้นการศึกษานี้ได้ให้ความหมายลักษณะของกลุ่มที่มีอัตลักษณ์ร่วมกัน (collective identity) ซึ่งลักษณะดังกล่าวเป็นความจริงที่ถูกสร้างขึ้น (a constructed reality) ไม่ใช่สิ่งที่มีมาตั้งแต่กำเนิด โดยอัตลักษณ์ร่วมนี้สัมพันธ์กับการเคลื่อนไหวที่เป็นกระบวนการ (process) ในลักษณะของ การแลกเปลี่ยน(exchange) การต่อรอง (negotiation) และความขัดแย้ง(conflict) ซึ่งทั้งหมดนี้อยู่บนพื้นฐานของกลุ่มที่ไม่ได้มีความเหนียวแน่น(fragmentation) ตลอดจนสามารถที่จะถูกผนวกกลืน(assimilation)เข้าสู่สังคมได้ พร้อมกันกับที่อาจจะไม่ได้รับการยอมรับจากสังคม (exclusion)ในบางเรื่อง บางเหตุการณ์ ⁵

อย่างไรก็ตามทั้งสี่กรณีนี้ พบว่าการเกิดปฏิสัมพันธ์และกลไกของกลุ่มที่มีต่อรัฐ ตลาดและสังคมทำให้เกิดการฟื้นฟูการมีส่วนร่วมทางการเมืองในเชิงอำนาจ อันนำไปสู่การสร้างการยอมรับหรือเปรียบเสมือนการเปิดพื้นที่หรือเวทีส่วนกลางร่วมกับฝ่ายต่าง ๆ ในการเสนอประเด็น กำหนด

⁴ Hall 1996:4

⁵ Melucci 1992:48

วาระ และสร้างประชาคมคิดเพื่อกดดันรัฐให้ตอบสนองความต้องการของสังคม ซึ่งพื้นที่กลายเป็นการเปิดพื้นที่แห่งการช่วงชิงและต่อสู้เพื่ออุดมการณ์ของตัวคนและสังคม โดยอาศัยการปฏิบัติการทางสังคม ไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมต่าง ๆ การสื่อสาร การสร้างวาทกรรมรวมถึงสัญลักษณ์ต่าง ๆ บนปริณิพลสาธารณะเหล่านั้น

“ออมทรัพย์” ขยายฐานเพื่อเคลื่อนไหว : การสนับสนุนให้เกิดนโยบาย

จากกรณีศูนย์พัฒนาชุมชนกรุงเทพ ฯ ภาคประชาชน ได้มีการรวมตัวภายในชุมชนและชุมชนอื่น ๆ ภายในเครือข่าย โดยอาศัย กลุ่มออมทรัพย์เป็นเครื่องมือสำคัญในการแก้ปัญหาที่อยู่อาศัยของชุมชนที่ถูกไล่อื้อ ซึ่งชุมชนหลายแห่งที่ถูกไล่อื้อในช่วงกลางทศวรรษ 2520 ได้ใช้กระบวนการออมทรัพย์แก้ปัญหาที่อยู่อาศัยสำเร็จ

การจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์จะเน้นการประสานงานเครือข่าย ด้วยเหตุนี้กระบวนการกลุ่มออมทรัพย์จึงมิได้เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริม “การมีส่วนร่วม” ของคนในชุมชนเท่านั้น แต่ยังส่งเสริม “ความร่วมมือกันระหว่างชุมชน” ด้วย อีกทั้งในสถานการณ์การไล่อื้อในปัจจุบันเครือข่ายออมทรัพย์มีบทบาทสำคัญต่อการเคลื่อนไหวของชาวชุมชนแออัด เครือข่ายออมทรัพย์ไม่ได้เป็นแหล่งเงินสำหรับการจัดหาที่อยู่อาศัยเท่านั้น แต่ยังเป็นกลุ่มพันธมิตรในการเผชิญหน้าหรือเข้าร่วมกิจกรรมแสดงพลังในการเรียกร้องขอเจรจากับเจ้าของที่ดินด้วย เช่น กรณีการไล่อื้อชุมชนป้อม มีสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์จากเครือข่ายต่างๆ ในกรุงเทพมหานครเข้าร่วมกิจกรรมการประท้วง กรุงเทพมหานคร (หน่วยงาน) ด้วย

เมื่อเทียบสถานการณ์การไล่อื้อชุมชนและปฏิกิริยาของชุมชนในปัจจุบันกับสภาพเหตุการณ์เมื่อ 2-3 ทศวรรษที่ผ่านมาจะพบว่า มีการเปลี่ยนแปลงหลายด้าน แต่การเปลี่ยนแปลงที่สำคัญก็คือ ชาวชุมชนมีโอกาสมิทางเลือกมากกว่าที่ผ่านมาในอดีต ดังจะเห็นได้จากกรณีการไล่อื้อชุมชนที่ประสบความสำเร็จในการเจรจาดำเนินการกับหน่วยงานของรัฐให้จัดหาสถานที่อยู่แห่งใหม่ที่เหมาะสมและมีบริการขั้นพื้นฐานได้ หรือในกรณีชุมชนริมคลองที่ชาวชุมชนช่วยเหลือร่วมมือพึ่งพากันเอง การที่ชุมชนเหล่านี้มีโอกาสมิทางเลือกกำหนดวิถีชุมชนของตนได้ก็เนื่องจาก ชุมชนมีการรวมกลุ่มกันจัดตั้งองค์กรขึ้นทั้งภายในและภายนอกชุมชน ทำให้ชุมชนมีพลังที่สามารถสร้างโอกาสหรือ “พื้นที่” ให้แก่ตนเองได้ ซึ่งกว่าจะมาถึงจุดนี้ ชาวชุมชนต้องผ่านประสบการณ์และเรียนรู้ข้อผิดพลาดจากเหตุการณ์ที่ผ่านมา รวมทั้งการสนับสนุนจากคนนอกชุมชน เช่น องค์กรพัฒนาเอกชน(NGOs) และนักวิชาการต่างๆ เพราะฉะนั้นเพื่อความเข้าใจในกระบวนการเคลื่อนไหวในปัจจุบันของชุมชนที่ศึกษา จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องกล่าวถึงการเคลื่อนไหวของชุมชนในอดีต เพราะกระบวนการในปัจจุบันเป็นผลและการส่งต่อทางความคิดจากกระบวนการในอดีต

ปัจจุบันแม้จะมีเครือข่ายสลัม 4 ภาคเป็นเครือข่ายการประสานงานของชุมชนแออัด แต่ก็เป็นการเคลื่อนไหวระดับนโยบาย และสมาชิกของเครือข่ายที่เป็นองค์กรชุมชนในกรุงเทพฯ ก็มีได้

ดูแลชุมชนครอบคลุมทั่วทั้งพื้นที่เหมือนศูนย์พัฒนาชุมชน กทม.ภาคประชาชน เช่น ศูนย์ร่วมพัฒนาชุมชน กลุ่มพัฒนาชุมชนได้สะพาน เครือข่ายพัฒนาสามัคคี เครือข่ายริมทางรถไฟสายใต้-ตะวันตก ก็มีชุมชนในบริเวณนั้นเป็นสมาชิกเครือข่าย ซึ่งชุมชนเหล่านี้ต่างก็ต่อสู้มายาวนานและเป็นหัวขบวนในการเคลื่อนไหวเรียกร้องสิทธิที่อยู่อาศัย

กรณี **ชุมชนป้อม** ซึ่งเป็นชุมชนอยู่ในเครือข่ายออมทรัพย์ดุสิต-พระนคร-ราชเทวีเช่นเดียวกับชุมชนศิริ ชุมชนป้อมถูกเวนคืนที่ดินและโดนไล่ในช่วงเวลาเดียวกันกับศิริ ได้รับการเสนอจากกรุงเทพมหานครให้ย้ายไปอยู่ที่แห่งใหม่ ซึ่งเป็นโครงการของการเคหะแห่งชาติ ที่หนองจอก (โครงการคลองกรุง) ซึ่งแรกเริ่มชาวป้อมๆก็ไม่เห็นด้วยเพราะสถานที่ห่างไกลจากแหล่งทำกิน การไปมาสัญจรไม่สะดวก ไม่มีสาธารณูปโภคใดๆ ชุมชนได้เจรจาต่อรองกับกรุงเทพมหานครขออาศัยอยู่ในที่เดิม และในที่สุด กทม.ได้ยื่นเงื่อนไขว่า ถ้าไม่รับเงินเวนคืนภายใน 3 วันกทม.จะนำรื้อมาไถรื้อ ชาวชุมชนจึงรับเงินงวดแรกร้อยละ 75 แล้วไปวางควานบ้านโครงการเคหะแห่งชาติ เมื่อเวลาผ่านไปเกือบ 2 ปีโครงการของการเคหะฯก็ยังไม่เริ่ไรคืบหน้า ชาวชุมชนจึงหยุดการจ่ายเงิน และปัจจุบันชุมชนป้อมก็กำลังเผชิญการกดดันการไล่รื้อจาก กทม. อย่างหนัก

และในการต่อสู้กับ กทม.ครั้งนี้ ชุมชนป้อม ๆ จึงมีพันธมิตรสนับสนุนหลายฝ่าย เช่น เครือข่ายออมทรัพย์, เครือข่ายสลัม 4 ภาค, มูลนิธิชุมชนไท, พอช., นักวิชาการในสถาบันการศึกษาต่างๆ รวมทั้งศูนย์พัฒนาชุมชนกทม.ฯ ก็ร่วมกิจกรรมการต่อสู้นี้ โดยเข้าร่วมประชุมปรึกษาหาแนวทางการต่อสู้ ส่วนกิจกรรมด้านอื่นก็มีบ้าง เช่น เข้ากิจกรรมทอดผ้าป่าหาทุนซ่อมแซมอนุรักษ์บ้านเก่าอายุ 100 กว่าปีในชุมชน ซึ่งบทบาทการเข้าร่วมนี้นับได้น้อย ทั้งนี้ประธานศูนย์พัฒนาชุมชน กทม.ฯ กล่าวว่า

โอกาสที่ชาวป้อมจะชนะมีน้อย เพราะรับเงินเวนคืนไปแล้ว 75%

วิธีการของกทม.ต่อไปก็คือ จะค่อยรุกทีละนิด จาก 2 ไร่ก่อนแล้วค่อยๆ ขยับไป

ส่วนที่เหลือ การมาร่วมกิจกรรมของป้อมๆก็ด้วยเป็นเพื่อนบ้านกัน

(22 เมษายน 2546)

อย่างไรก็ตาม เมื่อดูการต่อสู้ของชาวป้อมๆในครั้งนี้จะเห็นวิธีการต่างๆ ดังนี้

- วิธีแรก การจัดเวทีสัมมนา เชิญนักวิชาการที่สนใจและทำงานเกี่ยวกับชุมชนมาพูด เชิญสื่อมวลชนมาทำข่าว เพื่อให้ข้อมูลและบอกกล่าวเรื่องราวของชุมชน
- วิธีที่สอง การจัดท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในชุมชน ในช่วงวันสงกรานต์ เสนอภาพความเก่าแก่ของชุมชน ความเป็นอยู่ของชาวชุมชน บ้านเรือน อาชีพดั้งเดิมที่สืบทอดกันมา เช่น ทำกรรณก และเลี้ยงนก ทำหว่าญี่ เลี้ยงไก่ชน

- **วิธีที่สาม** การเขียนบทความลงหนังสือ เช่น ในหนังสือศิลปวัฒนธรรม วารสารชุมชนไท หรือข่าวหนังสือพิมพ์
- **วิธีที่สี่** การเจรจาต่อรอง ในครั้งนี้ชาวชุมชนมีพันธมิตรร่วมปรึกษาหาแนวทางในการเจรจาต่อรองกับกรุงเทพมหานคร โดยการเสนอรูปแบบการใช้ที่ดินบริเวณป้อมมหากาฬ ของชาวชุมชน ฯ มีการสร้างแบบจำลองการใช้ที่ดินและแบบบ้านของชาวชุมชน โดยได้รับความช่วยเหลือจาก นักวิชาการด้านสถาปัตยกรรม มหาวิทยาลัยชื่อดังในกรุงเทพ ฯ
- **วิธีที่ห้า** การขอพึ่งอำนาจศาลปกครอง เพื่อยับยั้งคำสั่งการไล่อื้อของกทม.ในวันสิ้นเดือน มีนาคม 2546 ชุมชนได้ยื่นหนังสือขอให้ศาลพิจารณาข้อพิพาท ซึ่งศาลปกครองรับเรื่อง โดยระหว่างการดำเนินการพิจารณา ศาลมีอำนาจคุ้มครองระงับการไล่อื้อได้ 30 วัน
- **วิธีที่หก** การทำกิจกรรมชุมชนร่วมกับหน่วยงานรัฐ เช่น ทำงานร่วมกับเจ้าหน้าที่ตำรวจ นครบาลตำรวจราชบุรี เพื่อแก้ปัญหายาเสพติดโดยจัดอบรมให้ความรู้แก่เด็กและเยาวชนในชุมชน จากรูปแบบที่ชุมชนป้อมฯใช้ต่อสู้กับกทม.ในปัจจุบันจะเห็นว่า ชาวป้อมฯได้ใช้พื้นที่ สาธารณะมากขึ้น ด้วยการเปิดชุมชนให้คนเข้าชม นักวิชาการเขียนบทความ การใช้สื่อมวลชนบอกกล่าวเรื่องราวให้สังคมทราบ

ออกจากมุมมืดต่อสู้ด้วยความรู้ : การสร้างอำนาจต่อรอง

ความรู้ที่ศูนย์ส่งเสริมโอกาสผู้หญิงพยายามมอบให้แก่สมาชิก ส่วนใหญ่จะเป็นความรู้ในเรื่อง “สิทธิที่คนประกอบอาชีพในสังคมพึงมี” และ “ควรได้รับการคุ้มครองตามกฎหมาย” นอกจากนี้เรื่องสิทธิในการประกอบอาชีพ ที่ศูนย์ยังมีการให้ความรู้เรื่องราวเกี่ยวกับสุขภาพที่ทุกคนควรมีความรู้เพื่อให้ดูแลและป้องกันความเสี่ยงทางสุขภาพต่างๆที่จะเกิด โดยเฉพาะที่จะเกิดจากการประกอบอาชีพ ที่สำคัญจะให้ความรู้เกี่ยวกับเรื่องโรคเอดส์และโรคที่มีสาเหตุมาจากการมีเพศสัมพันธ์เป็นหลัก แต่ที่สำคัญที่สุดคือ คือการสอนให้พนักงานบริการทุกคนมีความเข้าใจ และรักในศักดิ์ศรีของอาชีพที่ตนกำลังประกอบอยู่

เนื่องจาก ศูนย์ส่งเสริมโอกาสผู้หญิงจัดตั้งขึ้นมาจากอุดมการณ์ที่ต้องการแสวงหาสิทธิและความยุติธรรมในสังคมให้กับผู้หญิงพนักงานบริการ และเรียกร้องสิทธินั้นจากรัฐบาล โดยแสดงการยอมรับความเท่าเทียมกันของอาชีพพนักงานบริการกับอาชีพอื่นออกมาในรูปของกฎหมาย นอกจากการแสดงออกผ่านกฎหมายโดยรัฐบาลแล้ว ก็ยังต้องการให้รัฐบาลหรือคนทั่วไปรับรู้ความเป็นอยู่ของพวกเขว่าเป็นอย่างไร พวกเขาอยากได้รับความเป็นธรรมในสังคมอย่างไร และอยากให้อยอมรับแต่ก่อนที่จะมีการเรียกร้องสิทธิจากรัฐบาลโดยตัวแทนของกลุ่ม วิธีการที่ใช้คือ การรับฟังเสียงของเพื่อนๆที่ประกอบอาชีพพนักงานบริการก่อนว่าต้องการจะได้สิทธิในขอบเขตแค่ไหน อย่างไร โดยอาจจะมานั่งคุยกันที่ศูนย์พัฒนาพงษ์ การคุยกันที่ศูนย์พัฒนาพงษ์จะสืบเนื่องกันจากการให้ความรู้เรื่องสิทธิและกฎหมายต่างๆ หลังจากนั้นก็จะระดมความคิดเห็น ช่วยกันหาวิธีการที่จะแสวงหาการได้มา

ซึ่งสิทธินั้น หรืออาจจะจัดอย่างเป็นทางการมากขึ้น โดยหาสถานที่จัดที่มีพื้นที่กว้างขึ้นจัดเป็นเวทีสัมมนา อาจจะเป็นโรงแรมที่กลุ่มเป้าหมายของการสัมมนาจะเดินทางไปได้สะดวก รวมทั้งเอื้ออำนวยต่อการจัดสัมมนา อย่างเช่น เมื่อวันที่ 25 สิงหาคม 2542 ได้จัดเวทีประชาพิจารณ์ขึ้นที่ศูนย์พัฒนพงษ์ เพื่อระดมความคิดเห็นและทิศทางที่ต้องการให้เกิดขึ้นกับร่าง พรบ. สถานบริการฉบับใหม่ ซึ่งจะแก้ไขจากของเดิมที่ใช้กันมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2509 ในครั้งนั้นมีพนักงานบริการที่เห็นด้วยกับฐานะการเป็นลูกจ้าง เห็นว่าการเป็นพนักงานบริการน่าจะมาเป็นเวลา คือ วันละแปดชั่วโมง มีเวลาเปิดปิดเหมือนงานอื่นๆ ในสังคม หากทำงานเกินวันละแปดชั่วโมงก็จะได้ค่าตอบแทนเพิ่มที่เรียกว่า ค่าล่วงเวลา ซึ่งผู้ที่เห็นด้วยยินดีที่จะเสียภาษีให้รัฐบาล เมื่อยามเจ็บป่วยจะได้เรียกคืนตามสิทธิประกันสุขภาพ และการประกันสังคมที่ให้ค่าตอบแทนเมื่อถูกให้ออกจากงาน หรือสิทธิการลาคลอด ลาบวชให้หยุดได้เก้าสิบวัน เหมือนคนงานทั่วไป และพนักงานเหล่านี้ยังเห็นด้วยกับการได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายแรงงาน เนื่องจากเป็นผู้ที่ทำงานมานานพอสมควรและคิดว่างานอาชีพบริการน่าจะเป็นอาชีพที่ยึดมั่นได้ เหมือนอาชีพอื่นๆ จึงควรมีหลักประกันและความมั่นคงในชีวิตและครอบครัวด้วย⁶

นอกจากนี้ยังมีการแสดงตัวให้สาธารณชนได้รู้จักเป็นอย่างดี ไม่ว่าจะเป็นการจัดสัมมนาทั้งในระดับประเทศและต่างประเทศ มีกลุ่มละครที่พร้อมแสดงทุกเมื่อที่ไปร่วมกิจกรรมกับองค์กรต่างๆ หรือว่าเล่นสนุกกันเอง มีชื่อกลุ่มละครว่า “ฮันนี่บี” แต่ในแต่ละปีจะมีสัก 2 – 3 ครั้งที่จะมีการจัดทริปสัญจรไปตามต่างจังหวัด บางครั้งก็เป็นการพบกลุ่มกับเพื่อนที่แม่สายและเชียงใหม่ อาจจะจัดที่รีสอร์ทหรือโรงแรม เกมที่เล่นหรือกิจกรรมที่ทำก็จะเป็นอย่างที่ใหญ่มากขึ้น มีโอกาสรู้จักเพื่อนร่วมอาชีพมากขึ้น และได้มีโอกาสเรียนรู้วัฒนธรรมประจำท้องถิ่นของเพื่อนในหลายพื้นที่ การสนทนาแบบสัญจรเป็นการเพิ่มประสบการณ์ใหม่และเพิ่มพลังให้กลับมาเริ่มต้นกับการทำงานใหม่อีกครั้ง

รวมถึง การจัดทำสื่อเผยแพร่ในรูปแบบต่าง ๆ เช่นหนังสือการ์ตูน เสื้อยืด โปสเตอร์ โปสการ์ด เข็มกลัด เป็นต้น รวมถึงการได้รับเงินสนับสนุนในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งจากองค์กรของรัฐและเอกชนทั้งในและต่างประเทศอีกด้วย

วาทะ “คุณทำได้” จากปัจเจกชนสู่สาธารณะ : การรู้จักเล่นกับอำนาจ

เราอาจตั้งคำถามที่ค้างคาใจว่า กลุ่มแมสเซ็นเตอร์มีจุดเน้นหรือเป้าหมายสำคัญคืออะไรกันแน่ ? แล้วความเป็นได้ของธุรกิจและตลาดจะไปด้วยกันได้อย่างไรกับศีลธรรมและการสร้างความสัมพันธ์แบบมิตรที่แท้จริง ดังนั้นในฐานะที่เป็นองค์กรธุรกิจหนึ่งที่มีผลประโยชน์สูงสุด เราจะพบว่ากลายเป็นจุดเริ่มในการสร้างพื้นที่สาธารณะให้กับสังคมไทยในยุคปัจจุบัน แม้ว่าแต่ละคนจะเป็นชนชั้นกลางที่มีความเป็นปัจเจกชนสูง แต่ก็ยังคงมีความต้องการในเรื่องของสังคม การโยกหาความเอื้ออาทรและมิตรภาพเช่นกัน ซึ่งสิ่งเหล่านี้เกิดขึ้นภายใต้โครงสร้างความสัมพันธ์การ

⁶ แบ็ค เกิร์ล, 2542.

รวมกลุ่มที่มีเงื่อนไขความสัมพันธ์แบบเครือญาติ เพื่อนพ้องน้องพี่ เมื่อถูกนำมาผนวกร่วมกับ โครงสร้างของตลาด และตลาดเป็นตัวนำ ซึ่งอาศัยการสร้างเงื่อนไขที่อาศัยความชอบธรรมและ เรียกเรื่องสิทธิของการมีคุณภาพชีวิตที่ดี สุขภาพดี เศรษฐกิจดี สุดท้ายคือ “ความเท่าเทียมกัน” ทั้ง โอกาส ฐานะ และชนชั้น ซึ่งประเด็นเหล่านี้ เป็นประเด็นที่ผู้คนส่วนใหญ่ในสังคมมีความต้องการ และหาหนทางที่จะเข้าไปสู่อุดมการณ์เหล่านี้ การสร้างกลไกและปฏิสัมพันธ์สังคมที่สำคัญ คือ การ สร้างกิจกรรมเพื่อมุ่งเน้นให้เกิดการรับรู้ของสาธารณะ ซึ่งปรากฏในรูปแบบการช่วยเหลือ สาธารณประโยชน์ เช่น

“หัวใจของธุรกิจดิสเวย์ คือการช่วยเหลือผู้อื่น...ให้ช่วยเหลือตนเอง...ความสำเร็จที่เราไม่ได้ ความสำเร็จเพียงคนเดียว แต่เป็นความสำเร็จที่เกิดจาก ... การช่วยเหลือผู้อื่นให้ประสบผลสำเร็จ แล้วตัวเราจึงจะประสบความสำเร็จ ทำให้เรามีสังคมที่ดี มีความเอื้อเฟื้อ...เอื้ออาทร”

“...โอกาสและความหวังที่ดีสเวย์ สร้างสรรค์ให้เป็นจริง...”

การสร้างกิจกรรมเพื่อมุ่งเน้นให้เกิดการรับรู้ของสาธารณะ ซึ่งปรากฏในรูปแบบการ ช่วยเหลือสาธารณประโยชน์ เช่น “ฉันมิใช่ขยะ...นะจ๊ะ” เป็นกิจกรรมที่รณรงค์ให้สมาชิกช่วยกันลด จำนวนขยะและแยกประเภทขยะอย่างถูกวิธี โครงการ One By One : - หนึ่งเสียงเปิดโลกกว้าง โครงการนี้เริ่มในปี 2547 มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างโอกาสทางความรู้ที่เป็นไปได้แก่เด็กไทยผู้พิการ ด้านสายตา โดยรวมอบรมการอ่านออกเสียง และหลักการอ่านที่ถูกต้อง อบรมทักษะการอ่าน หนังสือเสียงเพื่อคนตาบอด และ รอยยิ้มใหม่ ชีวิตใหม่ โครงการนี้ดำเนินการมาตั้งแต่ปี 2540 โดย สนับสนุนกาดำเนินโครงการรักษาเด็กที่มีความพิการบนใบหน้า ปากแหว่ง เพดานโหว่ เพื่อสร้าง รอยยิ้มให้กับคนไทยทั่วทุกภาคของประเทศอย่างต่อเนื่อง

“...มิใช่แค่เพียงหนึ่งรอยยิ้มจากปากเล็ก ๆ ของเด็ก ๆ แต่ยังมีอีกหลายรอยยิ้ม ของครอบครัว นับพันที่ Thisway เติบโตรอยยิ้มสดใสให้กับพี่น้องชาวไทย...”

ภาพที่ถูกสร้างขึ้นในการดำเนินงานนี้เป็นความพยายามลบ ภาพลักษณ์ที่กลุ่มดูหมองจาก สาธารณะ มักจะเป็นภาพของ “ผลประโยชน์” โดยการสร้างความเชื่อหรือการสร้างเชื่อมั่นใน การทำธุรกิจ โดยเน้นที่ตัวปัจเจกชนและครอบครัวเป็นกลุ่มเป้าหมายสำคัญ รวมทั้งการสร้าง ภาพลักษณ์ต่อสาธารณะ ในการสร้างความเชื่อมั่น โดยเฉพาะการเน้นย้ำ “คุณทำได้” รวมถึงการ มุ่งเน้นการสร้างความสำเร็จและถูกต้องบนธุรกิจแบบเสรีนิยม

“จงทำให้สิ่งที่คุณพูด ควรดูแล ...ด้วยการตรวจสอบว่ามีภาระเมดิ จรรยาบรรณหรือไม่ ... ทำการขายด้วยความซื่อสัตย์ และน่าประทับใจ.. .คุณก็สามารถพิสูจน์ได้ว่า คุณ ได้ทำสิ่งที่คุณพูดแล้ว...”

(คุณโชค , 2547)

ปมเรื่องเพศกับการสร้างตัวตนของสื่อ : การสนับสนุนโอกาสเข้าถึงทรัพยากรของรัฐ

ความเป็นเกย์หรือไม่เป็นเกย์ไม่ได้เป็นปัจจัยพื้นฐานที่มีมาก่อน(priority process)ของการเคลื่อนไหวตามความเข้าใจของพวกเขา (หรือคิดว่าเป็นเกย์ในแง่ของ essentialist identity) สิ่งสำคัญที่เกย์ต้องยอมรับก็คือ พวกเขาไม่ได้เกิดมาเป็น(coming)เกย์หรือที่มักจะกล่าวกันอย่างภาคภูมิใจในหมู่เกย์ว่า “born to be gay” โดยแต่ละคนก็จะสรรหาที่มาที่ไปเพื่อปรุงแต่งอัตชีวประวัติของตนเองเพื่อบอกถึงความเป็นเกย์ของตนเอง ซึ่งการอธิบายเรื่องราวดังกล่าวของแต่ละบุคคลเป็นการยึดเอาความแบบปัจเจกอย่างสุดขีดเป็นที่ตั้ง แต่หากพวกเขามองตัวเองในแง่ของการกลายเป็น(becoming)เกย์แล้วมิติของการเป็นเกย์ต้องให้ความสัมพันธ์กับบริบททางสังคม ซึ่งในแต่ละยุคสมัยการกลายเป็นเกย์จะต่างกัน และจะทำให้ตระหนักถึงว่าความเป็นเกย์นั้นไม่ใช่เรื่องของปัจเจก หากเป็นเรื่องการรวมตัวกันเป็นชุมชนหรือสมาคมเสมอ

ขณะที่ภาพกระเทยและเกย์มีบทบาทต่อสาธารณะมากขึ้น มีอาชีพที่ให้การยอมรับมากขึ้น การเปิดตัวเองว่าเป็นเกย์มีมากขึ้น การยอมรับในครอบครัวมีมากขึ้น แต่นั่นไม่ได้หมายความว่าสังคมให้การยอมรับ การตอบคำถามลักษณะของเกย์หรือกระเทยในด้านลบยังคงปรากฏในสื่อต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง จึงทำให้เกิดกลุ่มกรุงเทพเรนโบว์ขึ้น โดยพยายามเคลื่อนไหวด้วยกิจกรรมในรูปแบบต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการเสวนาเชิงวิชาการ การจัดสัมมนาร่วมกับสถาบันวิชาการต่าง ๆ และภาคธุรกิจ ซึ่งการทำกิจกรรมเหล่านี้มีทั้งในลักษณะของกิจกรรมเฉพาะกลุ่ม กิจกรรมระหว่างกลุ่มเกย์ด้วยกันเองและกิจกรรมกับผู้อื่น โดยกิจกรรมทั้งหมดนี้ได้รับการสนับสนุนรับทุนจากกองทุนหนึ่งที่เป็นหน่วยงานอิสระของรัฐ กิจกรรมทำงานของกลุ่มเกย์กลุ่มนี้เน้นไปในเชิงความรู้และความเข้าใจในสังคมของคนรักเพศเดียวกัน โดยเน้นเป้าหมายที่เรื่องสุขภาพทั้งในส่วนบุคคลเช่น การป้องกันเอดส์ ความเข้าใจตนเอง และเข้าใจเพื่อนที่เป็นเกย์ด้วยกันและด้านสังคม ในเรื่องสิทธิและการอยู่ร่วมกันในสังคม กิจกรรมในส่วนนี้เป็นกิจกรรมที่มีความสำคัญต่อการสร้างความเป็นชุมชน(gay community)ให้กับกลุ่มกรุงเทพเรนโบว์ เพราะหลังจากจัดในครั้งแรกนี้ผู้เข้าร่วมส่วนหนึ่งก็ได้เข้าร่วมทำกิจกรรมในส่วนอื่นๆของกลุ่มต่อมา ซึ่งทำให้กลุ่มเองมีสมาชิกชัดเจนมากขึ้น

ที่เห็นว่ากลุ่มกรุงเทพเรนโบว์นี้เป็นกลุ่มที่มีขบวนการเคลื่อนไหวการทำกิจกรรมในลักษณะของการสร้างอัตลักษณ์ ซึ่งพยายามสร้างภาพตัวแทนให้กับเกย์ในสังคมไทย แม้ว่าการเคลื่อนไหวดังกล่าวยังไม่อาจกล่าวได้ว่าสร้างการยอมรับในสังคมไทย แต่อย่างน้อยก็ทำให้วัฒนธรรมเกย์ถูกอธิบายว่ามีตัวตนจริงในสังคม โดยนิยามถึงความเป็นตัวตน สิทธิและการใช้ชีวิต ผ่านการต่อรองความหมายในสังคมและการเข้าถึงทรัพยากรของรัฐ

จากตัวอย่างกรณีศึกษาทั้ง 4 เราจะเห็นว่า ไม่มีกิจกรรมที่มีเป้าหมายทางการเมืองที่เด่นชัด ทั้งนี้เพราะขบวนการการเคลื่อนไหวใหม่ทางสังคมมีมิติอันหลากหลายซับซ้อนมากขึ้น โดยเฉพาะ

ขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองวัฒนธรรม(cultural politic) ที่ให้ความสำคัญกับอัตวิสัยใหม่ๆ โดยเฉพาะด้านของอัตลักษณ์ ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มเกย์ เลสเบียน กลุ่มผู้ถูกไล่อื้อ กลุ่มชนชั้นกลาง กลุ่มหญิงบริการ อาจรวมทั้งชาติพันธุ์ใหม่ๆ(new ethnicity) รูปแบบของการเคลื่อนไหวในลักษณะนี้ เน้นไปที่การสร้างและแสวงหาพื้นที่ทางสังคมใหม่ให้กับกลุ่มของตนเอง โดยที่การสร้างหรือการต่อรองเป็นไปในเชิงการสร้างภาพตัวแทน (representation) ซึ่งมีชุดของความหมาย (set of meanings) ที่ล้นไหลมากขึ้น แต่การสร้างภาพตัวแทนนี้ก็ไม่ได้ปลอดจากอำนาจที่ครอบงำเสียทีเดียว

ทั้งนี้เพราะอำนาจในปัจจุบันอำนาจก็เป็นเรื่องของความสัมพันธ์และเป็นอำนาจระดับย่อย (micro power) เช่นกัน ดังนั้น แม้การต่อรองจะเป็นเรื่องที่เกิดอยู่เสมอ แต่การเคลื่อนไหวแบบดังกล่าวก็จะสร้างหลักประกันต่อการเมืองทางวัฒนธรรมของกลุ่มอัตลักษณ์ใหม่ได้นี้ ความจำเป็นต่อการเข้าไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางนโยบายก็ยังคงมีความสำคัญ ทั้งนี้เพื่อเป็นหลักประกันต่อสิทธิในการดำเนินชีวิตของพวกเขา⁷

แต่เราเองก็มีอาจปฏิเสธได้ว่า เบื้องหลังการขับเคลื่อนหรืออำนาจที่แฝงและครอบงำกลุ่มต่าง ๆ เหล่านี้ยังคงมีอยู่ ไม่ว่าจะเป็นรูปของตลาด รัฐและบริบทของสังคม เพียงแต่รูปแบบและกลวิธี (tactics) ของการสร้างปฏิสัมพันธ์กับอำนาจต่าง ๆ ต้องอาศัยกลวิธีที่แตกต่างกัน เพื่อสามารถขยับและสร้างพลังอำนาจเพื่อต่อสู้บนพื้นที่สาธารณะได้ หรืออาจกล่าวได้ว่าเป็นการนำอำนาจเหล่านี้มาใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อกลุ่มและความชอบธรรมที่กลุ่มพึงจะได้รับและสนับสนุนในการขับเคลื่อนต่อไป ซึ่งปฏิสัมพันธ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นนี้ ดังปรากฏอย่างชัดเจนทั้งกรณีศึกษาทั้ง 4 กรณี

ดังนั้นสิ่งที่อาจเล็งได้คือ การเกิดปฏิสัมพันธ์ของขบวนการเคลื่อนไหวแบบใหม่กับอำนาจรัฐ ตลาดและสังคมมีผลต่อการสร้างวัฒนธรรมการเมืองที่ดำรงอยู่ในชีวิตประจำวัน (ปริณิณทลส่วนตัว) ไม่ว่าจะเป็นการแลกเปลี่ยน การต่อรอง รวมถึงความขัดแย้ง มีความสำคัญต่อการที่เราจะเข้าใจการเปลี่ยนแปลงของการเมืองทางวัฒนธรรมกับโครงสร้างทางสังคมในปัจจุบัน

⁷ Melucci 1985 อ้างใน Smith and Windes 2000:49

บทที่ 8

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

บทสรุป

ในสังคมไทยจะพบว่าปัญหาที่ยังคงอยู่ คือ “การขาดการมีส่วนร่วมทางการเมือง และการขาดมีสถาบันการเมืองที่เข้มแข็ง รวมถึงการกำหนดนโยบายของรัฐที่ไม่สอดคล้องกับสภาพสังคม เศรษฐกิจและวัฒนธรรม” ซึ่งส่งผลกระทบต่อวิกฤตความชอบธรรมของระบอบประชาธิปไตยแบบเสรีนิยม (Liberal Democracy) ที่ได้พัฒนาอย่างต่อเนื่องหลังจากเหตุการณ์สิบสี่ตุลา แต่การให้ความสนใจต่อแนวคิดเรื่อง “ปริณทลสาธารณะ” (Public Sphere) ยังน้อย แต่ในช่วงหลัง เหตุการณ์พฤษภาทมิฬ เริ่มเห็นความสำคัญของ “ปริณทลสาธารณะ” มากขึ้นในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของการวางฐานให้กับ “ประชาสังคม” ที่ก่อตัวขึ้นมา และช่วยธำรงการมีส่วนร่วมทางการเมืองเพื่อ “การต่อรอง” กับอำนาจในเชิงโครงสร้างของรัฐ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการปฏิรูปโครงสร้างการเมือง ระบบกฎหมาย การศึกษา การพัฒนา สิทธิพลเมือง ล้วนแล้วแต่พยายามสนับสนุนให้เกิด “ปริณทลสาธารณะ” ที่สร้างข้อถกเถียงบนเงื่อนไข “ความเป็นเหตุเป็นผล” (rationality) ของคนกลุ่มต่างๆ ในสังคมยอมรับในหลักการเดียวกัน

การกล่าวถึง “ปริณทลสาธารณะ” ก็ยังคงเป็นประเด็นในการถกเถียง ที่มักจะอ้างอิงจากแนวความคิดของฮาเบอร์มาส (Jurgen Habermas) แต่ขณะเดียวกันสิ่งที่ฮาเบอร์มาสกล่าวถึง ปริณทลสาธารณะนั้น ไม่ได้สนใจหรือให้ความสำคัญกับส่วนเศรษฐกิจ หรือการตลาด และชีวิตส่วนตัวหรือส่วนครอบครัว ซึ่งในงานวิจัยนี้เราให้ความสำคัญกับภาคส่วนเศรษฐกิจหรือการตลาด และส่วนชีวิตส่วนตัวหรือครอบครัว แม้ว่าปริณทลสาธารณะเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับอีกสองส่วน อันจะนำไปสู่การถกเถียงและการต่อรองอำนาจกับภาคส่วนอื่น ๆ ให้เกิดความสมดุลได้ ซึ่งนั่นหมายถึง “ประชาสังคม” จะสามารถทำงานได้อย่างสมบูรณ์มากขึ้น

งานวิจัยนี้จึงสนใจศึกษาการเกิดของปริณทลสาธารณะในสังคมไทย และคุณลักษณะเฉพาะของปริณทลสาธารณะในสังคมไทยเป็นอย่างไร มีอะไรเป็นเงื่อนไข และกลไกให้ปริณทลสาธารณะเหล่านั้นดำรงอยู่ได้หรือจางหายไป โดยเฉพาะปริณทลสาธารณะต่างๆ ที่เกิดขึ้นในกรุงเทพฯ จากประเด็นความสนใจและการตั้งถามเหล่านี้ ทำให้งานวิจัยเลือกกรณีศึกษาสี่กรณี ซึ่งแต่ละกรณีมีที่มา วัตถุประสงค์ กระบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม และกลุ่มเป้าหมายที่ต่างกัน เพื่อเปรียบเทียบให้เห็นลักษณะสำคัญของปริณทลสาธารณะที่หลากหลายเหล่านี้ของสังคมไทย อีกทั้งแนวโน้มของการเกิดและการดำรงอยู่เหล่านี้จะทำให้สังคมไทยสามารถเกิดสภาวะปริณทลสาธารณะได้หรือไม่ ?

ในที่นี้คณะวิจัยได้เลือกกลุ่มกรณีศึกษา 4 ลักษณะ¹ ดังนี้ **ศูนย์พัฒนาชุมชน กรุงเทพมหานคร ภาคประชาชน , ศูนย์ส่งเสริมโอกาสผู้หญิง , กลุ่มกรุงเทพเรนโบว์ และ กลุ่มเครือข่ายเมสเซ็นเตอร์** ทั้งสี่กรณีศึกษานี้ในเบื้องต้นพบว่า ต่างก็เปิดพื้นที่สาธารณะและสร้างความชอบธรรมให้กลุ่มของตนเอง โดยแต่ละกลุ่มจะมีพัฒนาการ เจื่อนไข และอุดมการณ์ที่แตกต่างกัน รวมทั้งความพยายามสร้างการรับรู้ต่อสาธารณะและบุคคลภายนอกกลุ่ม อีกทั้งมีรูปแบบและลักษณะความสัมพันธ์ที่มีต่อชุมชน รัฐ และตลาดที่แตกต่างกัน

ศูนย์พัฒนาชุมชนกรุงเทพมหานคร ภาคประชาชน

ศูนย์พัฒนาชุมชน กรุงเทพ ฯ นั้น เป็นองค์กรที่ ตั้งขึ้นมาเพื่อ เก็บตกชุมชนที่เพิ่งจะประสบปัญหาหรือมีแนวโน้มที่จะถูกไล่รื้อ ชุมชนใดๆ ในเขตกรุงเทพ ฯ ที่มีปัญหาการไล่รื้อหรือมีแนวโน้มว่าจะมีปัญหาที่สามารถเข้าเป็นสมาชิกศูนย์ฯ ได้ โดยมีเป้าหมายและอุดมการณ์ของศูนย์ ฯ มุ่งเน้นให้ชาวชุมชนที่ประสบปัญหาการถูกไล่รื้อมี ความรู้ในเรื่องต่าง ๆ เช่น การรวมกลุ่ม เครือข่าย การสร้างพลังกลุ่มภายในชุมชน เทคนิควิธีการเรียกร้องหรือต่อรองกับองค์กรหรือหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งนี้ทั้งนั้นเพื่อเรียกร้องและเคลื่อนไหวเรื่องเกี่ยวกับ “สิทธิเรื่องที่อยู่อาศัย” เป็นสำคัญ เพื่อการสร้างอำนาจการต่อสู้ โดยใช้ “ความยากจน” และ “สัญลักษณ์และความทรงจำ” ซึ่งเป็นเรื่องของ การให้ความสำคัญกับพื้นที่ในเชิงอดีตที่ผ่านมาสร้างอัตลักษณ์ของพื้นที่ และอาศัยอำนาจในการอนุรักษ์ประวัติศาสตร์ของพื้นที่กับชีวิตคนเมืองในอดีต

โดยผู้นำชุมชน สร้างกระบวนการการต่อสู้เพื่อเรียกร้องสิทธิดังกล่าว ด้วยวิธีต่าง ๆ เช่น การถือแฟง , การอ้างคำสั่งในหนังสือราชการ ให้เจ้าหน้าที่แสดงหนังสือคำสั่งก่อนรื้อและอนุญาตให้รื้อเฉพาะส่วนที่ปรากฏในหนังสือคำสั่งเท่านั้น , การทำกิจกรรมสังคมทั้งภายในชุมชน และร่วมกับองค์กรนอกชุมชน และการเจรจาต่อรอง

ขบวนการเคลื่อนไหวที่เกิดขึ้นต้องอาศัยประสบการณ์การไล่รื้อชุมชนของตนเองและอาศัยประสบการณ์การเข้าร่วมกระบวนการองค์กรชุมชนเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์ รวมถึง ต้องใช้เวลาในการหารูปแบบที่เหมาะสม ลองผิดลองถูก ดังนั้นการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์จะเน้นการประสานงานเครือข่าย ด้วยเหตุนี้กระบวนการกลุ่มออมทรัพย์จึงมิได้เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริม “การมีส่วนร่วม” ของคนในชุมชนเท่านั้น แต่ยังส่งเสริม “ความร่วมมือกันระหว่างชุมชน” ด้วย อีกทั้งในสถานการณ์การไล่รื้อในปัจจุบันเครือข่ายออมทรัพย์มีบทบาทสำคัญต่อการเคลื่อนไหวของชาวชุมชนแออัด เครือข่ายออมทรัพย์ไม่ได้เป็นแหล่งเงินสำหรับการจัดหาที่อยู่อาศัยเท่านั้น แต่ยัง เป็นกลุ่มพันธมิตรในการเผชิญหน้าหรือเข้าร่วมกิจกรรมแสดงพลังในการเรียกร้องขอเจรจากับเจ้าของที่ดินด้วย

¹ กรณีศึกษาทั้งสี่ คณะวิจัยใช้นามสมมุติ ทั้งนี้เพื่อไม่ก่อให้เกิดผลกระทบในบางประเด็นต่อกลุ่มกรณีศึกษา

ศูนย์ส่งเสริมโอกาสผู้หญิง

การจัดตั้งศูนย์ส่งเสริมโอกาสผู้หญิง จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อให้คำปรึกษา ข่าวดสารที่เป็นประโยชน์แก่พนักงานบริการในปัญหาเรื่องสุขภาพ , เปิดโอกาสให้พนักงานที่ไม่มีโอกาสทางการศึกษา เพื่อเป็นช่องทางในการเลือกประกอบอาชีพอื่นได้ และส่งเสริมให้มีกิจกรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันในสังคม ศูนย์ฯ สร้างการรับรู้ผ่านสื่อในประเด็นทั้งที่เกี่ยวกับอาชีพบริการ สุขภาพอนามัย ที่เกี่ยวข้องกับการบริการ เช่น เอดส์ หรือโรคติดต่อทางการมีเพศสัมพันธ์ เรื่องสิทธิมนุษยชน โดยเฉพาะสิทธิในการยอมรับศักดิ์ศรีในการประกอบอาชีพ

การสร้างเครื่องมือในการเผยแพร่ให้สังคมได้รับรู้ เป็นเสมือนหนึ่งความพยายามสร้างการเรียกร้องต่อสาธารณะหรือสังคม บนพื้นที่สาธารณะได้เข้าใจและรับรู้ถึงกลุ่มอาชีพหนึ่งที่เป็นส่วนหนึ่งของสังคม และต้องการการยอมรับของผู้คนในสังคม โดยตนเองไม่ต้องปกปิดหรือซุกซ่อนตามหลืบที่สังคมปิดกั้น ไม่ให้พวกเขาเหล่านั้นออกมาปรากฏกาย ทั้ง ๆ ที่เป็นพื้นที่สาธารณะทุกคนย่อมมีสิทธิในการใช้พื้นที่เหล่านี้อย่างเท่าเทียมกัน โดยมีกิจกรรมสร้างการรับรู้ต่อสาธารณะในรูปแบบที่แตกต่างกันออกไป เช่น การประชุม สัมมนา และการสร้างเครือข่ายกับองค์กรอื่น ๆ ทั้งในและต่างประเทศ รูปแบบของกิจกรรมที่เกิดขึ้นก็จะมีในหลายลักษณะสอดคล้องกับเนื้อหาที่ต้องการจะใส่เข้าไปนั่นเอง ได้แก่ การสอนหนังสือ และการพบกลุ่ม ทั้งนี้เพื่อมีการประชุมและแลกเปลี่ยนข้อมูลและประสบการณ์ต่าง ๆ อันนำไปสู่การทำความเข้าใจเกี่ยวกับข้อมูลข่าวสารด้านต่าง ๆ เช่น โรคที่อันตราย ความปลอดภัยในการทำงาน และความปลอดภัยในการมีเพศสัมพันธ์ เป็นต้น

กลุ่มเครือข่ายแมสเซ็นเตอร์

การก่อร่างสร้างกลุ่มขึ้นมาภายใต้การเป็นสมาชิกของบริษัทศิวิล์ และผู้สนใจทำธุรกิจ ผู้คนก็มีจำนวนมากขึ้น และเป็นกลุ่มที่ใหญ่ขึ้น เมื่อกลุ่มเติบโตและใหญ่ขึ้นก็จะแตกลูกหลานออกไปจัดกลุ่ม หรือสร้างเซ็นเตอร์ใหม่ และเป็นกลุ่มที่เกิดจากความต้องการสร้างธุรกิจและสร้างความมั่นคงของตนเองเป็นหลัก “การสร้างเครือข่าย” เป็นเครื่องมือสำคัญในการบริหารจัดการและดำเนินงาน โดยเฉพาะการสร้างฐานการยอมรับให้เกิดขึ้นในสังคมวงกว้างมากขึ้น ภายใต้ความสัมพันธ์ภายในศูนย์ฯ หรือเซ็นเตอร์ พบว่า ความสัมพันธ์เริ่มจากความเป็นญาติพี่น้อง รุ่นพี่ รุ่นน้องโรงเรียนหรือมหาวิทยาลัยเดียวกัน เพื่อนสนิท เพื่อนร่วมรุ่น เพื่อนร่วมงาน เป็นต้น เหล่านี้เป็นเสมือนน้ำหล่อเลี้ยงให้เกิดการกระชับความสัมพันธ์มากขึ้น บนบริบทของการดำเนินงาน ทั้งเพื่อส่วนตัวและผู้อื่น แม้ว่าการเข้าร่วมที่เกิดจากการชักชวนเข้าร่วมกิจกรรมแล้ว แต่กิจกรรมเหล่านี้ก็ต้องการให้ประสบความสำเร็จและความก้าวหน้า ภายใต้โครงสร้างของบริษัทที่กำหนดไว้

ในการดำเนินงานของกลุ่มแมสเซ็นเตอร์ จำเป็นต้องการสร้างความชอบธรรมของกลุ่มขึ้น นั่นคือ การสร้างกฎเกณฑ์และวินัยภายใต้การยึดมั่นอยู่กับจรรยาบรรณ เพื่อการปกป้องสิทธิ

เสรีภาพของผู้จำหน่ายแต่ละคน เพื่อให้ทุกคนปฏิบัติตามและดำเนินธุรกิจกันอย่างยุติธรรม โดยการพยายามสร้างภาพพจน์ที่เคร่งครัด เพื่อไม่ก่อให้เกิดปัญหาความขัดแย้งทั้งภายในครอบครัว , ธุรกิจ และกลุ่มต่าง ๆ

กลุ่มเมสเซ็นเตอร์ เป็นจุดเชื่อมของชนชั้นกลางให้พยายามก้าวออกจากปริมณฑลส่วนตัว หรือความเป็นปัจเจกชน ให้เข้าสู่ปริมณฑลสาธารณะหรือสังคมมากขึ้น โดยจุดเชื่อมนี้เรามีอาจ ปฏิเสธได้ว่า เป็นสภาวะการสำคัญของสังคมที่ต้องอาศัยอำนาจและพลังของคนกลุ่มนี้ เพื่อสร้าง และสนองความต้องการที่จะแสวงหารูปแบบใหม่ ๆ ให้กับชีวิต อีกทั้งการเข้าร่วมกิจกรรมในศูนย์ ๆ นี้ถือว่าเป็นการฝึกคนโดยเฉพาะ “ชนชั้นกลาง” ให้ออกจากปริมณฑลของตนเองให้มากขึ้น

กลุ่มกรุงเทพเรนโบว์

ด้วยความหวังและเป้าหมายสำคัญของกลุ่มกรุงเทพเรนโบว์ คือ การลดช่องว่างทางสังคม และเปิดโอกาสให้กลุ่มคนรักเพศเดียวกันได้ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของตนเองในเชิงบวก สามารถ ร่วมทำงานสร้างสรรค์สังคมกับบุคคลทั่วไปได้อย่างปกติสุข, การช่วยเหลือกลุ่มคนรักเพศเดียวกันที่ไม่ได้รับความเป็นธรรมในสังคมจากการถูกเลือกปฏิบัติ, การถูกแบ่งแยกทางเพศหรือการถูก ริดรอนสิทธิ รวมถึงการให้คำปรึกษาแนะนำแก่ครอบครัวกลุ่มรักเพศเดียวกันที่มีปัญหาด้าน สุขภาพจิต มีความวิตกกังวลในพฤติกรรมของตนเองได้พัฒนาคุณภาพชีวิตตัวเอง

การดำเนินงานต่าง ๆ เหล่านี้ของกลุ่มกรุงเทพเรนโบว์ เพื่อนำเสนอตัวตนของกลุ่มให้เป็นที่ รู้จักและเปิดเผยต่อสาธารณะให้มากขึ้น อีกทั้งให้เกิดการรับรู้ถึงการทำงานและการเคลื่อนไหวของกลุ่ม ซึ่งการสร้างกิจกรรมต่าง ๆ เหล่านี้ร่วมกับหน่วยงานอื่น ๆ เป็นการเสนอภาพ ที่ทำให้เกิดการ ยอมรับจากสาธารณะ อย่างไรก็ตามการเกิดกิจกรรมเหล่านี้ขึ้นได้จากการเข้าถึงแหล่งทุนและการ ได้รับทุนขององค์กรกรุงเทพเรนโบว์ด้วย โดยลักษณะของการให้ทุนของกองทุนนี้ รวมทั้งประเภท ของทุนที่องค์กรได้รับนี้ไม่ได้มีลักษณะเงื่อนไขเฉพาะของการให้ทุนแก่กิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่ง หรือให้กับกลุ่มบุคคลและ/หรือกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งใดบุคคลหนึ่งโดยเฉพาะ โดยองค์กรผู้ให้ทุนก็ ไม่ได้การดำเนินการในลักษณะตามนโยบายสาธารณะ(public policy) ที่รัฐจัดเป็นสวัสดิการให้กับ ผู้ด้อยโอกาสในสังคมแต่อย่างใด การได้รับการสนับสนุนทุนจากสำนักงานให้ทุนนี้จึงขึ้นอยู่กับ การพิจารณาเนื้อหาในกิจกรรมของผู้เสนอขอรับทุนที่ทางกลุ่มเสนอเป็นหลัก

การที่กรุงเทพเรนโบว์ไม่ได้เกิดขึ้นบนในพื้นที่ที่ผ่านการต่อสู้ ต่อรอง หรือขัดแย้งกับ บริบทของเรื่องเพศในสังคมไทย นโยบายของความหมายทางการเมืองของชื่อกลุ่มจึงเป็นส่วนที่ เกี่ยวข้องกับพื้นที่ของการเคลื่อนไหวในทางกระแสโลกในเรื่องของสิทธิมนุษยชน และอัตลักษณ์ ทางเพศมากกว่า ดังนั้น เครือข่ายการทำงานในสังคมไทยจึงไม่ได้มีในรูปแบบของพันธมิตร หากแต่ไปเกิดจากความสัมพันธ์ส่วนตัวผ่านแกนนำ, สมาชิก และอาสาสมัคร มากกว่า

จากการศึกษา กลุ่มกรณีศึกษาทั้ง 4 กลุ่มนี้เป็นเสมือนเป็นเจ้าของหรือเป็นผู้ใช้พื้นที่ ที่มี การปฏิบัติการทางสังคมในรูปแบบต่าง ๆ เช่น ลักษณะของกลุ่มที่มีความแตกต่างกัน ไม่ว่าจะเป็น เอกลักษณ์หรือความเป็นตัวตนของกลุ่มคนที่เป็เจ้าของ กิจกรรม ความเชื่อ อุดมการณ์ เป็นต้น รวมทั้งกระบวนการของการเกิดกลุ่ม ซึ่งมีประวัติศาสตร์ความเป็นมาที่ต่างกัน โดยเฉพาะ อัตลักษณ์ที่หลากหลายและแตกต่างกันของกลุ่มต่าง ๆ ในกรุงเทพ ฯ ที่พยายามสร้างขอบเขตและ นำเสนออุดมการณ์ทางความคิดของตนสู่ปริมณฑลสาธารณะ เพื่อสร้างพลังอำนาจของตนให้ เข้มแข็งขึ้น ภายใต้แนวคิดเรื่อง “ปริมณฑลสาธารณะ” (Public Sphere) ที่ถูกอธิบายว่า เป็น ส่วนหนึ่งของการวางฐานให้กับ “ประชาสังคม” ที่กำลังก่อตัวขึ้นมา และช่วยฟื้นฟูการมีส่วนร่วม ทางการเมืองเพื่อ “ต่อสู้” กับอำนาจในเชิงโครงสร้างของรัฐ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการศึกษา โครงสร้างการเมือง ระบบกฎหมาย การศึกษา การพัฒนา สิทธิพลเมือง ล้วนแล้วแต่ถูกอธิบายมา ในเชิง “เป็นเหตุเป็นผล” (rationality) ที่ผ่านการถกเถียงทางสาธารณะจากกลุ่มประชาคมต่างๆ โดยตั้งอยู่บนความเชื่อที่ว่า การเกิดปริมณฑลสาธารณะที่หลากหลายสามารถจะเข้ามามีบทบาท เพื่อให้เกิดความพยายามสร้างการมีส่วนร่วมทางการเมืองในรูปแบบเสรีประชาธิปไตย และ บรรยายภาพของการถกเถียงที่จะก่อให้เกิดฉันทานุมติ (consensus) ที่กลุ่มคนต่างๆ ในสังคมยอมรับได้ อีกทั้งสามารถนำไปสู่การกำหนดนโยบายสาธารณะที่สำคัญๆ ของรัฐได้อย่างชอบธรรม

ความแตกต่างทางอัตลักษณ์ของปริมณฑลสาธารณะแต่ละกรณี พบว่า แต่ละกลุ่มมีเทคนิค วิธีการของการสร้างอัตลักษณ์และนำจุดเด่นของแต่ละอัตลักษณ์เหล่านั้นมาใช้เป็นภาพตัวแทนที่ สามารถนำเสนอและต่อรองกับอำนาจต่าง ๆ ในสังคม รวมทั้งวัฒนธรรมทางวาตะ (Speech Culture) ที่แตกต่างกัน ที่พยายามสื่อให้เห็นถึงความสำคัญของกลุ่มและความชอบธรรมที่กลุ่ม ควรจะได้รับโอกาสและสิทธิที่เท่าเทียมกัน ในสังคม ทั้งนี้ขึ้นกับบริบทของปัญหาหรือ ปรัชญาการณ์ที่มีผลต่อปริมณฑลสาธารณะนั้น ๆ แต่นั่นก็ได้ปฏิเสธความเหมือน ที่แต่ละ ปริมณฑลสาธารณะแสดงออก หรือเรียกว่า “การแสดงออกอย่างมีเหตุมีผล” โดยการสร้างสื่อ วากรรมต่าง ๆ ในรูปแบบที่แตกต่างกันไป ขึ้นอยู่กับความถนัด และกระแสที่ให้ความสนใจกับ ปริมณฑลนั้น ๆ ด้วย

อย่างไรก็ตาม คุณลักษณะของปริมณฑลสาธารณะในสังคมไทยที่เห็นได้ชัดจากทั้งสี่กรณี อีกประการหนึ่งคือ ความสัมพันธ์ที่ถูกสร้างขึ้น มิได้ถูกแยกเป็นส่วนความสัมพันธ์ในรูปแบบ การเมืองเดียว ๆ เหมือนเช่นที่ฮาเบอร์มาสกล่าวไว้ หากแต่วิถีการสมาคม (Mode of Association) อยู่ภายใต้ความสัมพันธ์ที่อิงกับความเป็นเครือญาติ ครอบครัว พี่น้อง รุ่นพี่รุ่นน้องและเพื่อนฝูง ซึ่งความสัมพันธ์เหล่านี้ทั้งดึงและสร้างส่วนที่เป็นชีวิตส่วนตัวออกมา เพื่อให้ปริมณฑลสาธารณะ เหล่านี้สามารถขับเคลื่อนและสร้างพลังเคลื่อนสู่สาธารณะได้

ดังนั้นมิติของการแบ่งแยกความเป็นส่วนตัวและความเป็นสาธารณะจึงเป็นเรื่องที่ตัดไม่ขาดและไม่สามารถแยกออกจากกันได้ ซึ่งนัยยะเหล่านี้สามารถนำไปสู่ภาพของการเปลี่ยนแปลง

เชิงโครงสร้างได้ แม้ว่าในปัจจุบันปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นกับปริณทลสาธณะมักจะมุ่งเน้นที่การให้คำตอบกับสาธณะและผลกระทบตอโครงสร้าง โดยละทิ้งความสำคัญของความเป็นส่วนตัวในชีวิตประจำวัน ทั้ง ๆ ที่ความเป็นส่วนตัวในชีวิตประจำวันไม่ว่าความสัมพันธ์แบบเครือญาติ การพูดคุยหรือการถกเถียงปรับทุกข์กัน และอื่น ๆ ดูเหมือนเป็นเรื่องธรรมดา แต่เป็นเรื่องราวเหล่านี้มีพลังและมีความหมายต่อการสร้างอำนาจของผู้คนในสังคม และรวมความหมายถึง “การเมืองในชีวิตประจำวัน” ด้วย

แต่เราเองก็มีอาจปฏิเสธได้ว่า เบื้องหลังการขับเคลื่อนหรืออำนาจที่แฝงและครอบงำกลุ่มต่าง ๆ เหล่านี้ยังคงมีอยู่ ไม่ว่าในรูปของตลาด รัฐและบริบทของสังคม เพียงแต่รูปแบบและกลวิธี (tactics) ของการสร้างปฏิสัมพันธ์กับอำนาจต่าง ๆ ต้องอาศัยกลวิธีที่แตกต่างกัน ทั้งนี้เพื่อสามารถขยับและสร้างพลังอำนาจในการต่อสู้บนพื้นที่สาธารณะได้ หรืออาจกล่าวได้ว่าเป็นการนำอำนาจเหล่านี้มาใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อกลุ่มและความชอบธรรมที่กลุ่มพึงจะได้รับและสนับสนุนในการขับเคลื่อนต่อไป ซึ่งปฏิสัมพันธ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นนี้ ดังปรากฏอย่างชัดเจนทั้งกรณีศึกษาทั้ง 4 กรณี

ดังนั้นสิ่งที่อาจเล็งได้คือ การเกิดปฏิสัมพันธ์ของขบวนการเคลื่อนไหวแบบใหม่กับอำนาจรัฐ ตลาดและสังคมมีผลต่อการสร้างวัฒนธรรมการเมืองที่ดำรงอยู่ในชีวิตประจำวัน (ปริณทลส่วนตัว) ไม่ว่าจะเป็นการแลกเปลี่ยน การต่อรอง รวมถึงความขัดแย้ง มีความสำคัญต่อการที่เราจะเข้าใจการเปลี่ยนแปลงของการเมืองทางวัฒนธรรมกับโครงสร้างทางสังคมในปัจจุบัน

จึงพบว่ากรณีทั้งสี่นี้ไม่มีกิจกรรมที่มีนัยยะทางการเมืองที่เด่นชัด อันเนื่องจากขบวนการเคลื่อนไหวใหม่ทางสังคมของกลุ่มเหล่านี้ไม่มีมิติอันหลากหลายซับซ้อนมากขึ้น ที่เรียกว่า “ขบวนการเคลื่อนไหวทางด้านการเมืองวัฒนธรรม” ที่ให้ความสำคัญกับอัตวิสัยใหม่ๆ ไม่ว่าด้านของอัตลักษณ์ กลุ่มเกย์ เลสเบียน กลุ่มผู้ถูกไล่อื้อ กลุ่มชนชั้นกลาง กลุ่มหญิงบริการ อาจรวมทั้งชาติพันธุ์ใหม่ๆ รูปแบบของการเคลื่อนไหวในลักษณะนี้เน้นไปที่การสร้างและแสวงหาพื้นที่ทางสังคมใหม่ให้กับกลุ่มของตนเอง โดยการสร้างหรือการต่อรองในเชิงการสร้างภาพตัวแทน (representation) ซึ่งมีชุดของความหมายที่ล้นไหลมากขึ้น แต่การสร้างภาพตัวแทนนี้ก็ไม่ได้ปลอดจากอำนาจที่ครอบงำเสียทีเดียว ทั้งนี้เพราะอำนาจในปัจจุบันเป็นเรื่องของความสัมพันธ์และเป็นอำนาจระดับย่อยเช่นกัน ดังนั้น แม้การต่อรองจะเป็นเรื่องที่เกิดอยู่เสมอ แต่การเคลื่อนไหวแบบดังกล่าวก็จะสร้างหลักประกันต่อการเมืองทางวัฒนธรรมของกลุ่มอัตลักษณ์ใหม่ได้ นี้ ความจำเป็นต่อการเข้าไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางนโยบายก็ยังคงมีความสำคัญ ทั้งนี้เพื่อเป็นหลักประกันต่อสิทธิในการดำเนินชีวิตของพวกเขา

ข้อเสนอแนะ

จากกรณีทั้งสี่ เป็นตัวอย่างของการนำเสนอรูปแบบของความพยายามสร้างปริมณฑล
สาธารณะในสังคมไทย แม้ว่ากรณีทั้งสี่มีอาจเป็นตัวแทนของปริมณฑลในสังคมไทยได้อย่าง
สมบูรณ์แบบ แต่นับได้ว่าเป็นกรณีตัวอย่างที่เป็นจุดเริ่มต้นของการก้าวเข้าสู่การสร้างปริมณฑล
สาธารณะให้เกิดขึ้นในสังคมไทย

การศึกษานี้ ปริมณฑลสาธารณะมิได้เกิดขึ้นเฉพาะพื้นที่สาธารณะและส่วนสังคมเท่านั้น
แต่เกิดขึ้นควบคู่ไปกับ ส่วนของชีวิตส่วนตัวและความสัมพันธ์ไม่เป็นทางการ ไม่ว่าจะเป็นเครือ
ญาติ พี่น้อง และเพื่อนฝูง เป็นต้น นอกจากนี้ภาคส่วนตลาดก็เป็นปัจจัยหนึ่งที่ผลักดันให้เกิด
ปริมณฑลสาธารณะ ซึ่งที่ผ่านมาเรามักจะมุ่งเน้นว่าปริมณฑลเป็นส่วนที่เกิดขึ้นเฉพาะภาคส่วน
ของสังคม (ภาคประชาชน) กับการต่อสู้กับภาครัฐ ทำให้มิติของการมองปริมณฑลสาธารณะมุ่งให้
ความสำคัญเฉพาะเรื่องโครงสร้างสังคม และมหภาค ทั้ง ๆ ที่ในความจริงการดำรงอยู่ของสังคม
บนพื้นที่สาธารณะจำเป็นต้องเกิดขึ้นจากความสัมพันธ์ในระดับปัจเจกชน ครอบครัวและชุมชนก่อน
หรือที่เราเรียกว่า ชีวิตส่วนตัว เพราะผู้คนในสังคมต่างในความสัมพันธ์กับชีวิตส่วนตัวและ
ความสัมพันธ์ที่ไม่เป็นทางการ ด้วยเหตุนี้เราจะเห็นว่า การสร้างฐานที่สำคัญของการเกิดปริมณฑล
สาธารณะเพื่อต่อสู้กับอำนาจต่าง ๆ ที่ครอบงำในสังคม และสร้างวาทะกรรม หรือข้อถกเถียงให้
เกิดขึ้นบนความเป็นเหตุเป็นผล จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องผสานทุกภาคส่วนเข้ามาเป็นเงื่อนไข เพื่อทำให้
เสริมอำนาจการต่อรองและการขยายโอกาสสิทธิประโยชน์จากอำนาจนั้นมาใช้ได้อย่างเต็มที่และชอบ
ธรรม

สำหรับงานวิจัยนี้ การทำความเข้าใจ “ปริมณฑลสาธารณะ” นั้น ทำให้ต้องหันกลับมา
ตอบคำถามว่า ศึกษาแล้วจะทำอย่างไรให้เกิดสุขภาวะที่ดีขึ้นได้ในสังคม และปริมณฑลสาธารณะ
จะนำไปสู่การเกิดสุขภาวะได้หรือไม่???

เราพบว่าที่ผ่านมาการกล่าวถึง “สุขภาพ/สุขภาวะ” ในฐานะที่เป็นองค์ความรู้เพื่อการ
พัฒนาสุขภาพและระบบสุขภาพ เป็นข้อมูลเพื่อสร้างความตระหนักสุขภาพเป็นเรื่องของทุกคน
ซึ่งอาจแบ่งได้ว่าเป็นที่เชื่อมโยงกับเรื่องเฉพาะตัวของปัจเจกบุคคล และเกี่ยวข้องกับสังคม อาจ
แบ่งได้ดังนี้

สุขภาวะที่เกี่ยวกับเรื่องเฉพาะตัว ได้แก่ เพศ ปัจจัยทางชีววิทยาและพันธุกรรม โรคทาง
พันธุกรรม รวมถึงความพิการแต่กำเนิด , พฤติกรรมและวิถีชีวิตของบุคคล ได้แก่ พฤติกรรม
สุขภาพตลอดจนสุขอนามัยส่วนตัว พฤติกรรมการบริโภค พฤติกรรมเสี่ยง ตลอดจนแบบแผนใน
การดำรงชีวิตของบุคคล อันเป็นผลมาจาก การศึกษา ความรู้ ความเชื่อและเจตคติของบุคคลที่มีต่อ
สุขภาพ และสิ่งรอบตัวที่มีผลกระทบต่อสุขภาพของตนเอง

สุขภาวะที่เกี่ยวกับประเด็นสังคม สิ่งแวดล้อม รวมถึงสิ่งแวดล้อมทางสังคม วัฒนธรรม
ความมั่นคง ความปลอดภัย สันติภาพและความสมานฉันท์ในสังคม สินค้าและบริการภายใต้การ
คุ้มครองผู้บริโภค สถานที่ประกอบอาชีพ ตลอดจนถึงสิ่งแวดล้อมด้านความเป็นอยู่ที่ดีที่ส่งเสริม

สุขภาพทั้งทางใจ กาย สังคมและจิตวิญญาณ เช่น สวนสาธารณะ สถานที่ออกกำลังกาย วัด และสถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา เป็นต้น

รวมถึงการให้ความสำคัญกับเรื่องการบริหารทางสุขภาพ นโยบายสาธารณะที่มีผลกระทบต่อสุขภาพ หมายถึง ผลกระทบจากนโยบายสาธารณะใด ๆ ที่นำมาใช้ในการวางระเบียบหรือพัฒนาชุมชนและสังคม เช่น การศึกษา การลงทุน การสื่อสารประชาสัมพันธ์ การส่งเสริมสินค้าและบริการที่มีอันตรายต่อสุขภาพ เป็นต้น เพื่อการตัดสินใจและเปิดทางเลือกในการดำเนินการต่อไปในสังคมภายใต้กรอบประเด็นของการเสริมสร้างสุขภาพ ที่อิงกับนโยบายการส่งเสริมสุขภาพขององค์การอนามัยโลก และยุทธศาสตร์ตามแผนพัฒนาสุขภาพแห่งชาติ ฉบับที่ 9

โดยพยายามก่อให้เกิดการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ให้ชุมชนมีศักยภาพในการดูแลตนเอง มีส่วนร่วมในการคิด การวางแผน ตัดสินใจ รวมถึงการดำเนินการดูแลและสร้างสุขภาพของสมาชิกในชุมชน และความรู้จักปกป้องสิทธิของตนเองและเคารพในสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น ได้แก่ ความสามารถของบุคคลที่จะรู้เท่าทัน ฉลาดซื้อ ฉลาดใช้ ฉลาดบริโภค เคารพในสิทธิเสรีภาพซึ่งกันและกัน ประกอบกับการมีกลไกทางชุมชนและสังคมในการคุ้มครองสิทธิของประชาชน

จากประเด็นเรื่องสุขภาวะดังกล่าวนี้ ควรได้มีการสร้างปริมณฑลสาธารณะให้เกิดขึ้นในสังคมไทย โดยเฉพาะ การเปิดพื้นที่ “สิทธิ” ด้านสุขภาวะให้เกิดขึ้นอย่างกว้างขวาง โดยเปิดช่องทางการถกเถียงด้วยเหตุผล และสร้างความเป็นประชาสังคมในการตรวจสอบภาครัฐ ทั้งนี้ทั้งนั้น ต้องไม่ละทิ้งความสำคัญของสุขภาวะว่า เป็นเรื่องส่วนตัว และนำไปสู่การมีส่วนร่วมของภาคต่าง ๆ ให้กลายเป็นนโยบายสาธารณะ หรือ เป็นเรื่องส่วนสาธารณะ รวมถึงการสนับสนุนให้เกิดการสร้างปริมณฑลสาธารณะเกี่ยวกับสุขภาวะ เพื่อสร้างอำนาจการต่อรองและสิทธิที่ภาคประชาชนพึงได้รับ

ดังนั้นควรให้ความสำคัญและเปิดพื้นที่สาธารณะเรื่องสุขภาวะอย่างกว้างขวาง ไม่จำกัดเฉพาะภาคส่วนรัฐหรืออำนาจการเมืองเท่านั้น แม้ว่าจะอ้างความเป็นรัฐสวัสดิการ แต่ควรส่งเสริมให้ประเด็นเรื่อง “สุขภาวะ” เป็นกระบวนการในการสร้างพื้นที่การเมืองสาธารณะ และสนับสนุนให้เกิดนโยบายสาธารณะที่เกิดจากภาคประชาชนเป็นสำคัญ

บรรณานุกรม

เอกสารภาษาไทย

- กฤษฎา บุญชัย “ประชาสังคม:พื้นที่สาธารณะของฉัน(ประชาชน)ที่จะจัดการเอง” โอภาส ปัญญา และพิเชษฐ์ หนองหาญ(บรรณาธิการ).ประชาคมรากหญ้า ขบวนการคนกล้า สร้างบ้านวันใหม่. กรุงเทพฯ: สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา ,2542
- กองวิชาการและแผนงาน สำนักพัฒนาชุมชน กรุงเทพมหานคร. คู่มือการพัฒนาชุมชน กรุงเทพมหานคร. กรุงเทพฯ: สำนักนโยบายและแผนกรุงเทพมหานคร ,2535
- จุดประกาย หนังสือพิมพ์กรุงเทพธุรกิจ ฉบับประจำวันที 2 พฤศจิกายน 2542
- จุดประกาย หนังสือพิมพ์กรุงเทพธุรกิจ ฉบับประจำวันที 2 พฤศจิกายน 2542
- จันทวิภา อภิสุข. ฉันทำงาน. นนทบุรี : มูลนิธิส่งเสริมโอกาสผู้หญิง, 2545.
- ใจ อึ้งภากรณ์ “ถึงเวลาการรื้อถอนการเมืองแบบเก่าของภาคประชาชน” วารสารมหาวิทยาลัยศิลปากร ปีที่ 23 ฉบับที่1 ฉบับที่1, 2546
- จางค์ จิตรนิรัตน์. ก่อนจะถึงที่หมาย: ประสบการณ์ 16 ปีในงานพัฒนาสังคม. กรุงเทพฯ: คณะกรรมการประสานงานองค์กรพัฒนาเอกชนชุมชนแออัด และมูลนิธิพัฒนาที่อยู่อาศัย , 2541.
- ชัยอนันต์ สมุทวณิช รัฐกับสังคม : ไตรลักษณ์รัฐไทยในพหุสังคมสยาม . กรุงเทพฯ ฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย . 2533
- ชัยอนันต์ สมุทวณิช ไตรลักษณ์รัฐกับการเมืองไทย . กรุงเทพฯ:สถาบันนโยบายศึกษา , 2538
- ชัยอนันต์ สมุทวณิช ประชาธิปไตยกับการเปลี่ยนแปลง. กรุงเทพฯ:สถาบันนโยบายศึกษา , 2541
- เชษฐา พวงหัตถ์ “เสรีนิยม, มาร์กซิสม์ และประชาธิปไตย” วารสารอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ปีที่23 ฉบับที่ 2 (ธันวาคม 2543-พฤษภาคม 2544)
- ธีรยุทธ บุญมี สังคมเข้มแข็ง : ความคิด – ปรัชญา กรุงเทพฯ ฯ : มุ่งมิตร , 2536
- ธีรยุทธ บุญมี ธรรมชาติแห่งชาติ : ยุทธศาสตร์สู่หายนะประเทศไทย กรุงเทพฯ ฯ : สายธาร , 2541
- นลินี ตันฐานิตย์ และคณะ.. “วิวัฒนาการชุมชนแออัดและองค์กรชุมชนแออัดในเมือง” ชุมชนแออัด : องค์ความรู้กับความเป็นจริง. ม.ร.ว. อคิน รพีพัฒน์ (บก.). กรุงเทพฯ ฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ,2545
- นิธิ เอียวศรีวงศ์ “คำถามถูกกฎหมาย” มติชนรายวัน วันจันทร์ที่ 6 ตุลาคม 2546
- แบ็ค เกร็ด. ฉบับปฐมฤกษ์. พฤษภาคม 2544.
- แบ็ค เกร็ด. ปีที่ 1 ฉบับที่ 3 ก.ย. – ต.ค. 2544.
- แบ็ค เกร็ด. ปีที่ 1 ฉบับที่ 4 พ.ย. – ธ.ค. 2544.
- แบ็ค เกร็ด. ปีที่ 2 ฉบับที่ 7 พ.ค. – มิ.ย. 2545.

แบ็ค เกร็ด. ปีที่ 2 ฉบับที่ 8 ก.ค. – ส.ค. 2545.

แบ็ค เกร็ด. ปีที่ 3 ฉบับที่ 10 พ.ย. – ธ.ค. 2545.

ประเสริฐ ช่วยแก้ว. “ย้ายชุมชนป้อมมหากาฬ ฤาชีวิตเป็นเพียงก้อนหินในสวนหย่อม?”.

คนจนในเมืองกับการต่อสู้...เพื่อความมั่นคงในที่อยู่อาศัย. สุวัฒน์ คงแป้น(บก.) กรุงเทพฯ:

บริษัทรวมทรัพย์ จำกัด. ,2545

ประชาชน “สี่รู้ รวมพลังดันสังคมยอมรับชาวเกย์” มติชนรายวัน วันพุธที่ 15 มิถุนายน 2548

ประเวศ วะสี แนวคิดและยุทธศาสตร์สังคมสมานุภาพและวิชา. กรุงเทพฯ : มูลนิธิโกมลคีมทอง ,2536

ประเวศ วะสี ธรรมิกสังคม. กรุงเทพฯ : มูลนิธิโกมลคีมทอง,2538

แผนกสังคมสงเคราะห์ คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. โครงการสำรวจที่อยู่

อาศัยและปัญหาของประชาชนในแหล่งเสื่อมโทรมบริเวณบ้านมั่งคึกคักตา พระนคร. , 2513

พระราช วรรมโม “เกย์-เลสเบี้ยน: วิกฤตกรรมของใคร?” สร้อยทองสาร กันยายน , 2544

พระไพศาล วิสาโล “พุทธศาสนากับประชาสังคม” สันติสุข โสภณศิริ (บรรณาธิการ).ประชาสังคม

และวัฒนธรรมชุมชน. กรุงเทพฯ:สถาบันปรีดี ,2544

มติชน “มองรอบด้านปัญหาโสเภณีไทย ก่อนถึงยุคจัดระเบียบค้ากามบนดิน” ,วันพฤหัสบดีที่ 25

กันยายน ,2546

มานพ ประทุมทอง. ลมหายใจแห่งมหานคร. กรุงเทพฯ: โครงการศึกษาทางเลือกการพัฒนา

สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , 2531

เมธี พยอมยงค์. วิทยานิพนธ์ ลักษณะการขยายตัวของชุมชนแออัดในเขตพระนคร กรุงเทพมหานคร.

คณะพัฒนาสังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ , 2533.

วิระดา สมสวัสดิ์ “จัดระเบียบโสเภณี” มติชน วันจันทร์ที่ 29 กันยายน 2546

ศรีสุรางค์ อัสวานิก. วิทยานิพนธ์ การบริหารงานปรับปรุงแหล่งเสื่อมโทรมในเขตเทศบาลกรุงเทพ.

คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์,2510

สมพงษ์ พัดปุย. สภาพสิทธิของสลัม. กรุงเทพฯ: สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และ

มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ ,2527

สุชุม เกลยทรัพย์ “โสเภณีถูกกฎหมาย อีกหนึ่งความเสียหายในสังคมไทย” มติชน วันที่ 13 ธันวาคม

2546

สำนักงานปรับปรุงแหล่งเสื่อมโทรม การเคหะแห่งชาติ. ปรับปรุงชุมชนแออัด. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์

ยูไนเต็ดโปรดักชั่น. ,2522

อนุก นาเคบุตร ทูทางสังคมและประชาสังคมในเมืองไทย. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนเพื่อ

สังคม ธนาคารออมสิน , 2545

อนเนก เหล่าธรรมเนียม มื้อบมือถือ : ชนชั้นกลางกับนักธุรกิจกับการพัฒนาประชาธิปไตย. กรุงเทพฯ ฯ
: สำนักพิมพ์มติชน , 2536

อนเนก เหล่าธรรมเนียม ส่วนรวมที่มีใช้รัฐ : ความหมายของประชาสังคม . ม.ปท. : ม.ป.พ , 2542

อนเนก เหล่าธรรมเนียม ประชาสังคมในมุมมองตะวันตก : อ่านและสอนที่จอห์นส์ ฮอบกินส์ .

กรุงเทพฯ ฯ : สถาบันการเรียนรู้และพัฒนาประชาสังคม , 2542

อนเนก เหล่าธรรมเนียม การเมืองของพลเมือง : คู่สหัสวรรษใหม่ . กรุงเทพฯ ฯ : โครงการจัดพิมพ์คบไฟ
, 2543

อนุชาติ พวงสำลี ประชาสังคม : คำ ความคิดและความหมาย . กรุงเทพฯ ฯ : สถาบันชุมชนท้องถิ่น
พัฒนา , 2541

อนุชาติ พวงสำลี และคณะ (บรรณาธิการ). ขบวนการประชาสังคม:ความเคลื่อนไหวภาคพลเมือง
กรุงเทพฯ ฯ : โครงการวิจัยและพัฒนาประชากร มหาวิทยาลัยมหิดล , 2542

อนุสรณ์ ไชยพาน(บก.). วาระประชาชนเพื่อความเป็นไท. กรุงเทพฯ ฯ : คณะกรรมการประสานงาน
องค์กรพัฒนาเอกชน(กป.อพช.) , 2545

เอกสารโบว์ชัว Bangkok Rainbow_(ไม่มีปีพิมพ์)

เอกสาร Bangkok Rainbowชุดความรู้ทั่วไป (ไม่มีปีพิมพ์)

แอริค มาร์คัส (แมวสามสี - แปล) เธอกับเขามาจากดาวอะไร กรุงเทพฯ ฯ : สำนักพิมพ์ ไชเบอร์ฟิส ,
2546

Achieve ปีที่ 3 ฉบับที่ 31 มีนาคม 2546 “ศิริพรรณ – วิโรจน์ บุญอริยะะ”

Achieve ปีที่ 3 ฉบับที่ 33 พฤษภาคม 2546 “อุไร – สุเทพ คู่สกุลนิรันดร์”

Achieve ปีที่ 4 ฉบับที่ 44 เมษายน 2547 “ศิริพรรณ – วิโรจน์ บุญอริยะะ”

Achieve ปีที่ 4 ฉบับที่ 47 กรกฎาคม 2547 “ถวิล โรจนวนิชชากร – นภาพรณ ัญญเจริญ”

Achieve ปีที่ 4 ฉบับที่ 48 สิงหาคม 2547 “อรอนงค์ ศิริรังคมานนท์”

เอกสารภาษาอังกฤษ

Allan , Graham. Friendship. New York : Harvester Wheatsheaf, 1989

Baudrillard , Jean. The Consumer Society. London : SAGE Publications Ltd. ,1998

Bell , Sandra and Coleman , Simon (eds.) . The Antropology of Friendship. Oxford : Oxford
International Publishers Ltd., 1999

Bhattacharya, Patralekha and Mehta , Krishna kumar. “Socialization in network marketing
organizations : is it cult behavior ?” Journal of Socio-Economics. 29 , p.361-374. , 2000

- Bronski , M.. The Pleasure principle. New York :St.Martin' s Press., 1998
- Butter, J.. " Agencies of Style for a Liminal Subject". Without Gurantees. Lawrence Grossberg (eds.)London: Verson., 2000
- Calhoun, Craig. " Introduction". Habermas and Public Sphere. Calhoun, Craig(eds.) Cambridge:MIT Press., 1992
- D' Emilo, J. "Gay and Capitalism". Gender/Sexulities Reader. New York:Washington UniversityPress., 1997
- Fraser, N. Unruly Practice. London: Polity Press., 1990
- Fraser, Nancy. "Politic, Culture, and the Public Sphere: Toward a Postmodernism Concept". Social Postmodernism. Nicholso, L. & Steven Seidman.(eds.) Cambridge: Universiti fo Cambridge Press., 1999
- Gilroy, P. Black Atlantic. London: Verso., 1993
- Habermas, J.. The Structural Transformation of Public Sphere. New York :Polity Press., 1989
- Hanna, Arendt. The Human Condition. Chicago:University of Chicago Press.,1958
- Hall, S. 'Introduction : Who Need Identity?' in Questions of Cultural Identity. Stuart Hall & Paul Du Gay (eds). London: Sage., 1996
- Hall , S. 'Minimal selves'in Studying Culture: An introduction Reader.London: Arnold., 1997
- Hill, M. & Warren Montag. "Introduction". Masses, Classes and The public Sphere. Hill, M. & Warren Montag(eds.) London:Verso., 2000
- Jackson Peter . , "Tolerant but Unaccepting : The Myth of a Thai Gay Paradise" in Peter Jackson and Nerida M.Cook.(eds.) Genders & Sexualities in Modern Thailand. Silkworm Books, Chiang Mai, Pp.226-242., 1999
- Keane , John. "Elements Of A Radical Theory Of Public Life : From Tonnies To Habermas And Beyond." Canadian Journal of Polictical and Social Theory . Vo .6 , No 3 (Fall/Automne) 'p.11-49., 1982
- Kellner ,Douglas. "Habermas , The Public Sphere,and Democracy : A Critical Intervention. <http://www.gseis.ucla.edu/faculty/kellner.html/accessed14/05/46> ., 2004
- MacCraken, S. "From Performance to public sphere : the production of modernist masculinity".Textual Practice(15)1,2001,p.47-65., 2001
- Massey , Doreen. . Space, Place and Gender. Cambridge: Polity Press., 1994
- Melucci, A. "Liberation or Meaning? Social Movement,Culture and Democracy" Emancipation, Modern and Postmodern .Jan Nederveen Pieterse (edited)London:SAGE., 1992

- Melucci, A. "The New Social Movement Revisited: Reflection on a Sociological Movement Social Movement and Social Classes." Social Movement and Social Change. Louis Maheu (edited) London:SAGE.,1995
- Pickvance,Chris. "From Urban Social Movements to Urban Movements : A Review and Introduction to a Symposium on Urban Movements." International Journal of Urban and Regional Research. Vol. 27.1 March ,p.102-109., 2003
- Siltanen , Janet and Stanworth , Michelle. . Women and the Public Sphere. London : Hutchinson Group (NZ) Ltd., 1984
- Smith, Ralph R.,Russel R. Windes. Progay and Antigay. London: Sage., 2000
- Special Report , Far Eastern Economic Review. "Gay Asia" . October 28,2004
- Wilson , Ara. "The Empire of Direct Sales and the Making of Thai Entrepreneurs." Critique of Anthropology. Vol 19(4) 401-422 London : SAGE Publications., 1999
- Wilson , Ara. The Intimate Economies Of Bangkok. Berkeley : University of California Press., 2004

เว็บไซต์

- <http://www.bangkokrainbow.org>
- <http://religiousmovements.lib.virginia.edu/nrms/Amway.html> 30/11/2545
- <http://www.gseis.ucla.edu/faculty/kellner.html> accessed 14/05/46